

RTS

Revista de Treball Social

número 202 - agost 2014

Treball social en clau internacional

Social work from an
international perspective

COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA

Directora: Montserrat Bacardit i Busquet

Sotsdirectora: Rosa Mª Ferrer i Valls

Equip de redacció: Teresa Aragonès i Viñes
Irene De Vicente Zuera
Josep Ma. Mesquida González
Pepita Rodríguez i Molinet
Pepita Vergara Beltrán

Administratives: Anna Pablos Ortuño i Inma Romero Vázquez

Comitè assessor: Rogeli Armengol i Millans
Montserrat Cusó i Torelló
Josefina Fernández i Barrera
Manuel Miguel Pajuelo Valsera
David Paricio Salas
Xavier Pelegrí i Viaña
Milagros Pérez Oliva
Carmina Puig i Cruells
Cristina Rimbau i Andreu
Glòria Rubiol i González
Maria del Carme Sans Moyà
Antoni Vilà i Mancebo

Disseny de les cobertes: Jordina Tió

Disseny interior: Ester Lozano Vivó

Correcció d'estil i traducció: Raül Cascajo i Orzáez

Traducció i correcció anglès: Urgell Poch Planas

Impremta i maquetació: I.G. Santa Eulàlia. Sta. Eulàlia de Ronçana

Dipòsit legal: B-19535/1968

ISSN: 0212-7210

ISSNe: 2339-6385

Tiratge: 600 exemplars en edició impresa
Versió en línia consultable a www.tscat.cat

Edita: Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya
Portaferrissa 18, 1r 1a - 08002 Barcelona
Tel. 93 318 55 93 - Fax 93 412 24 08
Adreça electrònica: rts@tscat.cat
Subscripcions: www.tscat.cat

Junta de Govern del Col·legi

Degana: Núria Carrera i Comes
Vicedegana 1a: Margarita Garcia Canela
Secretària: Montserrat Mas Carrillo
Tresorera: Lucia Guerrero Ruiz
Vocal i vicesecretari: Juan Manuel Rivera Puerto
Vicedegana 2a: Mª Pilar Martínez Bertholet
Vicedegana 3a: Anna M. Galobardes Gelada
Vicedegana 4a: Marta Frontiñán Garcia
Vicedegana 5a: Gemma Solanas Bacardit
Vicedegana 6a: Glòria Martín Lleixa
Vocals: M. Mercè Ginesta Rey
David Nadal Miquel
Càndid Palacín Bartrolí
Arantza Rodríguez Juano

L'equip de redacció no s'identifica necessàriament amb el contingut dels articles publicats.

Sumari

■ Editorial	5
■ A fons	
Gestió social en temps de crisi. L'impacte en el treball social <i>Cristina Rimbau i Andreu</i>	9
El treball social durant la crisi: situació a Alemanya <i>Dr. Dietrich Engels i Philippa Heidenreich</i>	35
El treball social a Anglaterra en temps d'austeritat <i>Ana Manzano i Olga Bazan</i>	45
Treball social a Croàcia. L'estat de la qüestió o la qüestió de l'estat? <i>Ana Miljenovića</i>	59
Una mirada sobre el treball social a França <i>Montserrat Feu Closas</i>	72
Els assistents socials a Itàlia: importància del càrrec i nusos problemàtics <i>Carla Facchini</i>	86
La política social al Senegal: les estratègies i accions de l'Estat per a un sistema de protecció social <i>Abdou Mawa N'diaye</i>	99
Professionalització i formació de treball social a Tunísia: perspectiva històrica i situació actual <i>Paula Durán Monfort</i>	112
Polítiques socials i treball social en el postneoliberalisme a Argentina <i>Raquel Castronovo</i>	126
Polítiques socials, assistència social i intervenció social al Brasil <i>Eveline Chagas Lemos</i>	140
Treball social a Xile. Una mirada a la formació en l'escenari polític i econòmic xilè <i>Magdalena Calderón i Rodrigo Cortés</i>	152
El treball social al Japó <i>Tomasa Bález Tello</i>	164

■ **Interès professional**

Les relacions internacionals col·legials a Catalunya
Helena Diaz, Joana Guirao i Marta Frontiñan..... 179

Els drets dels infants i dels adolescents en el context de pobresa actual
Montse Cusó i Torelló..... 191

3er Congreso Internacional Multidisciplinar de Investigación Educativa
Ariadna Munté Pasqual..... 201

■ **Llibres**

Trabajo social en el siglo XXI.....207

Algo va mal 210

■ **Secció lliure**

Treball social a 24 imatges per segon
Enric Roca Carrió..... 215

■ **La Revista**

Publicacions223

Normes per a la presentació d'articles a la *Revista de Treball Social*224

Butlleta de subscripció227

Editorial

Treball social en clau internacional

A Catalunya sempre s'ha mostrat interès pel coneixement i el desenvolupament de les polítiques socials, el benestar social, els serveis socials i el treball social d'altres països. Prova d'això és que, tant des del naixement de centres de formació com des de l'inicidat de la intervenció social, sovint s'ha mirat envers una varietat àmplia de països europeus i americans. D'aquí han derivat visites a escoles i centres socials per conèixerles orientacions teòriques i les practiques d'intervenció.

La *RTS*, durant els més de 50 anys d'existència, no ha publicat mai cap número monogràfic dedicat al benestar social i la intervenció social en altres països. L'equip de redacció de la revista, atent als signes dels temps en una societat globalitzada i en renovació constant, s'ha interessat pel fet que els canvis provocats al nou context social afectaven de manera particular el treball social, i així ha sorgit la proposta d'aquest número de la *RTS*. El nostre objectiu és oferir una aproximació al treball social en clau internacional, amb l'ànim de presentar algunes mostres que considerem representatives de les polítiques socials i de la intervenció social arreu del món.

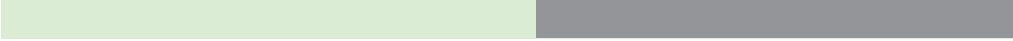
A la secció "A fons" hem volgut posar a l'abast dels lectors un seguit d'articles que poden ajudar tant a la reflexió com a l'argumentació, per afrontar els moments que viu la professió en clau internacional. Trobem significatiu que en el primer article, en un comentari amb el qual coincideixen altres, es diu que "entre altres mesures de caràcter estructural, econòmic i legislatiu, un primer (i urgent) pas és, en síntesi i professionalment parlant, més treball social".

Amb aquest número 202, l'equip de redacció que formem Montserrat Bacardit, Rosa M. Ferrer, Teresa Aragonès, Irene De Vicente, Josep M. Mesquida, Pepita Rodríguez i Pepita Vergara ha complert quatre anys de treball (2010-2014), i ens sentim satisfets/es i orgullosos/es de la feina feta. Les persones integrants de l'equip

volem reconèixer que la nostra tasca ha estat possible gràcies a la col·laboració de moltes més persones: el suport rebut per part del comitè assessor de la revista, els professionals que ens han obsequiat els seus articles, els nostres lectors, que amb els comentaris que ens han fet arribar ens han servit d'estímul, i la Junta del Col·legi, que ens ha atorgat la seva confiança.

A tots i totes, moltes gràcies.

A fons

Gestió social en temps de crisi.
L'impacte en el treball social

El treball social durant la crisi:
situació a Alemanya

El treball social a Anglaterra en
temps d'austeritat

Treball social a Croàcia. L'estat
de la qüestió o la qüestió de
l'estat?

Una mirada sobre el treball
social a França

Els assistents socials a Itàlia:
importància del càrrec i nusos
problemàtics

La política social al Senegal

Professionalització i formació de
treball social a Tunísia

Polítiques socials i treball social
en el postneoliberalisme a
l'Argentina

Polítiques socials, assistència i
intervenció social al Brasil

Treball social a Xile

El treball social al Japó

Gestió social en temps de crisi. L'impacte en el treball social

Social management in crisis times. Its impact on social work

M. Cristina Rimbau Andreu¹

Resum

Les quatre peces que componen aquest article versen sobre la relació del treball social i les crisis socials i econòmiques. Una relació estreta i històrica que ajuda a comprendre millor l'acció social de la professió en èpoques d'increment de les desigualtats socials i de la creixent vulnerabilitat social de la població.

La primera peça tracta de la gestió social en temps de crisi, i prenent d'exemple els sistemes de protecció social mostra la diversa capacitat protectora d'aquests sistemes en els estats europeus que avui dia viuen la mateixa crisi. Una reflexió dels impactes que l'actual gestió de la crisi està produint en la professió, i potser també en la disciplina, compon la segona peça, mentre la tercera s'endinsa breument en el context social dels orígens de la professió, com a exemple de les oportunitats que les situacions convulses poden contenir. El temps final, curt, postula la necessitat de més treball social en temps de crisi. Un treball social de qualitat en la doble faceta pròpia de la professió i el canvi d'orientació en l'estratègia de reducció de la protecció social i dels serveis socials en temps de crisi.

Paraules clau: Treball social, crisi global i polièdrica, malestar social, gestió social, pressupostos de serveis socials, impactes professionals, impactes metodològics.

Per citar l'article: RIMBAU ANDREU, Cristina. Gestió social en temps de crisi. L'impacte en el treball social. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 9-34. ISSN 0212-7210.

¹ Treballadora social i psicòloga. Màster en recerca sociològica. Universitat de Barcelona. mrimbau@ub.edu

Abstract

The four pieces that make up this paper deal with the relation between social work and social and economic crisis. It is a historical and close relationship, which helps to better understand the social action of this profession in times of increasing social inequality and increasing social vulnerability of the population.

The first piece is about social management in times of crisis, taking the example of social protection systems to show the diversity of the protective capacity of these systems in the European countries currently experiencing the same crisis. A list of the impacts of the current crisis management on the profession and perhaps also in the discipline constitutes the second piece. The third part briefly explores the social origins of the profession, as an example of the opportunities that disturbing situations may offer. Last part proposes, very briefly, the necessity of more social work in times of crisis. A very qualified social work in the double facet inherent to this profession, and also a change of orientation in the strategy of reduction of social protection and social services in times of crisis.

Key words: Social work, global and multifaceted crisis, social unrest, social management, social services budgets, professional impacts, methodological impacts.

I. La gestió de les qüestions socials en temps de crisi

Aquesta crisi polièdrica, global i, segons analistes, irreversible (Fotopoulos, T., 2001) ha estat gestionada de manera diversa pels governs dels estats occidentals, i en particular d'Europa, i en conseqüència avui dia s'observa i es viu una situació de major o menor desprotecció, malestar o benestar dels ciutadans europeus segons sigui la seva àrea geopolítica de residència.

L'exemple de la protecció social² a Europa ofereix un exercici comparatiu interessant per percebre, en temps de crisi, la gestió social. La resultant convida a no tancar els ulls i ajuda a desautoritzar els argumentaris polítics –en ocasions també tècnics– basats en la crisi com a vector exclusiu dels malestans socials, com a re-fugi de decisions perniciosos sovint llargament sostingudes que han ajudat a augmentar les fissures socials existents. En aquests casos, la crisi econòmica i social

² El concepte de protecció social correspon al conjunt de beneficis socials transferits, en diners o en serveis, a les llars i als individus, a fi d'alleugerir-los de la càrrega d'un conjunt delimitat de riscos o necessitats. Els riscos delimitats més clarament i sobre els quals es poden consultar informacions comparatives en les bases estadístiques d'EUROSTAT, OCDE, IDESCAT i INE corresponen a: invalidesa, vellesa, assistència sanitària, supervivència, família i fills, atur, habitatge (públic-social) i exclusió social. Els valors estadístics inclouen a més de les despeses monetàries o en serveis, els costos de la gestió de les administracions que els gestionen, així com altres despeses de programes de protecció social com per exemple transferències de rendes mínimes de lluita contra la pobresa.

com espai simbòlic es reforça i s'instrumentalitza com a força exculpatòria, i es converteix en l'espai refugi de possibles desencerts en la gestió social.

■ **Els sistemes de protecció social, instruments potents de redistribució de la riquesa d'una societat, constitueixen un dels eixos fonamentals dels sistemes de benestar social, conjuntament amb els sistemes de salut i d'educació, i les seves trajectòries són un mirall de les trajectòries en les orientacions i les prioritats dels governs en matèria social.**

Els sistemes de protecció social, instruments potents de redistribució de la riquesa d'una societat, constitueixen un dels eixos fonamentals dels sistemes de benestar social, conjuntament amb els sistemes de salut i d'educació, i les seves trajectòries són un mirall de les trajectòries en les orientacions i les prioritats dels governs en matèria social. La seva acció, protectora i preventiva, atorga suport i seguretat —econòmica i simbòlica— als ciutadans, de manera individual i familiar, per fer front a diverses situacions de risc econòmic reconegudes i comuns en tots els esquemes protectors dels estats europeus. Prevenció i protecció de situacions socials difícils que poden acompanyar els individus i les famílies en la seva trajectòria vital, com són la situació de jubilació, la criança dels fills, la cura de les persones fràgils i malaltes dels nuclis familiars, o les situacions d'atur perllongat o la pèrdua de l'habitatge.

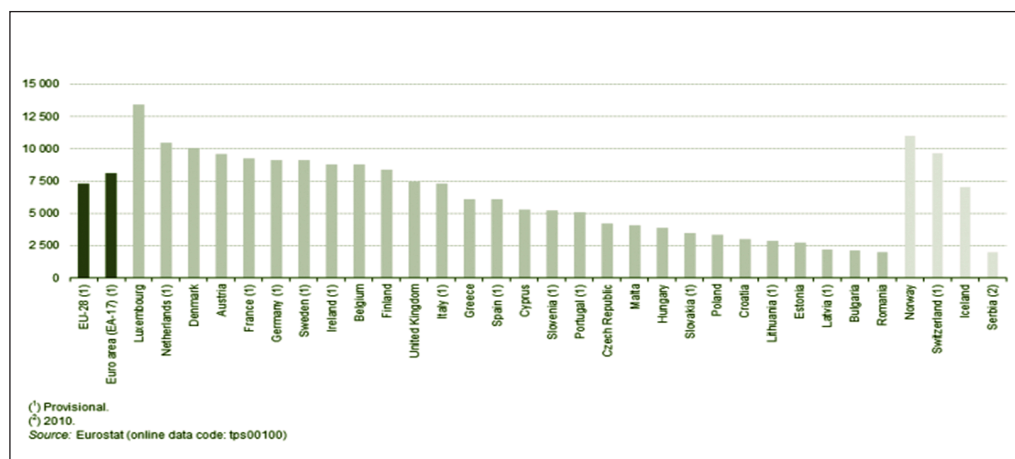
Els problemes socials derivats d'aquestes circumstàncies són, entre altres, els que els treballadors socials dels serveis socials d'atenció primària, i també dels especialitzats, acullen, conciben, escolten, orienten, acompanyen i donen suport professional a les persones i a les famílies afectades. Problemes socials complexos que, com destaca el doctor Josep Moya (2014) “produeixen un increment del malestar psíquic”, i és per això que “cal esperar un augment en les consultes tant en els dispositius de salut com en els de salut mental, però també en els de serveis socials”. És des d'aquesta perspectiva de major o menor grau protector, preventiu i de malestar personal que prenen significat les informacions comparatives següents respecte el comportament dels sistemes de Protecció Social a Europa.

La primera constatació comparativa entre els sistemes de Protecció Social és una dispersió àmplia entre els estats membres de la Unió Europea en valors de paritat de poder adquisitiu (pps). Així, un ciutadà dels estats que hi destinen més recursos gaudeix d'una cobertura cinc o sis vegades superior que la dels ciutadans dels estats que hi aporten menys. Luxemburg encapçala la llista (EUROSTAT, 2014) amb 13.416 pps per habitant, i en l'extrem oposat Romania, Bulgària i Lituània amb menys de 2.500 pps per habitant. Els Països Baixos, Dinamarca, Àustria, França, Alemanya i Suècia, que disposen de valors per sobre els 9.000 pps per habitant, així com també Noruega, que formen el grup dels països amb major capacitat protectora i preventiva per habitant, per sobre les mitjanes de la UE, situades, l'any 2011, entre els 7 i 8 mil pps: 7.290 en la UE-28; 7.330 en la UE-27; 8.190 en la UE-18, i 8.230 a l'Eurozona.

Espanya, amb 6.030 pps per habitant, conjuntament amb Grècia (6.170 pps) encapçalen la llista dels estats situats immediatament per sota la mitjana més baixa de la UE-28, a menys 2,19 pps respecte el percentatge mitjà superior de la UE, i a menys 1,26 pps respecte el més baix. Catalunya, amb 5.956 pps per habitant (IDESCAT,

2011) gaudeix d'una capacitat protectora més baixa que el conjunt d'Espanya. Tanquen la llista Xipre (5.271 pps) i Portugal (4.980 pps). En els estats de creació recent de l'est europeu i del nord bàltic els valors de la protecció social són menors, se situent, com s'ha dit en parlar de Romania i Bulgària, a l'entorn de 2.500 pps per habitant.

Figura 1. Despeses de protecció social per habitant UE-28 en pps. 2011.

Font: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Expenditure_on_social_protection_in_PPS_per_inhabitant,_2011. Consulta, 12 set 2014.

Si es mesura la despesa de la Protecció Social en relació amb el PIB, les diferències comparatives són també considerables. Dinamarca (34%), França (33,6%) i Holanda (32,3%) hi destinen els percentatges més elevats, seguides de Bèlgica, Finlàndia i Grècia amb percentatges a l'entorn del 30% del PIB. Els estats bàltics, Polònia, Malta, Eslovàquia, Bulgària i Romania ostenten percentatges inferiors al 20%. Espanya hi destina el 25,6% i Catalunya el 21,8%.

Aquestes diferències no poden ser atribuïdes a factors d'amplitud demogràfica dels estats, ni tantpoc a la seva la configu-

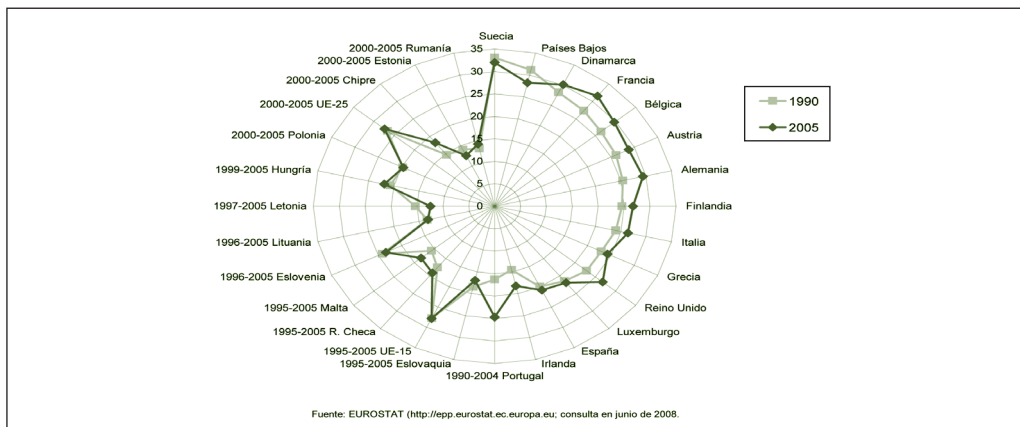
ració política administrativa, com en sovintejades ocasions s'ha sentit comentar en alguns mitjans. Així, en el grup dels estats amb major esforç protector s'hi troben estats de dimensió demogràfica mitjana (8-11 m habitants) com Dinamarca, Àustria i Holanda, conjuntament amb Alemanya i França, els dos estats amb major població de la UE. L'organització política administrativa d'aquestes societats és diversa, conjuntament es troben en el mateix grup d'intensitat protectora, Alemanya i Àustria amb una estructura federal i França de tradició unitària i forta centralitat.

Les diferències entre la capacitat protectora dels estats poden obeir a causes diverses. Una primera rau en la pròpia organització de cada sistema de protecció social i en la seva capacitat i eficàcia protectora i preventiva. També poden ser degudes a la necessitat dels sistemes protectors d'incrementar les despeses en una determinada funció protectora, que obliga a destinar major esforç econòmic a una situació social, per exemple l'atur, com en el cas d'Espanya. Un tercer element modelador correspon als canvis i tendències demogràfiques de les societats, com és el cas de l'envelliment de la població que afecta fonamentalment a les despeses de pensions de jubilació. El quart motiu causal de forta importància rau en el major o menor desenvolupament i consolidació dels sistemes de benestar en cada estat, resultants de la trajectòria de les decisions polítiques en la redistribució pressupostària.

La posició persistent dels estats. Complementàriament a les diferències en

els percentatges dels PIB destinats per cada govern als sistemes de protecció social i els valors resultants dels valors de poder adquisitiu assenyalats per a cada habitant, és interessant veure l'esforç fet a cada estat en matèria de protecció social en un interval de temps determinat. Com mostra l'estrella del gràfic següent, aquest esforç en el període 1990-2005 va ser de signe positiu en la majoria dels estats centreeuropeus i nòrdics, així com també al Regne Unit i Irlanda, mentre a Espanya i en altres països els valors es mantingueren de forma similar durant els quinze anys del període (EUROSTAT-2005). Paral·lelament, es pot observar com els estats es situen en intervals de valors similars durant els quinze anys analitzats per Eurostat, dissenyant la seva trajectòria protecció social i situant-se en espais de confortabilitat, tot mantenint les diferències substancials entre els que destinen més riquesa a la protecció social i aquells que es mantenen en cotes més baixes.

Figura 2. Variació de l'esforç en protecció social en els estats de la Unió Europea entre 1990 i 2005.

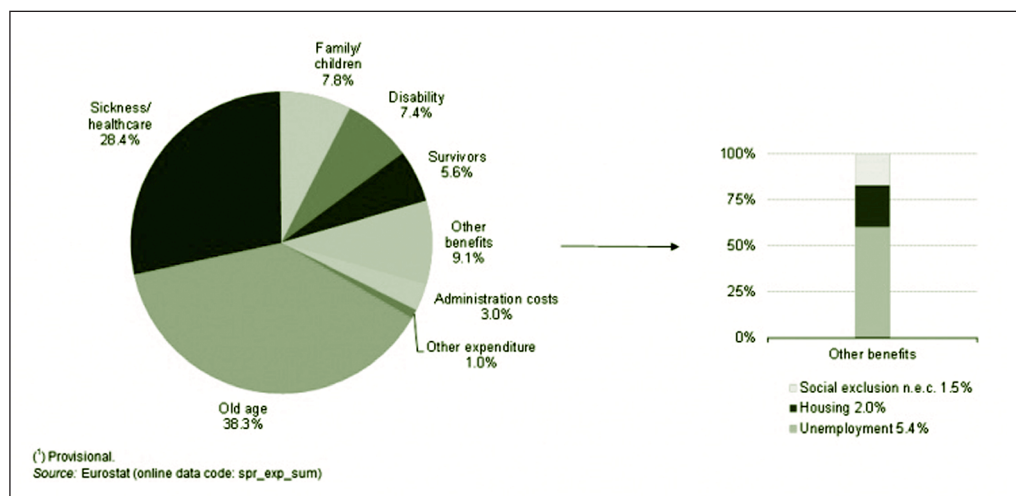
Font: EUROSTAT.

Les funcions de la protecció social

L'anàlisi de les funcions de la protecció social als estats de la UE mostra de manera més precisa les prioritats dels governs –i de les societats– en la cobertura de determinats riscos socials. Si bé les possibilitats d'aquest article no en permeten

l'anàlisi detallada, una breu síntesi pot mostrar, en cada una de les funcions, les diferències i la capacitat protectora entre els estats de la UE.³ El gràfic següent permet visualitzar ràpidament la distribució global de les principals funcions protectores.

Figura 3. Estructura de la despesa de protecció social per funcions. UE-28, 2011.

Font: Eurostat 2014.

Les principals despeses dels sistemes de protecció social dels estats de la UE corresponen fonamentalment a dues funcions: l'anomenada protecció a la vellesa (pensions de jubilació), que representa el 30,3% de la despesa mitjana dels sistemes protectors europeus, i en segon lloc a la malaltia i la sanitat, 28,4%, que conjuntament constitueixen el 66,7% del conjunt de la despesa mitjana dels sistemes protectors. La despesa mitjana (UE-28, 2011) en pen-

sions de vellesa va ser equivalent al 13% del PIB.

Encara que els sistemes de protecció social destinen percentatges menors a altres funcions protectores, aquestes no han de ser menyspreades perquè constitueixen les bases de polítiques socials amb incidència forta en la vida quotidiana de la població, com són per exemple el suport a les famílies i els fills (7,8%), les prestacions i serveis per a les persones amb discapacitat

³ Els valors següents procedeixen d'EUROSTAT 2014 i IDESCAT 2014. Ambdues bases estadístiques ofereixen informació fins l'any 2011. Consulta feta el 12 de setembre del 2014.

(7,4%), les pensions de viduïtat i orfenesa (5,6%) així com les prestacions de suport a l'atur (5,4%), a l'habitatge social (2,0%) i a l'exclusió social (1,5%).

L'anàlisi de la trajectòria dels estats en les anomenades “funcions menors” dels sistemes, resulta altament interessant en mostrar conjuntament amb les funcions tradicionals, com per exemple la protecció a la supervivència, l'emergència de polítiques socials “noves”, com són el suport a les famílies i els fills o el suport de les persones necessitades de cura de llarga durada, que presenten fases de desenvolupament molt divers segons els estats. També, perquè mostren, com en el cas de les prestacions d'atur, l'adaptació obligada dels sistemes protectors als impactes que provoca la gestió de l'ocupació en cada estat i els seus efectes socials. Una immersió breu en dues d'aquestes funcions, el suport a les famílies amb fills i les prestacions de suport a l'atur, permet concretar potser millor les orientacions i les prioritats dels estats i la seva trajectòria en qüestions socials.

La protecció social a les famílies i els fills

Encara que als estats del sud europeu el suport a les famílies en la criança dels fills és extremadament escàs i amb baixa incidència en la vida de les famílies, no passa el mateix en els estats centrals i nòrdics de la UE, en els quals el suport a la família i als fills constitueix un eix important de les polítiques socials.⁴

Diversos analistes han teoritzat sobre els models de polítiques socials familiars a Europa, entre aquests Anne H. Gauthier (1998, 2000), que prenent com a eix d'anàlisi els objectius principals de les polítiques familiars va identificar quatre models de PF. El model “familista/natalista”, orientat a l'augment de la natalitat i a reduir obstacles per a la maternitat, caracteritzat per una gamma àmplia de prestacions monetàries i en serveis, diversitat de serveis d'atenció a la primera infància i increment d'escoles bressol, així com per mesures de potenciació de la conciliació familiar i laboral (França, Quebec, Bèlgica). El model “tradicionalista”, que ofereix suport ampli als nuclis familiars, mitjançant una trilogia d'ajuts formada per prestacions econòmiques de suport a les llars, diverses modalitats de serveis d'atenció a la primera infància, a mig temps, a temps parcial,... i límit d'escoles bressol complementat amb excedències laborals parentals (Alemanya, Àustria). El tercer, el model “igualitari”, persegueix la igualtat entre gèneres en les responsabilitats familiars. Es caracteritza per una elevada assumpció de responsabilitats per part de les administracions públiques, permisos parentals amplis, oferta generosa de places d'escoles bressol i altres modalitats de cura en la primera i primers anys de la segona infància o altres serveis d'atenció a mig temps i d'orientació de suport al creixement global dels infants, mesures positives en l'entorn laboral i prestacions monetàries (Suècia, Dinamarca, també Noruega). Finalment, el model “familista no interven-

⁴ D'acord amb SEEPROS inclou: assistència en efectiu o en espècies (exceptuant atenció sanitària) relacionada amb l'embaràs, el naixement i l'adopció, l'atenció d'infants i altres familiars.

cionista”, amb escassetat de mesures i predomini de serveis escolars en la primera infància (Irlanda, Portugal, Espanya, Grècia).

L'any 2011, el percentatge de despesa per a aquesta funció en cada estat, presenta un arc ampli d'entre 12,4% fins a valors de 4,6%. Els valors més alts cor-

responen als estats dels models igualitaris (Suècia 10,5%) i del model tradicional (Alemanya 10,7%), i els més baixos al model familista no intervencionista (Espanya 5,3%, Portugal 4,6%) (Idescat, 2014). Els percentatges mitjans de la UE-27 se situen en el 7,7 i 7,6%.

Taula 1. Despeses de protecció social per a les famílies i fills

Família i fills	Espanya	Catalunya	UE-27	Eurozona
% sobre DTPS	5,3 D	4,1 D	7,6 S	7,7 S
% sobre PIB	1,4 SD	0.9 D	2,2 S	2,3 S

D: decreixent. C: creixent. S: similar. SD: similar amb tendència decreixent SC: similar amb tendència creixent

Font: Eurostat 2014. (DTPS: Despesa total protecció social)

Més aclaridora resulta la comparació entre el que signifiquen per a una família aquests percentatges, valorats en unitats de pps. Així, l'any 2011 una família alemanya disposava de 975 ppu, una sueca de 958 i una francesa de 721, mentre una espanyola de 321 ppu. És a dir tres vegades menys que les famílies alemanyes o sueques. A Catalunya el valor disminueix a 260 ppu per unitat familiar (IDESCAT, 2014).

La protecció a l'atur

Aturem-nos un instant per la seva incidència en el malestar social, econòmic i psíquic de la població, en la situació d'atur de la societat europea i observem les principals diferències entre els estats de la UE.

Actualment (EUROSTAT, juny 2014)⁵ gairebé 24,8 milions de persones de la UE-

28 es troben a l'atur (11,5% de la població activa), de les quals 18,5 milions corresponen a la zona euro. Comparativament amb el mateix mes de l'any anterior 2013, el nombre d'aturats ha disminuït en 1,63 milions de persones (UE-28), de les quals 725.000 en l'àrea de l'euro.

Entre els estats membres, Alemanya i Àustria mostren enguany els percentatges d'atur més baixos, amb un 4,9% cadascun, i se situen friccionant a la baixa el percentatge d'atur tècnic (5%), mentre els percentatges més elevats corresponen a Grècia (27,2%) i Espanya (24,5%). La mitjana d'atur a la UE-28 va ser del 10,1% l'agost de 2014, el més baix des de l'any 2012.

El percentatge de la població en atur ha baixat, des de l'any 2013, a 22 estats membres. Les reduccions més importants s'han produït a Hongria (10,4%-8,1%), Portugal

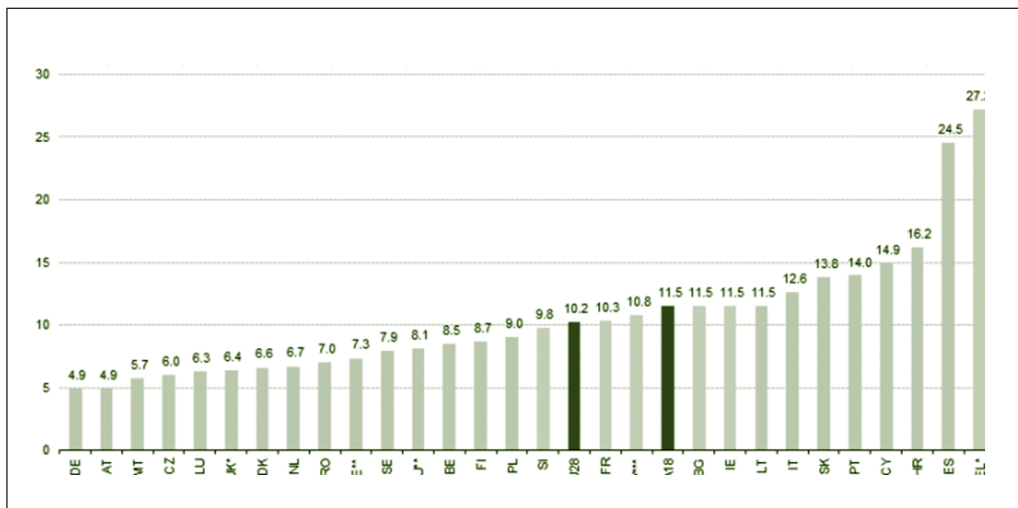
⁵ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics

(16,3%-14,0%), Croàcia (28,1%-16,2%) i en menor mesura a Irlanda (13,1%-11,5%) i a Espanya (26,2%-24,5%), que continua amb els percentatges d'atur més elevats que sobrepassen el doble de la mitjana de la UE.

L'atur dels joves (edats menors de 25 anys) afecta tota la UE, encara que l'impacte entre els estats membres és sensiblement diferent. La UE-28 registra (juliol 2014) 5,062 milions de joves aturats

(21,7%), dels quals 3,3 milions en troben a l'Eurozona (23,2%), Respecte de l'any anterior (juny de 2013), l'atur juvenil ha baixat en gairebé 800.000 persones. Enguany els percentatges més baixos d'atur juvenil corresponen a Alemanya (7,8%), Àustria (9,3%) i als Països Baixos (10,4%). Els més elevats a Espanya (53,8 %), que encapçala la llista, Grècia (53,1 %), Itàlia (42,9 %) i Croàcia (41,5 %).

Figura 4. Atur en els estats membres de la UE-28. Juliol 2014

Font: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics. Consulta 12 setembre 2014

L'impacte del grau d'atur registrat és constatable en els valors que els sistemes de protecció social han de destinar a les prestacions econòmiques de manteniment de la renda i assistència relacionades amb aquest risc. En termes generals es pot afirmar que els estats amb percentatge d'atur menor tenen un estalvi doble, en la mesura que destinen menys despesa a aquesta funció protectora i, alhora, obtenen una

aportació econòmica major procedent de la major cotització de la població activa i de les empreses, i així consoliden la sostenibilitat dels sistemes protectors respectius.

Com es pot observar en la taula 2 següent, els sistemes de protecció social europeus destinen de mitjana el 5,4% (UE-27 i UE-25) del seu pressupost a les prestacions d'atur, i l'Eurozona, que compta

amb un percentatge d'atur més elevat, supera el sis per cent (6,1%). En aquest cas les diferències entre estats són notables. Els valors més baixos corresponen als estats amb índexs d'atur baixos: Noruega (2,7), Suècia (3,9), també Suïssa (3,3), Alemanya (4,6), Àustria (5,2) i Holanda (4,8), i també alguns estats de sobirania recuperada, com Estònia (2,9) i la República Txeca (3,61) (Eurostat, 2014).

Espanya encapçala la distribució amb un 14,61% de despeses sobre el total de la seva protecció social, seguida de Bèlgica (12,7%) i d'Irlanda (11,5%). Catalunya, dins la protecció social del conjunt de l'Estat espanyol, i seguint la seva tendència, destina a les prestacions d'atur el 15,3% de la protecció social. La despesa de Catalunya i del conjunt espanyol a aquesta funció és tres vegades superior a les mitjanes de la UE indicades.

Taula 2. Prestacions de protecció social a l'atur. Percentatges sobre la despesa total i sobre el PIB.

Atur (2011)	Espanya	Catalunya	UE-27	Eurozona
% sobre DTGS	14,3C	15,3 C	5,4 D	6,1 D
% sobre PIB	3,7 C	3,4 C	1,6 C	1,8 D

D: decreixent. C: creixent. S: similar.

Un darrer apunt

El conjunt de xifres i valors exposats tenen, a més del valor matemàtic que expressen, dos altres valors cabdals, motiu pel qual s'han presentat. El primer valor ens parla de les persones, del nombre de població que pot gaudir amb major o menor confiança i eficàcia protectora i preventiva de situacions més complexes, d'uns suports econòmics i de serveis, de grau i temporalitat diversa, per fer front a situacions de risc social en la seva trajectòria vital.

El segon valor, a tall de mirall convex, mostra la trajectòria en les prioritats dels governs dels estats, i en definitiva també de les societats, en la seva contribució redistributiva al benestar i suport a la po-

blació en la gestió dels riscos socials en els quals els ciutadans es troben i viuen.

Així doncs, els governs actuen dissenyant trajectòries de major o menor regulació de la protecció de les vicissituds socials en el decurs dels seus mandats, i especialment en temps de crisi econòmica, mostren la seva major o menor voluntat i força reguladora dels mercats i defensa dels drets socials, la vulnerabilitat dels quals incideix, alhora i de manera directa, en la lesió dels drets civils i humans de les poblacions.

II. Efectes de la crisi en els serveis socials i en els treballadors socials

L'impacte econòmic de la crisi en l'espai social està mediatitzat per la gestió empresa pels estats en aquest llarg període iniciat l'any 2008, i ha produït un impacte de diferent grau i qualitat, en la població i en els sistemes de benestar social, entre els quals els sistemes de serveis socials. Com s'exposa seguidament, la disminució econòmica destinada al sistema de serveis socials a l'Estat espanyol ha estat considerable, afectant en la reducció de programes socials, en l'accés a places assistencials i en els recursos humans dels serveis. En canvi la gestió de la mateixa crisi no ha tingut els mateixos efectes, per exemple, a Alemanya. Al país germànic, com el Dr. D. Engels relata en el seu article *El treball social durant la crisi, situació a Alemanya* en aquest mateix número de la revista, diverses mesures empreses pel govern federal, principalment mitjançant la reforma Hartz, no han produït la tendència esperada de reducció de places de treball social, de manera que actualment, afirma l'autor, "la tendència és que amb l'augment de tasques incorporades al treball social augmenti també el nombre de persones ocupades".

Els impactes econòmics: reducció reiterada en els serveis socials

En els darrers quatre anys, a l'Estat espanyol es poden constatar reduccions econòmiques importants i reiterades que

afecten els serveis i el treball social, que com més seguidament s'exposa, ocasionen més desprotecció social en la vida els ciutadans.

Les dades del Ministeri d'Hisenda i Administracions Públiques (2014) citades en l'informe recent de l'Associació de directoras y gerentes de servicios sociales mostren la reducció de la despesa destinada al serveis socials en els darrers tres anys. Una reducció que significa el 0,19% menys del percentatge del PIB en el trienni 2011 a 2013. L'any 2011 era de l'1,6% del PIB, l'any següent 2012, descendia al 1,48% del PIB, i el 2013 va continuar baixant fins a l'1,41% del PIB). També ha disminuït en gairebé menys 50€ per habitant (-47,11€) l'indicador de la despesa social anual en serveis socials (2011: 354,02€; 2012: 322,76€ i 2013: 306,91€). Segons dades publicades en el diari *El País* (19 setembre 2014) els serveis socials han patit una retallada de 2.212 milions entre els anys 2011 i 2013, que correspon a una davallada de menys del 13% en la despesa destinada als serveis socials en els anys anteriors.

Les perspectives del futur immediat no augura millores. El projecte de Llei dels Pressupostos Generals de l'Estat per l'any 2015 presenta una retallada del 36,4% en la partida de Serveis socials i Promoció social, hi destina un total de 1.809 milions d'euros, és a dir un terç menys del pressupost de l'any en curs (EUROPA PRESS).⁶ D'aquests, 1.176 (el 65%) estan destinats al Sistema d'Autonomia Personal i Atenció a la Dependència (SISAAD), que a la seva vegada queda retallat en un 46,6%.

⁶ EUROPA PRESS. <http://www.europapress.es/epsocial/noticia-pge-gobierno-recorta-364-presupuesto-politicas-servicios-sociales-accion-social>. Consulta feta el 30 de setembre del 2014.

Les pensions de jubilació es mantenen congelades, amb un increment formal del 0,25%, el mínim obligat per la llei actual, però cal notar que és substancialment inferior a l'increment de l'1,5% perceptiu per llei en els anys 2012 i 2013. Mentrestant, les prestacions d'atur arriben als 25.300 milions d'euros i les polítiques actives d'ocupació s'incrementen fins a 4.700 milions (16% més que l'any anterior, però sensiblement inferior a l'any 2010, de 7.700 m). Al seu costat, 35.519 milions d'euros destinats a pagar els interessos del deute públic, situat, segons les mateixes fonts, per sobre el 101,7%, un rècord de deute, segons els analistes. (Diari *Ara*, 1 d'octubre 2014).

Les conseqüències d'aquestes xifres auguren major desprotecció social en tots els àmbits dels serveis socials. Per exemple, el Sistema de Protecció a la Dependència, com s'ha indicat la partida més important dins del sistema de serveis socials, està perdent enguany persones beneficiàries. Segons dades del SISAAD, en els primers sis mesos de l'any en curs el sistema "ha perdut" 33.077 persones beneficiàries amb prestacions atorgades, ha passat de 754.589 persones a 721.512 el 31 d'agost. És a dir, una mitjana de 140 persones diàries. Si es compara amb el nombre de beneficiaris actius de l'any 2013 (760.449 / 31 de gener) la pèrdua s'accentua, presenta un decreixement de 39.000 persones beneficiàries amb prestació atorgada (38.937). Mentrestant, i encara citant les dades del SISAAD, el nombre de persones amb dret a prestació reconeguda però que romanen en espera de servei o prestació superen les 175.000 (176.667).

Els impactes en el treball social

Els impactes de l'orientació politico-econòmica de tractar els serveis socials i altres serveis de benestar en la lògica de disminució reiterada dels pressupostos en època de crisi i major necessitat d'atenció de les poblacions, tant les més vulnerables com les classes mitjanes empobrides, són polièdriques i de naturalesa diversa, i des de la perspectiva analítica caldria d'antuvi diferenciar conceptualment dos escenaris. El primer fa referència a la disciplina del treball social. El segon, a la seva aplicabilitat quotidiana en els serveis socials d'atenció primària o en els especialitzats.

Els impactes de la crisi en la disciplina del treball social

Algunes veus professionals han mostrat preocupació pels canvis que s'observen en la pràctica quotidiana del treball social i es pregunten si no s'està desvirtuant el treball social com a professió. Sembla doncs adequat preguntar-nos si els efectes de les retallades econòmiques arriben a incidir en el moll de l'os de la disciplina o no. Però la possible resposta no apareix de manera

- **Algunes veus professionals han mostrat preocupació pels canvis que s'observen en la pràctica quotidiana del treball social i es pregunten si no s'està desvirtuant el treball social com a professió. Sembla doncs adequat preguntar-nos si els efectes de les retallades econòmiques arriben a incidir en el moll de l'os de la disciplina o no.**

simple i planteja immediatament una altra pregunta més genèrica. Afecta una crisi econòmica una disciplina? Possiblement sí, però el que no és tan diàfan és l'efecte d'aquest impacte. En quin sentit hi incideix? L'afebleix? O, al contrari, pot significar una oportunitat per aprofundir en allò essencial? Podria dir-se que una crisi econòmica afecta, per exemple, el corpus de l'advocacia, la medicina, la infermeria o la psicologia? Probablement estariem d'acord en l'impacte reductor en l'aplicació de totes aquestes, en la mesura que disminueixen els recursos que acompanyen el desenvolupament de les disciplines citades. Però també estariem d'acord en l'impacte en la disciplina en sí mateixa? Aquesta és la qüestió cabdal. Cal diferenciar l'aplicabilitat d'una professió del cos teòric i metodològic d'una disciplina a fi de no confondre'ns en les possibles respostes. Sense respostes absolutes, ni estudis d'opinió sobre el particular, possiblement les respostes establirien la relació entre la capacitat de resistència de la disciplina, els embats de la disminució econòmica amb les fortaleces (i debilitats) dels corpus disciplinaris i del reconeixement social de la professió.

I si girem la pregunta? Podria pensar-se la crisi econòmica com una oportunitat per avançar en una disciplina, en aquest cas el treball social? Podria ser útil per plantejar, per exemple, els efectes produïts per rutines i pràctiques assentades –imposades i/o incorporades– que en ocasions poden arribar a desvirtuar el treball social? Podria ser una oportunitat per a canvis i innovacions? Personalment crec que sí.

Els impactes en l'aplicabilitat del treball social

En la preparació d'aquest article he tingut l'oportunitat d'escoltar algunes veus de companys i companyes de diversos serveis socials que, de manera voluntària i generosa, han relatat alguns impactes de la crisi en els serveis socials, així com en la seva tasca professional quotidiana. És un exercici d'escolta, puntual i limitat, que no correspon a una recerca específica sobre el tema com entenc que caldria tenir avui dia en el sector. Per això, les aportacions següents corresponen a uns apunts inicials que caldria estudiar a fons i confirmar, matisar, negar o ampliar en un futur no llunyà. En aquest sentit, el recull d'aportacions sobre el tema realitzat al número 200, *Albirant nous horitzons per al treball social* de la RTS té un valor pioner molt important en recollir unes primeres veus que tracten qualitativament la qüestió.

Els impactes escoltats i recollits són de caire divers i poden agrupar-se inicialment en dos grans grups temàtics estretament vinculats entre si: els canvis en el perfil i en les situacions socials dels usuaris, i els impactes en la pràctica professional del treball social.

Canvis en el perfil i en les situacions socials dels usuaris

Els impactes produïts en aquest temps de crisi, recollits en l'escolta professional realitzada, poden ser agrupats inicialment en quatre punts temàtics.

■ **Increment de la complexitat social en les situacions personals i familiars**

Aquest impacte es deu fonamentalment a la reducció d'oportunitats de les persones i dels nuclis familiars per resol-

dre els problemes de caràcter econòmic necessaris per a la seva sostenibilitat quotidiana. Les situacions socials, econòmiques i emocionals no resoltes i cròniques actuen en forma de barrera que els mena a situacions més complexes que els impedeixen poder estructurar una perspectiva de futur personal, si més no immediata.

Les dificultats en l'accés als serveis necessaris, o/i el seu encariment, sobretot en relació amb les economies familiars debilitades per l'atur perllongat, els salaris *low cost*, la discontinuïtat ocupacional, així com pel baix poder adquisitiu de les pensions de jubilació i altres tipus del sistema de protecció social, actuen incrementant els problemes socials i el malestar de les persones i famílies necessitades. Els seus efectes són més incisius en aquelles persones i grups que, abans de la crisi, presentaven situacions socials i personals més complexes i cròniques. En aquests casos, els efectes econòmics derivats de la gestió de la crisi accentuen la cronicitat anterior així com el vincle dependent amb els serveis socials, i fan més complex el treball dels professionals en la responsabilització i l'estímul de capacitat social d'aquestes persones.

■ Arribada de les classes mitjanes als serveis socials d'atenció primària

Un segon efecte econòmic de la crisi correspon a l'arribada de les classes mitjanes als serveis socials d'atenció primària. Malgrat que els serveis socials són de caràcter universal, en els models residuals de benestar social no acostuma a ser habitual, ni està en el conscient col·lectiu, la seva obertura a

tots els grups socials. Els serveis socials continuen essent majoritàriament percebuts popularment (i de vegades també en espais polítics) com uns dispositius per a la població pobre i/o exclosa, identificada sovint com llunyana, com "els altres" reproduint l'esquema marginal clàssic dels models de benestar social residuals.

Ara els problemes derivats de la crisi i de la seva gestió han fet arribar als serveis socials les classes mitjanes empobrides en els darrers anys. Una població, en termes generals, amb capacitats d'autogestió personals, de sostenibilitat i incorporació social demostrades, però ara situades en l'espiral d'empobriment per culpa de la manca de noves oportunitats de treball, esgotament de les prestacions d'atur i l'aturada tècnica i política dels ascensors de mobilitat social.

L'arribada d'aquests ciutadans als serveis socials es produí també en els anys 2008 i 2009, com a conseqüència de l'aprovació de la llei 39/2006, de 14 de desembre, coneguda en síntesi com a Llei de dependència, que legalment obria les portes a un dret universal. En aquell moment aquest fenomen va ser valorat positivament pels treballadors socials (Rimbau, 2010) degut a l'impacte que produïa en la relació assistencial, més habitual a un perfil de ciutadans amb una cultura de gestió dels problemes socials menys autònoma. Ara un ampli sector d'aquelles classes mitjanes s'han empobrit i s'adreça als serveis socials en constatar les dificultats d'accés, o de permanència, als serveis d'atenció, o a la cerca d'un suport econòmic per a la seva sostenibilitat bàsica.

■ Del benestar al benterir

Un altre efecte de la crisi es pot identificar com el pas del benestar al benterir. Una actitud manifestada mitjançant la demanda intensiva de recursos d'ajuda, independentment de la seva adequació a la situació concreta. Es verbalitza en aquelles expressions de “deme algo” o “deme más”, transportades directament del llenguatge de la pobresa del carrer. Aquesta demanda, intensiva i genèrica, remet a una situació de dependència assistencial forta, així com a un abisme de carències, malestar i insatisfacció personal. Però també està vinculada a l'actitud social impulsada per l'esquema consumista potenciat pels valors mercantilistes de la globalització, que ha estimulat la identificació del benestar personal amb l'adquisició (sovint compulsiva) i la possessió (sovint efímera) d'objectes i de béns objectivament no necessaris. Aquesta demanda compulsiva es projecta també en els serveis socials, actuant de manera acumulativa en les dificultats socials de manca d'oportunitats de treball i polítiques de suport bàsic a les necessitats socials. Constitueix una demanda de resituació complexa que cursa amb alta insistència i pressió en els treballadors socials dels serveis socials, que pot arribar a ser causa de situacions assistencials de gestió difícil.

■ Els perfils de població amb més necessitats bàsiques no arriben als serveis socials

Per a grups de població amplis el circuit assistencial s'ha desplaçat vers les entitats socials que ofereixen alimentació, aixopluc, roba, atenció sanitària bàsica, etc., i

en ocasions també orientació, escolta i acompanyament social i psicosocial. La cerca de circuits alternatius als serveis socials d'aquests perfils de població no és un fenomen nou, però si ho és la seva consolidació. No deixa de resultar paradoxal que, en època de crisi perllongada, els perfils de la població més necessitada recorrin a circuits externs als serveis socials de primera línia d'atenció. Caldria analitzar profundament les causes d'aquest fenomen, que a priori han de pensar-se polièdriques. Són factors de naturalesa diversa que van des de l'organització administrativa d'alguns serveis socials d'atenció primària, un esquema assistencial prioritàriament receptor amb pràctiques proactives limitades, i sovint amb limitacions administratives i a la insuficiència de professionals socials en una època de demanda creixent i complexa. Així com mostra també la posició de grups de població que sovint defugen el contacte amb els serveis socials formals i públics, o bé n'esperen accions que no en formen part. Al mig, el debat de quin és l'espai social, la dinàmica i els límits dels serveis socials d'atenció primària.

Els impactes produïts en el desenvolupament professional del treball social

■ Increment de la pressió assistencial

El primer efecte destacat de la incidència de la crisi en els serveis socials és l'increment de la pressió assistencial en els professionals dels serveis, i de manera especial en els treballadors socials. Una pressió assistencial configurada per factors de caràcter quantitatiu i qualitatiu que actuen de manera acumulativa. Entre els impactes quantitatius cal

destacar l'increment del nombre de persones demandants d'ajuts econòmics i de serveis, així com l'augment de visites originades en relació a les tramitacions de recursos i serveis que, per la seva dilació en la resposta i la incertesa acumulada dels usuaris, crea una nova onada de demandes d'atenció als treballadors socials.

■ **La pressió assistencial ha augmentat també qualitativament en relació amb la complexitat dels problemes psicosocials de la població, que requereixen un abordatge qualitatiu d'escolta, acompanyament, orientació i seguiment per part dels treballadors socials que comporta més temps d'atenció personal, grupal o comunitària.**

La pressió assistencial ha augmentat també qualitativament en relació amb la complexitat dels problemes psicosocials de la població, que requereixen un abordatge qualitatiu d'escolta, acompanyament, orientació i seguiment per part dels treballadors socials que comporta més temps d'atenció personal, grupal o comunitària.

■ **(Des)tecnificació o (Des)professionalització del treball social**

Les reduccions pressupostàries han afectat també els recursos humans dels serveis socials i sovint impacten en l'orientació de l'atenció social, i com va comentar una treballadora social, "estan produint la (des)tecnificació o la (des)professionalit-

zació del treball social". Aquest possible impacte negatiu constitueix un risc profund per al treball social que caldria estudiar amb profunditat, i, si escau, emprendre les mesures correctores oportunes. Acostuma a relacionar-se amb la creixent complexitat i burocratització dels processos d'atenció, que actualment constitueixen una gran part de les tasques i del temps de treball dels treballadors socials. (Des)tecnificació o (des)professionalització remetent també a la prioritització de la faceta gestora d'accés i derivació de recursos dels treballadors socials. Una faceta professional, però no l'única del treball social; però que si és exercida de manera gairebé exclusiva, reiterada i freqüent, pot desvirtuar profundament la funció del treball social i fer opaca la faceta d'escolta, acompanyament, consell, suport i empoderament de les persones en les situacions de conflictes i/o desigualtats socials.

■ **Impacte en les metodologies del treball social**

Un altre dels efectes identificats remet a l'àrea metodològica. La manca de temps assistencial esmentat, la pressió assistencial citada i el risc de desprofessionalització han centrat de manera prioritària l'atenció assistencial en l'atenció individual i familiar. Però, com s'acaba de dir, la pràctica relatada no correspon en sentit estricte al treball social de cas individual-familiar, sinó més aviat a la seva desvirtuació. Així mateix semblaria que actualment es produeix una reducció del treball social grupal i del treball social comunitari. Metodologies de tradició i identificació del treball social que, a més de les seves qualitats terapèutiques o/i potenciadores de la participació, la interrelació i intercanvi, ofe-

reixen possibilitats d'atenció a un major nombre de població. Semblaria adequat, en temps de crisi perllongada, apostar per la pràctica de les tres orientacions metodològiques citades i no reduir el camp metodològic del treball social. Així com seria convenient estudiar la incorporació d'altres orientacions metodològiques consolidades en les àrees anglosaxones i centreeuropees⁷ a fi de cercar una atenció social eficient, qualitativa i operativa.

La comprovació de l'impacte de la crisi, en les metodologies de treball social constituïria un altre risc greu per a la disciplina, que caldria investigar i, si convé, modificar oportunament.

■ El professional com a recurs

La reducció en els recursos socials que formen l'entrellat del conjunt assistencial social està incidint de manera efectiva en el treball social, no només en els aspectes esmentats fins ara, sinó també en l'emergència del mateix professional com a recurs d'ajuda. Aquest impacte pot ser interpretat des del punt de vista residual i victimista (no queda res, només els professionals) o al contrari, valorar la visualització de l'acció professional pròpiament dita, sovint oculta sota una pràctica que sovint ha portat a identificar els treballadors socials com a distribuïdors de recursos socials (escassos). Què quedaria en aquesta faceta, en temps de reducció dels recursos? L'emergència ara del professional com a recurs assistencial pot convertir-se en un impacte positiu i constructiu, i cal no oblidar que el professional com a

recurs assistencial constitueix la base fonamental de tots els sistemes d'atenció a les persones.

III. Desigualtats socials i crisis econòmiques en el bressol del treball social

En pensar en el binomi treball social-crisi econòmica, immediatament sorgeix un tema a la palestra. És "allò" tan conegut, estudiat en tots els plans d'estudis de diplomats i de grau en Treball Social, així com en els esquemes formatius d'anys anteriors, i que de ben segur es troba molt ben col·locat en l'armari formatiu de cadascú però, de vegades, potser una mica enteranyinat. Aquest "allò" correspon als orígens del treball social.

Per què sorgeix el treball social? Què està s'esdevé en la societat en aquells moments? Són suficients les orientacions i les pràctiques pal·liatives de la pobresa i de l'exclusió social fornides en segles anteriors, davant dels canvis d'una societat vibrant i contradictòria de finals del segle XIX? Avui, en època de crisi, el binomi treball social-crisi es presenta de nou i ens interpel·la, ens pregunta fins a quin punt la crisi actual està lesionant la pràctica i la professió de treball social, en quins aspectes pot significar també una oportunitat per a la reflexió, anàlisi i millora. En tot cas, la vinculació del treball social amb les situacions de crisis econòmiques i socials és una evidència empírica reconeguda arreu que vincula la pràctica professional amb els problemes i malestares socials de-

⁷En aquest tema es pot consultar, per exemple, per a una descripció de diversos models de treball social, el *Diccionari de Treball social* de la *Blackell Encyclopedia of Social work*. Martin Evans Ed. (2005).

rivats de les desigualtats socials. D'aquelles situacions socials de les darreries del segle XX, i de la voluntat crítica i propositiva de sectors filantròpics, religiosos, democratacristians, i en ocasions també d'orientació socialista, impulsats i amb lideratges bàsicament femenins, en sorgí una professió, avui dia amb gairebé un segle i mig de pràctica professional i reconeixement social internacional.

Així, l'origen del treball social no es pot desvincular de les condicions socials viscudes per grans grups de població en la societat europea i americana del darrer terç del segle XIX. A Anglaterra en l'època victoriana, en el marc de la revolució industrial (primera i segona època) i tampoc del període posterior fins el final de la Primera Guerra Mundial (1911-1918). L'origen està vinculat als efectes de la forta explosió demogràfica i les migracions, la concentració de la població en grans aglomeracions urbanes, la creació de zones industrials en les urbs –per exemple la coneguda com a “Cottonpolis” de Manchester–, la polarització i les lluites entre dues noves classes socials, la burgesia i els obrers, ni es pot deslligar del naixement de les grans ideologies del segle XIX. Al seu costat, els canvis tecnològics que canviaren la producció, el transport, les comunicacions i il·luminaren elèctricament primer les indústries i els carrers de les ciutats, i més tard la vida quotidiana.

És en aquest context de canvis, desigualtats i grans innovacions tecnològiques que canviaren les comunicacions de la gent, de la producció i dels negocis de l'època on se situa el naixement primer de les noves societats d'acció social, les Charity Organisation Societies (COS) i posteriorment de la formulació professional teòrica i pràctica de l'acció social. La primera COS es gestà a Londres, inicià la seva acció l'any 1869, i pocs anys més tard també a Buffalo (1877) i a Nova York (1882).⁸ I en el si de la COS, una anàlisi crítica sobre l'acció social de l'època, de la seva fragmentació i del caràcter pal·liatiu, puntual i caritatiu que caracteritzava l'ajut social de les organitzacions d'ajut social i dels particulars de l'època. En el seu si també el desenvolupament d'una nova manera d'entendre l'acció social, de manera agrupada, coordinada i amb la proposta de criteris d'acció compartits pels actors socials, amb el lideratge de les COS en l'àrea anglosaxona i amb la construcció de la proposta d'una acció professionalitzada, basada en el coneixement, la formació i dotada de metodologies pròpies.

La convicció de la necessitat de formació per actuar en el camp social impulsà, pocs anys més tard, les primeres experiències i cursos, i més endavant les escoles de formació dels “*social workers*”. A la Gran Bretanya la primera escola es

⁸ Especialment interessants són les obres del Dr. John E. Hansan referent a la creació de les COS als Estats Units (<http://www.socialwelfarehistory.com/organizations/charity-organization-societies-1877-1893>), i la de Lilian Brant, de la Universitat de Califòrnia, sobre la creació i els primers anys de la COS de Nova York. <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=uc2.ark:/13960/t3zs2ph00;view=1up;seq=3> Consulta feta el 26 d'agost del 2014. En ambdues es pot observar la clara vinculació d'aquestes societats amb les condicions socials de la població més pobre, així com les propostes d'actuació i els criteris de suport a les persones i famílies de la classe obrera.

creà l'any 1893, promoguda per la COS anglesa, amb la figura cabdal d'Octavia Hill. A Berlín, el mateix any 1893, es van impartir, impulsats per Jeannete Shweizerin i auspiats per la Societat alemanya d'Ètica i Cultura, uns cursos de formació sobre el Treball i l'Assistència social, en els quals va participar, dissenyant el currículum formatiu, Alice Salomon, figura clau en l'impuls del treball social a Alemanya i fundadora, uns anys més tard (1908) a Berlín, de la primera escola pròpiament dita. Fou a la ciutat d'Amsterdam, l'any 1899, on es creà el primer centre de formació d'assistents socials amb la finalitat de proporcionar "formació metodològica, teòrica i pràctica als qui desitgin dedicar-se a certes tasques importants del treball social". A l'altra banda de l'Atlàntic, i amb l'auspici de la COS americana, se celebra, l'any 1898 a Nova York, els primers cursos de formació d'orientació filantròpica i pràctica, de la mà de Mary Richmond, els quals, uns anys després, constituïrien la primera escola de treball social als Estats Units, l'Escola d'Estudis de Filantropia Aplicada.

La dinàmica per l'interès formatiu dels treballadors socials es consolidà a Europa i als Estats Units en els primers anys del segle XX. En la primera dècada del nou segle, en els prolegòmens socials que conduïren a la primera guerra mundial, es crearen les escoles de formació social a Londres (1903), Hannover (1905) i Berlín (1908). França celebrava, l'any 1901, el primer curs sobre "Informació del Treball social", que tractava dels greus problemes socials de l'època. Deu anys més tard (1912) naixien a París dues escoles gairebé simultàniament. La primera

l'"École Normal Social", d'orientació catòlica, i la segona l'"École Pratique de Service Sociale", d'orientació protestant. Uns anys després del final de la primera GM, a Bèlgica, l'any 1920, una nova iniciativa veu la llum i es creen, auspiades pels grups femenins de la democràcia cristiana, dues escoles de formació dels futurs assistents socials de manera simultània, ambdues a Brussel·les, una neerlandesa i l'altra francòfona. L'any següent es repeteix la fórmula dual, en aquest cas va ser el partit obrer belga que va impulsar una escola de formació per a assistents socials en la regió francòfona, l'any 1921, i una segona en l'àrea flamenca, un any més tard. Serà precisament amb les escoles francòfones belgues d'orientació democratacristiana que, una dècada després, s'establiria el vincle que orientà la creació i el pla formatiu de la primera Escola de Formació d'Assistents socials a Catalunya. Corria l'any 1932.

Ultra el procés de creació dels eixos de formació disciplinària, cal fer un breu apunt sobre els inicis professionals prenent, a títol d'exemple, el treball social sanitari. Dolors Colom (2008) relata de manera detallada i qualitativa els inicis del treball social sanitari, en els primers anys del sXX (1905), en el Massachussets General Hospital de Brookline (Massachussets), en el context de la fundació del departament de treball mèdic i social, amb la iniciativa i lideratge del Dr. Richard C. Cabot. L'objectiu era incorporar al diagnòstic mèdic l'estudi dels aspectes socials, desconeguts en l'anamnesi clínica i necessaris per a la diagnosi integral i el seguiment del malalts. Es requeria un nou perfil professional, qualificat i experimentat en temes socials per a l'estudi i la diagnosi social,

així com per ajudar a “resoldre” els problemes socials dels malalts, mitjançant un procés de suport personalitzat i de seguiment. Així, els treballadors socials, assenyala Colom, foren incorporats als equips sanitaris, amb definició de funcions pròpies i a nivell de treball col·laboratiu amb l'equip mèdic.⁹ Naixia el vincle del treball social i la sanitat, que, amb intensitat diversa, s'ha desenvolupat fins avui dia arreu.

Potser les referències anteriors poden semblar a alguns lectors experiències llunyanes, amb connexió escassa o nul·la amb l'esdevenir social i amb el treball social viscut en la nostra àrea geopolítica. Potser uns apunts sobre els orígens de la professió i de la formació dels treballadors socials a Catalunya poden mostrar un xic, més d'una similitud i vinculació amb les experiències relacionades.¹⁰

Els prolegòmens de la formació dels futurs treballadors socials a Catalunya se situen en el primer terç del segle XX, tres dècades més tard del procés produït a l'Europa atlàntica i central (l'eix Londres, Amsterdam, Berlin), vint anys més tard de les iniciatives de França, i dotze anys després de la creació de les escoles belgues. Aquest desfasament històric ha estat una constant en l'acció social de Catalunya i d'Espanya, que en algunes ocasions, com en l'època de la Mancomunitat i de la Generalitat de Catalunya, es va intentar

reduir contactant amb les experiències europees del moment, principalment amb les de l'àrea francòfona. Avui és impossible saber quina hauria estat la trajectòria social de les experiències iniciades per aquestes dues institucions i per altres actors socials de l'escena social d'aquells moments, si s'hagués mantingut la legalitat republicana establerta. El cert és que l'autarquia del període franquista va ser també una autarquia social, consolidant i també incrementant el desfasament amb la dinàmica de l'acció social europea en els anys cinquanta, quan Europa, just finalitzada la segona GM i en plena guerra freda, els governs, les empreses i els treballadors consolidaren els grans pactes socials que potenciaren la (re)expansió i creació dels sistemes de benestar social.

Els anys de l'inici del treball social a Catalunya, en el primer terç del segle XX, corresponen a una època d'ebullició social, ideològica, econòmica, cultural i artística, i també de riquesa i pobresa accentuades.

■ **Els anys de l'inici del treball social a Catalunya, en el primer terç del segle XX, corresponen a una època d'ebullició social, ideològica, econòmica, cultural i artística, i també de riquesa i pobresa accentuades.**

⁹ Resulta particularment il·lustratiu i interessant, avui, el relat i l'anàlisi d'aquest inici i la seva orientació professional, la definició dels rols dels metges i dels treballadors socials, en la cura de la salut. Els lectors interessats poden consultar preferentment les pàgines 17 a 27 del capítol 2 de l'obra de D. Colom indicada.

¹⁰ No és el lloc de fer la història del TS a Catalunya o a Espanya, però sí de portar a aquestes pàgines uns apunts d'una història sovint poc recordada i valorada. Les obres d'Estruch, J. i Güell, A. M. (1976); Casado (1994, 2001); Rubiol, G. i Vilà, A. (2002); Colom, D. (2008); Barbero, M. i Feu, M. (2009), i també pròpia, *L'Obra assistencial de la Generalitat de Catalunya. 1931-1936*, tesi de llicenciatura per la Universitat de Barcelona (1985), una síntesi parcial a la RTS n. 107 de setembre de 1977, aporten informació àmplia sobre el tema.

Els moviments socials cooperatius, polítics, sindicals, d'organitzacions religioses, culturals i artístiques, i també moviments femenins d'ideologia diversa, omplen l'escena de la societat catalana, paral·lelament amb les lluites entre classes socials i el conreu de les ideologies socials dels moviments liberals, socialistes i anarquistes que des dels països europeus penetraren a Catalunya i a altres àrees d'Espanya. A nivell social, les conseqüències de les malalties epidemiològiques, l'elevada mortalitat infantil i perinatal de mares i infants, el treball precari de les dones a les fàbriques tèxtils, o en el treball a casa a peu de les màquines Singer i Wertheim, les llargues jornades de treball, les condicions laborals precàries i la pobresa, fruit de les desigualtats socials existents, caracteritzaven l'escenari de l'acció social. Al seu entorn i convivint en el dia a dia, els canvis tecnològics que potenciaren les primeres vies fèrries que unien Barcelona i Mataró a velocitat inaudita, el telèfon i les primeres emissions radiofòniques, mentre els carrers i les cases de la capital primer, i d'altres municipis més tard, s'il·luminaren amb la màgia elèctrica.

És en aquest context on sorgeix la necessitat de renovar l'acció social de l'època, i, entre altres propostes, es va formular explícitament la necessitat de crear una escola de formació social. Aquesta proposta es manifestà el mateix any de la II Exposició Internacional de Barcelona¹¹ l'any 1929, en el marc de la qual tingué lloc

el Primer Congreso Católico de Beneficencia Nacional, que havia estat precedit, un any abans, per la Quinzena Social Internacional, celebrada a París, que agrupà les experiències més importants en matèria de previsió social i de beneficència d'Europa. Hi participaren, per la part espanyola, el Ministeri de Governació –del qual depenia l'acció social pública central– i també l'Obra social de la Caixa de Vellesa i d'Estalvis de Barcelona i el seu promotor Francesc Moragas i Barret, que va ser un dels principals impulsors del Congrés celebrat un any més tard a Barcelona. En la segona secció del Congrés, destinada a la maternitat i la primera infància, el Comité Femenino de Mejoras Sociales, creat l'any 1926 a Barcelona, va presentar la ponència en la qual es proposava la creació d'un ministeri de sanitat i d'una escola de formació social. La primera proposta es realitzaria uns anys més tard, l'any 1936, amb la creació del Ministerio de Sanidad y Asistencia social, del qual en fou ministra Frederica Montseny, però la situació de guerra civil i el període franquista posterior varen atorgar-li una intensa però curta trajectòria. La segona proposta quedà escassament tres anys després del Congrés de Barcelona, i el 7 d'octubre del 1932 s'inaugurava a Barcelona la primera Escola d'Assistència Social de Catalunya. En aquest cas, la vinculació amb Europa era evident. El projecte formatiu i la formació de les futures professores de treball social es realitzà amb la col·laboració de

¹¹ La informació sobre aquest tema procedeix de l'anàlisi realitzat sobre el Congrés citat a C. Rimbau (1985). Pàg. 163-194 i d'Estruch, J. i Güell, A. M. (1976). El lector interessat pot consultar directament el llibre amb les ponències del Congrés editat l'any 1930 per la Impremta de la Casa de Caritat de Barcelona, amb el títol *Primer Congrés Catòlic de Beneficència Nacional*.

l'Escola d'Assistents socials de Brussel·les, seu de la formació dels professors de treball social de l'escola de Barcelona. De fet, segons indica Maria Estrada (1976), "L'escola seguia el pla d'ensenyament belga, que era molt complet". A escala estatal, l'any 1939 es creava a Madrid la Escuela de Formación Social, precedida l'any 1937 per un curs de formació celebrat a Donostia.

Aquestes iniciatives formatives estan envoltades d'accions socials prèvies, ideologies socials de caràcter filantròpic, religios, humanitàries i també tècniques, de caràcter privat i també d'institucions públiques. Així per exemple, a Catalunya en la primera dècada del segle XX es creen i es desenvolupen actuacions socials tan rellevants i innovadores com són les "Lluites Sanitàries" d'orientació higienista, impulsades primer per la Mancomunitat i posteriorment reiniciades i promocionades per la Generalitat. Un conjunt de lluites que articulaven l'atenció sanitària i l'atenció social de manera estructural, i en les quals varen treballar, als anys trenta, els primers assistents socials. Per la seva amplitud, modernitat i impacte social cal fer esment de tres d'aquestes lluites: la Lluita contra mortalitat infantil, la Lluita antituberculosa i la Lluita antivenèria, que constituïen programes d'acció preventiva i profilàctica com a resposta als principals problemes epidemiològics de l'època. En aquest sentit, és extremadament interessant escoltar la veu de Maria Estrada, en l'entrevista realitzada per la RTS l'any 1976, en la qual relata detalladament la

seva experiència professional, el seu rol i la metodologia emprada com a treballadora social en la Lluita antituberculosa.¹²

En el context de les innovacions socials és imprescindible citar l'obra social duta a terme per la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923/25) precisament ara fa un segle, que com és conegut promogué un conjunt ampli de mesures de modernització i europeïtzació del país, i entre aquestes una crítica profunda i alhora propostes de reestructuració dels Serveis de Beneficència heretats. Proposava, entre altres mesures, la municipalització de l'acció social, l'apertura dels establiments psiquiàtrics, la laborteràpia i l'actuació social professionalitzada.¹³ Així com l'obra de modernització dels primers anys de la Generalitat de Catalunya, seguint les orientacions de la Mancomunitat, interrompudes amb la dissolució de la mateixa en la dictadura de Primo de Rivera (setembre 1923-gener 1930) sota la monarquia borbònica amb Alfons XIII. Entre l'obra realitzada, citar aquí només l'aprovació en el Parlament de Catalunya, l'any 1934, de la Llei de Bases per a l'Organització dels Serveis Sanitaris i Assistència Social, que regulà les competències assistencials, reconegudes en règim d'exclusivitat legislativa i executiva en l'Estatut de Núria de 1931 (article 13, h) conservant la nomenclatura anterior de beneficència. Precedit d'un procés llarg i difícil de negociació de l'estatut de Núria, l'any 1932 les Corts espanyoles aprovaren, amb importants retallades, un nou estatut. En aquest cas, el tema que

¹² "Entrevista a María Estrada i Clerch", en *Revista de Treball Social*, núm. 63 (1976).

¹³ Es pot consultar directament el llibre *Mancomunitat de Catalunya, L'obra realitzada. Anys 1914-1919, i anys 1914-1925. Beneficència i Acció social*. Impremta de la Casa de Caritat. Juny 1919.

ens ocupa és tractat en el Títol II (art.11,c) conservant el nom de beneficència i limitant el caràcter exclusiu de l'estatut de Núria, només respectant-lo en l'execució, però no en la legislació, que s'atribueix a l'estat central. Al desembre de 1932 l'Estatut Interior de Catalunya declarava, tot inaugurant nova nomenclatura, que "l'assistència social és un deure de la Generalitat" identificant i anomenant els grups de població i les situacions socials objecte de protecció i prevenció" (Títol II, art. 14).

Des del punt de vista de la innovació de l'acció social en el sector privat laic, cal destacar la creació de l'Obra Social de la Caixa de Pensions, l'abril de l'any 1918, que agrupava un conjunt de dotze obres socials, d'atenció social, sanitària, educativa, i també culturals, agrícola i de prevenció, amb irradiació àmplia arreu de la geografia catalana. L'Institut de la Dona que Treballa, l'Obra Antituberculosa i l'Obra d'Homenatge a la Vella constitueixen les obres més emblemàtiques. En l'orientació de l'obra social, els criteris de modernitat, professionalitat, europeisme i de prevenció i atenció estructuraven l'eix principal de l'acció social de l'entitat, de la mà de Francesc Moragas i d'Emili Boix Selva (Nadal, J. i Sudrià, C., 1981).

La creació de la primera escola de formació d'assistents socials a Catalunya en plena època noucentista i de l'expansió de les teories higienistes està envoltada dels conflictes socials i polítics precedents a la guerra civil espanyola, dels efectes internacionals del Crac de 1929 i de la Gran Depressió als Estats Units, així com de les incipients veus del nazisme a Alemanya i a Espanya. També d'ebullició dels ateneus en els barris i els pobles, del moviment

cooperatiu, de les figures i moviments femenins que reivindicaren el vot de la dona amb campanyes al carrer i a les Corts espanyoles, paral·lelament als moviments polítics i sindicals, dels grups progressistes cristians i de la repressió policial obrera. Mentrestant, el Paral·lel de Barcelona bullia en eferescència popular, s'havia inaugurat el Palau de la Música (1908) i Ramón Casas il·lustrava escenes de la burgesia i la bohèmia artística catalana, alhora que oferia una magnífica composició per el "pòster" divulgatiu de la Lluita Antituberculosa citada abans. Maurice Chevalier cantava des de París al món i Pau Casals feia gires pel centre d'Europa, Amèrica del sud i els Estats Units. Mancaven més de quaranta anys perquè la seva veu emocionada acompanyés la del seu violoncel en el concert a la seu de les Nacions Unides, a la ciutat de Nova York, el 24 d'octubre del 1971.

Aquestes breus notes històriques referents al bressol del treball social potser poden acompanyar, el lector que ho desitgi, a fer un breu exercici comparatiu amb les condicions socials i econòmiques, les desigualtats i problemes socials en les quals s'inicià el treball social amb les coordenades de la crisi actual. Potser en el seu recorregut podrà identificar més d'una similitud i, de ben segur, també diferències.

IV. En temps de crisi, més treball social

Les informacions recents sobre la tendència de la crisi a Europa parlen de la possible entrada en una tercera recessió, la qual probablement incrementaria les desigualtats socials existents al si de la UE, encara que, com s'ha comentat, continua-

ria produint amb intensitat diversa efectes socials de desprotecció i malestar social en la població, segons hagi estat i sigui la gestió dels governs en cada estat. Aquesta possible perspectiva tindria un impacte acumulatiu als efectes socials produïts fins ara, i previsiblement faria més necessari disposar de les mesures, serveis i professionals socials adients. Però aquesta perspectiva de futur immediat no ha d'ocultar la necessitat d'atenció social actual en el conjunt de la població i especialment en els grups més vulnerables, que recomanen prendre mesures urgents per reconvertir la tendència reductora en la protecció social que es viu a Catalunya i en el conjunt de la població de l'Estat espanyol.

■ Per això, entre altres mesures de caràcter estructural, econòmic i legislatiu, un primer pas i urgent és, en síntesi i parlant professionalment, més treball social.

Per això, entre altres mesures de caràcter estructural, econòmic i legislatiu, un primer pas i urgent és, en síntesi i parlant professionalment, més treball social.

- **Més treball social per escoltar, atendre, acompanyar i orientar** els problemes socials i el malestar de les persones i per promoure noves iniciatives de serveis i programes socials pròxims a l'*ethos* vivencial de les persones. També per a treballar els processos d'orientació i derivació als serveis adequats, defugint les orientacions mecàniques, o en ocasions no suficientment informades.
- **Més treball social complet**, en la seva doble dimensió d'atenció personal,

grup i de treball social en i amb la comunitat, i en la dimensió professional d'expert en l'orientació dels recursos i mesures socials existents i adequades a cada situació, així com la promoció de noves modalitats. Dues facetes que constitueixen part del nucli identitari del treball social des dels orígens de la professió, presents des dels seus inicis, tant en l'acció professional com en la formació dels treballadors socials.

- **Més treball social amb el desenvolupament de les metodologies bàsiques**, incrementant la pràctica del treball social grup i de l'acció comunitària, així com incorporant altres metodologies del treball social ben consolidades en les àrees anglosaxones i centreeuropees, com són, per exemple, el consell i la gestió de cas, però escassament presents en els àmbits professionals de l'àrea sud-europea.
- **Més treball social en l'orientació de la defensa dels drets humans i de ciutadania**, incidint positivament en la legislació i en les planificacions socials, així com mitjançant la denúncia informada de les infraccions o incompliments d'aquests drets, tant a nivell individual com col·lectiu. La posició privilegiada dels treballadors socials com a actors socials en la primera línia d'atenció a la població ofereix informació qualitativa sobre els problemes i els malestars de la població que permet detectar-los de manera immediata i precisa.
- En el context de la crisi emergeixen **experiències de treball social de gran nivell qualitatiu** amb l'articulació de les dues facetes enunciades abans de

l'ètica professional i de la promoció i defensa dels drets humans i ciutadans ciutats. Aquestes pràctiques constitueixen un patrimoni excel·lent, una base de coneixement i experiència professional per construir i visualitzar de manera sòlida la pràctica professional i transmetre les orientacions, mètodes de treball i *outputs* obtinguts a la comunitat professional. Per això cal un esforç en la recerca, en la difusió i en el debat d'aquestes pràctiques constructives.

- **Més treball social, visualització i re-timent de comptes qualitatiu**, no exclusivament quantitatiu, de l'activitat professional desenvolupada en els serveis que demostrin les aportacions del treball social en les situacions socials complexes en què treballa, per potenciar, a més dels aspectes institucionals i justificatius necessaris, els valors, l'operativitat i l'eficiència de l'acció professional.
- **Més treball social i més protecció social**. Contràriament a la línia de gestió de la crisi seguida pels governs espanyols en els darrers anys, en temps de crisis perllongades i pels seus efectes socials i psíquics en les persones, es fa necessari establir estratègies de suport mitjançant els serveis socials i la protecció social, que, com s'ha vist,

constitueixen nivells de despesa pública baixa, comparats amb altres despeses com són les derivades del pagament dels interessos del deute públic acumulat o les prestacions destinades a donar suport a un atur alt i sostingut. En aquest sentit la situació de distància entre els percentatges dels PIB en les funcions de la protecció social no només incrementa les desigualtats socials entre els ciutadans europeus, sinó que augura l'augment del risc de desprotecció i l'accentuació de l'espiral de desigualtats socials, pobresa i malestar social en les poblacions dels estats amb una trajectòria sostinguda de no prioritització de la protecció social ni dels serveis socials, oblidant, entre altres factors, els seus impactes preventius.

El manteniment dels discursos exculpatoris i instrumentals de la crisi en el camp social no són ara sostenibles, ni des d'un punt de vista ètic, ni des de l'observació de les situacions quotidianes que viu gran part de la població. Ni tampoc ho són des de la perspectiva operativa, doncs com s'ha pogut veure, les decisions dels governs dels estats han estat diferents en aquests mateixos anys de crisi, i les seves opcions en les prioritzacions pressupostàries ofereixen avui dia, en alguns estats europeus, resultats socials constatables de signe positiu.

Bibliografia

- BARBERO, J. M. i FEU, M. *El Treball Social a Catalunya 1932-1978*. Barcelona: Col·legi Oficial de Treball social de Catalunya, Hacer Editorial, 2009. ISBN 978-8496913240.
- BARENYS, M. P. i JUTGLAR, M. A. “Entrevista a Maria Estrada i Clerch”, en *Revista de Treball Social*, núm. 63 (1976). Associació d'Assistents Socials. ISSN 0212-7210.
- CASADO, D. *Introducción a los servicios sociales*. Madrid: Editorial Popular, S. A., 1994. ISBN 978-8478841448.
- CASADO, D. *Manual de servicios sociales*. Madrid: Editorial CCS, 2001. ISBN 978-8483167427.
- COLOM, D. *El Trabajo social sanitario*. Madrid: Ed. Siglo XXI, Colección Trabajo Social, 2008. ISBN 978-8432313592.
- Diari Ara. “La inversió més baixa des del 1999”, en diari Ara (2014). http://www.ara.cat/premium/tema_del_dia/inversio-mes-Espanya-deute-extern_0_1222077847.html.
- ENGELS, D. i HEIDENREICH, P. “El Trabajo social durante la crisis: situación en Alemania”, en *Revista de Treball Social*, núm. 202 (agost 2014). Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. ISSN 0212-7210.
- ESTRUCH, J. i GÜELL, A. M. *Sociología de una profesión: los Asistentes Sociales*. Barcelona: Ediciones Península, 1976. ISBN 978-8429711950
- FOTOPoulos, T. “Globalisation, the reformist Left and the Anti-Globalisation ‘Movement’”, en *DEMOCRACY & NATURE: The International Journal of INCLUSIVE DEMOCRACY*, vol. 7, núm. 2 (2001). http://www.democracynature.org/vol7/takis_globalisation.htm.
- GAUTIER, AH. *Family Policies in Industrialized countries: Is there convergence?* Calgary, 2000. www.cairninfo/article.php?
- GAUTIER, AH. “Trois, quatre ou cinq modeles de politiques familiales au sein des pays européens et neo-européennes?”, en R. B. DAUNDAURAND; P. LEFEBVRE i J. P. LAMOUREUX (Ed.). 1998.
- MANCOMUNITAT DE CATALUNYA. *L'obra realitzada. Any 1914-1919*. Barcelona: Impremta de la Casa de Caritat, 1919.
- MARTIN EVANS (Ed.) *Blackwell Encyclopedia of Social Work*. Regne Unit, EUA, Australia, 2005. ISBN 978-0631214519.
- MOYA, J. “El treball social davant els efectes de la crisi econòmica. Cap un nou model d'intervenció”, en *Revista de Treball Social*, núm. 200 (desembre 2013). Col·legi Oficial de Treball social de Catalunya. ISSN 0212-7210.
- NADAL, J. i SUDRIÀ, C. *Història de la Caixa de Pensions*. Barcelona: Edicions 62, 1981. ISBN 978-8429717129.
- RIMBAU, C. *Impacte de la Llei de promoció de l'autonomia personal i Atenció a les persones amb situa-*
- ció de Dependència en el model familiar de cura tradicional i en els serveis socials*. Tesina del Màster d'Investigació en Sociologia (2010). Universitat de Barcelona. Departament de Teoria sociològica, Filosofia del Dret i Metodologia de les Ciències socials.
- RIMBAU, C. “La Obra socioasistencial de la Generalitat republicana”, en CASADO, D. *Introducción a los servicios sociales*. Madrid: Editorial Popular S.A, 1994. ISBN 978-8478841844.
- RIMBAU, C. *L'Obra Assistencial de la Generalitat de Catalunya, 1931-1936*. Tesina de Llicenciatura (1985). Universitat de Barcelona. Facultat de Psicologia.
- RUBIOL, G. i VILÀ, A. *Marc històric dels serveis socials locals de Catalunya*. Col·lecció Serveis socials, núm. 17. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2002. ISSN 0213-1366.

Consulta de bases de dades

- EUROSTAT (2014): http://www.epp.eurostat.ec.europa.eu/.../search_database.
- IDESCAT (2014): http://www.idescat.cat/societat/benestar_social/
- INE (2004): <http://www.ine.es/poblacion/>
- SEEPROS (2014): europa.eu/legislation...in.../c10141_es.htm
- SISAAD (2014): www.dependencia.imsero.es/.../sisaad/

El treball social durant la crisi: situació a Alemanya

Social work throughout the crisis: the situation in Germany

Dr. Dietrich Engels¹ i Philippa Heidenreich²

Traducció de l'alemany al castellà d'Imma Carballeira Tirado

Resum

L'evolució de la crisi en els últims anys a la Unió Europea (ampliada) té conseqüències en el treball social a Alemanya. La seva àrea d'actuació tradicional donant suport a famílies, nens i joves així com a gent gran i a persones amb una situació de vida perjudicada a diversos nivells s'estén a noves tasques reaccionant davant de tres reptes socials centrals: la pobresa i la desocupació, la transformació demogràfica i la integració dels emigrants. La preocupació perquè es retallessin els recursos en el treball social com a conseqüència de la crisi econòmica no s'ha confirmat. A Alemanya la tendència és que amb l'augment de tasques en el treball social augmenti també el nombre de persones ocupades.

Paraules clau: Treball social, crisi econòmica, atur, transformació demogràfica, immigració.

Per citar l'article: ENGELS, Dr. Dietrich i HEIDENREICH, Philippa. El treball social durant la crisi: situació a Alemanya. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 35-44. ISSN 0212-7210.

Abstract

The evolution of the crisis in last years in the European Union (enlarged) has consequences on social work in Germany. Its traditional field of action supporting families, children and youth, as well as elderly people and those having a detrimental life condition at different levels is now extended to new tasks aiming to face three main social challenges: poverty and unemployment, the demographic transformation and the immigrant integration. The fears concerning cuts in social work resources as a result of the economic crisis have not been confirmed. In Germany the tendency points that the increase of tasks in social work means an increase of employed people.

Key words: Social work, economic crisis, unemployment, demographic transition, immigration.

¹ Sociòleg i director de l'Institut de Recerca Social i Política Social ISG a Colònia. engels@isg-institut.de.

² Estudiant a la Universitat de Colònia i associada del mateix Institut. heidenreich@isg-institut.de.

1. Introducció

Entre les evolucions que han marcat la política als països d'Europa i les situacions vitals dels seus ciutadans i ciutadanes durant els últims anys hi ha, entre d'altres,

- la crisi econòmica i financera dels anys 2008 i 2009, amb les seves conseqüències en el mercat laboral,
- la transformació demogràfica, amb les conseqüències de l'envelliment de la societat i la manca de la mà d'obra jove, i
- els corrents d'immigrants com a conseqüència de la guerra i de les emergències econòmiques fora d'Europa, així com la desigualtat de tipus de vida dins de l'ampliada Unió Europea.

La tasca del treball social consisteix, per una banda, a donar suport a les persones perquè superin els seus problemes, especialment en el procés de les conseqüències de les crisis socials; en aquest sentit el treball social és conjuntural en temps de crisi. D'altra banda, el treball social també depèn dels recursos financers per poder acomplir les seves tasques de manera competent i pateix la circumstància que en temps de pressupostos escassos la política tendeixi a retallar despeses en el treball social. Els models següents mostren de quina manera es posiciona el treball social a Alemanya en aquesta situació de tensió i de quina manera compleix les seves tasques.

2. Funció social del treball social

El treball social s'entén de manera àmplia “com un sistema d'orientació, suport i ajuda així com de suport psicoterapèutic a les societats modernes” (Werner, 2012). Si antigament es caracteritzava per “aju-

dar persones amb necessitats materials, socials o psíquiques”, actualment les seves àrees d'actuació es conceben més enllà: “el treball social s'ocupa de manera molt més general de les tasques de proveïment social bàsic organitzades públicament com són l'ajuda, el suport i la formació per part de personal professional competent qualificat” (Werner, 2012).

Aquest treball es fa especialment en les àrees pràctiques d'ajuda a la infància i a la joventut, d'ajuda social, d'ajuda a gent gran i d'ofertes sociopedagògiques del sistema sanitari. En aquest sentit el treball social reacciona davant de reptes socials centrals: “reptes econòmics especialment aquells on hi ha risc de pobresa; desplaçaments demogràfics i canvis radicals en les relacions generacionals; reptes internacionals i culturals”, així com “la creixent amenaça a les bones relacions entre adults i entre adults i nens: el treball social actua a manera de treball relacional professional” (Eppenstein, 2010).

D'aquesta manera són els conflictes de la societat els que, provocats per l'economia i el mercat laboral, el sistema educatiu i la seguretat social requereixen un paper integrador i de suport; són conflictes que

- **D'aquesta manera són els conflictes de la societat els que, provocats per l'economia i el mercat laboral, el sistema educatiu i la seguretat social requereixen un paper integrador i de suport; són conflictes que no es resolen dins d'aquests sistemes parcials, sinó que són aquests sistemes els que els traslladen a l'exterior.**

no es resolien dins d'aquests sistemes parcials, sinó que són aquests sistemes els que els traslladen a l'exterior.

És per això que la funció del treball social en la societat es veu de forma ambivalent: actua de manera més aviat estable dirigit-se cap a la consolidació de les relacions socials que generen els problemes socials (com a “agent reparador del capitalisme”)?, o bé, conté també el potencial crític que, a partir de l'experiència amb aquests problemes, provoca un canvi en les condicions de vida? En realitat els dos aspectes són vàlids, el treball social es caracteritza per una ambivalència fonamental: “El treball social dels nous temps es va interpretar com a part necessària [...] d'un sistema per a la integració social, mentre que –segons el pensament de la teoria crítica– la societat moderna és la causant tant de la garantia de la seva estabilitat amb la figura del psicopedagog com de la seva crítica més incisiva” (Eppenstein, 2010).

3. Les tasques del treball social a Alemanya

Com s'han desenvolupat les tasques del treball social a Alemanya en el curs de les crisis dels últims anys esmentades anteriorment? Això es presenta a continuació en relació amb (1) les conseqüències de la crisi econòmica i financera del treball laboral, (2) la superació dels reptes de la transformació demogràfica i (3) la tasca de la integració dels immigrants.

3.1. El treball social en la lluita contra la pobresa i l'atur

Des dels anys setanta la desocupació s'ha anat convertint en problema com a

conseqüència de la transformació estructural econòmica: el desenvolupament tecnològic de la producció ha provocat un retrocés significatiu de la necessitat de contractar treballadors poc qualificats; aquests van anar formant una base cada vegada més gran de desocupats de llarga durada amb poques possibilitats de tornar a ser contractats. La desocupació es va accentuar amb l'enfonsament de l'estructura econòmica a l'Alemanya Oriental, després de la unificació alemanya l'any 1990. A continuació, el problema d'un atur creixent va marcar els anys 90 i, després d'una breu recuperació voltant de l'any 2000, progressivament va adquirir rellevància a partir de l'any 2002.

Davant d'aquest desenvolupament la política va reaccionar amb una reforma laboral incisiva coneguda pel seu programa com “Agenda 2010”, i es va aplicar amb les mesures de les “Lleis Hartz”. Les persones que percebien una retribució estant a l'atur des de feia més d'un any van començar a percebre des de llavors únicament prestacions econòmiques en base a l'assegurança de renda bàsica. Al mateix temps aquestes prestacions es van vincular a un compromís encoratjat pel lema “Fördern und Fordern” (“Fomentar i demanar”) perquè les persones sense ocupació s'esforcessin de forma especial a trobar-ne un de nou així com a acceptar ofertes de feina encara que estiguessin per sota de la seva qualificació.

Entre les tasques del treball social es comptava, d'una banda, amb el suport als aturats qualificant-los i formant-los per presentar candidatures a nous llocs de treball. D'altra banda, paral·lelament a l'aproximació al mercat laboral també corresponia a

les tasques del treball social, evitar l'exclusió social dels beneficiaris de l'assegurança de renda bàsica oferint orientació i suport en altres aspectes que s'havien sumat a aquesta situació. Entre aquestes tasques s'inclou l'assessorament als deutors, acabar estudis, orientació sanitària i psicològica, així com el suport a persones en situacions problemàtiques especialment difícils com són els toxicòmans, els sense sostre i antics presos.

Amb la Reforma Hartz –a través de la qual es va combinar l'ajuda als aturats amb el subsidi social (es va regular en la llei quarta de la reforma del mercat laboral quarta llei per a “presentacions modernes en el mercat laboral”, i més tard es va denominar breument “Hartz IV”)– el treball social va adquirir més pes. Es van compaginar els recursos del treball de suport amb els d'orientació, de manera que no només s'ocupessin de grups socials de marginats sinó també d'ampliar el grup de la població quantitativament significatiu. Al mateix temps, la influència del lema “Fördern und Fordern” (“Fomentar i demanar”) va ser generant una pressió creixent sobre els aturats de llarga durada perquè oblidessin impediments personals i s'ocupessin participant en sessions formatives per millorar la seva qualificació. En aquest sentit el treball social té una doble tasca: d'una banda donar suport, motivar i formar els aturats de llarga durada; aquesta nova direcció implica que el treball social, en lloc de concentrar-se en la liquidació del deute, en la potenciació de competències i en activar les persones per crear la seva pròpia experiència en la vida, més aviat ha de fomentar i reivindicar els recursos de l'individu (Lutz, 2008).

És evident que el treball social ha de continuar amb aquesta nova missió i, d'altra banda, també amb la “clàssica” tasca de liquidar els deutes pendents. Si no és així, qui acolliria aquells que no estan en condicions d'afrontar la pressió creixent que suposa el desenvolupament de competències?

Així mateix es va afegir un altre aspecte en sorgir la qüestió sobre quin tipus d'assegurança de renda bàsica seria adequat per als nens. Al febrer de 2010 el Tribunal Constitucional Alemany va decidir que el requeriment d'una assegurança de renda bàsica per a nens no podia regir-se en base a la proporció de prestacions destinades a adults –ja que els nens no són “adults petits”– sinó que s'hauria de determinar segons les seves necessitats de potenciació i suport. La política va solucionar aquesta demanda de manera que aquells nens les famílies dels quals es beneficiessin de les prestacions Hartz IV o del subsidi per a l'habitatge percebessin un seguit de prestacions de suport per fomentar-ne l'educació i participació. Entre aquestes s'inclou l'assumpció de costos per trasllats a l'escola, ajuts econòmics per al menjador, classes de reforç i vals per a la utilització d'ofertes de clubs esportius, escoles de música, etc. Aquestes prestacions actualment no només es faciliten als nens de famílies amb pobresa severa, sinó als fills de totes les famílies afectades per atur de llarga durada, per pobresa material o per despeses d'habitatge elevades. En general això afecta uns 2,5 milions de nens i joves a Alemanya.

En relació amb aquest “paquet de formació i participació” també es van crear noves places en escoles per a treballadors socials amb l'objectiu de motivar els alum-

nes de famílies sense ingressos perquè utilitzin aquestes prestacions i augmentar-ne l'eficàcia. Per a això es van ampliar les tasques del treball social en el camp de la lluita contra la pobresa i l'atur amb la tasca de potenciar la infància i els joves amb orientació preventiva i per evitar la seva pobresa en el futur.

3.2. El treball social en el context de la transformació demogràfica

La transformació demogràfica es caracteritza, d'una banda, pel fet que el nombre de persones de la tercera edat s'incrementa significativament i l'edat avançada augmenta també el risc de necessitar cures i de malalties de demència. D'altra banda, es redueix el nombre de nens i joves en edat de creixement i amb això cau també a llarg termini la nova generació de mà d'obra.

L'avenç d'edat implica diferents tipus de necessitat d'ajut i d'orientació tant per a les persones grans que requereixen cures i suport social en residències privades com per a les persones grans que no poden continuar fent les tasques domèstiques amb autonomia i, per això, depenen d'atenció en una residència. En aquest context, segons la llei de dependència (SGB XI –Codi Social XI–) corresponen a les tasques de les professions de sanitat i de cures les cures en el sentit estricte de neteja personal i d'atenció domèstica. Tasques com ara orientar i donar suport per accedir a la prestació (Case Management), assessorament per optimitzar la situació de l'habitatge, la captació i formació d'ajudants voluntaris i la potenciació de trobada i participació social són, d'altra banda, tasques específiques del treball social. I

aquesta necessitat augmenta també considerablement amb l'índex creixent de persones grans. Per aquest motiu fa alguns anys que es fomenta una “ofensiva de formació massiva” per augmentar les habilitats personals i, a la vegada, un creixent “atractiu de l'àrea laboral” organitzant adequadament les condicions laborals i les remuneracions (Blinkert i Kile, 2008).

És a dir, mentre per una banda augmenta de manera important la necessitat del treball social en l'àrea de cures i treballs relatius a la gent gran, d'altra banda no hi ha prou mà d'obra disponible per cobrir aquesta necessitat. Una de les estratègies per solucionar aquest problema és el reclutament de cuidadors d'altres països, que, d'altra banda, no estan sempre prou qualificats. Molts cuidadors –en part qualificats– emigren a Alemanya provinents majoritàriament de països de l'est d'Europa. Però també deixen un buit en els seus països d'origen, que també estan afectats per la transformació demogràfica i que necessiten cada vegada més mà d'obra especialitzada. Una gran part dels auxiliars immigrants no té una formació especialitzada, sinó que treballa a Alemanya després d'haver rebut breus instruccions com a auxiliar domèstic.

Aquesta és una alternativa econòmica als cuidadors especialitzats i un suport per a les persones grans necessitades de cures i les seves famílies. Tot i això, cal considerar que aquestes persones no estan capacitades per realitzar cures d'especialització qualificada ni per assessorar sobre altres qüestions socials. Per tant allò “econòmic” comparat amb el treball social professional també pot suposar una disminució de la qualitat de l'assistència.

Una altra estratègia per reduir la manca de mà d'obra és explotar altres possibles formes d'activitat remunerada. Aquí cal considerar, per exemple, les dones que es troben en la fase posterior a la formació d'una família. A Alemanya la quota d'ingressos repercutida per dones és més baixa que en altres països europeus; això es justifica pel fet que fins ara era habitual que les dones es concentrassin en el manteniment domèstic i en l'educació dels fills fins que aquests complissin 3 anys i tinguessin dret a una plaça a l'escola bressol. En canvi en molts països europeus veïns és habitual que els nens vagin a centres públics amb un o dos anys per tal que les mares puguin reincorporar-se abans a l'activitat remunerada. Per potenciar aquesta evolució l'agost de 2013 es va introduir a Alemanya el dret a plaça a l'escola bressol també per als nens menors de tres anys i un creixent nombre de pares se n'està beneficiant. D'aquesta manera, per una banda s'ofereix a més dones la possibilitat de treballar de nou, i de l'altra també augmenta la necessitat de mà d'obra en el sector d'assistència als nens.

Un altre grup que s'ha d'incorporar cada vegada més a l'activitat remunerada és el de les dones de famílies emigrants que van acompanyar als seus marits durant els primers anys de recerca de feina a Alemanya, sense tenir elles mateixes ingressos, perquè eren mestresses de casa. Per tal de fomentar aquest potencial en el mercat laboral, es van crear programes estatals de promoció amb l'ànim de qualificar les dones en una activitat de cures a persones grans. Per a això no han d'adquirir únicament una qualificació escolar i professional. El cas és que moltes no co-

neixen encara la llengua alemanya. Encara que portin vivint diversos anys a Alemanya la seva vida s'ha desenvolupat exclusivament en el si de la família i amb prou feines s'han relacionat amb altres ambients de la societat. D'aquesta manera el desenvolupament d'aquest potencial de mà d'obra només pot tenir èxit si es realitza una preparació i qualificació àmplia per a aquesta nova funció a través del treball social.

3.3. Treball social i integració d'emigrants

En els anys 90 l'emigració a Alemanya va augmentar considerablement pel fet que, d'una banda, colons tardans d'origen alemany viatjaven des de zones de l'antiga Unió Soviètica i, de l'altra, exiliats de la guerra dels Balcans buscaven protecció a Alemanya. Durant els anys següents el desplaçament d'emigrants es va reduir significativament. Des de fa alguns anys els corrents d'emigrants han augmentat de nou, tant com a conseqüència de la guerra i la greu situació econòmica fora d'Europa (exiliats de guerra i emigrants per motius econòmics) com també com a conseqüència de la desigualtat de les condicions de vida dins dels països de la Unió Europea (emigració especialment dels nous estats de la UE (Romania i Bulgària) a causa del lliure accés dins de la UE). Una part d'aquests emigrants està qualificada professionalment i troba feina a Alemanya immediatament. Però això no és així en tots els casos; una altra part d'emigrants no respon a les qualificacions que es demanen aquí ni sol tenir coneixements de la llengua alemanya.

En aquest camp, les tasques del treball social s'amplien a la cura i a facilitar ajuts

■ **En aquest camp, les tasques del treball social s'amplien a la cura i a facilitar ajuts en tots els vessants de l'estat de vida, també amb cursos d'idiomes i un acostament a la cultura i forma de vida d'Alemanya.**

en tots els vessants de l'estat de vida, també amb cursos d'idiomes i un acostament a la cultura i forma de vida d'Alemanya. En aquesta àrea de treball el treball social té caràcter de “treball intercultural” amb tasques com “ajudes d'assessorament i integració, cursos de suport, ofertes de qualificació” (Vahsen i Tan, 2012).

Independentment de quin sigui el dret de permanència de les famílies, els seus fills han de poder gaudir de formació escolar durant aquest període de temps. Per aquest motiu el treball social compta entre les seves tasques –especialment en aquest camp– facilitar als nens en edat preescolar la seva assistència a llars d'infants i, per a aquells que estan en edat escolar, l'assistència a les classes a l'escola. En aquest sentit tenen oportunitats professionals especialment bones aquells treballadors socials que tenen una experiència com a emigrants, aquells que per experiència pròpia coneixen la situació i les dificultats dels emigrants i estan familiaritzats amb la cultura i la forma de vida dels països d'origen dels emigrants.

A Alemanya aquesta àrea de treball es fomenta, entre altres mitjans, a través dels “Fons d'Ajuda Europeus per a les persones més desfavorides” (EHAP): és a través dels treballadors socials –a ser possible

amb coneixements de la llengua materna i del rerefons cultural dels emigrants– que s'ha de crear un accés al grup destinat mitjançant assessorament freqüent. El pas següent serà aclarir la necessitat de suport i apropar les persones afectades a les ofertes existents. Una atenció especial s'adreça als nens d'aquestes famílies d'emigrants: cal potenciar que es preparin per a l'escola reglada en grups d'aprenentatge extraescolar. També s'han de fomentar els coneixements lingüístics dels nens en edat preescolar a fi de poder facilitar-los l'accés a les escoles bressol. En aquest sentit el treball social també ha d'informar els pares sobre el sistema educatiu i motivar-los perquè enviïn els seus fills a l'escola amb regularitat.

4. Evolució estadística del treball social a Alemanya

En l'apartat anterior s'ha descrit una gran varietat de tasques que realitza el treball social a Alemanya i que ha augmentat en els últims anys. Un exemple fa referència a l'evolució del nombre de casos de “subsidis per a educació”, que s'ocupa tant del suport professional a infants i joves amb dificultats com dels seus pares. Aquest nombre de subsidis s'ha elevat a un 7,8% des de l'any 2000, i destaca un ascens important especialment en l'interval que va del 2007 al 2011 (taula 1).

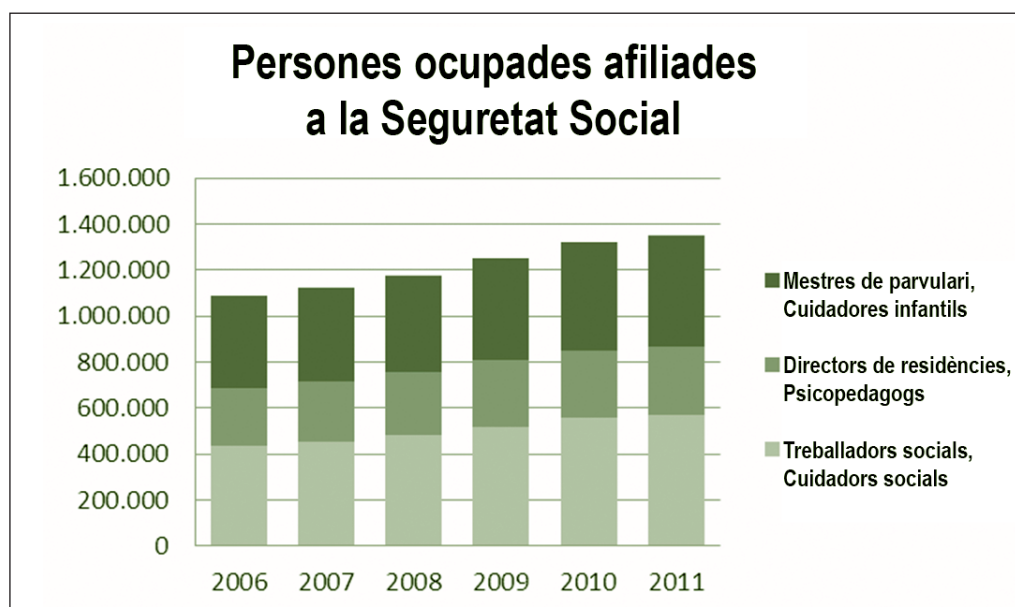
Taula 1: Evolució de l'índex de casos de subsidis per a educació

Any	Subsidis per a educació
2000	137.342
2005	131.005
2007	120.942
2009	139.336
2011	148.065
Modificació de la necessitat de subsidi del 2000 al 2011	
absoluta	10.723
relativa	7,8%

Font: Oficina Federal d'Estadística, Estadístiques d'ajuts a nens i joves 2000-2011.

Al mateix temps la situació financera va empitjorar tant a nivell federal com a nivell territorial i municipal com a conseqüència de la crisi financera dels anys 2008 i 2009, fins al punt que es va témer que es

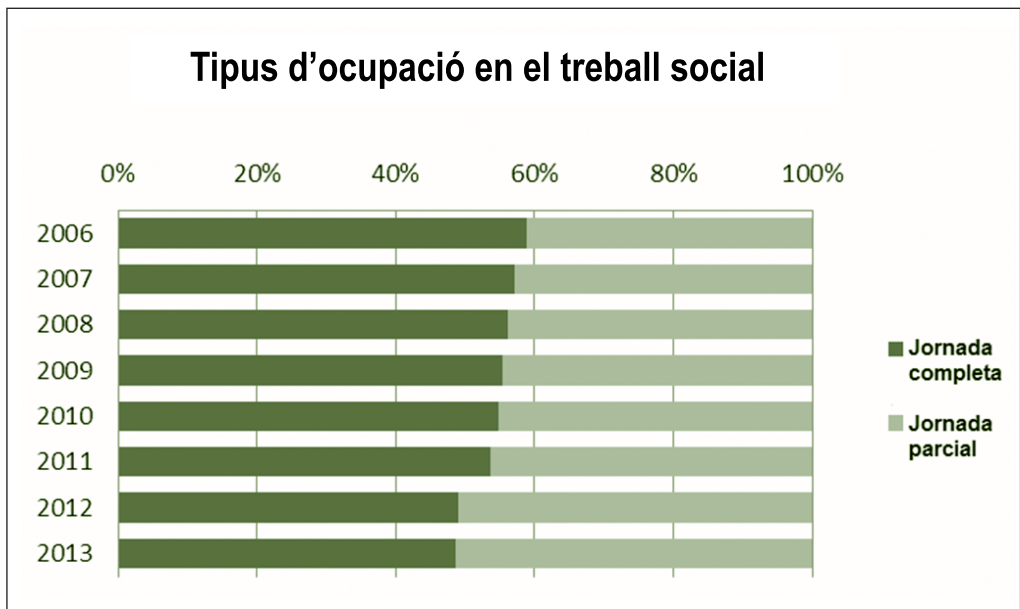
retallessin els recursos en el sector del treball social. ¿S'ha acomplert aquesta por en realitat? En les estadístiques sobre les persones ocupades en treball social s'indica informació sobre aquest tema.

Font: Bundesagentur (Agència Federal d'Ocupació), Estadística de persones ocupades afiliades a la Seguretat Social 2006-2011.

El nombre de persones ocupades en el sector del treball social (treballadors socials, psicopedagogs, directores de residències, mestres de parvulari) va augmentar de 1.090.000 l'any 2006 a 1.350.000 l'any 2011; això suposa un creixement d'aproximadament 263.000 persones, és a dir un 24% en cinc anys (imatge 1). Aquesta evolució es produeix de manera uniforme, i per això no és possible reconèixer els efectes

de la crisi econòmica dels anys 2008 i 2009. No obstant això, el percentatge de persones que treballa a mitja jornada va ascendir de manera més significativa durant aquest increment que el percentatge de persones que treballen a jornada completa (imatge 2). En qualsevol cas, és una tendència a llarg termini que no va ser provocada per la crisi econòmica.

Font: Bundesagentur (Agència Federal d'Ocupació), Estadística de persones ocupades afiliades a la Seguretat Social 2006-2013.

Amb això no hi ha cap document estadístic que demostrï que a Alemanya la crisi hagi tingut conseqüències en el treball social i s'hagi traduït en una limitació de condicions laborals i de recursos. Això porta més aviat a la conclusió que amb l'augment de tasques en el treball social també ha augmentat la xifra de persones

que elaboren aquestes tasques. Això és vàlid –si més no– sobre la base de dades quantitatives. No obstant això, no es pot excloure que paral·lelament, i des d'un punt de vista qualitatiu, el treball social hagi canviat i comporti que les exigències, cada vegada més complexes, afectin les persones ocupades i n'augmentin el nivell d'estrès.

5. Resum de la situació del treball social a Alemanya

El treball social ajuda persones amb situacions socials problemàtiques i reacciona especialment davant la crisi social donant suport per superar-la als qui se'n veuen afectats. En aquest sentit, no es limita a un suport puntual sinó que aborda totes les àrees de la vida. El treball social se situa en una zona de tensió entre l'enfortiment de competències, per una banda, i la liquidació del deute, de l'altra. Ofereix ajuda a l'individu perquè s'integri en el sistema existent i fa també una aportació crítica a l'evolució del sistema social.

El camp d'actuació del treball social a Alemanya es basa en el suport psicopedagògic a les famílies, als infants i als joves i també a la gent gran i a persones les vides de les quals es veuen afectades per càrregues diverses (pobresa, deutes, drogodependència, sense sostre). Aquesta àrea d'actuació tradicional s'ha estès a altres de

noves com a conseqüència de l'evolució de la crisi.

Entre aquestes s'inclouen

- acostar les persones sense feina al mercat laboral
- potenciar la formació i la participació dels fills de famílies amb càrregues
- ajudar, cuidar i orientar persones grans com a conseqüència del canvi demogràfic
- fomentar el potencial de mà d'obra mitjançant qualificació i atenció a la infància
- atendre els emigrants i ajudar-los a integrar-se.

Dins de la diversitat d'àrees d'actuació, el treball social ofereix un suport rellevant. Tot i això, les condicions laborals del treball social no són sempre òptimes. No obstant això, no han empitjorat com a conseqüència de la crisi financera dels anys 2008 i 2009. És més, la xifra de persones ocupades ha crescut en relació amb l'augment de tasques.

Bibliografia

- BLINKERT, Baldo i KLIE, Thomas. "Soziale Ungleichheit und Pflege", en *Archiv für Politik und Zeitgeschichte* (Arxiu de Política i Història contemporània) 12-13/2008. Bonn: Central Federal de Formació Política, 2008. Pàg. 32.
- EPPENSTEIN, Thomas. "Zum Funktionswandel Sozialer Arbeit: Zwischen Modernitätsbewältigung, Marktlogik und Disziplinierung", en BENZ, Benjamin; BOECKH, Jürgen i MOGGE-GROTJAHN, Hildgard. *Soziale Politik – Soziale Lage – Soziale Arbeit*. Wiesbaden: VS Verlag, 2010.
- LUTZ, Ronald. "Perspektiven der sozialen Arbeit", en *Archiv für Politik und Zeitgeschichte* (Arxiu de Política i Història contemporània) 12-13/2008, Bonn: Central Federal de Formació Política, 2008. Pàg. 4.
- THOLE, Werner. *Grundriss soziale Arbeit*. Wiesbaden: VS Verlag, 2012. Pàg. 20.
- VAHSEN, Friedhelm G. i TAN, Dursun. "Migration, Interkulturelle Pädagogik und Soziale Arbeit", en THOLE, Werner (2012). Pàg. 571.
- Quarta llei per a "Prestacions modernes en el mercat laboral", en *Bundesgesetzblatt I* (Gaceta federal I) (2003). Pàg. 2954.

El treball social a Anglaterra en temps d'austeritat

Social work in England in times of austerity

Ana Manzano i Santaella¹ i Olga Bazan i Jodar²

Resum

Aquest article ofereix una descripció del sistema actual de serveis socials anglès i una reflexió sobre les diferències amb el sistema català i com això afecta la pràctica diària del treball social. Primer s'expliquen les principals diferències contextuals del treball social com a professió i després es resumeix el sistema sociosanitari anglès basant-se en quatre àrees: macropolítiques de benestar social, institucions sociosanitàries, funció del treballador social, usuaris i famílies. Finalment, es reflexiona sobre la pràctica del treball social a Anglaterra en temps d'austeritat.

Paraules clau: Treball social a Anglaterra, austeritat, treball social transnacional, Regne Unit.

Per citar l'article: MANZANO I SANTAELLA, Ana i BAZAN I JODAR, Olga. El treball social a Anglaterra en temps d'austeritat. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 45-58. ISSN 0212-7210.

Abstract

This article shows a description of the current british social services system and a reflection on the differences with the catalan system and how this affects Social Work daily practice. First of all, the main context differences of Social Work as a profession are explained and, secondly, the british health and social care systems are summarized in four areas: social welfare macropolicies, health and social care institutions, Social Worker's role, users and families. The article finishes with a reflection on Social Work practice in England in times of austerity.

Key words: Social Work in England, austerity, transnational Social Work, England.

¹ Doctora en avaluació de polítiques socials. Professora titular del Departament de Sociologia i Política Social. Universitat de Leeds (Anglaterra). a.manzano@leeds.ac.uk.

² Treballadora social. Cap de treball social de gent gran i adults amb discapacitats. Harrogate, North Yorkshire (Anglaterra). obazanjan@hotmail.com.

Introducció. Una mirada al Nord

Fa més d'una dècada que les autores d'aquest article van emigrar a Anglaterra. Des d'un punt de vista acadèmic, s'havien format a l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona i la seva experiència professional havia estat a la xarxa hospitalària de Barcelona ciutat. Amb una dècada d'experiència van marxar al nord d'Anglaterra per treballar a l'àmbit del treball social. Una d'elles (AM) va decidir passar-se al món acadèmic, on treballa en la docència i recerca sociosanitària a la Universitat de Leeds. L'altra és cap de treball social als serveis socials de gent gran i adults amb discapacitats a Harrogate, North Yorkshire. Aquest article és una reflexió personal sobre l'estat de la professió de treball social en aquest país, fent servir una mirada comparativa amb el sistema català que malgrat haver deixat fa anys encara observen i analitzen amb interès. L'article ofereix una descripció de les parts més significatives del sistema de serveis socials anglès i una reflexió sobre les diferències estructurals i professionals i com això afecta la pràctica diària. Els lectors que busquin en les nostres paraules una llum d'esperança quedaran decebuts. Com diuen els anglesos, "la gespa del veí sempre sembla més verda que la nostra" (*The grass is always greener on the other side of the fence*). Amb els anys i els viatges hem après que no hi ha sistemes millors que altres, sinó que cada sistema té els seus punts forts i els seus punts febles. També hem après que no existeixen solucions màgiques pels problemes complexos sociosanitaris dels usuaris, fins i tot quan els recursos són més abundants i més eficients.

Els països acostumen a mirar cap al nord per trobar exemples de millores. A Espanya es mira a l'Europa del Nord (Regne Unit, Alemanya, Holanda) i Anglaterra mira encara més amunt (als països escandinaus o a Amèrica del Nord). No és infreqüent que polítics i professionals ofereixin visions idealitzades d'iniciatives públiques d'altres països com a exemples a seguir. La saviesa popular triga només un parell de minuts, un parell de línies, a adonar-se de les diferències contextuals de cada país: "A Holanda no tenen tant d'atur com tenim aquí, a Alemanya les famílies són diferents..." L'argument que escoltem a Espanya normalment és econòmic. Aquests països tenen més diners, hi ha més recursos. El que és important d'aquesta tendència és que la saviesa popular fa referència a un factor que les ciències de recerca socials ja fa temps que tenen clar que afecta els resultats: el context. Per a les polítiques socials el context ho és tot (Manzano-Santaella, 2010). Parafraçant a Pawson (2013), "El que funciona a Pamplona un dilluns de pluja, no funciona a Salou un diumenge assolellat". La història, la cultura, la xarxa institucional, les polítiques macro i micro econòmiques, els tipus d'usuaris i de suport condicionen com les polítiques socials s'implementen i com funcionen. I per tant, afecten els resultats que s'obtidran. Per aquest motiu, en la secció següent oferim una pinzellada del context anglès i de les principals polítiques socials i de benestar que afecten la pràctica diària dels treballadors socials, per tal de situar el lector en els temes generals que l'article desenvolupa.

El context. Aclariments generals sobre el treball social a Anglaterra

El primer que cal aclarir és que al Regne Unit les competències de sanitat i serveis socials estan transferides a les nacions de País de Gal·les, Escòcia, Nord d'Irlanda i Anglaterra (Exworthy, 2001), així que quan en aquest article parlem del sistema anglès ens referim només a Anglaterra. Aquest aclariment és molt important perquè per exemple a Escòcia els serveis socials personals (ajut amb la higiene personal, menjar i beure, els problemes d'immobilitat, la gestió de medicaments i la seguretat personal) són gratuïts per a tothom que tingui aquestes necessitats socials (d'acord amb criteris professionals) i sense que es tinguin en compte els ingressos econòmics de les persones (Scottish Executive, 2002).

El treball social com a professió a Anglaterra fa temps que lluita per una identitat que cada vegada és més difusa. L'arribada del NHS Community Care Act (Department of Health, 1990) on els treballadors socials passaven a ser "gestors del benestar" (care managers) va ser un punt d'inflexió per a una professió que des dels anys setanta havia debatut intensament si el treball social s'havia de professionalitzar (Cypher, 1975) i qui podia ser membre de la recentment creada British Association of Social Workers. La llei del 1990 va obrir les portes perquè d'altres professionals del món sociosanitari (infermeres, fisioterapeutes, terapeutes ocupacionals) també poguessin exercir de gestors del benestar en equips multidisciplinaris. Qualsevol treballador social que vulgui treballar a Anglaterra té l'obligació legal

de registrar-se amb el Col·legi Professional de Treball Social (Care Standards Act, 2000). Aquest fet implica la responsabilitat professional de formació continuada amb l'objectiu de mantenir i millorar el coneixement en la pràctica del treball social. La formació per a tot tipus de professionals als serveis socials és fonamental i obligatòria. Per exemple, als serveis socials de North Yorkshire County Council els treballadors que no hagin portat a terme la formació continuada i obligatòria assignada de l'any no obtenen l'increment salarial anual i en alguns casos poden arribar a ser objecte d'una retallada de sou.

El treball social està condicionat per un èmfasi aclaparador en les avaluacions de risc i de protecció dels infants i dels adults. Amb la gent gran i els adults amb discapacitat, l'objectiu sempre és mantenir la persona al seu domicili i proveir els recursos per tal que això es pugui assolir sense riscos innecessaris i amb les necessitats bàsiques cobertes. Les persones amb capacitat per prendre decisions per si mateixes poden exposar-se a situacions de risc i abús. Per aquest motiu, la valoració del risc és una eina habitual del treballador social per determinar el nivell de risc així com la manera de protegir les persones més vulnerables.

En part, això és el resultat d'una major conscienciació i reconeixement del perill d'abús als infants i als adults, però també reflecteix les polítiques defensives de les institucions, on l'objectiu preminent és evitar l'escàndol (Stanley i Manthorpe, 2004).

Cal recordar que la professió de treball social no gaudeix d'un bon estatus entre la població anglesa. La pressió

mediàtica sensacionalista ha demonitzat constantment els treballadors socials, fent-los directament responsables de casos de mort infantil per maltractament. Noms, cognoms i fotos dels professionals que porten el cas en qüestió apareixen a les portades dels diaris, i normalment se'ls retrata amb l'estereotip del funcionari gandul. Per exemple, al 2008 el diari sensacionalista *The Sun* va publicar més de 80 articles demanant l'acomiadament del personal de serveis socials que considerava responsable de la mort d'un infant per maltractaments. El diari va iniciar una campanya demanant els acomiadaments i va recollir 1,6 milions de signatures per a la seva petició, la qual va ser lliurada al govern. Anys més tard el diari va haver d'indemnitzar econòmicament una de les treballadores socials, que va emprendre acció legal contra el diari i publicar una disculpa sense reserves on es deixava clar que ni la treballadora social ni els serveis socials van tenir cap culpa dels terribles abusos comesos al menor (Deans, 2011).

A Anglaterra hi ha una separació dràstica entre els serveis d'atenció a la infància i els serveis socials de zona per a adults. Hi ha els serveis d'atenció primària per a gent gran i adults amb discapacitats, i la resta d'adults són atesos per serveis especialitzats independents dels serveis socials (dependències, sense sostre, etc.). A diferència del que passa a Catalunya, els serveis socials d'atenció a la infància i els d'adults pràcticament no mantenen cap tipus de relació entre ells. Així es produeix una especialització que no garanteix una atenció integral. El problema de reclutament i retenció de treballadors socials existeix als dos serveis, però és més agut a

infància. Problemes endèmics de reclutament i retenció de treballadors socials existeixen a múltiples països (Caringi *et al.*, 2008). Cal explicar que, malgrat la crisi, a Anglaterra sempre hi ha una oferta laboral important per treballar a l'àmbit dels serveis socials. Aquesta realitat laboral i el fet que els treballadors socials siguin responsables d'una gran quantitat de casos complexos genera una mobilitat constant de treballadors. Aquesta discontinuïtat en l'atenció i seguiment dels casos pot originar un servei de poca qualitat per als infants i les seves famílies (Laming, 2003). Econòmicament això també implica un cost més elevat per a les institucions que recorren a les Empreses de Treball Temporal per reclutar treballadors.

La influència del thatcherisme encara és molt present en aquest país, i els diaris sensacionalistes de dretes promocionen una visió ridiculitzada dels serveis públics, els seus treballadors i dels beneficiaris d'ajuts públics, als quals representen com a "paràsits que no volen treballar i viuen dels impostos dels altres". Així doncs, la premsa, concentrada en el sensacionalisme i la identificació simplista de culpables (Rawnsley, 2010), ha contribuït a la destrucció de la confiança en els treballadors socials (Seldon, 2009). L'arribada dels laboristes d'esquerres de Tony Blair al govern a finals dels anys 90 no va significar un canvi radical amb el thatcherisme, sinó que en molts aspectes hi va haver continuïtat en la visió neoliberal de la pobresa i dels serveis públics (Prideaux, 2005). Els nous laboristes (New Labour) van consolidar la "nova gestió pública", que va significar un increment de la responsabilitat dels polítics a la ciutadania en qüestions

de gestió pública, monitorització, control i auditora de les institucions públiques. Tant els serveis socials com els hospitals, les escoles i les universitats se supervisen per com ofereixen els seus serveis i es classifiquen en llistes segons l'ordre d'eficiència (league tables) basades en categories (hospitals de 5 estrelles, escoles classificades com a excel·lents, satisfactòries o insatisfactòries, etc.). Aquest sistema segueix la teoria d'"anomenar i avergonyir" (Barber, 2008), que es basa en la idea que les institucions posicionades a les parts inferiors de la llista "s'avergonyiran" de l'exposició pública de la seva ineficiència i actuaran. La literatura científica (Christopher i Hood, 2006; Bevan, 2009) ha posat en dubte l'eficàcia d'aquest sistema, que en realitat porta els serveis a focalitzar l'atenció en les àrees que es supervisen, amb conseqüències inesperades per a altres àrees i freqüentment per als objectius generals del servei.

Treballar a Anglaterra després de la crisi

Les diferències contextuals del sistema sociosanitari anglès es poden classificar en quatre àrees: macropolítiques, institucionals, funció del treballador social, i usuaris i les seves famílies.

a) Macropolítiques de benestar social

A nivell econòmic, Anglaterra ha començat a sortir d'una situació de crisi, però es preveu que el sector públic encara continuarà en un període d'austeritat durant els propers anys. Les polítiques socials actuals inclouen programes que tenen l'objectiu de retallar serveis per estalviar en

■ **A nivell econòmic, Anglaterra ha començat a sortir d'una situació de crisi, però es preveu que el sector públic encara continuarà en un període d'austeritat durant els propers anys.**

pressupost social. L'estratègia és reduir la despesa social disminuint la demanda. Per evitar l'accés dels usuaris a la xarxa pública de serveis socials, se'ls orientarà i derivarà a serveis comunitaris privats o d'organitzacions no governamentals. Els equips públics s'estan orientant a l'atenció puntual amb objectius rehabilitadors per tal d'evitar la dependència crònica dels recursos. Pel que fa als centres residencials, la tendència és promoure la creació de llars adaptades amb suport domiciliari en comptes de centres residencials assistits. En aquestes llars els usuaris paguen el lloguer i l'Ajuntament només subvenciona els serveis d'atenció personal que l'usuari necessita. L'altra línia d'actuació és la creació de models de treball que integrin els pressupostos de sanitat i serveis socials per oferir serveis integrats a la població (NHS England, 2013) amb l'objectiu de promocionar la salut de la població, facilitar l'alta hospitalària a domicili i per tant reduir els ingressos en centres residencials.

Actualment estem en espera dels canvis proposats, que implicaran noves responsabilitats per a les administracions locals en la gestió dels recursos socials (Care Act, 2014). Com hem comentat prèviament, l'increment dels serveis de rehabilitació són el punt de partida per prevenir que les persones requereixin una

atenció social més complexa i costosa en el futur. El plantejament del Govern es fonamenta en el treball conjunt amb la comunitat, intentant identificar associacions de voluntariats, entitats sense afany de lucre i altres iniciatives locals que puguin oferir suport a aquelles persones que no puguin accedir als serveis socials. Aquestes polítiques estan fonamentades en el que l'actual govern de coalició conservadora anomena la "Gran Societat" (*The Big Society*) (Cabinet Office, 2011), i han estat considerades regressives (Jones, 2014) ja que es basen en la promoció del desenvolupament comunitari mitjançant el voluntariat, el tercer sector i la privatització com a estratègia per reduir el rol de l'Estat en el benestar dels ciutadans.

b) La xarxa institucional d'atenció social i sanitària. L'exemple de North Yorkshire

A la regió de North Yorkshire l'atenció primària de salut està formada pels centres de salut i per un seguit d'equips especialitzats que ofereixen suport social i sanitari a persones que viuen al seu domicili i/o centres de convalescència/residencials. Els centres de salut proporcionen atenció sanitària a través dels metges de capçalera i els equips d'infermeria. A diferència del sistema català dels serveis socials, la figura del treballador social no està representada al centre de salut, fet que comporta una sèrie de dificultats a nivell de coordinació professional i retard en la gestió i seguiment dels recursos socials. La manca de la figura del treballador social impedeix una valoració conjunta i integral de les necessitats socials i sanitàries de la persona. Les demandes de treball

social per part de l'equip sanitari són derivades als serveis socials de zona. Aquesta situació crea un procés més lent, ja que l'accés no és immediat. De fet, el treballador social de zona té l'obligació legal de fer la seva valoració social amb un marge de temps de 28 dies. La distància física entre el treballador social i els professionals de salut també és una distància professional, perquè és més difícil conèixer les funcions i limitacions de cada professional quan no existeix un treball en equip diari.

Els serveis socials de zona treballen en coordinació amb altres professionals sanitaris amb l'objectiu de millorar la salut de les persones i d'oferir informació, assessorament i serveis que permetin a la persona viure de la manera més autònoma i independent dins de la comunitat. Els serveis socials d'atenció a les persones adultes estan destinats a persones majors de 65 anys o menors de 64 que pateixen una discapacitat física o psíquica.

Els equips especialitzats que estan inclosos en l'atenció primària de salut són els següents:

- Servei de Salut Mental Comunitària (Community Mental Health Team), que ofereix un servei a aquelles persones majors de 18 anys que necessiten el suport d'un professional de salut mental. L'equip està format per diferents professionals, com terapeuta ocupacional, psiquiatre, infermera i cuidadors comunitaris. L'equip ofereix una valoració de l'estat de salut mental de la persona i orienta, assessora i supervisa la persona per millorar la seva integració a la comunitat. Aquest equip no compta amb la presència de la treballadora social, fi-

gura que ha desaparegut recentment (fa un parell d'anys) a causa d'una reestructuració dels serveis socials. Els casos que requereixen la intervenció del treballador social són derivats als serveis socials de zona o als treballadors de salut mental especialitzats (*approved mental health practitioner*). Aquest professional especialitzat té una formació de postgrau en salut mental que li atorga el poder legal d'incapacitar una persona (valoració compartida amb el metge de capçalera i el psiquiatre) que requereixi un ingrés involuntari en un centre psiquiàtric o hospitalari.

- Equip d'Atenció Immediata a Persones Grans amb Demència i/o problemes de salut mental (Rapid Response Intermediate Care Service for Older People with Mental Health Problems). Aquest equip proporciona atenció immediata en situacions d'urgència a persones que pateixen una demència o qualsevol mena de problema de salut mental. Els professionals que formen aquest servei són infermers, psiquiatres i altres professionals especialitzats en salut mental que valoren l'estat mental del pacient i ofereixen suport en situacions de crisi a persones que viuen al seu domicili i/o en un centre residencial. Aquest equip també ofereix suport al personal sanitari de les residències quan experimenten dificultats respecte a l'atenció de la persona que pateix la malaltia. Actualment aquest equip no compta amb la presència diària d'un treballador social, però els serveis socials de zona estan presents en les

reunions multidisciplinàries amb l'objectiu d'identificar aquells casos que requereixen la intervenció social per part dels serveis socials de zona.

- Equip d'Atenció Immediata en Situacions d'Urgència (Fast Response) és l'equip que ofereix un servei de rehabilitació física i social a les persones que viuen al seu domicili. Els casos es deriven a través del metge de capçalera o provenen dels serveis hospitalaris. L'objectiu és la prevenció de l'ingrés o re-ingrés hospitalari i la rehabilitació domiciliària durant un període màxim de quatre a sis setmanes. Aquest servei està destinat a persones que pateixen una malaltia crònica i que per un motiu de salut pateixen un deteriorament ràpid, de manera que la persona requereix un suport immediat al domicili amb l'objectiu de prevenir un ingrés hospitalari innecessari. També ofereixen suport a les persones que tenen un cuidador principal quan aquest cuidador no es troba disponible per un problema de salut o un ingrés hospitalari. L'equip també intervé en situacions d'urgència quan una persona pateix un accident (com per exemple una caiguda greu) i necessita ajuda amb les activitats de la vida diària. Aquest equip pot oferir ajuda amb la higiene personal, la preparació d'aliments i la medicació fins que la persona estigui recuperada físicament i anímicament. Una altra funció és la provisió d'equipament que pugui millorar la qualitat de vida de la persona, com ara la provisió de caminadors, adaptacions per al bany,

etc. Aquest equip compta amb infermeres, cuidadors, terapeuta ocupacional, fisioterapeuta i treballador social, i junts valoren el cas d'una manera multidisciplinària. En aquelles situacions en què la persona necessita una ajuda diària de manera continuada, el cas es deriva als serveis socials de zona.

- Equip de Rehabilitació Comunitari (Hospital Community Rehabilitation Team). És un equip dirigit a persones que després de l'alta hospitalària requereixen un període de rehabilitació. L'equip està format per fisioterapeutes i terapeutes ocupacionals que ofereixen un programa de rehabilitació a la persona que es troba al seu domicili i/o en centres de convallescència. Aquest equip també ofereix valoració i provisió d'equipament domiciliari sempre que sigui necessari. La figura del treballador social no és present en aquest equip, però hi ha una coordinació diària amb el treballador social de zona i de l'hospital. Per exemple, una persona ingressada en una unitat de convallescència a conseqüència d'una caiguda requereix una valoració conjunta per part de l'equip rehabilitador i del treballador social prèviament a la tornada a domicili. En aquest cas, tots dos professionals organitzen una visita domiciliària amb el pacient per valorar els riscos i les necessitats de la persona al seu domicili.

c) La funció del treballador social

Possiblement la diferència més notable entre serveis socials a Anglaterra i a Catalunya és l'accessibilitat i varietat de recur-

sos socials i sanitaris. Els recursos són sempre finits, però a Anglaterra hi ha un ventall ampli de recursos que es poden gestionar i accedir-hi de manera immediata (sense llistes d'espera), fet que facilita que la persona pugui viure d'una manera independent al domicili durant més temps. Per exemple, els serveis domiciliaris poden oferir una atenció integral en casos complexos que poden arribar a necessitar una treballadora familiar fins a quatre vegades al dia set dies a la setmana. La crisi ha fet que hi hagi menys gent que pugui tenir accés als serveis subvencionats, per la implementació d'uns criteris més estrictes d'accés (Henwood i Hudson, 2008), i alguns serveis com els cuidadors nocturns ja no se subvencionen. Malgrat això, les persones amb necessitats que compleixen el requisit legal per accedir als serveis hi tenen un accés immediat.

■ Els serveis socials de zona són els gestors de serveis i els responsables del seguiment del cas.

Els serveis socials de zona són els gestors de serveis i els responsables del seguiment del cas. Hi ha una varietat de recursos a l'abast de la persona en funció de les seves necessitats, com per exemple equips d'atenció domiciliària, menjar a domicili, centres de dia, allotjament temporal en residències per descans del cuidador, etc. El finançament d'aquests recursos depèn de la situació econòmica i sanitària de la persona. Per exemple, hi ha casos en què la persona és responsable del cost total del recurs si té una certa quantitat d'estalvis. També hi ha d'altres casos en què la persona no pot pagar el cost del recurs

i els serveis socials col·laboren econòmicament per pagar part del cost total del servei. Finalment, en aquells casos en què les persones tenen necessitats sanitàries importants, el Departament de Sanitat és l'organisme responsable de pagar el cost total o parcial del servei (Department of Health, 2007a).

Els serveis socials hospitalaris ofereixen una valoració social d'aquells pacients que no són usuaris dels serveis socials de zona. A diferència del sistema català, el treballador social ubicat a l'hospital forma part de l'equip de serveis socials de la zona i té una doble funció:

- a) La valoració social dels nous casos ingressats a l'hospital, així com la gestió, seguiment i revisió dels recursos. A diferència del sistema català, el treballador social de l'hospital valora el pacient al domicili prèviament a l'alta hospitalària, organitzant visites de prova al domicili que inclouen el pacient. Per exemple, una persona que ha patit un accident vascular i té problemes de mobilitat és candidata a una visita domiciliària prèviament a l'alta. Aquestes visites domiciliàries són sempre compartides amb altres professionals com fisioterapeutes o terapeutes ocupacionals amb l'objectiu de decidir conjuntament el tipus de suport domiciliari i/o equips necessaris per a la persona al seu domicili. Posteriorment a la visita domiciliària, el treballador social gestiona els serveis que la persona necessita i la visita al domicili després d'un període de dues a quatre setmanes per valorar l'evolució del cas.
- b) La segona funció és de vincle d'unió entre els serveis socials de zona i

l'hospital. El treballador social forma part d'un equip multidisciplinari que valora el pacient des d'una perspectiva biopsicosocial tenint en compte els aspectes sanitaris i socials que influeixen en la situació del pacient. La reunió multidisciplinària és una reunió estructurada i obligatòria per llei (Community Care (Delayed Discharges, etc.) Act, 2003) amb l'objectiu de compartir les valoracions dels diferents professionals. Una de les funcions d'aquesta reunió multidisciplinària és identificar conjuntament els pacients que poden beneficiar-se de la intervenció del treballador social. L'hospital té l'obligació legal de notificar aquesta informació als serveis socials perquè puguin valorar el cas en un màxim de 72 hores. Posteriorment a les 72 hores, l'hospital té l'obligació de notificar l'alta als serveis socials amb 24 hores d'antelació. En el cas que l'alta hospitalària es posposi perquè els serveis socials no han organitzat el servei adequat per al pacient, els serveis socials són penalitzats en un sistema de multes (100 lliures esterlines per dia) (Manzano-Santaella, 2009). La nova legislació (Care Act 2014) que es farà efectiva aquest any modificarà algunes d'aquestes normatives però continuarà amb el mateix esperit de penalització econòmica als serveis socials.

d) Usuaris i famílies

Anglaterra és un país amb tradició d'acollir treballadors socials formats en altres països, i aquest no és un fenomen

excluiu del treball social. És freqüent trobar equips multidisciplinaris amb treballadors originaris d'altres països (infermeres, fisioterapeutes, terapeutes ocupacionals, metges). Tradicionalment havia rebut treballadors de parla anglesa provinents de les colònies i els països de la Commonwealth (Austràlia, Canadà, Zimbawe, Índia, etc.). Els "treballadors socials transnacionals" (Husseïn, 2014) són professionals formats a un país i que treballen a un altre. La professió del treballador social s'ha globalitzat a partir tant d'una gran demanda internacional de les seves habilitats com de fluxos sense precedents de transnacionalisme professional (Bartley *et al.*, 2012).

El debat al voltant de la mobilitat dels treballadors socials transnacionals es concentra en el desenvolupament d'habilitats i la transferència d'una formació nacional a un context internacional (Trygged, 2010). Malgrat les diferències culturals hi ha habilitats en la professió que es poden transferir, però cal recordar i recalcar que el domini avançat de la llengua anglesa és imprescindible en una professió on les paraules són les protagonistes. Cal escriure informes socials, llegir històries clíniques, entrevistar usuaris amb discapacitats diverses i accents procedents d'arreu d'Anglaterra, escriure informes al jutjat i tenir converses presencials i telefòniques amb les famílies i equips professionals. La cultura anglesa és tradicionalment epistolar i és freqüent rebre cartes dels familiars dels usuaris que expressen queixes pels serveis oferts. En els últims anys tant usuaris com d'altres serveis fan servir el correu electrònic per comunicar-se directament amb els treballadors socials.

Culturalment, les famílies angleses no només es troben allunyades geogràfica-

ment, sinó que a més culturalment la família no es considera una entitat de suport a la persona. Des del punt de vista dels serveis socials i sanitaris, la valoració i el treball dels casos es focalitza en les necessitats de la persona i la família queda sempre en un segon pla. Per exemple, el genograma no és una eina de treball que s'utilitza en les valoracions socials. L'usuari es valora de manera individual i no com a part d'un nucli de suport.

Entre les múltiples polítiques socials implementades en els últims anys, dos enfocaments principals afecten la pràctica diària dels TS: els pagaments directes (Community Care Act, 1996) i pressupostos personals (pressupost que cada persona té assignat per cobrir les seves necessitats, aquest pressupost varia segons el resultat de la valoració social (Department of Health, 2007b). Això ha canviat la relació amb els usuaris, abans els treballadors socials podien actuar com a defensors en nom dels seus clients. Ara ells i els seus equips són els titulars dels pressupostos descentralitzats que teòricament han de permetre la flexibilitat, capacitat de resposta i la creativitat, però que a la pràctica ha convertit al treballador en un gestor financer i fins i tot en assessor de recursos humans si els usuaris (gent gran, amb discapacitats) han de contractar serveis directes. Per exemple, en comptes de subvencionar una plaça de centre de dia s'ofereix un pagament setmanal perquè un cuidador porti l'usuari a una classe de natació o de manualitats. Els serveis socials continuen gestionant les finances, l'accés i adequació dels recursos escollits i així es controla que no es faci un ús fraudulent dels diners i que es gastin d'acord amb el pla acordat amb serveis socials.

Austeritat i treball social

La societat anglesa està acostumada a una protecció social mínima que no és gaire alta però que cobreix les necessitats bàsiques. Una molt bona xarxa d'habitatge social i de prestacions per ajuts al lloguer contribueixen a aquesta xarxa de seguretat malgrat una prestació d'atur molt baixa. Però totes aquestes prestacions s'han fet cada vegada més condicionals. El condicionalisme del benestar el van iniciar els Nous Laboristes i la coalició de govern actual l'ha incrementat (Deacon and Patrick, 2011). Les prestacions es condicionen a conductes més enllà d'atendre cursos de formació mentre es cobra la prestació de l'atur. Les prestacions queden cancel·lades per mala conducta de l'usuari i l'habitatge social pot ser retirat si l'usuari o els seus descendents no es comporten bé. Per exemple, l'absentisme escolar dels adolescents pot significar la retirada de la prestació dels pares. Durant la crisi, la coalició de govern porta a extrems mai vistos les penalitzacions, amb un increment de sancions als usuaris que poden suspendre temporalment o definitivament els subsidis socials. Així doncs, les polítiques socials es converteixen en eines de control social (Harrison i Sanders, 2014). David Cameron, l'actual president del govern clarament parla sobre la seva "missió moral" amb la població (*The Guardian*, 2014), les prestacions ja no són un dret sinó que estan condicionades al seguiment de comportaments moralment imposats pel govern. Tant ha estat així que per primera vegada l'Església ha criticat al govern per deixar a la gent desemparada mentre ells han de recollir-ne les peces i

cobrir les necessitats desateses (BBC, 2014).

■ **El treball social a Anglaterra ha estat exposat directament a canvis constants d'agendes polítiques. Els serveis socials i sanitaris són "la patata calenta" dels polítics que durant els anys en què governen fan i refan projectes i sistemes amb l'objectiu de fer-los més rendibles i efectius.**

El treball social a Anglaterra ha estat exposat directament a canvis constants d'agendes polítiques. Els serveis socials i sanitaris són "la patata calenta" dels polítics que durant els anys en què governen fan i refan projectes i sistemes amb l'objectiu de fer-los més rendibles i efectius. Arran de la crisi, els serveis socials van incrementar la contractació de personal "no qualificat", és a dir professionals que tenen formació secundària relacionada amb el treball social i que fan valoracions. Aquesta iniciativa es va implementar amb l'objectiu d'estalviar recursos econòmics.

Malgrat això, l'austeritat i la retallada de serveis socials ha fet que els casos atesos siguin més complexos, i per aquesta raó s'ha hagut d'augmentar el nombre de professionals diplomats en Treball Social. D'una banda aquesta situació és positiva, ja que s'han valorat les habilitats i competències que els professionals del treball social aporten als equips, però també ha impactat negativament en el rol del treballador social, que s'ha vist coaccionat per

les demandes de les polítiques socials que exigeixen uns serveis cada vegada més costeficients. El paper del treballador social s'ha vist devaluat pel fet de no tenir la llibertat de valorar i gestionar els recursos segons el seu criteri. El professional té l'obligació de completar documentació per demostrar al seu cap, i en moltes ocasions davant d'un tribunal, que la seva valoració social justifica la necessitat d'oferir un recurs determinat a un usuari. Per tant s'ha produït un increment de la burocràcia i una reducció de l'autonomia professional per decidir sobre recursos. Aquestes decisions ara les prenen gestors i gerents que no tenen coneixement directe dels casos.

Conclusió

Els programes d'austeritat del govern anglès han retallat el sector públic i del benestar i han tingut un impacte regressiu sobre les polítiques socials. Malgrat les diferències contextuals entre països, són temps difícils per a tothom. Els treballadors socials treballen amb les persones més vulnerables de les comunitats i s'enfron-

ten a qüestions socials de gran complexitat a tot arreu. En les circumstàncies socioeconòmiques actuals és difícil ser optimista sobre el futur paper del treball social (Lymbery, 2012). Tot i això, és clar que hi ha moltes àrees en les quals els principis del treball social són necessaris. Per exemple, és evident que cal continuar amb una avaluació sofisticada i precisa de la necessitat social, particularment en situacions de complexitat o en nivells aguts de risc.

El treball social a Anglaterra es practica amb un respecte per la seguretat i la necessitat de l'usuari que garanteix l'accés immediat als recursos. D'altra banda, la gestió del recurs no promou el treball amb els usuaris i les seves famílies, i pot arribar a generar una despersonalització i burocratització del procés d'atenció al ciutadà i de la professió. La funció del treballador social està condicionada i limitada per les polítiques de benestar social imposades a les societats on es treballa. Per això és fonamental una actitud flexible, creativa i resolutiva. No hem d'oblidar que el treballador social és també un recurs social, i en temps d'austeritat és un recurs preuat que cal defensar, aprofitar i revaloritzar.

Bibliografia

- BARBER, M. *Instruction to Deliver: Fighting to Transform Britain's Public Services*. Londres: Methuen, 2008. ISBN 978-0413776648.
- BARTLEY, A.; BEDDOE, L.; FOUCHÉ, C. i HARINGTON, P. "Transnational social workers: Making the profession a transnational professional space", en *International Journal of Population Research*, 2012. Pàg. 1-11.
- BBC. "Church of England bishops demand action over hunger", 2014 <http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-26261700> (Consultat el 20-06-14).
- BEVAN, G. "Have targets done more harm than good in the English NHS?", en *British Medical Journal*, 338 (2009).
- BUTLER, I. i DRAKEFORD, M. *Social Work on Trial: The Colwell Inquiry and the State of Welfare*. Bristol: Policy Press, 2011. ISBN-13 978-1847428677.
- CABINET OFFICE. "The Big Society", 2011. www.cabinetoffice.gov.uk/big-society. (Consultat el 19-05-14).
- CARE ACT. *Care Act 2014*. Londres: Stationary Office, 2014. ISBN 978-0105423140.
- CARE STANDARDS ACT. *Care Standards Act 2000*. Londres: The Stationary Office, 2000. ISBN: 978-0105414001.
- CARINGI, J.; STROLINGOL-TZMAN, J.; LAWSON, H.; MCCARTHY, M.; BRIARLAWSON, K. i CLAIBORNE, N. "Child welfare design teams: An intervention to improve workforce retention and facilitate organizational development", en *Research on Social Work Practice* 18 (6) (2008). Pàg. 565-574.
- CHRISTOPHER, H. i HOOD, C. "Gaming in targetworld: the targets approach to managing British public services". *Public Administration Review*, 66 (4) (2006). Pàg. 515-521.
- COMMUNITY CARE ACT. *Community Care (Delayed Discharges Etc.) Act 2003: Explanatory Notes*. Londres: Stationary Office, 2003. ISBN-13 978-0105605034.
- COMMUNITY CARE (DIRECT PAYMENTS) ACT. *Community Care (Direct Payments) Act 1996: Accounting and Financial Management Guidelines*. Londres: Chartered Institute of Public Finance and Accountancy. ISBN 978-0852998465.
- CYPHER, J. "Social reform and the social work profession: What hope for a rapprochement?", en H. JONES (ed.). *Towards a New Social Work*. Londres: Routledge and Kegan Paul, 1975. ISBN 978-0710080462.
- DEACON, A. i PATRICK, R. "A new welfare settlement? The Coalition government and welfare-to-work", en BOCHEL, H. *The Conservative Party and Social Policy*. Bristol: Policy Press, 2011. Pàg. 161-180. ISBN 978-1847424327.
- DEANS, J. "The Sun makes payout to social worker over Baby P stories", en *The Guardian* (9 juny 2011). <http://www.theguardian.com/media/2011/jun/09/the-sun-social-worker-baby-p-story> (Consultat el 21-06-14).
- DEPARTMENT OF HEALTH. *The NHS and Community Care Act*. Londres: HSMO, 1990.
- DEPARTMENT OF HEALTH. *Our Health, Our Care, Our Say: A New Direction For Community Services*. Londres: HSMO, 2006.
- DEPARTMENT OF HEALTH. *NHS Continuing Healthcare and NHS Funded Nursing Care: Public Information Booklet*. Londres: Department of Health, 2007a.
- DEPARTMENT OF HEALTH. *Putting People First: A Shared Vision and Commitment to the Transformation of Adult Social Care*. Londres: Department of Health, 2007b.
- EXWORTHY, M. "Primary care in the UK: understanding the dynamics of devolution", en *Health & Social Care in the Community*, 9 (2001). Pàg. 266-278. doi: 10.1046/j.0966-0410.2001.00306.x.
- HARRISON, M. i SANDERS, T. *Social Policies and Social Control. New Perspectives on the 'Not-so-Big-Society'*. Bristol: Policy Press, 2014. ISBN 978-1447310747.
- HENWOOD, M. i HUDSON, B. *Lost to the system?: the impact of fair access to care*. Londres: Commission for Social Care Inspection, 2008.
- HUSSEIN, S. "Hierarchical Challenges to Transnational Social Workers' Mobility: The United Kingdom as a Destination within an Expanding European Union.", en *British Journal of Social Work* (2014): bcu050.
- JONES, R. "The best of times, the worst of times: social work and its moment", en *British Journal of Social Work*, 44 (2014). Pàg. 485-502. doi:10.1093/bjsw/bcs157
- LAMING, L. *The Victoria Climbié Inquiry*. Londres: The Stationary Office, 2003. ISBN 978-0101573023
- LYMBERG, M. "Social work and personalisation: Fracturing

Bibliografia

- the bureau-professional compact?”, en *British Journal of Social Work*, bcs 165, 2012.
- MANZANO SANTAELLA, A. “Multas y mucho más: penalizaciones económicas para Servicios Sociales en los hospitales ingleses.”, en *Trabajo Social y Salud*, 63 (2009). Pàg. 7-24. ISSN 1130-2976.
 - MANZANO SANTAELLA, A. “El análisis del contexto local en un programa multidisciplinario (sanidad y servicios sociales) usando el enfoque de la evaluación realista”. *E-valuation*, 3 (10) (2010). Pàg. 24-27. ISSN 1989-0397.
 - NHS ENGLAND. The Better Care Fund. Support and Resources Pack for Integrated Care, 2013. <http://www.england.nhs.uk/wp-content/uploads/2013/12/bcf-itf-sup-pck.pdf> (Consultat el 22-06-14).
 - PAWSON, R. *The Science of Evaluation: A Realist Manifesto*. Londres: Sage, 2013. ISBN 978-1446252437.
 - PRIDEAUX, S. *Not so New Labour*. Bristol: Policy Press, 2005. ISBN 978-1861344595.
 - RAWNSLEY, A. *The end of the party: The rise and fall of New Labour*. Londres: Penguin, 2010. ISBN 0141046147.
 - SELDON, A. *Trust: How We Lost It and How To Get It Back*. Londres: Biteback, 2009. ISBN-13 978-1849540018.
 - STANLEY, N. i MANTHORPE, J. *The Age of Inquiry: Learning and Blaming in Health and Social Care*. Londres: Routledge, 2014. ISBN-13 978-0415283151.
 - SCOTTISH EXECUTIVE. *Community Care and Health (Scotland) Act 2002*. Edimburg: Stationery Office, 2002. ISBN-13 978-0755907977.
 - THE GUARDIAN. *David Cameron defends 'moral mission' on welfare*, 2014. <http://www.theguardian.com/society/2014/feb/19/david-cameron-moral-mission-welfare-archbishop-westminster> (Consultat el 19-02-2014).
 - TRYGGED, S. “Balancing the global and the local: Some normative reflections on international social work”, en *International Social Work*, 53 (5) (2010). Pàg. 644-655. ISSN 0020-8728.

Treball social a Croàcia. L'estat de la qüestió o la qüestió de l'estat?

Social work in Croatia. The current status of the issue or a state question?

Ana Miljenović¹

Article traduït de l'anglès al català per **Glòria Rubiol** i **Teresa Massons**

Resum

Actualment el treball social a Croàcia reflecteix la història turbulenta del país durant el segle XX, i també la crisi econòmica, la globalització i les influències europees. Per això podríem entendre el treball social croat actual a través de diversos aspectes: dependència de les decisions del govern, rol d'acompanyament de les ONG, xarxa de suport informal i religiosa (com un complement del sistema governamental), model mèdic positivista en el treball social (lògica de diagnòstic-intervenció), valors socialistes i refiar-se de la responsabilitat del govern, mecanismes i sistema burocràtics en l'organització del treball social, turbulències econòmiques en els anys 70, 90 i després del 2008, enfocament psicosocial individualista postmodern, influències occidentals internacionals, manca d'autoritat dels treballadors socials en la definició del sistema de benestar social, i inconsistència entre la formació i la professió de treball social.

Paraules clau: Crisi econòmica, Croàcia, herència socialista en el treball social, formació en treball social, treball social neoliberal.

Per citar l'article: MILJENOVIĆ, Ana. Treball social a Croàcia. L'estat de la qüestió o la qüestió de l'estat? *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 59-71. ISSN 0212-7210.

¹ Professora de la Facultat de Dret, Departament de Treball Social. Zagreb, Croàcia. miljenovic.ana@gmail.com.

Abstract

Social work in Croatia nowadays reflects its turbulent history in the 20th century, the economic crisis, the globalisation and the Europeanization's influence. Thus, we may understand Croatian social work nowadays through several aspects: dependence on governmental decisions, relation with NGOs, religious and informal support network (as an addition to the governmental system), medical positivistic model in social work (logic of diagnosis-intervention), socialist values and reliance on governmental responsibility, bureaucratic mechanisms and system in organizing social work, economic turbulences in the 70's, 90's, and after 2008, individualistic postmodern psychosocial approach, western international influences, lack of social workers' authority in defining social welfare system, inconsistency between education and social work profession.

Key words: Economic crisis; Croatia; socialist heritage in social work; social work education; neo-liberal social work.

Treball social a Croàcia. L'estat de la qüestió o la qüestió de l'estat?

Per poder comprendre les característiques actuals del treball social i del seu entorn cal revisar breument els factors dominants que han influït en el treball social d'avui a Croàcia.

El treball social a Croàcia des dels inicis ha estat molt proper a l'Estat central, i prioritàriament ha sigut una activitat organitzada per l'Estat, i alhora la formació ha estat orientada, en conseqüència, vers un perfil funcional. Tanmateix, abans de les iniciatives oficials del govern per establir una nova professió, en un nivell no formal i semiprofessional, s'hi van involucrar molts actors civils. Les organitzacions religioses i altres entitats cíviques que treballaven sobre una base de voluntariat van ser especialment significatives en la

provisió de protecció social (Puljiz, 2008). Els inicis del treball social estan també estretament relacionats amb la medicina, perquè el primer iniciador de la professió va ser un dels metges més prominents en aquell temps. El Dr. Andrija Štampar considerava la privació social com un factor clau en la salut general, i per això l'activitat social es va associar al concepte de *medicina social* (Puljiz, 2008). Després de la Segona Guerra Mundial el treball social va rebre la influència de canvis polítics i socials dramàtics. El govern socialista es va legitimar enfrontant-se als problemes socials amb la visió d'una societat sense classes (Puljiz, 2006). En la primera etapa del govern socialista (1945-1953) la burocràcia va estar per sobre de la pràctica professional, és a dir, va caldre integrar la pràctica dins el funcionament burocràtic. Els primers proveïdors de protecció social van ser les autoritats locals (el Comitè

del Poble), amb tasques administratives i també amb ajuda directa.

La sinergia entre l'establishment polític i els inicis del treball social va ser visible en alguns altres fets, com per exemple que els primers estudiants eren part del règim comunista i els professors sovint estaven involucrats en processos polítics (Zaviršek, 2008). Tanmateix, la idea d'una societat sense problemes ni desigualtats socials es va enterbolir en els anys 70 amb la crisi econòmica i social i quan els ciutadans van esdevenir conscients que l'Estat no podia protegir els seus drets tal com deia i es va crear una atmosfera d'inquietud i descontent (Puljiz, 2008). No obstant això, la formació en el treball social es va fer més ambiciosa i va començar a distanciar-se de la situació real. Alguns encoratjaments sorgiren de l'elit intel·lectual, majoritàriament estrangera, amb aportacions predominantment connectades amb perspectives individualistes. Tot i que Iugoslàvia era un país socialista, alguns enfocaments col·lectivistes es van deixar de banda, com per exemple la tradició de Jane Adams o el treball social radical. El sistema de formació va posar un gran èmfasi en un enfocament interdisciplinari (incloent-hi economia, dret, medicina, sociologia, psicologia) (Kljaić, 2002). Aquests canvis van començar a plantejar preguntes sobre l'autèntica naturalesa del rol i les característiques del treball social (Martinović, 1987; Halmi, 2000).

Finalment, al final dels 90 i a l'inici de la dècada dels 2000 el treball social va rebre la influència de la transició econòmica, la construcció del nou sistema legal i, més endavant la integració a la Unió Europea.

La societat croata va ser conscient de les conseqüències de la guerra després del 1996: de 4.760.000 residents, l'any 1994 hi havia 2 milions que necessitaven alguna forma d'assistència social (Babić, 1998), gairebé 250.000 ciutadans que havien hagut de fugir de territoris ocupats i 350.000 refugiats de Bòsnia i Hercegovina. Els serveis socials actuaven solament com a primera ajuda, sense desenvolupar un treball social professional sistemàtic. L'economia de Croàcia també patia: la capacitat econòmica es va reduir en un 45% del 1991 al 1994; hi va haver un impuls fort cap a la transició a una economia de mercat i cap a la privatització. De fet, el resultat va ser que el 1991 gairebé el 88% de les empreses estatals petites i mitjanes va ser privatitzat (Babić, 1998). Tanmateix, la privatització no es va portar a terme d'una manera transparent sinó d'una manera sospitosa, amb delictes i diverses històries "exitoses" de magnats. Més de 300.000 persones van perdre la feina i aquesta situació encara no s'ha resolt.

■ **Croàcia s'ha refiat en gran part des de la seva independència de l'ajuda internacional. La contribució internacional va aportar no només incentius financers i pràctics, sinó també ideològics.**

Croàcia s'ha refiat en gran part des de la seva independència de l'ajuda internacional. La contribució internacional va aportar no només incentius financers i pràctics, sinó també ideològics. D'altra banda, mentre el nacionalisme va augmentar durant

la guerra i poc després de la guerra, la influència internacional va contribuir a una societat més liberal, especialment durant l'europeïtzació (Puljiz, 2008). Es van reconèixer diversos grups afectats o socialment exclosos que buscaven protecció social (Programa de Desenvolupament de les Nacions Unides, 2006). Els actors internacionals influïren de manera significativa en el treball social i en la política social. Van proporcionar suport psicològic i social als ciutadans (Agger, Jensen i Jacobs, 1994), i moltes ONG, creades com a resultat directe de les activitats d'organitzacions internacionals, van adquirir coneixements de gestió de projectes (Bežovan, 2008). El seu treball està inspirat en l'enfocament psicosocial i postmodern, que encara és un dels més populars en la formació en treball social a Croàcia (Knežević, 1996). També, en l'esfera de la política social, es promou la idea de col·laboració social i el desenvolupament d'una política de benestar que inclou el suport de les famílies, de les comunitats locals, de les ONG, iniciatives del govern i del sector privat.

Poc després de la guerra i principalment a principis de l'any 2001, el Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional van tenir un paper important, a causa dels fracassos econòmics, quant a proposar reformes en els sistemes de salut, de pensions i de benestar, i alhora les entitats europees promouien una major descentralització (Puljiz, 2008). El 2001 les idees sobre reforma prosperaren, inclòs el sistema d'atenció social. No obstant això, només un treballador social va participar en el procés, que va quedar en mans d'altres professionals que no treballaven en el camp (sociòleg, economista, etc.).

En resum, podem concloure que el treball social actual a Croàcia és el resultat de diferents herències històriques:

- Dependència de les decisions del Govern
- Rol d'acompanyament de les ONG, xarxa de suport religiosa i informal (com a complement del sistema governamental)
- Model mèdic positivista (lògica de diagnòstic-intervenció)
- Valors socialistes i refiar-se de la responsabilitat governamental
- Mecanismes i sistemes burocràtics en l'organització del treball social
- Turbulències econòmiques en els anys 70, 90, i després del 2008.
- Enfocament psicosocial individualista postmodern
- Influències internacionals occidentals
- Manca d'autoritat dels treballadors socials en la definició del sistema de benestar social
- Inconsistència entre la formació i la professió de treball social

Treball social a Croàcia en el temps de la crisi econòmica (2008-2014)

Triem el període de temps entre 2008 i 2014 com un referent, pel fet que molts canvis significatius van produir-se en el sistema de benestar social amb dos governs diferents.

Dependència de les decisions governamentals

Dos governs van introduir tres lleis diferents sobre atenció social, canvis cosmètics en l'organització del sistema i gairebé

cap canvi pel que fa als drets i prestacions per als usuaris. Aquest punt demostra que els dos governs reconegueren la necessitat de donar un suport fort al sistema d'atenció social però no foren capaços de gestionar la seva complexitat, sinó que més aviat contribuïren a augmentar el desordre existent. A més, els canvis polítics van ser la causa que les reformes anteriors es paressin, degut als canvis en les estructures polítiques i per decisions polítiques (Žganec, 2008). Tanmateix, constantment, pels factors enumerats, el Govern va intentar negar la seva responsabilitat sobretot financera en l'organització del sistema de benestar social. D'altra banda, conscients del seu poder, tots dos governs van contribuir a una estandardització excessiva dels processos de treball social, i això va fer que el treball social s'orientés tècnicament a aconseguir resultats satisfactoris. Com assenyala Dominelli (2010), a l'Estat no li cal ser un "proveïdor" de serveis, però ha d'estar entre el treballador social i l'usuari del servei mitjançant l'estandardització normativa del treball social. Això planteja la pregunta sobre qui te la legitimitat per definir la professió de treball social: el Govern o la mateixa professió. Amb tres vigilàncies prèvies –inspecció, administrativa i interna (Llei de Benestar Social, 33/2012)– els treballadors socials des del 2013 estan subjectes a la supervisió del col·legi professional (Llei de Treball Social, 124 /2011, 120/2012). Tot i que podria ser un perill que el col·legi fos solament un mecanisme de control, s'espera que podria millorar els estàndards professionals, protegir la posició de la professió i ajudar a tornar-li l'autoritat per definir els procediments professionals. Per

ara, molts treballadors socials actuen d'acord amb la legislació, però tenen la sensació que no són professionals, només administradors.

Paradoxalment l'Estat és significatiu àdhuc en els nivells locals (malgrat la proclamada descentralització). Des del nivell central es dirigeixen molts processos, per exemple, el Ministeri determina la planificació social local i també com han de ser els processos, i dona solucions finals sense ser preparades ni iniciades des de baix. Amb aquest paper governamental i sense descentralització fiscal, els nivells locals no tenen prou poder per assumir-ne la responsabilitat (Bežovan i Zrinščak, 2001).

Els treballadors socials avui diuen que estan cansats i exhaustes per culpa dels molts canvis legislatius que no han tingut un impacte significatiu en les vides dels usuaris dels serveis. D'altra banda, podem adonar-nos que, en una situació de crisi econòmica, més i més persones estan afectades, però l'Estat no té prou recursos per atendre les famílies.

Rol d'acompanyament de les ONG, xarxa de suport religiós i informal (com a complement del sistema governamental)

Alguns actors interns, però molts més d'internacionals, van incorporar diversos conceptes que dominen en un sentit normatiu i en el discurs del treball social. Els més importants són la desinstitucionalització, la descentralització i la desestabilització. En cada un d'aquests termes s'espera un rol més important dels actors socials alternatius (Hegyesi, Talyigás i Fekete, 2011; Wallace i Pease, 2011). Tanmateix, els conceptes romanen predo-

minantment només a un nivell retòric sense gran visibilitat en la realitat del treball social. Es pretén que la influència estatal es redueixi (Estratègia pel Desenvolupament del Sistema de Benestar Social a la República de Croàcia 2011-2016, 2011), que la responsabilitat del Govern local i dels actors civils privats i informals es reforci (Bežovan i Zrinšèak, 2001), i que els col·lectius vulnerables surtin de les grans institucions. Fins ara, els esforços són visibles en el camp de l'atenció social a la infància i a la gent gran, amb la participació de famílies d'acollida, mentre que altres canvis planificats estan lluny d'haver-se aconseguit. Al contrari, ens adonem d'algunes situacions absurdes. Els pares que atenen fills amb dificultats tenen dret a anar de vacances i durant aquest temps el fill pot ser col·locat en una institució (Llei de Benestar Social, 157/2013). En general, el nombre d'usuaris ha augmentat en tot tipus de residències d'atenció social. L'única excepció és l'atenció institucional per a persones amb malaltia mental, que ha disminuït en les institucions estatals però ha augmentat en les no estatals. L'atenció institucional per a la gent gran és l'única organitzada majoritàriament pels governs regionals i pel sector privat.

La descentralització també està lluny d'allò que s'esperava, i en temps de crisi econòmica això encara és més evident. Els governs locals encara no són capaços d'encarregar-se d'aquestes tasques, i alguns van veure's fortament perjudicats durant la guerra; moltes infraestructures van esdevenir objectius, o bé es van perdre durant la transició a un sistema capitalista quan l'economia local basada en la indústria o l'agricultura es va debilitar (Miljenović,

2013). Diverses organitzacions de la societat civil proporcionen una ajuda addicional, però tenen problemes greus per mantenir les seves activitats (Miljenović, 2013). La desestatització potser és la idea més acceptada, legitimada per l'abandonament de l'herència socialista i per tant desitjable en el circuit europeu contemporani. S'espera que el mercat privat serà inclòs en l'atenció social amb una concentració i una selectivitat més grans en determinats perfils i necessitats dels usuaris (Bežovan i Zrinšèak, 2001). També s'espera activar el suport informal en la vida comunitària, per exemple mitjançant les famílies, els barris o els grups civils, que està en consonància amb el model de política de benestar mixta. Aquesta tendència implica retallades pressupostàries per al sistema de benestar que esmentarem més endavant.

Turbulències econòmiques després del 2008

Les tendències esmentades abans estan connectades directament amb la base econòmica, que va ser fortament alterada en els anys 70, 90 i en els darrers anys. A més, algunes crisis no s'havien recuperat quan ja en començava una de nova.

Noves onades de crisis econòmiques es van produir el 2008 a Croàcia quan les tendències econòmiques desfavorables van ser visibles a tota la regió. La taxa d'atur va créixer del 9,1% el 2009 al 13,5% el 2011 (Eurostat, 2013). L'atur registrat també va augmentar un 23,24% en el període 2009-2012 (Oficina d'Ocupació de Croàcia, 2013). Simultàniament, el nombre de beneficiaris socials també va augmentar des de 2009-2011 en un 12,7% (Ministeri de Política Social i Joventut, 2011).

L'Estat de Benestar és el primer element a ser qüestionat, com va passar a molts altres països. Així, malgrat les tendències desfavorables, les despeses públiques per al benestar social van decreïxer no solament en relació al PIB (el 2009 va ser solament el 0,9% del PIB, mentre que el 2011 va ser el 0,81%), sinó també en xifres absolutes (va baixar un 17,21% el 2011 comparat amb el 2009) (Ministeri de Política Social i Joventut, 2013).

La reducció dels drets socials va ser d'alguna manera dissimulada amb diferents retòriques i perspectives. Per exemple, s'ha dit que el sistema és massa car i que la gent en fa un mal ús. A Croàcia hi havia el mite dels *beneficiaris de l'assistència social en un Mercedes* com a imatge plàstica dels abusos. Un altre argument era el pas de la responsabilitat de l'Estat als individus (tot i que el mateix Estat havia de ser proveït a través d'impostos més alts, però la gent rebia menys en retorn) (Puljiz, 2001). El concepte de *drets socials* va ser substituït pel concepte de *serveis socials* amb un nivell més baix de responsabilitat pública. Es va situar en el procés de *marketització* i de consumisme on els serveis han de ser dissenyats amb la participació financera dels usuaris (Yuen i Ho, 2007, Wallace i Pease, 2011). Aquestes idees van ser criticades amb l'argument que conduïrien a una disponibilitat desigual i els serveis serien de qualitat inferior (Carey, 2011). Es promou la mateixa responsabilitat individual en relació amb l'ocupació. Per exemple, en un informe del World Bank Grup Croatia (Grup Banc Mundial Croàcia) (2010) es diu: "El creixement de l'ocupació com a resposta al creixement econòmic inicial probablement es retardarà. S'espera que

en les empreses augmentarà la demanda de productes però la compensaran amb un augment de la productivitat més que amb contractes de nous empleats. En aquest cas, el creixement de l'ocupació i la disminució de l'atur es contempen només després del final d'un període de temps" (pàgina 7). Més endavant, s'afirma que cal "Desenvolupar polítiques d'activació per resituar en el mercat de treball els receptors de beneficis d'atur de llarga durada. L'activació significa condicionar la recepció d'ajuda econòmica o bé a una recerca activa d'un lloc de treball o bé a la participació en programes de mercat actiu de treball (per exemple, formació)" (pàgina 13).

Els que no van posar l'accent en allò individual ho van substituir per altres actors socials, com ara la societat civil, incloent-hi les comunitats religioses, el govern local i el sector privat (Hegyési, Talygás i Fekete, 2011; Wallace i Pease, 2011). La subsidiarietat és, com va ser-ho a principis de l'any 2000, un dels principis bàsics (Ministeri de Treball i Benestar Social, 2003). Però aquests actors eren en certa manera dependents de l'Estat central. Durant l'etapa prèvia a l'entrada en la Unió Europea, els fons i els projectes de la UE foren constantment esmentats com una recepta màgica, negligint altres aspectes de la seva utilització (per exemple, moltes organitzacions no tenien suficient diner per al cofinançament, les municipalitats s'enfrontaven a greus obstacles legals que només podien ser resolts per la nova legislació a escala nacional, etc.).

Les retallades financeres van tenir a més el suport de l'enfocament psicossocial individualista postmodern, molt popular en la professió, i amb l'autoritat de les influències internacionals occidentals.

Enfocament psicosocial individualista postmodern

La comunitat acadèmica va incorporar futurs treballadors socials que s'inclinaven força per un enfocament psicosocial centrat en l'individu. Les qüestions estructurals eren, i encara són, completament distants, alienes o àdhuc utòpiques per a la majoria d'estudiants. Es va promoure

■ **La comunitat acadèmica va incorporar futurs treballadors socials que s'inclinaven força per un enfocament psicosocial centrat en l'individu. Les qüestions estructurals eren, i encara són, completament distants, alienes o àdhuc utòpiques per a la majoria d'estudiants.**

l'empoderament en el sentit de desenvolupar les forces personals per suportar situacions (de vegades insuportables) així com la gestió de casos (*case management*) (Ajduković i Urbanc, 2009) com un típic concepte neoliberal. La responsabilitat individual segons un enfocament neoliberal va ser d'alguna manera adoptada pels mateixos treballadors socials. Per exemple, la Llei de Benestar Social (157/2013) prescriu que els beneficiaris haurien d'acceptar realitzar una tasca humanitària com a prerrequisit abans de rebre assistència social. Aquest enfocament converteix l'assistència social en un préstec, no en un dret, perquè l'usuari ha de demostrar que realment no és "culpable" i que d'alguna manera pot tornar el seu "deute" a la societat.

Des del moment en què els treballadors socials són conscients de les nombroses dificultats estructurals que existeixen en els temps contemporanis, mostren una major motivació per aquells camps del treball social on poden causar un impacte directe sobre les vides individuals. Així, el treball orientat a una teràpia és un dels més populars (Acker, 2004), tot i que no hi ha gaires oportunitats de realitzar-lo en la pràctica. La relació entre el treballador social i l'usuari del servei cau sota el pes de procediments formals en forma de plans individuals com a constatació del procés efectiu de canvi que passa l'usuari (Urbanc i Ajduković, 2010). Aquests plans tenen la forma d'un contracte que esdevé una responsabilitat individual, tot i que els treballadors socials i els usuaris són conscients de les moltes circumstàncies externes a les quals no poden fer front. Aquesta situació produeix moltes frustracions en tots dos costats.

Influències internacionals occidentals

Com va passar en temps històrics, l'autoritat occidental era inevitable en el temps actual, particularment mitjançant l'europeïtzació. A més, algunes connexions s'havien establert durant la guerra (ja que molts donants eren dels EUA, Alemanya, Països Baixos i Suècia) i van continuar desenvolupant-se (Ajduković, 2003). La major part d'aquesta influència és visible en el sector no governamental, però també és important esmentar que la reforma del benestar social croat estava basada en l'exemple britànic, i experts britànics actualment porten un projecte de desinstituciona-

lització i planificació local en associació amb el Ministeri.

Valors socialistes i refiar-se de la responsabilitat governamental

Tanmateix, malgrat totes les tendències descrites, hi ha encara un espai significatiu per al que es coneix com l'herència socialista (sovint entesa en un sentit pejoratiu). El sistema de benestar social és encara molt similar al que estava establert en la Iugoslàvia socialista. Els centres locals de benestar social, com a institucions clau, encara estan sobrecarregats d'autoritats públiques. Aproximadament 12.000 persones estan col·locades en 114 entitats públiques d'atenció social (Ministeri de Salut i d'Atenció Social, 2010). El Govern és encara l'actor principal per als treballadors socials, i molts estudiants somnien treballar en una entitat pública amb la idea d'una feina i una posició segures en el mercat de treball. Alguns països han tingut l'experiència de retallades públiques que han afectat llocs de treball del sistema d'atenció social considerats segurs, i els treballadors socials han perdut la seva feina o alguns dels seus privilegis. Aquestes tendències no són encara visibles a Croàcia en el sistema públic, però a les ONG els llocs de treball no són tan segurs.

Molts treballadors socials van començar la seva carrera en l'antic sistema socialista, i en molts aspectes a Croàcia aquest sistema encara existeix. Aquest pot ser el motiu pel qual les reformes actuals no s'accepten com s'esperava. Després que diversos centres de benestar social participessin en un projecte pilot, una implementació més àmplia de la nova organització no va tenir massa èxit. Els funcionaris i els go-

verns locals no han desenvolupat capacitats suficients per assumir certs rols, i s'ha fet evident que les noves i ambicioses tasques eren massa per a les institucions públiques existents. Per exemple, alguns centres de benestar social han continuat operant d'acord amb l'organització anterior i ignoren els nous conceptes. Altres centres, a causa de la manca d'espai i de capacitats personals, actuen d'acord amb la nova organització només parcialment.

A més a més, el que es considera més socialista per sobre de tot és que la població croata creu que és el Govern el que ha de proporcionar una vida decent. D'altra banda, la història socialista ens va deixar un sistema burocràtic complex, i això fins el dia d'avui encara no s'ha resolt. Al contrari, ara és encara més complex, tot i que el Ministeri prova d'establir un sistema informàtic universal. Fins ara el resultat és que els treballadors socials han de duplicar els procediments, en els ordinadors i en arxius en paper. En general, el corpus legislatiu ha augmentat. Com ja s'ha comentat, en els anys de crisi, en un període curt de temps, es van aprovar tres lleis de Benestar Social, una llei sobre serveis d'acollida, diferents manuals de regulacions, instruccions, línies directrius i altres documents. La reforma tenia la intenció d'estandarditzar els procediments en el sistema de benestar social, i per exemple es van aprovar normes per a la qualitat dels serveis socials, pautes d'implementació, un pla de desinstitucionalització amb orientacions per al desenvolupament en cada institució i documents per avaluar l'impacte social amb indicadors predominantment numèrics. Tot encaminat als objectius anunciats en l'estratègia de desenvolupa-

ment del sistema de benestar per augmentar-ne l'eficiència i per crear les condicions per a la supervisió i l'avaluació dels serveis (*Strategy for Development of Social Welfare System in Republic of Croatia 2011-2016*, 2011). La pressió per l'eficiència ha creat la necessitat de tenir ben clars els objectius, les estratègies, els plans operatius i el desenvolupament d'indicadors per mesurar els resultats (Yuen i Ho, 2007). Altres conseqüències d'aquest enfocament són el desenvolupament del treball social tecnocràtic (centrat en l'ús efectiu de tècniques i mètodes), sense prou inversió en la comprensió dels determinants, i les característiques dels problemes socials i amb un augment dels procediments burocràtics, atès un major control dels treballadors (Wallace i Pease, 2011).

Inconsistència entre la formació i la professió de treball social

Com ha anat passant en la història de la formació per al treball social, la comunitat acadèmica es desenvolupa en molts aspectes d'una manera separada de la professió de treball social. Les reformes en el sistema d'educació superior, així com un augment de la mobilitat dels quadres acadèmics en els darrers deu anys, han conduït a la introducció de molts conceptes nous, mentre que la professió encara ha de tractar amb els problemes socials del passat (per exemple, la pobresa i l'atur). Les millores més importants es van fer visibles quan l'any 2000 el treball social va ser reconegut com una àrea científica, i el 2002 s'inicià la formació postgraduada. La base interdisciplinària es manté amb els camps del dret, l'economia, la sociologia, la psicologia, la criminologia, etc. Els

cursos bàsics de treball social s'han enriquit, es promocionen molts camps de treball social més enllà dels serveis socials estrictes (per exemple, en el sistema penal, en l'atenció sanitària, en el treball i en la gestió de crisis, en el sistema d'educació), s'ha aprofundit en conceptes contemporanis (com ara el treball preventiu, els drets humans, el desenvolupament de la societat civil, mètodes i tècniques creatives de *rol playing*, l'espiritualitat, la resolució de conflictes, l'ètica, la història, la perspectiva dels usuaris del treball social i dels professionals). Pel que fa a titulacions, el programa acadèmic es divideix en treball social i política social, però malauradament els estudiants que han acabat el grau de política social encara no troben prou sortides en el mercat laboral. En els darrers anys s'ha produït una novetat important en la formació de postgrau; a més del doctorat en treball social i política social, s'han introduït estudis especialitzats: enfocament psicosocial en treball social, mediació familiar, supervisió, política social i desenvolupament social comunitari.

En resum, el sistema d'educació ha esdevingut més ambiciós, però a causa de molts obstacles en la pràctica els professionals tenen dificultats per seguir-lo, per integrar moltes tècniques i coneixements nous i per continuar la formació. El resultat és que els treballadors socials són menys presents en els estudis de postgrau (per exemple, entre els estudiants de doctorat inscrits el 2009 només 6 de cada 16 eren treballadors socials graduats).

En el pla conceptual, els estudis de treball social proporcionen als estudiants oportunitats per participar en recerca, avaluació, supervisió, desenvolupament de

polítiques, planificació de projectes, internacionalització i per introduir les perspectives dels usuaris (Čekić Bašić, 2009; Skokandić i Urbanc, 2009), etc. No obstant això, en la pràctica actual s'obliden tots aquests i molts altres conceptes contemporanis amb el resultat de malentesos i àdhuc frustració dels professionals joves.

Conclusió

El treball social actual és el resultat directe de la seva història recent i llunyana. Alguns processos ocorreguts fa més d'un segle són encara visibles. El treball social ha sigut sempre molt important per a l'Estat i per això la professió està sobrecarregada amb una legislació complexa. Els treballadors socials a Croàcia s'enfronten a reptes similars als dels seus col·legues de la Unió Europea en relació amb la crisi econòmica i amb les polítiques de la UE. Tanmateix, la seva llarga història en diversos contextos polítics com també un sistema de formació en desenvolupament continu poden ser uns recursos significatius per fer front als obstacles esmentats.

Al treball social croat li cal desenvolupar una comprensió estructural del seu entorn i respondre a les condicions socioeconòmiques, així com involucrar-se pràcticament en els processos polítics.

Bibliografia

- ACKER, G. "Role Expectations of Social Work Students", en *The Journal of Baccalaureate Social Work*, 10 (1) (2004). Pàg. 95-104.
- AGGER, I.; JENSEN, S. B. i JACOBS, M. "Under War Conditions: What Defines a Psycho-Social Project? Emergency Needs and Interventions for Victims of War", en *Psycho-Social Projects under War Conditions in Bosnia-Herzegovina and Croatia*. Zagreb: European Community Task Force (ECTF), 1994. Pàg. 13-28. (Consulta 31/10/2014). [https://www.google.es/?gfe_rd=cr&ei=EWIHU-CbAYPA8geb8YDoDQ#q=Psycho-Social+Projects+under+War+Conditions+in+Bosnia-Herzegovina+and+Croatia.+Zagreb+%3A+European+Community+Task+Force+\(ECTF\)%2C+1994.+P%3A0g+13-](https://www.google.es/?gfe_rd=cr&ei=EWIHU-CbAYPA8geb8YDoDQ#q=Psycho-Social+Projects+under+War+Conditions+in+Bosnia-Herzegovina+and+Croatia.+Zagreb+%3A+European+Community+Task+Force+(ECTF)%2C+1994.+P%3A0g+13-centralisation+in+Social+Policy+and+of+the+New+Role+of+Local+Authorities,+Croatian+Journal+of+Social+Policy,+8+(3-4),+239-258.+ISSN:+1330-2965)
- AJDUKOVIĆ, M. i URBANC, K. "Integrative Social Work Approach as a Context for Understanding the Individual Social Care Plan", en *Annual of Social Work*, 16 (3) (2009). Pàg. 505-535. http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=73720.
- AJDUKOVIĆ, M. "The Education of Social Workers: What Next?", en *Annual of Social Work*, 10 (1) (2003). Pàg. 5-20. ISSN : 1846-5412
- BABIĆ, M. "Privatization and Restructuring in Croatia", en IATRIDIS, D.S. y HOPPS, J. G. (eds.) *Privatization in Central and Eastern Europe: Perspectives and Approaches*. Westport: Praeger Publishers, 1998. Pàg. 144-151. ISBN: 0-275-95132-4.
- BEŽOVAN, G. y ZRINŠČAK, S. (2001). Possibilities of Decentralisation in Social Policy and of the New Role of Local Authorities, *Croatian Journal of Social Policy*, 8 (3-4), 239-258. ISSN : 1330-2965
- BEŽOVAN, G. "Civilno društvo i kombinirana socijalna politika", en V. PULJIZ (ed.). *Socijalna politika Hrvatske*. (Croatian Social Policy). Pàg. 391-436. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Facultat de Dret, Universitat de Zagreb), 2008. ISBN: 978-9539732095
- CAREY, M. "Here today, gone tomorrow? The ambivalent ethics of contingency social work", en *Critical Social Policy*, 31 (4) (2011). Pàg. 540-561. DOI 10.1177/0261018311410528
- ČEKIĆ BAŠIĆ, S. "Service User Involvement in Social Work Practice, Education and Research in Bosnia-Herzegovina"

Bibliografia

- na”, en *Annual of Social Work*, 16 (2) (2009). Pàg. 241-257. ISSN: 1845-5412
- DOMINELLI, L. “Globalization, contemporary challenges and social work practice”, en *International Social Work*, 53 (5) (2010). Pàg. 599-612. DOI 10.1177/0020872810371201.
 - Eurostat (2013). *Income and living conditions*. Dostupno na mrežnim stranicama Eurostata. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/data/main_tables (consultat el 23.01.2013).
 - HALMI, A. “Is there Really a Chance for the Establishment of a Practical Theory of Social Work?”, en *Annual of Social Work*, 7 (1) (2000). Pàg. 35-56. ISSN: 1846-5412.
 - HEGYESI, G.; TALIYIGÁS, K. i FEKETE, O. “An Attempt to Find New Concepts of Social Work in the Context of Changes in Social Policy in Hungary and in the European Union”, en *Revista de Asistență Socială*, Revista publicată a României (N. del T), 10 (3) (2011). Pàg. 175-184.
 - Hrvatski zavod za zapošljavanje (2013). *Kretanje registrirane nezaposlenosti po godinama i po županijama*. Dostupno na mrežnim stranicama Hrvatskog zavoda za zapošljavanje. <http://www.hzz.hr/default.aspx?id=4114> (consultat el 24.01.2013).
 - KLJAJIĆ, S. “Međufakultetski (Interfakultetski) studij za socijalni rad Sveučilišta u Zagrebu”, en M. AJDUKOVIĆ (Ed.) *50 godina studija za socijalni rad 1952-2002. (50 Years of the School of Social Work 1952-2002.)*. Pàg. 51-76. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Facultat de Dret, Universitat de Zagreb), 2002.
 - KNEŽEVIĆ, M. “The Concept of “Social” in Social Work”, en *Croatian Journal of Social Policy*, 3 (1) (1996). Pàg. 17-24. ISSN: 1330-2965.
 - MARTINOVIĆ, M. *Znanstvene osnove socijalnog rada. (Scientific Basis of Social Work)*. Zagreb: Narodne novine, 1987.
 - MILJENOVIĆ, A. “Economic Crisis as a Potential Driver of The Social Work Profession Transformation”, en *Annual of Social Work*, 20 (1) (2013). Pàg. 51-70. ISSN: 1846 :5412.
 - Ministeri de Salut i Atenció Social (2010). *Plan deinstitucionalizacije i transformacije domova socijalne skrbi i drugih pravnih osoba koje obavljaju djelatnost socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011-2016 (2018)*. (Plan for Deinstitutionalisation and Transformation of Social Care Homes and other Legal Entities that Provide Social Care in Republic of Croatia 2011-2016 (2018)). Disponible al Ministeri de Política Social i Joventut. http://www.mspm.hr/djelo_krug_aktivnosti/socijalna_skrb/reforma_sustava_socijalne_skrbi.
 - Ministeri de Treball i Benestar Social. “Social Services in the Reformed System of Social Welfare in Croatia”, en *Croatian Journal of Social Policy*, 10 (3-4) (2003). Pàg. 335-356. ISSN: 1330-2965.
 - Ministeri de Política Social i Joventut / Ministerstvo socijalne politike i mladih (2013). *Statistička izvješća*. Disponible a: http://www.mspm.hr/djelo_krug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca.
 - PULJIZ, V. “Social Policy and Social Activities in Croatia in the Period from 1900 until 1960”, en *Annual of Social Work*, 13 (1) (2006). Pàg. 7-28. ISSN: 1846-5412 .
 - PULJIZ, V. “Socijalna politika Hrvatske”, en V. PULJIZ (ed.) *Socijalna politika Hrvatske (Croatian Social Policy)*. Pàg. 1-72. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu (Facultat de Dret, Universitat de Zagreb), 2008. ISBN : 978-9539732095
 - PULJIZ, V. et al. “Directions of the Future Development of Social Assistance and Social Care System of the Republic of Croatia”, en *Croatian Journal of Social Policy*, 8 (3-4) (2001). Pàg. 291-299. ISSN: 1330-2965
 - SKOKANDIĆ, S. i URBANC, K. “Participation of Service Users in Social Work Education – Teachers’ Perspective”, en *Annual of Social Work*, 16 (2) (2009). Pàg. 327-354. (Consultat 31/10/2014) ISSN : 1846-5412. https://www.google.es/?gfe_rd=cr&ei=EWIHU-CbAYPA8geb8YDoDQ#q=SKOKANDI%2C%2C+S.+i+URBANC%2C+K.+%E2%80%9CParticipation+of+Service+Users+in+Social+Work+.
 - *Social Welfare Act*, Official Gazette, 157/2013.
 - *Social Work Act*, Official Gazette, 124/2011, 120/2012.
 - *Strategy of Development of Social Welfare System in Republic of Croatia 2011.-2016./ Strategija razvoja sustava socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj 2011. - 2016.* (2011). Vist el 01.07.2012 a http://www.mspm.hr/djelo_krug_aktivnosti/socijalna_skrb/statisticka_izvjesca.

Bibliografia

- krug_aktivnosti/socijalna_skrb/reforma_sustava_socijalne_skrbi.
- United Nations Development Program (Programa de Desenvolupament de les Nacions Unides). *Unplugged: Faces of Social Exclusion in Croatia*. Zagreb: United Nations Development Programme (UNDP) in Croatia, 2006. ISSN : 1332-3989
 - URBANC, K. i AJDUKOVIĆ, M. “New Model of Social Care Centres: Challenges and Recommendations”, en *Annual of Social Work*, 17 (3) (2010). Pàg. 353-389. ISSN : 1846-5412
 - WALLACE, J. i PEASE, B. “Neoliberalism and Australian social work: Accommodation or resistance?”, en *Journal of Social Work*, 11 (2) (2011). Pàg. 132-142. DOI 10.1177/1468017310387318 ISSN: 1468-0173.
 - World Bank Group Croatia/ Grupa Svjetska banka Hrvatska (2010). *Socijalni utjecaj krize i jačanje otpornosti*. A: http://siteresources.worldbank.org/CROATIAEXTN/Resources/3012441277748624120/report_full_croatian.pdf .
 - YUEN, A. W. K. i HO, D. K. L. “Social work education in Hong Kong at the crossroads: Challenges and opportunities amidst marketization and managerialism”, en *Social Work Education*, 26 (6) (2007). Pàg. 546-559. DOI 10.1080/02615470701456194.
 - ZAVIRŠEK, D. “Socialist Social Work and its Legacies in the Countries of former Yugoslavia”, en S. BORNAROVA (Ed.). *Contemporary Developments in Social Protection and Social Work. Professionalization, Deinstitutionalization and Reforms*. Pàg. 73-86. Skopje: Facultad de Filosofía, 2008. ISBN:978-6084508021.
 - ŽGANEC, N. “Social Welfare in Croatia - Trends of the Development and Reforms”, en *Croatian Journal of Social Policy*, 15 (3) (2008). Pàg. 379-439. ISSN: 1330-2965.

Una mirada sobre el treball social a França

A look on social work in France

Montserrat Feu Closas¹

Resum

L'article fa un recorregut sobre el treball social a França, entenent el treball social en sentit ampli que engloba les diferents professions que intervenen en l'acció social, amb una referència més específica a la professió d'assistent social. Exposa els plantejaments actuals de les polítiques socials i la seva repercussió en el treball dels professionals, així com els nous reptes que es plantegen des de les administracions públiques i des del moviment associatiu, en especial amb el procés denominat de "refundació del treball social" que s'està portant a terme des dels Estats Generals del Treball Social del 2014.

Paraules clau: Recerca, renovació, refundació, solidaritat.

Per citar l'article: FEU CLOSAS, Montserrat. Una mirada sobre el treball social a França. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 72-85. ISSN 0212-7210.

Abstract

The article explores social work in France, understanding it in a wide sense that comprehends different professions that intervene in social action, and focusing on social work profession. It exposes the current approaches of social policies and its impact on professionals' work, as well as the new challenges raised from public administrations and from the associative movement, especially with the process named 'refoundation of social work' that is being carried out from 'General States of Social Work' since 2014.

Key words: Research, renovation, refoundation, solidarity.

¹ Treballadora social i llicenciada en Història i en Ciències Socials. montserrat.fe@gmail.com.

Introducció

A França la denominació de treball social agrupa diferents professions que intervenen a nivell social i sanitari. En els darrers quinze anys s'ha produït una multiplicació de formacions socials que sembla que respon a la necessitat d'especialització en les intervencions socials. A nivell

■ A nivell del reconeixement professional actualment hi ha 14 diplomes d'Estat del sector social i mèdic social inscrits al Codi de l'Acció Social i de les Famílies.

del reconeixement professional actualment hi ha 14 diplomes d'Estat del sector social i mèdic social inscrits al Codi de l'Acció Social i de les Famílies. Les professions més antigues com assistent social i educador especialitzat, que s'anomenen "professions canòniques", i la resta que apareixen més tard són més precàries, menys reconegudes i han tingut reformes importants a nivell de la formació:

- *Assistant de service social DEASS* (assistent social).
- *Assistant familial DEAF* (assistent familiar).
- *Technicien d'intervention sociale et familiale DECESF* (tècnic d'intervenció social i familiar).
- *Educateur spécialisée DEES* (educador especialitzat).
- *Educateur des jeunes enfants DEEJE* (educador d'infància)
- *Educateur technique spécialisé DEETS* (educador tècnic especialitzat).

- *Moniteur éducateur DEME* (monitor educador).
- *Mediateur familial DEMF* (mediador familiar).
- *Conseiller en économie sociale et familiale DECESF* (conseller en economia social i familiar).
- *Auxiliaire de vie sociale DEAVS* (auxiliar de vida social).
- *Aide medico-psychologique DEAMP* (ajut medicopsicològic).

Noves funcions necessiten noves especialitats molt lligades als processos d'avaluació de projectes i als temes de qualitat d'eficàcia i eficiència com:

- *Ingénierie sociale DEIS* (enginyeria social).
- *Cadre directeur d'établissement ou de service CAFERUIS* (quadre director d'establiment o de servei).
- *Directeur d'établissement ou de service CAFDES* (director d'establiment o de servei).

Les formacions socials es troben en la intersecció legislativa de diferents ministeris: *Ministère des Affaires Sociales et de la Famille; de l'Enseignement Supérieur; de l'Education Nationale, de la Formation Professionnelle et de la Décentralisation*. És l'únic país d'Europa que té una tan gran diversitat de formacions que són independents del sistema universitari. Aquesta multiplicat de diplomes mostra la dificultat que pot existir de posar-se en relació a nivell interprofessional, i alhora crec que mostra una certa confusió el fet de posar al mateix nivell professions, ja molt reconegudes, i algunes altres que més que professions responen a funcions en el marc professional. En si mateix això es ric, però es constata que també permet anar d'una professió a l'altra amb

menys remuneració, i que si aquest procés va a la baixa en el futur hi poden haver menys diplomats. Cal fer esment també, com una especificitat francesa el sistema denominat “*Validation des acquis*”, validació de coneixements adquirits per les persones que tenint una experiència professional poden obtenir un diploma. Aquest sistema es va plantejar fa uns anys ja que faltaven professionals titulats i algunes institucions i/o associacions tenien persones molt preparades que ja treballaven a nivell social però que no tenien titulació. A partir de la presentació oficial de les seves experiències de treball, es valida una part de la formació junt amb una formació complementària.

En aquest context, el treball social pot tenir tendència a diluir-se en un gran sector de la intervenció social, fet que pot repercutir en les identitats professionals i per tant sobre les practiques del treball social. Aquest és un model específicament francès que no es troba en altres països europeus, amb el risc d’esdevenir un catàleg de funcions i que el treball social perdi la seva dimensió sociopolítica i la seva visió global, i per tant la seva contribució no solament a la gestió de les problemàtiques individuals sinó el seu treball per la millora i el canvi social, un dels seus objectius prioritaris. És per tant un treball social centrat en els dispositius, en la gestió de les prestacions o bé un treball social que produeix desenvolupament humà i social? Encara que és parli de manca de reconeixement professional del treball social, el govern hi fa esment de manera continuada.²

1. La formació dels “treballadors socials”

La formació és impartida per centres públics i/o privats amb finalitat no lucrativa, amb relacions establertes amb les universitats. Els establiments de formació en treball social iniciaren l’any 2007 una reflexió conjunta sobre el seu futur i el seu posicionament en el marc de les formacions a França. Aquest procés va culminar amb la creació al 2009 de l’associació UNAFORIS (*Union Nationale des associations de formation et recherche en intervention sociale*), que agrupa al 2011 les altres estructures de grups existents, el GNI (*Groupement national des Instituts régionaux de travail social*) i l’AFORTS (*Association française des organismes de formation et de recherche en travail social*). Aquesta reflexió conjunta s’articula al voltant de dos grans eixos: veure la nova arquitectura de les formacions socials i la reorganització de l’aparell de formació. Són projectes inscrits en les noves orientacions de les formacions socials a partir de 2011-2013, i en el pla plurianual de lluita contra la pobresa i per la inclusió social de principis de l’any 2013.

Des d’UNAFORIS es proposa que els establiments de formació en treball social s’agrupin en el futur per formar *Hautes écoles professionnelles régionales*, escoles ja existents en altres països europeus com Alemanya, Bèlgica, Suïssa i Àustria. Aquesta proposta serà discutida en els *États Généraux de Travail Social*, que es faran a finals del 2014. El treball social en el context dels

² El president de la República, en el Congrés de l’UNIOPPS (*Union Nationale Interfederale des oeuvres et organismes privés sanitaires et sociaux*) de gener del 2013, va manifestar: “Jo transmeto a aquests treballadors socials la gratitud i el reconeixement que la República els deu”.

nous canvis socials es troba doncs confrontat a nous reptes i a renovar la seva missió. És el que denominen la necessitat de “refundar el treball social”.

2. La professió d'assistent social

La professió d'assistent social esdevé molt complexa i està canviant en el context de les reduccions pressupostaries i de la massificació dels problemes actuals. A nivell de la formació es produeixen tensions però alhora s'obren noves perspectives. En el marc del procés d'implantació de la reforma de Bolonya, la formació inicial s'ha organitzat en 180 crèdits ECTS, 3.530 hores (1.740 hores de teoria + 1.680 hores de pràctiques + 110 hores de coordinació), seguint les exigències europees sobre llicenciatures. Són estudis de tres anys més el Diploma d'Estat amb un examen que es passa al final dels estudis. Amb la creació del Diploma d'Estat de Enginyeria Social a l'any 2006 es va reafirmar el lloc de la recerca en el sector medico-social, i la creació dels Diplomes per direcció com CAFERUIS (*Certificat d'aptitude aux fonctions d'encadrement et de responsabilité d'unité d'intervention sociale*) i CAFDES (*Certificat d'aptitude aux fonctions de directeur d'établissements ou de service d'intervention sociale*) han obert també noves vies en aquest sentit.

Quant al procés vers un doctorat específic en treball social, cal dir que a França porten un retard considerable com a conseqüència d'un seguit de factors, entre els quals el fet de que les formacions no estiguin enquadrades dins de les estructures universitàries, ja sigui per divisions internes en el sector professional pel que fa al

lloc que cal que ocupi la recerca en el camp de la intervenció social, així com també sobre l'oportunitat de crear un doctorat específic.

El context es modifica amb la creació l'any 2001 de la Càtedra de Treball Social al CNAM (*Centre National des Arts et Métiers*), iniciativa que va tenir el suport de la Direcció General de l'Acció Social, d'algunes universitats i del sector professional, per tal de valoritzar l'experiència i les capacitats de recerca dels treballadors socials. La primera titular va ser la professora Brigitte Bouquet. Aquesta Càtedra ha contribuït a superar la distància que hi havia entre la recerca acadèmica i el saber dels professionals. S'ha fet un primer pas en el doctorat específic en Treball Social amb l'obertura de dos doctorats l'any 2013: Sociologia i Ciències de l'Educació, amb especialitat en Treball Social reafirmant el lloc de la recerca en treball social, sobretot a partir de la conferència organitzada pel CNAM l'any 2012.

3. La recerca en treball social: la relació teoria-pràctica

Pel que fa al treball de terreny continua el debat dels professionals. La posada en funcionament dels pols regionals de recerca i d'estudis per a la formació per l'acció social, PREFAS (*Pole Ressources Formations en Action Sociale*), ha mobilitzat els centres de formació, els investigadors i les institucions del sector. Els professionals es poden nodrir dels resultats de les recerques per tal de orientar les seves pràctiques. Vegem quins són, doncs, els reptes que es plantegen actualment des d'aquest àmbit de la recerca en treball social:

- Quin espai té el treballador social en els processos de recerca per tal que sigui una recerca aplicada y relacionada amb la seva practica?
- El treball social és una disciplina? Com el definiríem?
- Quins són els impactes de la recerca en les pràctiques professionals?
- Quin serà el nou perfil professional en construcció?
- Com poden els professionals contribuir a aquestes transformacions, sense que els siguin imposades?

Totes aquestes qüestions es debatran especialment en els Estats Generals del Treball Social que es preparen per a finals de l'any 2014.³

4. La xarxa de serveis socials i els equips de professionals

Segons un estudi del Ministeri de l'Ocupació i de la Salut, l'any 2002 es comptava amb 600 mil treballadors socials i amb 36 mil establiments socials i medicosocials. Un 80% dels treballadors socials eren dones i la meitat assistents maternals. En els últims deu anys el nombre de treballadors socials ha anat augmentant a un ritme d'un 6% anual. Hi ha l'estatut de la funció pública i dues grans convencions col·lectives que fixen les condicions dels diplomes per entrar a un lloc de treball. Un 40% dels assistents socials treballa a la funció pública, a escala territorial en els Consells Generals, en els serveis de la polivalència de sector, i molt pocs professionals treballen directament contractats pels municipis. En

els darrers trenta anys a França s'han anat multiplicant les persones que intervenen a nivell social des de les administracions públiques, des de les institucions socials i des del sector associatiu, i que treballen juntament amb els treballadors socials, en els àmbits de l'economia social, el desenvolupament social, l'animació social, el sector medicosocial, etc. I que també es consideren com a treballadors socials. Sovint són professionals amb titulacions de llicenciatura o màster que procedeixen de formacions universitàries en ciències humanes i socials.

4.1. Serveis socials polivalents / serveis socials especialitzats

Els serveis socials polivalents estan formats per assistents socials, alguns amb conselleres en economia social y familiar, i secretaries medicosocials. Els serveis socials i medicosocials públics especialitats més destacats són: *Aide Sociale a l'Enfance*; *PMI Protection Materno-Infantile*; *Protection Judiciaire de la Jeunesse*; *Santé*; *Éducation Nationale*.

El sector associatiu assegura l'acompanyament i l'acollida amb subvencions del sector públic. Els grans àmbits són: Disminució - Protecció a la infància i adolescència en risc - Gent Gran - Inserció social i professional - Allotjament de persones en dificultat: dones víctimes de violència, persones sense domicili fix, etc. Un 40% d'assistents socials treballa als serveis socials polivalents, anomenats "polivalència de sector". Aquest model d'intervenció té l'origen als anys 1920, a partir d'una pro-

³ Direction Générale de la Cohésion Sociale. "Présentation des Etats généraux du travail social 2014", en Revista *LIEN SOCIAL* (maig 2014).

posta del Front Popular, amb la idea d'establir un treball coordinat entre les infermeres visitadores i les assistents socials, que se situés a prop de la població i per establir comitès departamentals de coordinació dels serveis socials al territori. El model es va consolidant sobretot a partir dels anys 1960, amb la definició següent: “es posa a disposició dels usuaris, assistents socials capaços de tenir una visió de conjunt dels seus problemes sanitaris i socials, econòmics, psicològics i d'ajudar-los a posar en marxa els mitjans necessaris amb la col·laboració dels serveis especialitzats”.

L'any 1964 l'Estat inicia el procés de descentralització dels seus serveis propis, molt important per als serveis socials. Es crea la DDAS (*Direction Departamentale de l'Action Sociale*), sota l'autoritat dels *Préfets*, es crea un servei social únic a cada Departament. És qüestió d'agrupar els professionals que treballen amb les mateixes famílies: assistents socials, treballadores familiars, puericultores, educadores, etc. per a un treball en equips pluridisciplinaris, amb una perspectiva de prevenció sanitària i social. Es reagrupen els sectors al voltant de 3.500 a 5.000 habitants. Al 1984 un 90% dels treballadors socials de les antigues DDAS es traspasa als departaments, i un 10% resta als serveis socials de l'Estat. Amb el procés de descentralització que s'ha dut a terme en els darrers anys, els Consells Generals són els responsables de l'acció social i dels seus dispositius, i per tant d'aplicar als territoris les polítiques socials de l'estat, així com també de definir les seves pròpies polítiques a escala comarcal i municipal.

Els serveis socials de la polivalència també tenen límits, el camp d'actuació és

molt vast i estan confrontats quotidianament a múltiples demandes, molt complexes i molt diversificades, no tenen per tant coneixements sobre tots els àmbits en què intervenen i la pressió de la demanda és sempre molt forta. A partir dels anys 90 el perfil dels usuaris ha canviat, amb situacions noves de pobresa i d'exclusió social com a conseqüència de la crisi econòmica i de l'augment de l'atur. Els serveis socials polivalents han de gestionar aquesta nova realitat i les noves dependències dels usuaris davant els serveis socials i els treballadors socials. A la vegada amb l'aplicació de les noves organitzacions del treball –vingudes del món de l'empresa– en què se'ls demanen resultats. Aquesta gestió “tecnocràtica” de la pobresa i de l'exclusió social provoca molta insatisfacció en els treballadors socials. Sembla que l'enfocament de la polivalència es posa en qüestionament i per altra banda es parla de retorn al treball col·lectiu, al treball en xarxa, a un treball comunitari amb la població. En el moment actual els professionals es troben entre les demandes de la població i l'aplicació de les polítiques socials, sovint en situacions de forta tensió, amb molta càrrega de feina, amb situacions d'urgència social, etc., que els fa difícil portar a terme una pràctica social que pugui ser innovadora.

4.2. La intervenció: treball individual / treball comunitari

Pel que fa a la intervenció dels assistents socials, podem afirmar que la intervenció col·lectiva, una de les metodologies d'intervenció en treball social que estava present en els inicis del treball social, a França ha estat abandonada per prioritzar,

durant molts anys, el treball de casos, el *casework*. Algunes organitzacions han continuat amb la promoció del treball col·lectiu com las CAF (*Caisses d'Allocation Familiales*) o bé l'ANTSG (*Association Nationale des travailleurs sociaux pour le développement du travail social avec les groupes*). La denominació *Intervention d'intérêt collectif* (ISIC) és específicament francesa, no existeix en altres països d'Europa ni a l'Amèrica Llatina. Sota aquesta denominació s'agrupen diverses formes d'intervenció, que a nivell de coneixements ha esdevingut obligatòria en la reforma del Diploma d'Estat d'assistent social del 2004. És una metodologia que s'anomena de manera diferent segons els diferents diplomes de treball social existents. Es plantegen dues modalitats de formació: la intervenció social d'interès col·lectiu, ISIC (*Intervention social d'intérêt collectif*), i la intervenció social d'ajut a la persona, ISAP (*Intervention sociale d'aide à la personne*). (2004) *Diplome d'État d'Assistants de Service Social*.

Es pot dir que a França hi ha una gran confusió entre el desenvolupament social i el treball comunitari; hi ha una presa de consciència que el treball individualitzat té els seus límits i la necessitat de treballar més amb les persones per fer accions col·lectives. Aquesta idea s'ha incorporat en el nou referencial de competències dels assistents socials. Però caldria veure, després de nou anys de la reforma del sistema de formació, on s'està en aquest tema, com ho han incorporat els professionals, si la pràctica dels professionals que s'han graduat a partir de 2007 és diferent. Hi ha un increment del treball col·lectiu sobre el terreny? És que els ocupadors donen suport a aquest tipus d'intervencions?

5. Les polítiques socials: situació actual i perspectives

La Constitució determina quins són els drets fonamentals dels individus i li correspon a l'Estat protegir les discriminacions, encara que les polítiques socials poden variar molt segons el tipus de govern. L'acció social és el tercer pilar del sistema de protecció social, després de les jubilacions i la salut, aquest àmbit ocupa més d'un milió d'assalariats. És un camp molt ampli de polítiques públiques amb l'objectiu general de contribuir a la vegada a l'autonomia personal de les persones, a la millora dels lligams socials i a la cohesió social. Però el seu desplegament va molt lligat als grans àmbits que faciliten la veritable integració de les persones: el treball, l'escola, l'habitatge i la ciutat. És un model en desplegament des de fa més de trenta anys i actualment cal veure fins on es pot arribar i la necessitat de la seva transformació. Davant aquest fet hi ha postures diverses: des dels nostàlgics dels vells temps als que defensen unes solucions més neoliberals. Entre les diferents posicions es dissenya, de manera majoritària, fer una relectura de la solidaritat, poder fer una refundació de l'acció social tot perseverant-ne els fonaments.

A la Conferència nacional contra la pobresa i per la inclusió social del 2012, el primer ministre ja va parlar d'un enfocament que combini polítiques socials fortes i simplificades, reviu la solidaritat nacional i la competitivitat de l'economia. Més endavant una trentena de directors generals de serveis públics dels departaments, col·laboradors principals dels presidents dels consells generals, van fer una

relectura de la noció de “solidaritat”, amb la conclusió que el desenvolupament actual de l’acció social no és sostenible, i que per tant el debat no es pot reduir només a una qüestió de pressupostos sinó que cal anar al fons, al sentit que te l’acció social. Proposen una relectura del que es pot anomenar una política de solidaritat en tres nivells:

- Consolidar els drets garantits i finançats en la solidaritat nacional.
- Mobilitzar la capacitat dels usuaris i reforçar les solidaritats de proximitat.
- Afavorir les lògiques de desenvolupament social, incloent-hi també el desenvolupament econòmic.

Per tant veiem una preocupació per conciliar les lògiques purament econòmiques amb les lògiques professionals; el que es pot dir que és nou és el fet de posar al centre de l’espai públic les solidaritats. Aquesta qüestió va molt lligada al treball social dels professionals perquè comporta una mirada de com funcionen les xarxes formals i informals de la comunitat, de les relacions socials, de com viuen les persones i especialment les que tenen grans dificultats, de la necessitat de reconèixer la capacitat de les persones per fer front a les seves situacions, de donar-los el lloc que els correspon com a ciutadans. Des d’aquests plantejaments el govern manifesta la voluntat d’inserir les problemàtiques socials en el cor del funcionament de la societat. Tot això implica un reposicionament dels poders públics, dels actors de l’acció social, tant dels gestors com dels professionals, de la societat civil i dels

■ Des d’aquests plantejaments el govern manifesta la voluntat d’inserir les problemàtiques socials en el cor del funcionament de la societat.

ciutadans. A la *Conference Nationale contre la pauvreté et pour l’inclusion sociale* del 2013 el govern centra les noves respostes a tres nivells:

- Una lògica de projecte global, en què l’objectiu travessa les polítiques públiques i no només les polítiques socials.
- Un enfocament territorial, en l’espai de detecció de les necessitats, l’espai on convergeixen les competències de les diferents administracions públiques, en convergència amb els ciutadans i els actors de la solidaritat.
- Una dinàmica de participació en què tothom, organismes públics i privats, prenguin part en la creació i consolidació de les relacions socials.

Aquests plantejaments necessiten trencaments en el lloc que ocupa l’acció social i el seu posicionament estratègic. Tenen a veure amb les grans funcions integratives, en especial amb: l’ocupació, l’habitatge, l’escola, el transport, l’urbanisme...; amb els actors de l’acció social. Cal una obertura de mires, de cooperació amb altres sectors, d’ampliar el partenariat, la transversalitat i sobretot l’obertura a la societat civil.⁴

⁴ *Manifeste pour une responsabilité sociale et citoyenne*, adreçat al president de la República en *OASIS – Le Portail du Travail Social* (març 2014).

5.1 Principals actors de les polítiques socials

- La política d'ocupació: que tothom tingui accés al sistema productiu i permetre a les persones tenir cobertes les necessitats bàsiques.
- La política de la “*villè*”: és una temptativa de resposta als errors de les polítiques territorials dels anys 60 i 70. En aquests anys molts municipis obrers van construir zones residencials amb diversos milions d'habitacles, per una part per acollir la mà d'obra francesa o estrangera que la indústria en ple desenvolupament necessitava i per l'altra per donar un mínim confort a les llars que estaven mal allotjades. Són zones en què es van concentrar poblacions amb moltes dificultats, amb pocs recursos, població nouvinguda de zones rurals, famílies nombroses, etc. Són zones que estaven infraequipades en serveis públics, comerços, mitjans de transport, etc. És un seguit de “dispositius” destinats a reintegrar els habitants dels barris i/o de les zones urbanes, sobretot pel que fa al treball i l'èxit escolar.

L'Estat representat pels serveis regionals, la regió que té competència en matèria de desenvolupament econòmic, els municipis i els “*bailleurs*” (els arrendadors) socials posen en comú els seus mitjans per finançar la rehabilitació d'immobles, els equipaments de serveis suplementaris d'aquests barris, i també ajudes a la creació de llocs de treball. Cal destacar les polítiques específiques de prevenció de l'exclu-

sió amb un seguit de lleis contra les exclusions i per la cohesió social.⁵ Els departaments, a partir del procés de descentralització, tenen al seu càrrec l'acció social general, segons la llibertat i autoritat de les autoritats locals corresponents –departaments i ajuntaments–; i les institucions com les CAF (*Caisses d'Allocations Familiales*), CPAM (*Caisses Primaires d'Assurance Maladie*), caixes de jubilació, comitès d'empresa de les grans empreses, el sector associatiu de l'economia social, el món associatiu, etc., que condueixen l'acció social especialitzada.

Els departaments assumeixen la competència en la reinserció a partir de l'any 1988, amb la gestió i el finançament de la Renda Mínima d'Inserció (REMI), actualment anomenada RSA (*Revenu de Solidarité Active*). Aquesta té com a objectiu assegurar als beneficiaris els mitjans suficients de subsistència, promoure l'activitat professional i lluitar contra la pobresa. Es planteja com una renda diferencial i subsidiària, és a dir complementària a altres ingressos, fixant segons cada situació una renda mínima garantida per llei, amb unes contrapartides establertes que afavoreixin la millora de la reinserció professional i social.

En la modificació de la llei s'ha donat també l'accés als joves de menys de 25 anys que ja han treballat en els darrers anys. La prestació comporta un acompanyament social i professional a nivell individual i/o familiar per tal d'afavorir les perspectives d'inserció. Les ajudes s'enquadren en una legislació a nivell nacional, en aquest cas els departaments i els ajuntaments són subsidiaris de l'Administració central. Aquesta prestació es complementa amb altres

⁵ *Le Plan quinquennal 2013-2017 de lutte contre la pauvreté et pour l'inclusion sociale.*

mesures per a la inserció com ajut al transport, ajuts psicosocials, etc., que són portats a terme per les associacions i organitzacions socials amb objectiu no lucratiu i amb convenis amb els departaments. Les polítiques d'integració se centren especialment als barris on es concentra la població immigrada o procedent de la immigració.

6. Els nous reptes que es plantejgen per a l'acció social. Les repercussions en els treballadors socials

La crisi econòmica ha comportat algunes retallades de pressupostos, encara no gaire significatives en comparació amb altres països europeus i que afecten en particular a la població en situació de precarietat i fragilitat; paral·lelament es constata que es dilueixen les solidaritats. A la vegada apareix el debat sobre noves maneres i d'avaluació de les polítiques públiques i institucionals, amb l'interrogant entre els mitjans que es tenen i els resultats obtinguts. Assistim també a noves formes de gestió de les institucions, amb uns processos d'avaluació dels mitjans i dels resultats per tal que les intervencions es facin amb rigor, se li demana al treball social que participi en les avaluacions. Hi ha una llei que obliga a fer una avaluació a les institucions i/o associacions. Hi ha una tendència general a avaluar només els resultats en una societat on els mitjans manquen cada vegada mes. Quan tan sols s'avalua el cost de les intervencions el treball social es troba posat en qüestió, se'n posa en dubte fins i tot la utilitat. Per

tant, podem dir que el treball social es troba qüestionat en els seus principis, amb el risc de ser instrumentalitzat per la societat en profit d'interessos diversos, contraris moltes vegades als objectius pretesos, que són: un millor viure junts, la lluita contra l'exclusió social, el reforç de la cohesió social i la defensa de la justícia social. Aquest fenomen ben mediatitzat pels mitjans de comunicació, en els quals es té molt poca presència.

Cal recordar que el treball social se situa sempre d'intersecció entre l'individu i la col·lectivitat, entre el que és privat i el que és públic. La part visible del treball es sols una punta de d'iceberg, la part emergent: expertesa social, accions per l'acompanyament de les persones, coordinació, formació, anàlisi i creació de noves respostes a noves problemàtiques, etc., però cal sortir d'aquest impasse, ja que es tracta d'una amputació de les parts visibles, cal fer, doncs, visible allò invisible. Es donen algunes diversificacions sobre això: invitació dels polítics electes a les avaluacions de les intervencions col·lectives, realització de films amb els beneficiaris de l'RSA, emissions de radio fetes per joves de la protecció judicial de la joventut, obertura de botigues socials, tallers d'escriptura, escriptura de llibres, obres de teatre, etc. Els professionals demostren com la creativitat ha format part sempre dels seus valors fundacionals. De cara a les perspectives de futur, tant la Conferència nacional de lluita contra la pobresa del 2012, com el Pla contra la pobresa i per la inclusió social del 2013, fan referència al malestar de sector social i dels treballadors socials, i es fixen uns objectius a cinc anys de "refundació del treball social".⁶

⁶ Journées de la FNARS (*Federation Nationale des associations d'accueil et de reinsertion sociale*). "Evolution des précarités, révolution du travail social". Valence, 2013.

7. L'associacionisme: l'ANAS

Des del seu inici l'ANAS (*Association Nationale des Assistants Sociales*) ha tingut un paper important per a la constitució d'una identitat professional i per tenir una reglamentació de la professió d'assistent social. La llei de 8 abril del 1946 va donar l'estatus de servei públic a la professió. El primer codi de Deontologia s'adopta l'any 1949, i l'any 1950 es crea el Consell Superior de Servei Social, que després esdevé el Consell Superior de Treball Social. El Consell és presidit pel ministre encarregat de l'Acció Social, té un rol consultiu, per als estudis i de representació de les professions socials, i organitza grups de reflexió per debatre sobre qüestions professionals, amb una vigilància permanent sobre el tema dels Drets de l'Home. Estableix els postulats que serveixen de referència a tot assistent social diplomat d'Estat sobre:

- La definició i els objectius del “corpus professional”.
- Els principis que són a la base de l'activitat professional.
- Posar a disposició dels professionals un lloc on puguin obtenir informacions, consells i una assistència jurídica; que permeti la discussió sobre les seves pràctiques professionals fora de les institucions i també la trobada amb altres col·legues.
- Per tal de que els interessos dels professionals i de les persones que acompanyen siguin defensats, participen en diversos grups i comissions de treball, també a nivell ministerial, des del nivell local al nivell nacional.
- Per altra part s'associen als moviments socials quan ho creuen convenient i

a totes les accions que contribueixen a promoure la persona humana i la defensa dels seus drets.

La primera presidenta de l'ANAS, Ruth Liberman, ja l'any 1973 posava la professió en guàrdia amb aquesta definició:

“Un dels perills de la tècnica és la fragmentació, l'especialització a ultrança que portada a l'extrem portaria a la negació de lo que és específic dels serveis socials, la mirada global sobre l'home. Els serveis socials i el treball social estan al servei de l'home, i sigui quina sigui la seva funció particular, és sempre una mirada sobre el conjunt dels condicionaments (econòmics, socials, psicològics, financers, etc..) que pesen sobre l'home i que per tant obliguen a plantejar la inserció de l'home en tots els contextos”.

8. El moviment de “refundació del treball social”. Les *États Généraux du Travail Social*.

La Direcció General de la Cohesió Social, va llançar la convocatòria dels Estats Generals del Treball Social per al 2014; en el marc de la lluita contra la pobresa i per la inclusió social es defineix un àmbit que s'anomena de “refundació del treball social”. Segons el govern, al parlar de “refundació del treball social” manifesta “que l'evolució de les polítiques socials en els darrers 15 anys posa en discussió les pràctiques tradicionals de la intervenció social”. Manifesta que “la demanda de treball social evoluciona, la postura tradicional dels professionals es posa en qüestió”, “se'ls demana de ser a la vegada experts dels dispositius, capaços de respondre individualitzades, eficaces en el tractament de les demandes i capaços d'inscriure les accions col·lectives de desenvolupament

territorial local”. Això sense comptar que “aquestes accions, associades a les organitzacions del treball i a les pràctiques de *management* poden contribuir a isolar als treballadors socials, poden ser una font de replegament i d’usura professional”, a més de “font de malentesos sobre la responsabilitat dels treballadors socials en la posada en funcionament de diferents polítiques socials”.

Aquest enfocament es defineix com reconèixer i donar suport al treball social posant els treballadors socials com a actors de les polítiques públiques de cohesió social, tornant a donar sentit a les seves accions i adequant les necessitats dels usuaris i les respostes a les problemàtiques socials actuals. Fer evolucionar la mirada sobre el treball social per a la societat i per als usuaris, i la mirada dels treballadors socials sobre els usuaris. Els Estats Generals es plantegen com a objectius:

- Analitzar l’adequació entre les pràctiques del treball social, les expectatives dels usuaris i les problemàtiques socials actuals.
- Identificar i prioritzar les accions sota la forma de propostes concretes.
- Valoritzar i millorar el reconeixement de l’aportació del treball social a la posada en funcionament de les polítiques socials.
- Construir un pla d’accions per reinventar el treball social del futur.

Per poder assolir aquests objectius es preveu un any de treball, amb l’organització de trobades de treball pilot a nivell territorial. Cada territori, amb la participació dels diferents actors del camp social, s’encarrega de treballar una temàtica transversal des de l’òptica d’una política pública particular i produir a la vegada diagnòs-

tics, bones pràctiques i propostes. Les temàtiques transversals que es treballen són: el lloc que ocupen els usuaris; el lloc dels treballadors socials en relació amb els altres que intervenen en el camp social; el management; l’organització del treball i els riscos psicosocials; l’organització i la coordinació interinstitucional; la formació inicial i la formació continuada; el desenvolupament social local i la intervenció col·lectiva en treball social. En principi, l’enfocament dels Estats Generals d’aquest any participa en el reconeixement necessari dels treballadors socials quant a la seva funció social i al seu valor professional. Però seran escoltats en les seves preocupacions? Seran valoritzats, més enllà dels discursos i de les bones intencions, per assumir realment la seva qualificació, l’accés al nivell de llicenciatura i la valorització del seu status dins la funció pública? El *Comité de Pilotage* a escala nacional està format per l’Estat, les regions, els consells generals, les ciutats, la UNCCAS (*Union Nationale des Centres Communaux d’Action Sociale*), representants del moviment associatiu, els parteners socials, les associacions professionals i de quadres de l’acció social, amb la col·laboració específica del CSTS (*Conseil Supérieur du Travail Social*).

L’ANAS en un comunicat de 18 de febrer del 2014 manifesta que han observat una tendència a fer entrar en els Estats Generals les polítiques socials i no el treball social. No es pot reduir el treball social als dispositius posats per les polítiques socials, els treballadors socials s’adapten davant les regles administratives, que cada vegada estan més desconnectades de la població. L’ANAS creu important de constatar que això toca un dels problemes cen-

trals del treball social, la seva identitat. Des d'aquesta perspectiva plantegen dos aspectes bàsics en la “refundació del treball social”: el reconeixement de la competència i de les especificitats dels professionals del treball social i l'evolució de les relacions entre els serveis socials i la població. Demanen recentrar els Estats Generals del Treball Social sobre el treball social en el context actual, caracteritzat per paradoxes importants i de fortes tensions en les quals els professionals actuen, així com sobre els mitjans i orientacions envers el treball social del futur i una revisió del calendari que permeti una consulta real als actors i una reflexió col·lectiva tant a nivell dels territoris com a nivell nacional. Una voluntat de “refundació del treball social” necessita mitjans i temps.

■ Els Estats Generals haurien de ser el lloc per proposar una via per a la definició d'un reconeixement del treball social amb les seves especificitats i complementarietats.

Els Estats Generals haurien de ser el lloc per proposar una via per a la definició d'un reconeixement del treball social amb les seves especificitats i complementarietats, en què la multiplicació de professions i d'actors permeti un desenvolupament pertinent del treball social en benefici de la població. El Ministeri de la Solidaritat fixava a finals del segle XX la voluntat de “refundació d'una nova ciutadania” a través de l'acció social, de donar seguretat als sectors professionals clarificant les seves missions i de garantir el pluralisme institucional, amb l'articulació dels

sectors social i sanitari, d'allò públic i d'allò privat. On som avui d'aquests plantejaments? Treballadors socials i beneficiaris són abans que tot ciutadans, desenvolupant uns i altres a partir de la seva especificitat i de la seva posició la seva capacitat d'intervenir per a la millora i el canvi social.

Algunes conclusions

- A nivell de la formació, el fet de tenir una multiplicitat de titulacions pot diluir-se en un gran sector de la intervenció social i pot ser un impediment per al treball en xarxa, per a un treball amb més implicació amb la població. Es constata la necessitat de la participació dels treballadors socials en la recerca aplicada a la seva pràctica.
- Els serveis socials polivalents actualment es troben confrontats entre les demandes de la població, molt complexes i diversificades, i els plantejaments de les polítiques socials. Alhora hi ha una presa de consciència dels límits del treball social individualitzat i la necessitat de treballar més a escala comunitària.
- Sobre les prestacions cal destacar l'evolució de la Renda Mínima d'Inserció, actualment RSA, com una renda complementària a altres ingressos i recursos de reinserció social. La crisi econòmica ha comportat algunes retallades en les prestacions, però molt menys significatives que les que es duen a terme als països del sud d'Europa, com Espanya, Portugal i Grècia.
- Sobre els espais de debat i reflexió dels professionals, cal destacar la importància dels Estats Generals de Treball Social convocats per al 2014.

Bibliografia

- CATAL, Anne. “Plus d’une sur trois y travaille: quel avenir pour la polyvalence de secteur”, en *LIEN SOCIAL*, núm. 708 (maig 2004). Pàg. 4-11. ISSN 1703-9665.
- GACETTE SANTÉ SOCIAL. *L’année de l’Action Sociale. Les politiques sociales à la croisée des chemins 2014*. Paris: Dunod, 2013. ISSN 1769-0552.
- GAUTHIER, Pierre. “La réussite des «états généraux du travail sociaux est indispensable”, en *ACTUALITÉS SOCIALES HEBDOMADAIRES*, núm. 2856 (18 abril 2014). Pàg. 36-37. ISSN 1145-8690.
- JANVIER, Roland. “Inventer de nouveaux modèles d’organisation en action sociale”, en *Revue Française de Service Social*, núm. 251 (desembre 2013). París. Pàg. 8-14. ISSN 0297-0376.
- REVUE FRANÇAISE DE SERVICE SOCIAL. París: ANAS. Núm. monogràfics:
 - *L’intervention sociale d’intérêt collectif. Reflexions sur une dynamique de formation et de pratique*. Núm. 248 (març 2013).
 - *Visible et invisible: le travail social à l’épreuve de son utilité et de son efficacité: les actes des journées nationales 2012*. Núm. 249 (juny 2013).
 - *La crise et ses répercussions sur le travail social*. Núm. 250 (septembre 2013).
 - *De la formation à la recherche en travail social: défis et perspectives*. Núm. 252 (abril 2014). ISSN 0297-0376.
- RUPPR, M.H. *Brève histoire du service social en France 1896-1976*. Toulouse: Privat, 1978. ISBN 9782708913271.

Els assistents socials a Itàlia: importància del càrrec i nusos problemàtics

Social workers in Italy: importance of the position and problematic knots

Carla Facchini¹

Article traduït de l'italià al castellà per **Ruth Gómez Diez**

Resum

L'article analitza les principals característiques del lloc de treball dels treballadors socials a Itàlia: àrees de treball, principals categories d'usuaris, rols i activitats dutes a terme. També basat en una enquesta nacional feta el 2008 a 1.000 treballadors socials, l'article mostra, d'una banda, la pluralitat de llocs de treball i de rols professionals, i en segon lloc, una homogeneïtat substancial respecte a patrons d'identitat.

L'article també destaca els canvis actuals més significatius en serveis socials, tant en la demanda social com en l'organització de serveis socials, i en l'impacte que aquests canvis produeixen en la situació laboral i en les habilitats requerides.

Paraules clau: Treballador social, serveis socials, habilitats.

Per citar l'article: FACCHINI, Carla. Els assistents socials a Itàlia: importància del càrrec i nusos problemàtics. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 86-98. ISSN 0212-7210.

¹ Professora de Sociologia de la família i degana del Departament de Sociologia i Recerca Social de la Universitat de Milano-Bicocca. Ha coordinat (2001-2012) la Llicenciatura en Treball Social i és presidenta de l'Observatori Nacional d'Estudiants i Llicenciats en Treball Social. És editora de la sèrie de llibres 'Transizioni i Politiche Pubbliche' (Transicions i Polítiques Públiques), editora de FrancoAngeli i membre del Comitè Científic de la revista *Politiche sociali e autonomie locali* (Polítiques socials i autonomia local) i *Sociologia e politiche social* (Sociologia i polítiques socials). carla.facchini@unimib.it.

Abstract

The paper analyzes the main characteristics of social workers' job placements in Italy: areas of work, main categories of users, roles and activities carried out. It is also based on a national survey conducted in 2008 over 1000 Social Workers and aims to show the plurality of job placements and professional roles as well as the substantial homogeneity of identity patterns.

The paper also highlights the major current changes in social services, both in social demand and in the organization of social services, as well as the impact that these changes have on the employment status and also on the required skills.

Key words: Social worker, social services, skills.

1. Introducció

A Itàlia, el servei social ha viscut una difusió cada vegada més gran a partir dels anys 50. A la base d'aquest procés trobem tant la necessitat de constituir àmbits específics d'intervenció en resposta a les diverses problemàtiques de necessitat social, com l'exigència de sostenir de manera apropiada serveis o institucions els àmbits d'intervenció dels quals tenen també un component rellevant de caràcter social com les estructures residencials per a gent gran i els serveis dirigits als que pateixen patologies psiquiàtriques o estan subjectes a dependències.

Aquesta articulació dels serveis, estretament lligada a temes d'inclusió social i de drets de ciutadania (Lorenz, 2006; Colby, 2008), s'ha traduït en una legislació que a poc a poc ha reglamentat la presència del servei social, atorgant-li tasques tant de *front office* pel que fa a les peticions de suport procedents de subjectes en situacions de necessitat socioeconòmica, com de fer-se càrrec de determinades franges de

població amb dificultats específiques, i de gestió i control d'un seguit d'intervencions i de serveis de caràcter socioassistencial.

Ja des de finals dels anys 70, el servei social està molt present, a més d'en ajuntaments, als ambulatoris, en els serveis psiquiàtrics i en els adreçats a les dependències, en àmbits importants com el sanitari o el penitenciari, precisament per la conscienciació de la necessitat d'apropar una intervenció de tipus social a una de tipus curatiu o reeducatiu específic (Campanini, Fortunato, 2008). Com a indicador d'aquest creixement, només cal citar que els assistents socials han augmentat des de principis dels anys 60 a l'actualitat d'aproximadament 3.500 a uns 40.000.

Davant d'aquest increment quantitatiu s'evidencia, a més, una consolidació des d'un punt de vista formatiu i institucional. D'una banda, en les últimes dècades, s'ha assistit al pas de la formació dels assistents socials des d'un àmbit no estatal (sovint escoles privades, de diferent nivell) al sistema universitari públic. Aquest procés es va completar l'any 2000 amb la consti-

tució de la titulació universitària de tres anys i la titulació de màster en Servei Social (Facchini i Tonon Giraldo, 2012). D'altra banda, l'any 1993 es va crear el Col·legi d'Assistents Socials (Ordine degli Assistenti Sociali - OAS), al qual s'accedeix amb una oposició específica i la inscripció al qual és indispensable per al desenvolupament de la professió. A més, el càrrec dels assistents socials està explícitament reconegut per la Llei 328/2000, que fa tornar el servei social professional als nivells essencials de l'assistència, establint que l'assistent social sigui una figura indispensable per als serveis socials.

La trama d'aquests aspectes (pluralitat d'àmbits d'intervenció, franges d'usuaris, problemes afrontats, funcions desenvolupades i rol 'institucional') identifica per una banda els assistents socials com una articulació crucial del sistema del benestar; d'altra banda, comporta que analitzar el càrrec i la presència d'aquests treballadors en els diversos àmbits territorials d'intervenció, o l'estructuració del seu treball, constitueix una manera molt interessant de reconstruir l'ordenació concreta i el funcionament dels serveis socials en els diferents contextos territorials i períodes històrics (Facchini, 2010).

2. El lloc de treball

Per delinear els àmbits d'intervenció dels assistents socials farem servir les dades d'una recerca nacional (Facchini, 2010), efectuada en una mostra nacional de 1.000 assistents socials.²

Les dades evidencien, abans de res, que el lloc de treball més freqüent és als ajuntaments o als consorcis (en els quals s'inclouen el 45% dels entrevistats), seguit del de les empreses sanitàries locals (ASL - Azienda Sanitària Locale), que són diferents organismes que gestionen els serveis socio-sanitaris (24,4%). És menor la inserció en altres contextos, com al Ministeri de Justícia, el sector social privat o les empreses hospitalàries; és encara menys freqüent en les províncies i en les regions, en les associacions o en les estructures residencials per a gent gran. El lloc de treball prevalent està fortament establert en el sector públic, similar a la dada registrada per la recerca dirigida el 1998 pel Col·legi d'Assistents Socials i pel CENSIS (Istituto di Ricerca Socioeconomica Italiana - Institut de Recerca Socioeconòmica Italiana), però amb dos aspectes importants: ha augmentat la presència als ajuntaments (del 35,4% al 45,5%) i en el sector social privat (del 5% al 11,8%), i s'ha reduït en l'Empresa Sanitària Local (del 30% al 24,4%).

² La recerca va ser finançada pel Ministeri d'Universitats i es va efectuar a través de la metodologia CATI (Computer Assisted Telephone Interview), considerada particularment adequada ja que es van posar a disposició, des del Col·legi d'Assistents Socials, a més dels noms extrets de manera aleatòria per a l'enquesta, els respectius números de telèfon. El Col·legi d'Assistents Socials va inserir a més a la web i al butlletí que s'envia mensualment als inscrits la informació relativa a la recerca, evidenciant les àrees temàtiques tractades. El resultat va ser un nombre molt reduït de negatives a ser entrevistats i un nombre encara menor d'entrevistes sense concloure (entre les persones contactades, les entrevistes fetes van ser de gairebé el 90%, i les entrevistes completades van ser més del 98% respecte a les iniciades). L'enquesta és extremadament representativa no només de la realitat nacional, sinó també de les diferents realitats territorials.

Aquestes mutacions són importants perquè són també un indicador eficaç tant de l'ordenació general dels serveis socials a Itàlia com dels canvis que s'hi han verificat en aquesta dècada. D'una banda fan referència a la potenciació, també proposada per la llei 328/2000, del servei social en els ajuntaments, i a la reestructuració de les funcions socials de les empreses sanitàries locals; per altra banda, fan referència a la difusió del sector social privat seguit per un procés d'externalització en el sector dels serveis i de la creixent insistència, especialment en algunes regions, en el tercer sector i l'associacionisme (Kazepov, 2010).

Confirmen aquesta lectura les dades que evidencien com l'antiguitat en l'àmbit actual de treball sigui mitjanament més elevada a les empreses sanitàries locals i en els ministeris, menys a les entitats locals i, sobretot, a les organitzacions sense afany de lucre.

Remet en canvi a l'ordenació de les competències entre les diverses entitats i a la diversificació regional de les polítiques socials, la diferent repercussió dels àmbits laborals segons la dimensió del registre civil dels ajuntaments i de l'àrea territorial en què es treballa. Les dades demostren, sobretot, una major presència d'assistents socials (per nombre d'habitant) a les regions del centre-nord respecte a les del sud; en segon lloc, mentre que a les localitats

de petites dimensions i en les regions septentrionals augmenta l'ocupació en els ajuntaments i en els seus consorcis, en les grans ciutats i en les regions del centre-sud augmenta el de les empreses sanitàries locals i la dels ministeris.

La major incidència d'assistents socials en les regions septentrionals remet a una major presència en aquestes regions de polítiques i serveis socials.³ La major presència d'empleats en l'entitat local en destinacions de petites dimensions és en canvi pel fet que en aquests contextos són difícilment presents no només seus d'empreses sanitàries locals o de ministeris, sinó també serveis específics presents en els centres de dimensions més grans. El major pes de l'entitat local a les regions septentrionals, i del sector social privat en les meridionals, remet a la problemàtica pressupostària en què es troben molts ajuntaments d'aquestes regions i a la consegüent dificultat per assumir personal en plantilla, amb el consegüent recurs a col·laboracions externes, sovint a organitzacions sense afany de lucre, que de fet gestionen els serveis.

Aquesta pluralitat d'ocupació en els diferents àmbits repercuteix en els rols i en les funcions desenvolupades. En els ajuntaments, especialment en els de grandària petita i mitjana, o en les estructures sociosanitàries, els rols i les funcions dels assistents socials són sobretot les d'afron-

³Només cal esmentar que la despesa mitjana anual per càpita per a intervencions i serveis socials a les regions del centre nord és gairebé el triple que el de les regions del sud. Alhora, es pot considerar que els processos de descentralització que s'han verificat a Itàlia en els últims deu anys hagin ampliat ulteriorment la 'tradicional' divergència entre les diverses regions italianes, ja que han atribuït als ajuntaments i a les regions el paper més consistent no només respecte a la destinació de la despesa, sinó també respecte a la troballa dels recursos financers necessaris per sostenir aquestes despeses, redimensionant, per tant, el paper de la intervenció de l'Estat, que, precedentment, funcionava com a element d'"atenuació" de les diferències locals.

tar les múltiples demandes dels que demanen intervencions o suports de tipus socioassistencial, proposant i gestionant les respostes més adequades. En els serveis per a menors, de salut mental, per a toxícomanies o de l'àmbit penitenciari, es tracta en canvi de determinar i monitoritzar les estratègies adreçades a la prevenció i a la reinserció social dels subjectes. En altres casos, com en les estructures de coordinació, les funcions són sobretot les de gestionar, a través d'un treball de xarxa, intervencions d'abast ampli per sostenir les classes socials més febles; o bé, com en les empreses sanitàries locals, les d'acreditar les organitzacions (sovint organitzacions sense ànim de lucre) que eroguen les prestacions específiques, i verificar, successivament, la congruïtat.

Sobretot, la pluralitat en el lloc de treball té repercussions importants en la tipologia dels usuaris amb els quals els assistents socials es relacionen: en els serveis bàsics l'usuari és, per norma, variat per edat i problemàtica social; en altres àmbits es caracteritza per edat i àrees problemàtiques específiques (per exemple, més connectat a les diferents dependències en les entitats que gestionen els serveis sanitaris, o estretament connectat a penal al Ministeri de Justícia). De tota manera, ja que la major part dels assistents socials treballa en els ajuntaments, els tipus d'usuaris amb els quals es relacionen més freqüentment són els que remetent a família, infància (26,6%) i ancians (19,3%), mentre que estan menys difoses les situacions en què es confronten amb un usuari heterogeni (15,2%), amb les dependències i la malaltia mental (11,4%), amb la discapacitat (9,2%) i amb persones subjectes a

disposició judicial (6,7%). Són poquíssims els casos en què no es relacionen directament amb cap usuari (3,6%).

Són evidents les diferències territorials entre les grans macrozones: l'usuari heterogeni, el penal i les dependències s'accentuen a les regions del sud; família, infància, adults, immigrants i gent gran en el centre nord. Aquests moviments remetent al fet que a les regions del centre nord estan més presents els serveis específics adreçats a determinats tipus d'usuaris que uneixen els serveis bàsics indiferenciats, reestructurant el paper.

■ **De la mateixa manera, són rellevants les diferències segons la dimensió demogràfica dels municipis: en els centres petits preval l'usuari heterogeni a l'usuari ancià, mentre als centres de major dimensió són més rellevants usuaris com ara adults amb dificultats, immigrants, discapacitats, persones subjectes a dependències i a disposició judicial.**

De la mateixa manera, són rellevants les diferències segons la dimensió demogràfica dels municipis: en els centres petits preval l'usuari heterogeni a l'usuari ancià, mentre als centres de major dimensió són més rellevants usuaris com ara adults amb dificultats, immigrants, discapacitats, persones subjectes a dependències i a disposició judicial. Aquesta dada es pot atribuir al fet que en els grans centres urbans estan majorment presents no només situacions de gran marginalitat so-

cial sinó, com ja hem esmentat, estructures i agències específiques: l'entitat local, en la seva importància, es converteix en 'un' dels serveis presents en el territori i no l'únic, com ho és per norma en les localitats de dimensions petites. A més, a les ciutats, l'alt nombre d'assistents socials fa possible, també en els serveis bàsics, una especialització per classes d'usuaris i àrees problemàtiques, mentre que en els municipis més petits un únic treballador ha d'afrontar per norma les diferents demandes del servei. Es deriva que mentre els assistents socials que intervenen en els centres de dimensions majors es troben sovint sectoritzats a usuaris específics, els que intervenen en centres petits estan confrontats més sovint amb aspectes més variats de la problemàtica social i de les intervencions necessàries (Facchini, 2010b).

Les consideracions que suggereixen les dades són diverses.

Abans de res, el fet que la relació directa amb l'usuari estigui present en la major part dels casos remarca com aquest segueix constituint el component d'unió del treball d'assistent social (Fargion, 2009). En segon lloc, s'evidencia que aquests treballadors es confronten, per norma, amb situacions en què s'entrellacen diverses dimensions de problemàtiques: la socioeconòmica, la de valor sanitari i la que remet a dificultats en les relacions familiars i a una inserció reduïda en les xarxes socials: situacions, per tant, que requereixen intervencions complexes i modalitats relacionals marcades amb una forta atenció

cap als subjectes i al seu context de referència i que impliquen una professionalitat elevada (Campanini, 2008).

3. La importància del treball amb els usuaris

Considerem ara les funcions efectives, utilitzant com a indicadors tant el rol formal com l'articulació de l'horari de treball entre les diferents activitats desenvolupades.

Pel que fa al primer aspecte, s'evidencia que la major part dels assistents socials treballa amb funcions bàsiques, però hi ha també una part important que té rols de coordinació (25%) i, en menor mesura, directives (5%).

Pel que fa a les activitats desenvolupades,⁴ la més laboriosa, almenys en termes d'hores dedicades, està constituïda pel treball directe amb i per als usuaris, que absorbeix, de mitjana, prop del 40% de l'horari setmanal; molt allunyat, amb uns valors mitjans al voltant del 15-20% de l'horari setmanal, hi ha el temps utilitzat per a activitats pròpies de la secretaria social; encara menor és el temps emprat en activitats de coordinació i de programació i, sobretot, el dedicat a la recerca i a la formació. Aquesta última dada es presenta particularment problemàtica ja que deixa entreveure una possibilitat molt reduïda per desenvolupar la reflexivitat i l'elaboració sistemàtica de les experiències professionals, que són fonamentals per a aquest àmbit laboral (Kessl, 2009), considerant especialment les fortes mutacions

⁴ Destaquem les que fan referència a les funcions de secretaria social, al treball directe amb i per als usuaris, l'administratiu i de documentació, al de xarxa i al comunitari, les activitats de coordinació i programació, la recerca i la formació.

tant en la normativa com en la configuració de la demanda social.

És considerable el pes exercit pel paper exercit en el context organitzatiu: els 'organitzadors' són sobretot els directius, centrats no només en les activitats de coordinació i programació, sinó també en aquelles de formació i investigació, mentre el treball dels assistents socials bàsics està constituït prevalentment per activitats lligades a la relació directa amb els usuaris.

En tot cas, si aquesta estructura temporal respon a les motivacions fonamentals del servei social i, presumiblement, també a les mateixes motivacions subjacents la tria d'aquest recorregut formatiu (Redmond, 2008; Facchini, Tonon Giraldo, 2012; Campanini, Facchini, 2014), no es poden subestimar els riscos que d'una banda aquesta situació pot comportar pel que fa a les activitats de coordinació i el treball de xarxa, en termes de dificultat per activar intervencions preventives i d'abast ampli: d'altra banda, pel que es refereix al poc temps dedicat a la formació, en termes de possibilitats reduïdes de desenvolupar la reflexivitat i aquella elaboració sistemàtica de les experiències professionals que són en canvi fonamentals en aquest treball, considerant especialment les fortes mutacions tant davant la demanda social com en l'ordenació dels serveis (Dominelli, 2004; Gal i Gal, 2014).

La importància de la dimensió assumida per la relació amb els usuaris emergeix també de les dades relatives a l'interès mitjà atribuït, sobre una escala d'1 a 10, a les diferents activitats que formen el treball. En efecte, aquestes dades dissenyen un quadre en el qual l'interès és particularment elevat pel treball directe amb l'usua-

ri (amb una puntuació mitjana al voltant de 8,5), per la formació i la recerca, pel treball en xarxa, per la programació i la coordinació (totes al voltant de 8). Indubtablement és menor l'interès per les activitats de secretaria social (6,2) i per les administratives i de documentació (5,6).

En conjunt, les dades evidencien, per tant, com la relació amb l'usuari assumeix una importància no només operativa, sinó també d'identitat, constituint tant a nivell objectiu com subjectiu el nucli central de la professió (Facchini i Lorenz, 2013). A aquesta importància, de tret històric i tradicional (Evans, 2010), s'uneix un marcat interès no només per la formació i la recerca, sinó també per les activitats de programació i de coordinació, o pel treball en xarxa i de comunitat, que es mostren més innovadores en el rol de l'assistent social i que estan lligades a les mutacions en l'aspecte normatiu i organitzatiu i a les noves funcions assignades a les entitats locals com a activadors de xarxes socials.

En el paràgraf anterior es destacava que el paper exercit en l'organització té un paper important en l'articulació 'objectiva' de les activitats desenvolupades; aquí es pot destacar, en canvi, que el paper exercit en el marc subjectiu és modest: la distribució de dades de directius, coordinadors i assistents socials bàsics mostra en efecte una diferència de pocs punts percentuals. És a dir, que mentre el paper exercit incideix de manera consistent en els aspectes estructurals del treball, incideix molt menys sobre els comportaments subjacents, impregnats d'expectatives i models culturals comuns: importància de la relació amb l'usuari, interès pel treball en xarxa, importància reduïda subjectiva

ja sigui respecte a la secretaria social com a la documentació i als components més administratius del mateix treball.

Aquesta importància de la dimensió relacional es reflecteix no només en l'interès cap a les diferents activitats realitzades, sinó també en les competències i en les capacitats considerades necessàries per al treball (LyMBERY, 2003). De fet, queden remarcades sobretot les competències i les capacitats de caràcter relacional, mentre que elements com una bona cultura bàsica o el mateix coneixement dels mètodes propis del servei social són considerats menys rellevants. La professió tendeix així a assumir una dimensió marcadament relacional, responent presumiblement a les mateixes expectatives de qui emprèn el recorregut formatiu però deixant a l'ombra altres aspectes als quals també la literatura de servei social internacional, i també italiana, atribueix un fort valor. Ens referim a temes innovadors de l'organització, de la *governance*, de la recerca i de la valoració de l'impacte global de les mateixes intervencions, de la reflexivitat i de l'aprofundiment teòric.

4. Entre pluralitat i homogeneïtat

Les dades delimiten en conjunt una situació caracteritzada per una pluralitat àmplia d'àmbits de treball, que s'entrellaça amb una pluralitat creixent de relacions contractuals.

Alhora, aquests confirmen el paper exercit en els àmbits d'inserció des del context territorial i de la generació de la qual formen part. D'una banda emergeix una diferenciació elevada en els contextos caracteritzats per una articulació elevada

dels serveis i per una focalització en problemàtiques específiques (regions septentrionals i ciutats); una compactació substancial en els serveis bàsics en els contextos en què les intervencions de política social, a més de menys presents, estan dirigides sobretot a un usuari més 'tradicional', connotades prevalentment per la necessitat econòmica. D'altra banda, les diferències generacionals reflecteixen l'evolució del servei social a Itàlia: una presència històrica en els municipis, una inserció específica en les empreses sanitàries locals a conseqüència de les funcions socials atribuïdes a aquesta per la Llei 328/2000 i en el tercer sector, per la tendència a externalitzar les prestacions socials. Aquesta periodització comporta que mentre la gran majoria dels menys joves treballa en el sector públic, entre els més joves pren consistència el percentual de qui treballa en el sector privat, en certs aspectes més dinàmic, però també cada vegada més exposat a la precarietat ocupacional.

Però les dades mostren també com, enfront de la pluralitat de llocs de treball i trajectòries laborals, se segueix delineant una homogeneïtat substancial pel que fa als models valorats i d'identitat professional, perceptible tant per les motivacions sobre la base de l'elecció d'aquesta professió, com per l'interès atribuït subjectivament als diversos components del mateix treball, i per les competències i capacitats que es consideren fonamentals. Una homogeneïtat que d'una banda configura la professió centrada a fer-se càrrec dels usuaris i en l'accentuació de les capacitats relacionals més que en la importància concedida a les metodologies i als coneixements específics; per altra banda, està més conno-

tada a l'abnegació que l'enfocament corporatiu. Aquests elements, a grans trets comuns a les altres *helping professions*, apareixen connectats, a més de l'elevada feminització que caracteritza aquesta professió (Benvenuti e Segatori 2006),⁵ a les modalitats concretes amb les quals, especialment a Itàlia, s'ha desenvolupat històricament. Però no és la nostra intenció estendre'ns en aquests aspectes, d'altra banda àmpliament notoris (Dominelli 2004).

En canvi ens sembla important subratllar que aquests, per una banda, han contribuït potser a frenar la configuració de les activitats d'assistent social com a professió en el sentit weberianà de la paraula; per altra banda, han influït molt en les maneres en què el servei social ha estat històricament connotat, almenys a Itàlia: maneres també com els dels termes utilitzats: 'assistència/assistent' social, en comptes de, com en el context anglosaxó o espanyol, el de 'treball/treballador' social és un indicador important.

5. Cap a una pluralitat de models professionals i de competències?

En referència a aquest context, cal preguntar-se per les mutacions en els serveis socials, tant davant de la demanda com la seva organització.

Primer de tot, pel que fa a la demanda social, cal remarcar en primer lloc que actualment estan exposats a risc de problemàtica social, econòmica, i encara més relacional, no només franges de població

tradicionalment 'usuàries' de les polítiques i dels serveis socials, sinó també adults i gent gran de classe mitjana, és a dir pertanyents a franges de població que, fins fa poc, estaven poc exposades als riscos de problemàtica social i de necessitat de suport públic. Es desprèn que, a les problemàtiques més fàcilment reconeixibles pels treballadors se n'hi acosten altres de menys previstes i no sempre detectables clarament com a tals (Facchini i Mingione, 2011).

En segon lloc, els forts fluxos migratoris provinents de països caracteritzats per models culturals sovint força diferents, especialment pel que fa a les relacions entre gènere i generacions i la relació entre individu, comunitat i institucions, que han sorgit en les últimes dècades al nostre país, poden comportar també que les modalitats amb què els subjectes migrants es comuniquen amb els serveis i amb qui treballa (especialment si és dona) poden divergir notablement de les dels usuaris 'tradicionals'.

És a dir, actualment els 'usuaris' dels serveis socials ja no pertanyen només a les franges més dèbils de població, tradicionalment portadores de peticions de suport fàcilment 'detectables' pels treballadors, sinó que poden presentar característiques i necessitats del tot noves per a les quals els treballadors poden no estar preparats substancialment.

Alhora, aquestes noves declinacions de la demanda social comporten que les intervencions de suport ja no puguin ser

⁵ En aquest context, l'homogeneïtat substancial de valors i de models d'identitat dels pocs assistents socials homes es configura com un indicador ulterior d'aquesta identitat professional específica (Fiore, Facchini, 2013).

■ **Actualment els ‘usuaris’ dels serveis socials ja no pertanyen només a les franges més dèbils de població, tradicionalment portadores de peticions de suport fàcilment ‘detectables’ pels treballadors, sinó que poden presentar característiques i necessitats del tot noves per a les quals els treballadors poden no estar preparats substancialment.**

connotades només per praxi o per models tradicionals marcats per lògiques reparatòries, de caràcter substancialment econòmic, sinó que a aquestes intervencions se’ls han d’unir altres que tinguin en compte les noves problemàtiques i que adoptin pràctiques i models d’intervenció innovadors i cada vegada més de caràcter sistèmic i pluridimensional (Fargion, 2008; Simpson i Connor, 2011; Ruggieri, 2013).

L’impacte d’aquestes mutacions és particularment fort en els treballadors socials intermedis i apicals, com són precisament els assistents socials, que han de ser capaços d’interpretar tant les transformacions socioeconòmiques com les dels models d’identitat i familiars. La complexitat de les mutacions comporta, per tant, una accentuació del paper desenvolupat per la capacitat de conèixer i fer servir de la millor manera les fonts ‘institucionals’ disponibles (dades del registre civil, censals, etc.), i d’efectuar, o almenys de ser capaços d’utilitzar, les recerques eventualment efectuades en el territori i/o en els àmbits en què es treballa. Però aquestes capacitats, al seu torn, en requereixen altres: d’una

banda comparar-se amb els paradigmes teòrics subjacents a aquests investigacions; d’altra banda, ser capaç de reconèixer els indicadors amb més capacitat per captar les mutacions en el seu esdevenir, de manera que es puguin preveure, en certa mesura, les necessitats de suport que poden derivar, tant de reconèixer i activar, en una lògica d’*empowerment*, els recursos presents a nivell familiar i territorial als quals poden fer front (Facchini, 2013).

És igualment important l’impacte que en les competències dels treballadors tenen les mutacions en l’ordenació dels serveis. En primer lloc, el paper cada vegada més gran atribuït no només per la normativa, sinó també per la difusió dels models culturals i d’intervenció social marcats per la subvenció a actors com el tercer sector, l’associacionisme o el voluntariat (Ascoli, 2011) comporta una disminució, almenys relativa, de la inserció laboral en el sector públic i un increment en el sector privat: tercer sector en primer lloc, però també privat for profit (Fazzi, 2001; Burgalassi, 2012), que presenten, per norma, retribucions menors i, sobretot, tuteles contractuals menors.

Al mateix temps, la nova articulació del sector laboral tendeix a traduir-se en una diferenciació de les funcions desenvolupades. Per als que estan/estaran integrats en el sector públic, aquestes funcions seran, probablement, cada vegada més connotades en termes de gestió, de verificació i de control de les intervencions ‘externalitzades’, desenvolupades per les entitats acreditades a les quals se’ls demana la tasca de l’erogació concreta dels serveis (Coffey i altres, 2009): és a dir, estaran accentuades les funcions de programació,

projecció, valoració i control del treballador en les entitats gestores. Per als que en canvi estan/estaran integrats en el sector social privat o en les entitats associades, d'una banda els queda/quedarà fer-se càrrec de l'usuari individual, com a ús de l'acreditació; d'altra banda, es platejaran altres tasques (ja s'estan plantejant), com per exemple proposar intervencions competitives, en termes d'innovació i de costos en el mercat dels serveis socials o en el d'identificar els indicadors capaços de mostrar als les entitats contractants, la positivitats del treball en termes d'eficàcia i eficiència.

És a dir, que els primers hauran de desenvolupar tot un seguit de competències organitzatives i de gestió que van des de ser capaços d'efectuar, preliminarment, anàlisi de suport a la programació de les intervencions, a aquelles que comporten la capacitat de valorar tant les peticions d'acreditació com les propostes operatives procedents de les entitats gestores titulades per l'erogació directa de les prestacions, i a les inherents a poder valorar de manera adequada l'eficàcia de les prestacions i de les intervencions efectuades per les entitats associades, distingint els identificadors més adequats per captar la validesa i/o els elements de criticitat d'aquestes prestacions i d'aquestes intervencions. Els segons en canvi, hauran de ser cada vegada més capaços no només de comunicar-se adequadament amb les necessitats de les franges específiques d'usuaris, sinó també de formular i implementar intervencions i projectes. Per tant se'ls requerirà que adquireixin aquelles competències de què siguin capaços, tant de proposar projectes i intervencions in-

novadores i d'interceptar i respondre també a les noves necessitats socials, com d'identificar les modalitats organitzatives més adequades per proposar a baix cost, o almenys competitives respecte a les d'altres competidors.

Enfront d'aquests processos que tendiran a comportar una diferenciació creixent de les funcions, de les competències i presumiblement també del sentit de pertinença entre els treballadors que treballen en els diferents àmbits, serà comú i creixent, en canvi, la importància assumida per les competències relacionals, tant pel que fa a la interacció amb els usuaris, com per les relacions amb els companys i/o amb altres figures professionals.

Pel que fa als usuaris, l'accentuació del rol d'aquestes competències ve donada sobretot per les mutacions de les quals hem parlat en paràgrafs anteriors: condicions de necessitat i problemàtica social presents entre subjectes que, per les seves característiques socioeconòmiques, no estan acostumats (¿socialitzats?) a comunicar-se amb els serveis de suport i d'assistència social; immigrants amb models culturals i de modalitats comunicatives específiques, etc. Però també ve donada per l'afirmació de models d'intervenció en els quals el treballador social no es presenta com a mer subministrador de prestacions sinó com a promotor d'activació i de canvi per part dels mateixos usuaris.

Són substancialment anàlogues les consideracions que es poden fer pel que fa a les relacions amb les altres figures professionals: són en efecte mutacions tant en la demanda social com en l'organització dels serveis, les que comporten d'una banda la necessitat d'intervencions multidimensio-

nals que posen en contacte els diferents treballadors que intervenen en un cas concret; d'altra banda, la necessitat de comunicar-se amb qui treballa amb els serveis/sectors amb els quals es col·labora en una lògica de xarxa, que tingui el mateix perfil professional i les mateixes competències disciplinàries, o que tingui, en canvi, un altre perfil i altres competències. L'atenció creixent a la implementació dels sistemes integrats entre els diferents subjectes

(públics o privats) que determinen, en una xarxa de subvencions, la seva manera d'actuar, no pot traduir-se d'altra manera que en una accentuació del rol tant en les capacitats de col·laboració i de concertació entre tots els subjectes implicats en el sistema de serveis, com en una capacitat de negociar i de contractar, de manera constructiva, els respectius rols i les funcions específiques que en deriven (Wilkins i Boahen, 2013).

Bibliografia

- ASCOLI, Ugo (editor). *Il welfare in Italia*. Bolonya: Il Mulino, 2011. ISBN 978-88-15-23249-6.
- BENVENUTI, Pierangela i SEGATORI, Roberto. *Professione e genere nel lavoro sociale*. Milà: FrancoAngeli, 2006. ISBN 9788846421159.
- BURGALASSI, Marco. *Promuovere il benessere in tempi di crisi. Una ricerca sugli assistenti sociali in Lazio*. Roma: Carocci, 2012. ISBN 9788843065523.
- CAMPANINI, Annamaria i FORTUNATO, Vincenzo. "The role of the social work in the light of the Italian Welfare Reform", en FORTUNATO, Vincenzo; FRISENHAHN, Gunther i KANTOWICZ Ewa, (a cura de). *Social Work in Restructured European Welfare Systems*. Roma: Carocci, 2008. Pàg. 27-40. ISBN 9788843045594.
- COFFEY, Margaret; DUGDILL, Lindesey i TATTERSALL Andy. "Working in the Public Sector. A case Study of Social Services", en *Journal of Social Work*, núm. 9 (4) (2009). Pàg. 420-442. ISSN 1468-0173.
- COLBY, Ira C. "Social welfare policy as a form of social justice", en SOWERS Katherine i DULMUS Karen (editor). *Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare*. Wiley: Hoboken, 2008. ISBN 9780470373705.
- CHRISTIE, Alastair "Negotiating the uncomfortable intersections between gender and professional identities in social work", en *Critical Social Policy*, núm. 26 (2) (2006). Pàg. 390-411. ISSN 0261-0183.
- DOMINELLI, Lena. *Social work - Theory and practice for a changing profession*. Oxford Policy Press, 2004. ISSN 0745623832.
- EVANS, Tony. *Professional Discretion in Welfare Services: Beyond Street-Level Bureaucracy*. Farnham: Ashgate, 2010. ISBN 978-0-7546-7491-7.
- FACCHINI, Carla. *Introduzione. Gli assistenti sociali come punto nodale del sistema di welfare. Motivi e metodologia della ricerca*, en FACCHINI Carla (editor). Pàg. 7-27. ISBN 978-88-15-13716-6.
- FACCHINI, Carla. "L'attività lavorativa: ruolo dell'organizzazione e centralità dell'utenza", en FACCHINI, Carla (editor). *Tra impegno e professione. Gli assistenti sociali come soggetti del welfare*. Bolonya: Il Mulino, 2010b. ISBN 978-88-15-13716-6.
- FACCHINI, Carla i MINGIONE Enzo. "Il cambiamento della morfologia sociale come matrice di nuovi rischi", en CARABELLI Giuliana i FACCHINI Carla (editor). *Il modello lombardo di Welfare. Continuità, riassetamenti, prospettive*. Milà: FrancoAngeli, 2011. Pàg. 17-38. ISBN 9788856834055.
- FACCHINI, Carla. "Mutamento sociale, mutamento nei servizi competenze degli operatori e nuove sfide per l'università", en *Rivista trimestrale di Scienze dell'Amministrazione*, núm. 2. Pàg. 123-139. ISSN 0391-190X.

Bibliografia

- FACCHINI, Carla i TONON GIRALDO, Silvana. “The University Training of Social Workers: Elements of Innovation, Positive and Critical Aspects in the Case of Italy”, en *British Journal of Social Work* (febrer 2012). ISSN 1468-263X. DOI 10.1093/bjsw/bcs002.
- FACCHINI, Carla i LORENZ, Walter, “Between differences and common features: The work of social workers in Italy”, en *International Social Work*, vol. 56, núm. 4 (juliol 2013). Pàg. 437-452. ISSN 1461-7234.
- FARGION, Silvia, (2009), *Il servizio sociale. Storia, temi e dibattiti*. Roma-Bari: Laterza, 2009. ISBN 9788842089261.
- FAZZI, Luca. “Social work in the public and non-profit sectors in Italy: what are the differences?”, en *European Journal of Social Work*, núm. 19 (setembre 2011). ISSN: 1468-2664. DOI 10.1080/13691457.2011.557180.
- FIORE, Brunella i FACCHINI, Carla (2013), “Social Work a Gendered Issue from a Generational point of View”, en *International Review of Sociology - Revue internationale de Sociologie*, núm. 23: 2 (2013). Pàg. 310-325. ISSN 1469-9273. DOI 10.1080/03906701.2013.804294.
- GAL, John i WEISS-GAL Idit. *Social workers affecting social policy. An international perspective*. Bristol: University of Bristol, Policy Press, 2014. ISBN 978 1 84742 974 2.
- KAZAPOV, Juri. *Rescaling Social Policies towards Multilevel Governance in Europe. Public Policy and Social Welfare*. Burlington: Ashgate, 2010. ISBN 978-1-4094-1021-8.
- KESSL, Fabian. “Critical Reflexivity, Social Work and the emerging European Post-welfare State”, en *European Journal of Social Work*, vol 12, núm. 3 (2009). Pàg. 305-318. ISSN 1369-1457.
- LYMBERY, Mark M. (2003), “Negotiating the Contradictions between Competence and Creativity in Social Work Education”, en *Journal of Social Work*, núm. 3 (1) (2003). Pàg. 99-117. ISSN 1741-296X.
- LORENZ, Walter. *Perspectives on European Social Work - From the Birth of the Nation State to the Impact of Globalisation*. Leverkusen/Opladen: Barbara Budrich, 2006. ISBN 3866490089.
- MORO, Giuseppe i BERTIN Giovanni. “I sistemi regionali di welfare in Italia”, en COLOZZI, Ivo (editor). *Dal vecchio al nuovo welfare. Percorsi di una morfogenesi*, Milà: FrancoAngeli, 2012. Pàg. 37-55. ISBN 9788 856848137.
- REDMOND, Barbre; GUE-RIN, Susanne i DEVITT, Catherine (2008), “Attitudes, Perceptions and Concerns of Student Social Workers: First Two Years of a Longitudinal Study”, en *Social Work Education, The international Journal*, vol. 27, núm. 8 (2008). Pàg. 866-882. ISSN 0261-5479.
- RUGGERI, Fedele (editor). *Stato sociale, assistenza, cittadinanza. Sulla centralità del servizio sociale*. Milà: FrancoAngeli, 2013. ISBN 9788820446833.
- SIMPSON, Graeme i CONNOR, Stuart. *Social Policy for Social Welfare Professionals: Tools for Understanding, Analysis and Engagement*. Bristol: The Policy Press, 2011. ISBN 97818474 2265 1.
- WILKINS, David i BOAHEN, Godfred. *Critical Analysis Skills for Social Workers*. Berkshire (Anglaterra): Mc Graw-Hill, Open University Press, 2013. ISBN 9780335246496.

La política social al Senegal: les estratègies i accions de l'Estat per a un sistema de protecció social

Social policy in Senegal: state strategies and actions towards a social protection model

Abdou Mawa N'diaye¹

Resum

La República del Senegal, com la gran part dels països del continent africà, fonamenta la seva política social sobre dos eixos de gestió: una gestió formal i oficial de la protecció social a través de les institucions de l'Estat, destinada principalment a les persones treballadores del sector formal i als membres de la seva família, i una política d'acció social basada en les mesures d'ajudes puntuals a les poblacions vulnerables i en el reforçament de les solidaritats tradicionals, a través de les organitzacions i les comunitats de base.

Aquesta política és una continuació de la instituïda durant la colonització i no permet fer-se càrrec de la demanda social immensa, es limita a l'accés als serveis socials bàsics com la salut, l'educació i la lluita contra la pobresa extrema. Això fa que les ajudes exteriors siguin imprescindibles per al manteniment de la pau social.

Paraules clau: Política social, institucions socials, solidaritats tradicionals, treball social comunitari.

Per citar l'article: MAWA N'DIAYE, Abdou. La política social al Senegal: les estratègies i accions de l'Estat per a un sistema de protecció social. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 99-111. ISSN 0212-7210.

¹Treballador social especialitzat en Organització comunitària. abdoumawa@gmail.com.

Abstract

As in most countries of the African continent, the Republic of Senegal bases its social policy on two axes: an official and formal management of the social protection carried out by the State institutions and focused on the formal sector workers and their families, on the one hand, and a social policy based on sporadic measures of assistance to vulnerable populations and on the strengthening of traditional solidarities, driven by Organizations and grassroots communities, on the other hand.

This policy derives basically from the very lines established during the colonization and does not aim to take in charge all the vast social demand, limiting its action on facing basic social services such as health, education and the fight against extreme poverty. That makes external aid essential to maintain social peace.

Key words: Social policy, social institutions, traditional solidarities, community social work.

La política social al Senegal

El gran repte de l'Estat senegalès és garantir el benestar social de la seva població i treballar en el desenvolupament dels seus serveis socials (salut, educació, ocupació, habitatges, etc.), en un context particularment difícil. La demanda en serveis socials de base és molt forta, i el seu creixement és cada vegada més marcat pel fet de la pobresa persistent de gairebé la meitat de la població, i també pel fet del creixement demogràfic que és de 3% l'any, i sobretot la joventut d'aquesta població. L'Estat està sotmès a una falta de recursos de diferents ordres, i les estratègies alternatives de solidaritats impulsades per les famílies, les comunitats de base, ja han arribat als seus límits objectius, fet pel qual avui el mercantilisme ha penetrat de manera remarcada en la prestació dels serveis socials.

Les oportunitats de millorar les condicions de vida de la població existeixen, però

abans cal considerar les persones més vulnerables com les persones que viuen en les zones rurals, les rodalies de les grans ciutats, dones i joves, no com a beneficiàries d'una assistència sinó com a actors del desenvolupament tant per a elles com per al país.

La política social al Senegal, definida com un conjunt de sectors d'intervenció pública i múltiple, no es pot analitzar a través d'un únic prisma sinó que cal abordar-la des de perspectives de diferents sectors com l'educació, la salut, la formació i l'ocupació, el medi ambient, l'habitatge, les dones i l'acció social. Parlar de política social, doncs, és fer un gran esforç de reagrupar diferents accions polítiques dels governs per fer-se càrrec de les demandes socials de la població senegalesa; podem fer referència al document d'Estratègia Nacional de Desenvolupament Econòmic i Social (SNDS en francès) com a document de base de la política social del país.

El 2011 La República de Senegal va formular un Document de Política Econòmica i Social (DPES) com a marc de referència de l'acció de l'Estat i dels seus partenariats al desenvolupament per al període 2011-2015. Les mutacions actuals de la societat senegalesa han fet sorgir nous reptes polítics, institucionals, econòmics i socials. Avui és imprescindible fer ajustos en els plantejaments de la solidaritat per adaptar-la a les noves demandes i adaptar-ne l'estratègia de lluita contra la pobresa.

■ Avui és imprescindible fer ajustos en els plantejaments de la solidaritat per adaptar-la a les noves demandes i adaptar-ne l'estratègia de lluita contra la pobresa.

Context social del Senegal

En aquest diagnòstic ens limitarem a la dimensió demogràfica del país, que ens dóna més informacions sobre l'abast de les necessitats de serveis socials, i a la dimensió de la legislació actual, que es refereix a la cobertura social de la població.

1. Tendències demogràfiques

En el moment d'accedir a la independència l'any 1960, la població de Senegal es xifrava en 3 milions d'habitants; l'any 2010 les estadístiques l'avaluen en 12,5 milions, el creixement demogràfic és de (260.000 persones l'any = 2,6%). L'any 2013 la població és de 12.873.601 habi-

tants,² amb una edat mitjana de 18,5 anys, el 43% de la població té menys de 15 anys (52% menys de 2 anys) i només el 2,9 % té més de 64 anys. Al país es compten 1.526.794 llars, de les quals 10.594 són considerades llars col·lectives, és a dir, moltes llars que s'agrupen en un mateix espai casa i comparteixen manutenció i normes com en les famílies tradicionals extenses. La població senegalesa és molt jove, amb una distribució igual entre les zones urbanes i les zones rurals, encara que el 52% de la població treballa en les activitats agrícoles, cosa que es denota en el moment de veure les xifres relacionades amb l'ocupació. L'atur es situa en el 10,3% de la població activa, però en la realitat només 1 de cada 5 persones treballa en temps complet, i això fa que hi hagi una gran dependència de les famílies a les poques persones que treballen, fet que condueix ineluctablement a una pobresa monetària. La taxa de la població que viu per sota del nivell de pobresa és del 49%. En realitat un 32% de les persones treballadores ocupa una feina considerada una subocupació, per la seva precarietat o simplement per la seva feble remuneració.

La població activa està molt feminitzada i representa el 52% del total, i la majoria de les dones ocupa feines no remunerades encara que no es considerin persones aturades. Una gran part de les persones joves, el 65% de la població activa, prové en gran part del món rural, migra cap les ciutats i es dedica bàsicament a activitats informals del comerç ambulant i/o de feines precàries. El gran problema del sector

² RGPHAE 2013 de l'Agència Nacional d'Estadístiques i de la Demografia ANSD del Senegal.

de treball és la inadequació entre formació i ocupació i una gran taxa d'analfabetisme, 49% de la població adulta. Aquesta situació fa que els sectors formals de l'economia tinguin moltes dificultats per trobar gent qualificada per fer créixer les seves activitats, malgrat les condicions legislatives favorables. Les ofertes de formació professional estan molt concentrades en la capital i el 79% de les institucions són privades.

En un context de creixement demogràfic, tot i les millores dels últims anys no es veuen reflectides en un accés als serveis socials bàsics de la població que es troba recollit en els objectius del mil·lenni al Desenvolupament de les Nacions Unides (OMD).

- **Educació:** la taxa d'escolarització l'any 2011 és del 59,6% de la població en edat d'entrar a l'escola, una situació que afecta més les zones rurals. Els resultats obtinguts en acabar el cicle de l'escola primària indiquen que només un 66,9% l'han assolit, això vol dir un terç dels alumnes abandona els estudis sense assolir el nivell mínim de competències en lectura i escriptura. El nivell elevat d'abandonament escolar segueix igual en els cicles superiors, tant en el secundari com en l'universitari. La manca d'infraestructures i de professionals de l'educació per a tothom seria una quimera per a l'horitzó 2015 tal com marquen les OMD. Aquesta situació s'acompanya per una feble eficàcia interna que es tradueix en la qualitat de l'ensenyament.
- **Salut:** Les normes preconitzades per l'Organització Mundial de la Salut no seran assolides pel país en el cas de

les infraestructures com en la dotació de personal qualificat. Es limiten els indicadors determinants del marc referència en matèria de salut com la mortalitat infantojuvenil, que encara és molt elevada: 47/1000 naixements vius l'any 2011 (72/1000 en l'any 2011, una baixada que s'explica per una bona cobertura en vacunes), i encara el 26% de persones nascudes no compliran els 5 anys. Xifres molt allunyades de les d'OMD. Quant a la mortalitat materna, constatem que 392 dones moren per 10.000 parts; aquesta xifra amaga una diferència molt gran entre les regions, ja que en algunes la mortalitat és de més de 1.000 morts en el moment del part per cada 10.000. Les principals causes d'aquesta mortalitat són patologies obstètriques directes com les hemorràgies, hipertensió arterial, i indirectes com l'anèmia i la malària. La gran mancança rau en la manca de professionals i en l'absència d'una bona cobertura en salut sexual reproductiva en tot el país. L'altra causa de la mortalitat infantojuvenil és deguda a l'accés a l'aigua potable, ja que malgrat els progressos que fan que per al 98% de la població urbana estigui resolt, aquesta taxa en zones rurals és del 80%, amb les dificultats afegides que requereixen un manteniment costós i permanent.

Els mecanismes de cobertura social oficial corresponen a un model imposat per les potències colonials, en aquest cas per França, que responen a un model de política social occidental que comporta una orientació sobre el model residual que se

sosté sobre els mecanismes tradicionals de solidaritat, i el model institucional que depèn de l'Estat a través de la política social. La cobertura social en la legislació i la part dita oficial es basa en model jerarquitzat i destinat a la població treballadora del sector formal i oficial.

El sistema de cobertura social oficial

El sistema de seguretat social formal cobreix exclusivament les persones treballadores assalariades, que de fet constitueix una part poc significativa de la població activa del país. Hi ha dues línies que són pràcticament distintes i autònomes; una s'ocupa del sector privat i de les persones treballadores del sector públic no funcionaritzades, i l'altra del personal del sector públic funcionaritzat.

En la primera línia, la seguretat social està gestionada per tres organismes: la Caixa de Seguretat Social (CSS), les Institucions de Prevenció de la Malaltia (IPM) i l'Institut de Prevenció de la Jubilació al Senegal (IPRES en francès).³ La CSS té el dret de monopoli de la gestió de les branques de prestació familiar, dels accidents de treball i de les malalties professionals.

L'IPRES s'ocupa de la gestió de la pensió de jubilació de les persones treballadores no funcionaries; el risc de malaltia o la cobertura sanitària ja esta a les mans d'altres institucions i dels IPM, que d'una certa manera serveixen de mútua dels treballadors i de les treballadores del sector formal privat o no funcionaritzat. En la segona línia, el personal funcionari és totalment independent del personal del sector privat quant a la gestió dels recursos.

La seguretat social del personal del sector privat i dels no funcionaris del sector privat es resumeix en:

Les prestacions familiars són fixades per la llei 73/37, del 31 de juliol 1973, que es refereix al Codi de Seguretat social en el seu capítol 1 i en l'article 4. Aquestes prestacions són per a les persones treballadores que tenen un o més fills i filles al seu càrrec, i es beneficien d'una atribució d'una quantitat fixa de diners i de l'accés a béns i serveis acordats en l'interès de la família. D'aquesta prima només se'n pot beneficiar el cap de família per compensar les despeses resultants del naixement d'un fill. Hi ha quatre àmbits de prestacions familiars.

- les indemnitzacions prenaixement
- les indemnitzacions diàries de la maternitat atribuïdes durant l'embaràs

³ - Caixa de Seguretat Social: és la institució pública social que s'encarrega de pagar els subsidis de prestacions familiars i indemnitzacions de les persones treballadores (pagament per fills, baixa maternitat...) i dels accidents de treball. Recull les quotes i pagament de les empreses i persones treballadores de la seguretat social. (Assegurança pública)

- IPRES: és la institució que s'encarrega de les prestacions de pensions de jubilació de les persones del sector privat i públiques no funcionaries. Paga les pensions i la cobertura sanitària de les persones jubilades i recull les quotes i pagament de les empreses i persones.

- IPM: és la institució que funciona com una mútua de salut per a les empreses d'una plantilla de més de 100 persones, és l'assegurança de salut per a les persones treballadores en actiu de les empreses privades i del sector públic no funcionari.

- les indemnitzacions de maternitat atribuïdes després de l'embaràs

- les indemnitzacions familiars

Les prestacions familiars estan fixades en 1.000 fr (1,5 €) per infant fins el sisè i 750 fr (1,14 €) a partir del setè. Tres condicions són requerides per beneficiar-se de les prestacions: ser treballador assalariat, tenir fills i filles a càrrec i residir a Senegal. El règim de prestacions familiars està finançat per les quotes pagades pels empleadors a una taxa del 7% dels sous limitats a 60.000 fr cfa (92 €/mes).

Hi ha quatre formes de prestacions per accidents de treball i malalties professionals. Les indemnitzacions diàries per incapacitat; el reemborsament de les despeses farmacèutiques i d'hospitalització; pagament de les despeses funeràries; l'obtenció d'una renda en els casos específics. La taxa de cotització per accidents de treball depèn dels sectors de treball i va de l'1 al 5% en funció dels riscos per un sou limitat a 60.000fr cfa/mes (91,47 €).

Les IPM són obligatòries per totes les empreses de més de 100 treballadors i són mútues que s'encarreguen de totes les despeses generades per la malaltia dels seus membres beneficiaris. Aquest sistema, que existeix des de fa gairebé 40 anys, es finança per una taxa maximal de cotització de 6% dels sous limitats a 60.000 fr cfa/mes (91,47 €) que es paga de manera repartida entre l'empresa i la persona treballadora. Els beneficiaris són les persones treballadores permanents de l'empresa o l'associació d'empreses que participen en la mútua, també els membres de la seva família (esposes i fills) a condició que ells mateixos no siguin beneficiaris d'un règim IPM similar.

L'IPRES organitza i gestiona la part del règim general de les pensions de jubilació per totes les persones treballadores que estan sota la legislació del codi de treball, i el règim complementari dels executius del privat. El règim general es basa en dues prestacions contributives: la prestació de jubilació i la prestació de reversió en funció de les cotitzacions pagades i dels punts adquirits; també dues prestacions no contributives (subsidi de solidaritat i del fons d'auxili social) que fan referència a les quotes pagades i els anys de serveis beneficiaris.

La prestació de jubilació és una prestació essencial del règim de base. La seva liquidació no pot ser efectuada a la demanda expressada per el beneficiari, accedir a una pensió de jubilació ha de ser provat per una justificació de cessació d'activitats i un compromís de no tornar a l'activitat assalariada sense informar-ne l'IPRES.

La gestió de les institucions com la CSS, les IPM i l'IPRES depèn d'òrgans paritaris entre les organitzacions patronals i les de les persones treballadores.

La seguretat social dels funcionaris del sector públic està definida per la llei 61-33, del 15 de juny de 1961, i està destinada als agents de l'Estat dels diferents cossos. Aquesta seguretat social té tres prestacions familiars que cobreixen les relacionades amb la maternitat i els suplementos dels càrrecs familiars. La dona funcionària es beneficia d'una baixa de maternitat de 14 setmanes i percep la seva nòmina. Els suplementos de càrrecs de la família són les prestacions familiars per les persones funcionaries són:

- un primer subsidi familiar que es paga de manera anual en els dos primers anys del primer matrimoni del funcio-

nari. Aquesta prestació esta destinada als homes treballadors casats, per a les famílies polígames només se'n beneficia en el primer matrimoni.

- Un segon subsidi familiar pagat a partir del segon fill a càrrec seguint condicions determinades.
- Les primes de les primeres edats pagades durant els primers anys dels fills, una en el primer any, una en el segon.
- Un subsidi del sou únic atribuït a les famílies, llar o funcionaris on només una persona rep un sou professional. Tots els funcionaris, encara que siguin solters, vidus o en parella tenen dret a aquest subsidi. Aquesta prestació beneficia només les persones treballadores amb sous que constitueixin l'única font d'ingressos de la llar.

La malaltia està totalment coberta en la consulta i parcialment (80%) en el cas d'hospitalització.

El règim de pensions de les persones funcionàries correspon al codi de les pensions civils i militars de 1981, que organitza la jubilació del personal militar i civil de l'Administració.

La cobertura social en aquest sistema només cobreix menys de 10% de la població activa, que són assalariats en sistema formal amb un contracte de treball indefinit. Malgrat la seva generositat deixa una gran part de la població treballadora fora d'un sistema de garanties socials i de cobertura sanitària, això tant a nivell de l'Administració com de la societat civil. S'obliga a tenir altres mecanismes de gestió dels problemes socials i de la solidaritat.

La política de l'acció social

La política de l'acció social constitueix el dispositiu que permetrà a l'Estat dur a terme el desenvolupament social del país. Les prioritats en la matèria consisteixen a assistir les poblacions vulnerables, afavorir la inserció social de les persones minusvàlides; estudiar les vies i els mitjans per a una profilaxi social eficaç amb l'elaboració i programes d'informació, d'educació i de comunicació; promoure les associacions de base, i crear centres d'acollida als infants en situació vulnerable; tractar la inserció de les persones de la tercera edat donant suport a les iniciatives i coordinant el conjunt de les activitats socials.

Les polítiques de l'acció social són atribuïdes als ministeris de la salut i acció social i el ministeri de la família i l'infant, i totes les voluntats de generar la cohesió social a través aquestes intervencions de l'Estat i els recursos financers destinats són relativament limitats. Pràcticament a l'excepció dels fons destinats al funcionament dels serveis, les partides que el pressupost del govern destina a la política de l'acció social són molt poc dotades. Aquestes partides es limiten:

- A auxilis i ajudes a víctimes de sinistres o catàstrofes naturals, com suport als pupils i pupil·les de l'Estat.
- Subvencions a les institucions d'educació no convencionals com les daaras⁴ (escoles religioses tradicionals).
- Ajudes a aparells mecanitzats per a les persones minusvàlides.

Els recursos humans destinats als serveis socials, malgrat disposar d'equip pluri-

⁴ Daara: Escola tradicional on s'ensenya l'Alcorà i els preceptes de la religió; són també lloc de formació per als nens en matèria d'agricultura i altres oficis tradicionals.

- **Els recursos humans destinats als serveis socials, malgrat disposar d'equip pluridisciplinari, són d'efectius molt reduïts i molt limitats en les intervencions.**

disciplinari, són d'efectius molt reduïts i molt limitats en les intervencions.

Aquestes limitacions obliguen l'Estat a obrir els mecanismes de solidaritats tradicionals i les organitzacions de base per aconseguir els objectius d'inserció de les persones vulnerables i construir la cohesió social, per això el treball social comunitari ha pres una dimensió gran.

Treball social comunitari al Senegal

El treball comunitari està molt lligat a l'evolució política del país. En efecte les polítiques socials han sigut el calc de les metròpolis colonitzadores, en efecte fins ara les polítiques socials institucionals són les mateixes, implementades a França, amb una adaptació que permet una segregació entre les persones ciutadanes franceses i els subjectes colonitzats o "indígenes". En el curs de les lluites per l'emancipació i la independència iniciades sobretot pel moviment comunitari dels grups d'esquerra, la lluita contra les potències occidentals obliga a impulsar alternatives al sistema instaurat. Amb el Moviment d'esquerra va haver-hi un desenvolupament de corrents de pensament intel·lectual, d'actuació en les organitzacions comunitàries, que tenen com a referència les cultures i els usos tradicionals del territori. Les idees que en

surten algunes vegades són transformades en projectes polítics per permetre a les poblacions ser autònomes i mestres del seu destí, així molts programes serveixen de base per impulsar aquest canvis.

Programes d'alfabetització

L'alfabetització dels pobles en les llengües nacionals africanes constitueix un mitjà important per a l'emancipació, així doncs els intel·lectuals d'esquerra organitzen durant les seves vacances cursos per les persones del món rural o dels barris perifèrics de les grans ciutats, o fins tot aquestes accions són el sacerdoci o la seva missió a la vida. Els pagesos i els sindicats o organitzacions corporativistes seran les vies indicades per fomentar classes d'alfabetització funcional com les descrites per Paulo Freire. Aquestes actuacions que suposadament busquen una revolució i una conscientització per la lluita per la independència mitjançant una reapropiació cultural generen un xoc amb els principis de l'organització tradicional, que accepta una jerarquització tan rígida que s'assimila en les teories socials com a règim de classes incompatibles amb la revolució.

Aleshores els programes dissenyats no acaben d'enganxar amb les poblacions, ja que per a aquestes no són ni més ni menys que una continuació de les lluites entre blancs europeus i assimilats africans per controlar el poder. Els rars èxits que es poden trobar en la història són el fet d'alguns sindicats i partits polítics, que en el moment donat no han posat la destrucció de l'organització tradicional com a obstacle a la independència i a la construcció nacional.

L'alfabetització funcional d'una certa manera ha permès el reconeixement de les llengües africanes, i sobretot crear una consciència popular en l'àmbit de l'agricultura i la millora dels productes de base de l'economia. Els resultats més visibles són la formació, la facilitat de formació de cooperatives rurals i sindicats de productors, que han estat determinants a l'hora d'emancipar-se de l'Estat providència.

Els programes d'alfabetització han contribuït directament a la millora de la formació dels pagesos i les dones de la zona urbana, que sortien dels circuits formals d'educació. També la idea de l'escola d'adults entra en els costums dels pobles africans.

Models de polítiques socials i el treball comunitari

Els models de polítiques socials a l'Àfrica no responen ni dels residuals (basats en les tradicions dels pobles) ni dels institucionals (establerts per l'Estat), són les còpies de les polítiques establertes pels governs colonialistes i posats en continuació pels governs postindependència. Aquest fet relleva els límits de l'eficàcia de les còpies, que són les següents:

- La base de les polítiques no ve d'un estudi de les realitats sociològiques.
- La dificultat de cobrir els problemes socials del continent segons aquest model.
- L'axioma de partida i la seva referència en la relació salarial.

Per tant el treball comunitari es troba molt involucrat als espais de relacions formals similars als que existeixen en els països europeus. El lloc de treball i els models

d'organització locals oficials (associació de pares, alumnes, consell de barri de la joventut, dones, polítics, comitès de partit i de professions liberals...) i les empreses. L'objectiu principal és garantir la participació de les poblacions en les tasques del govern, en la pràctica han seguit instruments de control dels partits en el poder.

Organitzacions oficials de la xarxa comunitària

Els treballadors

L'absència de cobertura social universal obliga les empreses de crear mútues i/o comitès dels treballadors, gestionades tant pels empresaris com pels treballadors. Aquí el treball comunitari consisteix a organitzar la xarxa de solidaritat entre els treballadors que surt de les Xarxes sindicals de reivindicació. La funció de les mútues empresarials és:

- Garantir la cobertura social i sanitària dels socis i les seves famílies.
- Promoure obres socioculturals de l'empresa (arbre de Nadal, gala, excursions, colònies de vacances, viatges de peregrinació als llocs sants).
- Fomentar cooperatives d'habitatges.
- Garantir la formació continua dels socis.

Comitès de barris

La funció dels comitès normalment és el desenvolupament del barri tant a nivell econòmic i social, amb l'ajut de les estructures de l'Estat, però la forta politització dels càrrecs (nominació no segons competències sinó pertinença a un partit polític) i de les realitzacions no acaben de convèncer les poblacions, més aviat han estat ei-

nes de promoció individual i de control del partit polític.

Les cooperatives rurals

La funció de les cooperatives és gestionar la producció agrícola, fent-se responsables de la millora dels materials i productes. Sobretot servir de relleu entre les institucions financeres de l'Estat i els pagesos.

El model de cooperatives establert ha xocat segons les orientacions ideològiques del règim amb les organitzacions tradicionals, sobretot en la gestió de les terres.

■ El model de cooperatives establert ha xocat segons les orientacions ideològiques del règim amb les organitzacions tradicionals, sobretot en la gestió de les terres.

El treball comunitari i les organitzacions no es poden plantejar fora de les línies traçades per l'Estat, la por d'influències democràtiques i/o d'emancipació dels pobles de "l'Estat providència" impedeix tota vel·leïtat de treball comunitari de les organitzacions privades, només es toleren les que no tenen cap intenció política afirmada, és a dir, les institucions religioses i les de les Nacions Unides, o col·laboradores neutrals com Creu Roja Internacional. Però l'instint de conservació ajuda, les poblacions desenvolupen alternatives capaces de garantir una cobertura integral dels problemes socials, les xarxes de solidaritats tradicionals són cada vegada més visibles i fortes. I, aprofitant les noves obligades per les institucions segons els acords de Bretton Woods, comencen a prendre un paper oficial i reconegut per

l'Estat. Els estats estan obligats a concedir els poders de treball comunitari als organismes privats, cedir una llarga autonomia a les iniciatives populars. Això vol introduir una gran dosi de llibertat i democràcia en les relacions públiques.

Perspectives pluralistes del treball comunitari

Les realitats polítiques obliguen a introduir innovacions i reactualitzacions de pràctiques antigues que puguin participar en una experimentació social que consideri l'home en el centre de les preocupacions. L'objectiu principal de la nova orientació del desenvolupament comunitari és permetre a les col·lectivitats esdevenir autònomes i responsables del seu propi desenvolupament.

Així doncs, les organitzacions tenen una base popular de solidaritat tradicional que fins ara ha mantingut un cert equilibri social en molts països africans.

Les solidaritats tradicionals

La política social occidental s'aplica als individus amb l'objectiu que els permet la solidaritat nacional obligatòria de satisfer les seves necessitats, la seva institució procedeix d'un universalisme de lleis econòmiques clàssiques que no tenen cap relació amb les societats africanes. En efecte el benestar econòmic no apareix gens en els factors de producció i no tenen cap valor mercantil. Tradicionalment les propietats del clan són col·lectives i gestionades pel cap. Aquest té la responsabilitat de fer-se càrrec del benestar de tots els membres. Els béns adquirits per qualsevol dels mem-

bres serien redistribuïts d'una certa manera a tots els altres, per tal de mantenir un equilibri social. Aquest no s'identifica com un ajut sinó com un acte basat en les normes i costums que la comunitat transmet als seus membres.

En la modernitat, les xarxes solidàries tradicionals s'han mutat en acció d'entrepresa, basada en una reciprocitat possible pel fet d'una autonomia relativa, que li permet assegurar una cobertura integral dels problemes socials.

Sistema de finançament a través d'organització d'autofinançament com a tontine: Funciona com una cooperativa de crèdit que ha permès finançar un projecte d'un membre sobre base d'una quota periòdica que deixa cada membre. La beneficència és rotativa i només en una única vegada per inscripció. Aquest sistema, molt usat en els mercats africans, constitueix l'alternativa de crèdit que els bancs no deixen, i segurament els recursos principals de l'economia submergida. Les organitzacions de les tontines no corresponen a cap reglamentació pública, així permet un funcionament suau de les estructures i la base principal és la confiança mútua.

Els agrupaments NAAM

Són associacions tradicionals d'ètnies, la seva funció essencial és treballar a la defensa de la llengua i de l'arrelament dels membres a la cultura.

Són les institucions que negocien el pla de desenvolupament dels territoris de l'ètnia, si existeixen, la transformació d'aquestes en associacions oficials de base parentela, o d'originaris.

Aquest tipus d'associació segueix vigent en les grans aglomeracions urbanes com a

motor de pressió als governs i instal·lació dels seus socis venint dels pobles.

Agrupament d'interès econòmic

Són cooperatives de treball que permeten la reunió de persones sense necessitat de tenir la mateixa professió o ser de la mateixa zona geogràfica. L'objectiu d'aquesta forma és transformar de mica en mica l'economia submergida en una economia formal orientada en el desenvolupament local i resoldre l'atur. Aquestes empreses es beneficien de línies de crèdits i de subvencions tant públiques com privades.

Agrupaments de dones

Les associacions de dones són, de certa manera, les més dinàmiques en la recerca de solucions a la pobresa i l'èxode rural. En efecte, tots els programes de desenvolupament comunitari d'abast subregional recomanen la participació i la implicació dels moviments de dones des de la concepció i la realització. Els resultats generals han de permetre una bona inversió i desenvolupament local i sobretot contribuir a la formació en el lideratge de les dones, l'accés a les terres i els crèdits.

■ **Les associacions de dones són, de certa manera, les més dinàmiques en la recerca de solucions a la pobresa i l'èxode rural.**

Amb una iniciativa de la comissió de les nacions sobre desenvolupament social, una xarxa d'agrupament de dones es munta a nivell nacional (federacions) i subregional, així doncs s'estalvien totes les tramitacions burocràtiques per accedir als recur-

sos públics i privats. Els resultats més destacats d'aquest tipus d'organitzacions són les empreses comunitàries muntades, que permeten la reducció de la dependència alimentària i la reducció del nivell d'analfabetisme.

Comitè local de desenvolupament integral

Els comitès locals de desenvolupament són estructures que afavoreixen la integració de tots els programes que es desenvolupen en la mateixa zona, encara que siguin d'àmbits diferents. Totes les organitzacions públiques i privades han de col·laborar en una recerca de sinergia per la via d'un desenvolupament durable del territori.

Les ONG locals són la continuació de les associacions. Així doncs, poden ser representants de les grans organitzacions internacionals, i així poder accedir als finançaments internacionals.

Associació Cultural i esportiva ASC

Les ASC són associacions vinculades als barris que organitzen activitats esportives i culturals. Aquestes entitats representen al barri tant com a associacions de veïns o com a assemblea del barri. Són les entitats que formen l'eix central del comitè local de desenvolupament. A nivell nacional una xarxa de les ASC permet la gestió i l'organització d'activitats de vacances per als joves, compartint educació de lleure i desenvolupament social.

Comitè local de salut

Vénen de les iniciatives de la OMS que fomenten la gestió de la salut des de les poblacions de base, així els CLS promouen l'ús dels fàrmacs genèrics, el muntat-

ge de mútues de salut i la gestió i l'administració dels centres d'atenció primària.

El desenvolupament comunitari a l'Àfrica sembla ara el primer pas per a la constitució de blocs comunitaris que redissenyaran les fronteres perquè s'adaptin més a les realitats sociològiques i culturals de les regions. Les iniciatives de base comencen a ser subregionals sota la impulsó tant dels polítics com de les organitzacions locals.

La formació i el lloc de treball dels treballadors socials al Senegal

La professió de treballador social amb aquest vocable apareix durant l'any 1994 amb la reorganització de l'escola de formació, d'on sortien les persones funcionàries gestores dels serveis socials de l'Estat. Les dificultats d'absorbir totes les persones diplomades en els serveis públics i el creixement de les organitzacions privades que reclamen professionals per a les seves accions de suport a la política d'acció social de l'Estat porta l'Estat a obrir i reestructurar la formació dels gestors socials. Així l'antiga Escola Nacional dels Educadors i Assistents Socials cedeix per la formació dues estructures:

- L'Escola Nacional de Desenvolupament Sanitari i Social (ENDSS): D'on sortiren tots els professionals de treball lligat en les estructures sanitàries o de gestió del personal treballador en el marc de la legislació de la cobertura social. En aquesta formació surten els professionals d'assistència social on les seves principals activitats són en els establiments socials de l'Estat que gestionen les diferents aju-

des i suport a les persones vulnerables dels municipis. També en les empreses persones assistents socials són reclutades en la gestió de les Institucions de Prevenció de les Malalties (IPM) i el servei social del personal.

- L'Escola Nacional del Treballadors Socials Especialitzats (ENTSS) forma els treballadors socials en dues especialitzacions: (organització comunitària i Reinserció de les persones minusvàlides) i els educadors socials. En les diferents modalitats les persones formades són principalment destinades a les organitzacions socials i els municipis per dirigir programes d'interven-

- **L'Escola Nacional del Treballadors Socials Especialitzats (ENTSS) forma els treballadors socials en dues especialitzacions: (organització comunitària i Reinserció de les persones minusvàlides).**

cions que no depenguin per la seva execució exclusivament del pressupost del govern. Aquests professionals són presents en les entitats de la societat civil com a les ONG i les institucions de cooperació com els programes de les agències de les Nacions Unides.

Bibliografia

- *Code de la Sécurité du Sénégal*, llei núm. 73 -37 de 31 de juliol de 1973. Data de consulta 5-9-2014. <http://www.droitafrique.com/images/textes/Senegal/Senegal%20%20Recueil%20textes%20securite%20sociale.pdf>.
- Document SNDES 2013-2017: *Stratégie Nationale de Développement Économique et Social*, novembre 2012. Data de consulta 5-9-2014. http://dspace.africaportal.org/jspui/bitstream/123456789/34387/1/SNDES_2013-2017_-_consolidation_version_24_oct_2012.pdf?1
- MOMAR-COUMBA DIOP. "Les politiques sociales en Afrique de l'Ouest: Quels changements depuis, le Sommet de Copenhague? Synthèse des études de cas (Bénin, Burkina Faso, Côte d'Ivoire, Mali, Sénégal)", en *Politique sociale et Développement Document du programme*, núm. 5 (abril 2001). Institut de recherche des Nations Unies pour le développement social. Data de consulta 5-9-2014. [http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/\(httpAuxPages\)/0760D98843FC812080256B5E003E3367/\\$file/diop.pdf](http://www.unrisd.org/80256B3C005BCCF9/(httpAuxPages)/0760D98843FC812080256B5E003E3367/$file/diop.pdf).

Professionalització i formació de treball social a Tunísia: perspectiva històrica i situació actual

Professionalization and training in social work in Tunisia: historical perspective and current situation

Paula Durán Monfort¹

Resum

Aquest article pretén abordar el naixement del treball social a Tunísia tenint en compte les transformacions que ha viscut el país a nivell polític, econòmic i social des del segle XIX fins a l'actualitat. Un passat i un present que ha estat fortament marcat per l'experiència colonial, on el sistema econòmic ha estat impulsat per una agenda internacional que ha determinat en cada moment la dinàmica social i la política duta a terme per l'Estat per fer front als problemes que plantejava la societat. Un esdevenir que també ha influït de manera important en la professionalització del treball social i en la institucionalització de la seva formació.

Paraules clau: Tunísia, context historicopolític, treball social, política social, formació.

Per citar l'article: DURÁN MONFORT, Paula. Professionalització i formació de treball social a Tunísia: perspectiva històrica i situació actual. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 112-125. ISSN 0212-7210.

¹Treballadora social i antropòloga. Doctora per la Universitat Rovira i Virgili. Professora del Departament de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona. Membre investigador del GRITS (Grup de Recerca i Innovació en Treball Social). paula.duran@ub.edu.

Abstract

This article intends to explore the birth of Social Work in Tunisia, taking into account the changes that the country has experienced, politically, economically and socially, from the nineteenth century until today.

A past and a present that have been strongly influenced by the colonial experience, where the economic system has been driven by an international agenda that has determined at each moment the social dynamics and policies promoted by the State to tackle the problems posed by the society; a process that has significantly influenced the professionalization of Social Work and the institutionalization of the academic training.

Key words: Tunisia, historical and political context, Social Work, social policy, education.

Introducció

Aquest article se centra en el procés de constitució del treball social a Tunísia, tenint en compte el context polític i socio-econòmic del país des d'una perspectiva diacrònica.

La vinculació amb Europa i Occident, principalment amb França com a antiga potència colonial, ha estat una constant des del segle XIX. Una relació jeràrquica que ha determinat el panorama polític i que ha influït en la situació econòmica, principalment a partir de la posada en funcionament en els anys 80 del Pla d'Ajustament Estructural liderat pel Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional. Dues dimensions que afecten no només la dinàmica social, sinó també l'orientació que presen-

ten les directrius normatives establertes per l'Estat per fer front a les necessitats de la població. El recorregut evolutiu plantejat permet observar com aquesta política social no pot dissociar-se de la pràctica professional o del sistema formatiu establert.

L'assistència social durant el període colonial (1881-1956)

El 1881 Tunísia es converteix en protectorat francès² (Eickelman, 2003: 65). Aquesta nova situació política influeix de manera directa en el sistema de protecció existent i en l'assistència social que es feia, fortament marcada pels valors de la religió musulmana i per una tradició cultural que té el suport de diferents institucions públiques i organismes comunitaris. Així, la

² A Tunísia es desenvolupa l'estratègia del protectorat, que equival al manteniment de les institucions autòctones i la imposició d'una administració francesa paral·lela destinada a fer-se càrrec dels interessos de la colonització.

constituïció de béns *Habous*,³ amb anterioritat a aquest període, va permetre finançar, a través d'obres de caritat i beneficència, la creació d'una infraestructura social i sanitària com la *Dimna*⁴ o la *Tkia*,⁵ entitats que van assumir la funció de protecció dels individus i famílies amb dificultats i van jugar un paper molt important en la lluita contra la pobresa.

L'ocupació colonial va implicar llavors la transformació progressiva d'aquestes estructures tradicionals de solidaritat, d'acord amb els valors de la metròpoli. Les reformes establertes tenien com a objectiu la laïcització del sistema i, per tant, van afavorir la desaparició d'aquestes institucions religioses, mentre potenciaven la proliferació d'organitzacions de beneficència franceses en l'esfera social del país (Labidi, 2003: 494).

El sorgiment de diferents institucions o serveis socials durant aquest període respon, per tant, als interessos de l'administració francesa, que centra les seves preocupacions en l'àmbit de la salut pública, mentre relega l'assistència social a un paper secundari (Jaidi, 2011: 165-166). En aquest context, les autoritats colonials promouen la creació d'un cos de professionals de la intervenció social, format inicialment per assistents socials francesos, que desenvolupen el seu

treball en l'àmbit mèdic-social, atenent pacients ingressats en diferents hospitals del país, així com les seves famílies. La incorporació de personal local, principalment femení, es produirà amb posterioritat, davant les dificultats que troben els metges i infermeres estrangers per accedir o comunicar-se amb la població. Exerciran, per tant, un paper important de mediació social, com a auxiliars o adjuntes a aquest personal sanitari. Labidi assenyala com això constitueix el germen o l'inici del que en l'actualitat constitueix el treball social al país (2003: 495).

Des de llavors, la professionalització s'ha desenvolupat de manera paral·lela a la institucionalització de la formació, molt influïda, com hem vist, en aquest període pels interessos del poder colonial. Així, la formació teoricopràctica, adreçada al cos d'auxiliars socials acabat d'estrenar, reproduceix l'orientació medicosocial establerta per l'administració francesa.

El treball social després de la independència.⁶ Desenvolupament planificat, orientació comunitària i liberalisme econòmic (1956-1986)

Durant el període colonial la lluita nacionalista es converteix en el "despertar"

³ Els *Habous* són fundacions pietoses musulmanes, administrades per una comissió nomenada per decret del Bey, anomenada *Djemma*. Tenen locals de lloguer i terres cultivades, dels quals obtenen guanys que distribueixen no només entre els ancians o persones sense llar, sinó també entre el personal de la mesquita o els hospitals musulmans (Gaumer, 2006: 228).

⁴ La *Dimna* és una institució sanitària creada al segle XV (Labidi, 2003: 492).

⁵ Els responsables dels *Habous* comencen a constatar com les *Dimnas* no poden servir d'asil a les persones que ho necessiten. Per això es crea la *Tkia* al segle XVIII, que planteja cobrir les necessitats dels individus atesos quant a roba, allotjament i menjar (Labidi, 2003: 492).

⁶ La independència del país es produeix el 1956. Habib Bourguiba, amb el seu partit Neo-Destour, es converteix en el primer president de la República Tunisiana independent fins el 1987, quan serà deposat pel seu ministre de Defensa, Zine El Abidine Ben Ali, que es convertirà en el segon president del país.

cap a la renovació, que només es pot aconseguir amb de la independència, i per la via del desenvolupament. En el procés de construcció nacional l'objectiu polític se centrava en la consecució de la modernitat. Per tant, “desenvolupar-se” es va convertir, per a les elits polítiques dels nous estats nació, com és el cas de Tunísia, en un problema fonamental. Ho deixa clar Bourguiba en el seu discurs: “*Nous voulons inculquer à tous les citoyens la volonté de vaincre la misère, venir à bout de la résignation et des mauvaises habitudes, déraciner la croyance en un déterminisme aveugle et un ordre préétabli. Nous ne voulons pas que l’homme abandonne son aspiration vers le mieux être et le progrès [...]. Il faut qu’il lutte et qu’il avance [...]. Il en va de même quand il s’agit de vaincre le sous-développement. Le grand problème c’est d’engager le peuple dans la lutte*”⁷ (Discurs del president Habib Bourguiba - 05/02/1960, Secrétariat d’État à l’Information, 1960: 1).

Una lluita per la llibertat que s’erigeix en nom de la dignitat humana i s’estableix, per tant, contra un enemic comú com és el subdesenvolupament, caracteritzat per unes condicions de vida difícils, on el 73% de la població viu en una situació de pobresa (Skouri, 1995: 297); dos tunisians en edat activa sobre cinc es troben en situació d’atur (Ennaceur, 1990: 340); hi ha un percentatge elevat d’analfabetisme entre la població, amb tan sols el 12% dels nens d’entre 5 a 14 anys escolaritzats, segons dades

de l’any 1949 (Sraieb, 1993: 249). És un període en què la mortalitat infantil, les malalties contagioses, la subalimentació i les males condicions d’higiene afecten un percentatge important de la població (Labidi, 2011: 69).

El desenvolupament es converteix, així, en l’eina que permet la transformació d’aquesta realitat i implica la consecució d’una política social⁸ que planteja com a objectius la millora de les condicions de vida de la població, principalment aquella que resideix en el medi rural i en els barris semiurbans (Ennaceur, 1990: 342-343). Una concepció que atorgarà un paper determinant a l’Estat, que es converteix en iniciador, guia i operador de la transformació, personalitzant el poder a través de la figura del president.

En aquest context, el treballador social apareix com un agent de canvi i de desenvolupament social que contribuirà a la millora de les condicions de vida d’individus, famílies i comunitats (Labidi, 2005: 38).

El treball social durant el període de desenvolupament planificat (1956-1965)

El “*décennie soixante*” (Dimassi i Zaiem, 1987: 162) marcarà l’entrada de Tunísia al període de desenvolupament planificat (Ennaceur, 1990: 354). Aquest concepte de planificació encarna la creença que el

⁷“Volem inculcar a tots els ciutadans la voluntat de superar la pobresa, superar la resignació i els mals hàbits, desarrelar la creença en un determinisme cec i un ordre preestablert. No volem que l’home abandoni la seva aspiració a ser millor i adquirir el progrés [...]. Ha de lluitar i avançar [...]. És el mateix quan s’ha de superar el subdesenvolupament. El gran problema és comprometre la gent en la lluita”. La traducció del text del francès al castellà l’ha fet l’autora.

⁸Labidi assenyala com el model de política social adoptat des de la independència fins a principis dels anys 70 és el del benestar col·lectiu i el desenvolupament del capital humà (2005: 38).

canvi social de la població tunisiana pot ser dirigit. Ahmed Ben Salah, secretari d'Estat de Pla i de Finances, elaborarà el document que presenta la política de l'Estat en aquesta matèria, les *Perspectives decennals de desenvolupament (1962-1971)*,⁹ que orientarà el desenvolupament econòmic i social del país. Aquest pretén articular-se a partir de la descolonització econòmica, la consecució de l'autosuficiència alimentària, la reducció de la dependència de l'exterior, la creació del mercat nacional..., així com la reforma de l'agricultura, com a prioritats per a la creació de l'Estat i el creixement industrial (Di Tommaso, Lanzoni i Rubini, 2009: 5).

■ La política social establerta durant aquest període es concreta en diferents programes socials, orientats principalment a la millora de les condicions de vida de la població.

Però en l'objectiu dels planificadors hi havia també la concepció del desenvolupament des de la perspectiva de la promoció de l'home i de la satisfacció de les seves necessitats fonamentals. La política social establerta durant aquest període es concreta en diferents programes socials, orientats principalment a la millora de les condicions de vida de la població. El govern apostarà, dins d'aquest plantejament,

per la prevenció sanitària i l'equipament hospitalari, la millora de l'habitatge, la lluita contra l'atur i l'educació (Ennaceur, 1990: 355-357).

Una realitat que, per tant, demana un cos professional que pugui donar resposta a la situació que viu la població. La independència de Tunísia implicarà la fugida d'un nombre important d'assistents socials francesos, que hauran de ser substituïts per personal nacional. En aquest context el sistema de formació planteja l'emergència d'un perfil professional específic com és el del treballador social, exercit per personal qualificat que sigui capaç de tenir un paper important en el desenvolupament del país (Labidi, 2011: 71).

L'orientació medicosocial adoptada després de la independència reflecteix el continuïsm de l'època colonial, alhora que testimonia els problemes de salut que pateix la societat. És per això que les primeres intervencions que es fan amb individus i famílies es dirigeixen principalment cap a la millora de les condicions d'higiene, salut i nutrició de la població. Les primeres assistents socials, ja que parlem d'una professió fortament feminitzada en els seus començaments, tenien la consideració d'agents de salut. Per tant, inicialment faran, com en el període anterior, una tasca auxiliar i mitjancera que afavoreixi l'accés dels metges i infermeres estrangers a les famílies. No obstant això, tenen també un paper important en les activitats de prevenció, sensibilització i educació sanitària,

⁹ Les *Perspectives decennals de desenvolupament (1962-1971)* aglutinaran un primer *Pla triennal de desenvolupament* (1962-1964) i dos plans successius de quatre anys (1965-68 i 1969-72) (Di Tommaso, Lanzoni i Rubini, 2009: 5). A partir d'aquest primer decenni de desenvolupament, se succeeixen plans cada quatre anys que articulen la política estatal en aquesta matèria.

i tindran un paper molt actiu en les campanyes de planificació familiar, vacunació o lluita contra les malalties contagioses, tant en l'entorn urbà com en el medi rural. El seu treball respon, llavors, als interessos de les autoritats, que plantegen, com s'ha apuntat, un canvi planificat de la societat per a la consecució del desenvolupament econòmic i social. Faran, en aquest sentit, una tasca important de mobilització i adequació de la societat als paràmetres establerts per les elits polítiques (Labidi, 2003: 498).

El treball social d'orientació comunitària (1965-1969)

L'adopció d'una economia inspirada en el model socialista cooperatiu influirà de manera determinant en la nova orientació que prendrà el treball social en aquest segon període, tal com queda establert en el segon Pla quadriennal (1965-1968). La nova perspectiva adoptada es traduirà en programes socials de dimensió comunitària, més diversificats, que tindran com a objectiu general la promoció de la salut, la millora de les condicions de vida de la població i la lluita contra la pobresa.

Amb la instauració d'un nou òrgan administratiu com és la Secretaria d'Estat de Joventut, Esport i Afers Socials es crea una institució de formació especialitzada en treball social: l'Escola de Treball social, que ja no depèn del Ministeri de Salut Pública, sinó de la Divisió de Protecció Social. Amb l'obertura d'aquesta escola, el treball social deixa de ser una professió exclusivament femenina, com ho era fins ara, i comença també a masculinitzar-se. Les matèries impartides reflecteixen l'orientació general del país i impulsen el desenvolupa-

ment comunitari com a eix central del treball social, potenciant la formació d'especialistes que puguin mobilitzar la població i que promoguin la seva participació activa en accions col·lectives, tant en el medi rural com en l'espai urbà. El seu camp d'intervenció continua centrant-se en el desenvolupament d'accions d'animació i educació en el marc dels antics programes medicosocials de prevenció i lluita contra les epidèmies, i té també en compte la infància en situació de dificultat (Labidi, 2003: 499-500).

Però la realització parcial dels objectius plantejats, sobretot pel que fa al creixement econòmic i a la reducció de les desigualtats entre la població, principalment entre espai urbà i medi rural, demanarà una nova estratègia de desenvolupament a partir de la crisi del 1969.

El treball social en el context de liberalisme econòmic (1969-1986)

Als anys 70 l'economia girarà cap a una vessant més liberalista, emparada pel Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional, sobretot després del fracàs que ha suposat el model dirigit. Serà durant el segon decenni del desenvolupament (1972-1982) quan el país conegui una prosperitat econòmica més gran, principalment produïda per l'augment dels recursos gràcies al petroli, l'excedent agrícola i al desenvolupament del sector turístic. Per tant, assistim a una major obertura econòmica a l'exterior i a un allunyament de la política proteccionista de l'Estat, que deixa un protagonisme més gran a la iniciativa privada. De la mateixa manera, es planteja un intervencionisme estatal menor pel que fa a la política social (Ben Amor, 1995: 283).

La nova estratègia de desenvolupament instaurada durant aquests anys s'insereix dins de la concepció del "desenvolupament concertat" (Ennaceur, 1990: 364), que planteja a més mantenir l'objectiu de millora de la qualitat de vida de la població, ja determinat en el decenni anterior, però aquesta vegada establert a través de nous programes socials, articulats de manera sectoritzada. S'adrecen a grups concrets de població, com els joves, o privilegien l'acció en diferents entorns, com l'espai rural. El "Programa de Suport a l'Ocupació dels Joves", el "Fons Nacional de Promoció de l'Artesanat i dels Petits Oficis", el "Programa de Desenvolupament Rural" o el "Programa de Desenvolupament Rural Integrat" en són una bona mostra.

Encara que durant els anys 1973-1974 l'Estat continua tenint en compte els programes assistencials, les accions es dirigeixen principalment al desenvolupament de zones regionals prioritàries,¹⁰ tenint en compte que la regió és un element determinant en el diagnòstic de la pobresa (Elloumi, Sghaier, Dhehibi i Kadhadhi, 2007: 3-4).

En aquest període el desenvolupament rural se situa entre els objectius de la política del desenvolupament, des d'una concepció més àmplia i abastant accions que se centraven no només en l'agricultura sinó també en la recerca i millora de les infraestructures, com és el cas dels "Programes de Desenvolupament Rural" (PDR). Aquest canvi d'orientació es va produir amb la comprensió cada vegada

més sòlida que l'objectiu no era l'increment de la producció agrícola sinó la seguretat alimentària. Així, l'accés als recursos es va convertir en la preocupació principal. Per tant, es va incidir en estratègies que poguessin generar una millora de la situació econòmica de la població rural. Les iniciatives realitzades pretenien intervenir en diferents àmbits de la vida dels habitants de les regions, com la formació professional dels joves del medi rural, la creació i consolidació de l'ocupació i la lluita contra l'atur, la millora de les condicions de vida a través d'una millora en infraestructures com l'electrificació, el millor accés a l'aigua potable i la constitució de reserves d'aigua per a l'activitat agrícola, l'accessibilitat a l'entorn i els circuits comercials, la implantació d'equipament sociocol·lectiu com els centres de base, escoles, centres culturals... (Khaldi i Naïli, 1995: 99-100).

No obstant això, aquest plantejament institucional que pretenia desenvolupar el medi rural va tenir una aplicació pràctica que no va aconseguir els objectius articulats en l'elaboració del programa. Aquesta situació, agreujada per un major desequilibri entre les regions, va convidar el govern a fer un nou pla que contemplés el desenvolupament rural de manera més integral. A mesura que els petits agricultors assumien una funció cada cop més destacada, les necessitats bàsiques de les poblacions es van anar reconeixent com a elements importants del desenvolupament i es va accentuar la necessitat d'adoptar enfocaments integrats que abastessin qüestions in-

¹⁰Prioritzen les zones més desfavorides com els llocs fronterers, el nord-oest de Tunísia, el centre-oest i el sud-oest del país (Skouri, 1995: 304).

tersectorials, com el desenvolupament rural integrat (FAO, 2004 : 17). Assistim, per tant, a un enfortiment d'aquestes accions, que es duran a terme en zones ben localitzades i que intervindran en els aspectes econòmics, socials i culturals en el context del *VI Pla* (Skouri, 1995: 304).

Així, el 1984 s'inicien els "Programes de Desenvolupament Rural Integrat" (PDRI) (Hassainya, 2008: 24). Intervenen en els mateixos dominis que el PDR, amb excepció de l'àrea de formació professional, i plantegen l'eliminació de bosses de pobresa, la reducció del desequilibri regional i la millora de les condicions de vida de la població rural; a través de l'enfortiment de la producció agrícola, la creació d'ocupació, la prevenció de l'èxode rural i l'increment dels ingressos dels agricultors, encara que d'una manera més coordinada i integrada que el programa anterior. La participació dels beneficiaris en l'elaboració, execució i avaluació dels projectes constitueix una innovació d'aquesta primera generació de PDRI (Elloumi, Sghaier, Dhehibi i Kadhkadi, 2007: 4). No obstant això, la realitat revela com aquesta participació va ser limitada, ja que no s'havia aconseguit la implicació dels interessats en l'avaluació de les necessitats i en l'adopció de decisions (FAO, 2004: 18). No serà fins a la segona generació quan la cooperació amb els habitants del medi rural adquireixi més rellevància.

Un altre tipus de programes desenvolupats durant aquest període són els anomenats "Programes de Promoció d'Activitats

Productives Generadores d'Ingressos", que sorgeixen durant els anys 80 i comprenen el "Programa de la Família Productiva" (1981) o el "Projecte d'Horts Familiars" (1985) (Khaldi i Naili, 1995: 99). Plantegen el tractament de la pobresa des d'una òptica dinàmica, tenint en compte les capacitats productives de la població beneficiària. S'adrecen principalment a famílies amb recursos econòmics escassos i s'orienten cap a la creació de diferents accions productives generadores d'ingressos,¹¹ a través de la concessió per part de l'Estat d'un capital inicial i dels mitjans de producció indispensables per a la consecució d'un programa que permeti, per exemple, la creació d'un hort familiar que no només produeixi aliments per l'autoconsum sinó que a més possibiliti la comercialització de l'excedent alimentari.

Els treballadors socials, en aquest context, tenen la responsabilitat de posar en funcionament els diferents programes esmentats. La seva intervenció pretén reduir la injustícia social i millorar les condicions de vida de la població i de les famílies amb dificultats econòmiques a través del desenvolupament d'aquestes iniciatives (Labidi, 2005: 39).

El context políticoeconòmic, que influeix de manera determinant en l'acció social desenvolupada, intervé també en la formació impartida als futurs treballadors socials. Els plans d'estudi plantegen una orientació més polivalent basada en els tres mètodes d'intervenció (Labidi, 2003: 501). A nivell institucional, es produeix la con-

¹¹ En un principi aquestes accions es desenvolupen amb la intermediació del Comitè Nacional de Solidaritat Social (CNSS), per convertir-se el 1986 en el "*Programa Nacional d'Ajut a les Famílies Necessitades*", concebut com una mesura d'acompanyament al programa de subvenció de preus als productes de primera necessitat.

■ El context politicoeconòmic, que influeix de manera determinant en l'acció social desenvolupada, intervé també en la formació impartida als futurs treballadors socials.

versió de l'antiga escola de formació en un centre anomenat Institut de Treball i de Serveis Socials, que centra la seva formació en treball social, imparteix estudis d'administració social, principalment destinats al perfil de gestors de serveis socials, i aborda també el domini del treball i les relacions professionals per a la capacita-ció dels inspectors de treball. El 1982 es produeix l'escissió d'aquest institut en dos establiments, com són l'Institut Nacional de Treball, una institució depenent del Ministeri d'Assumptes Socials, i l'Escola Nacional de Treball Social, situada a la regió de Siliana (al nord-oest del país). Tots dos establiments van funcionar com a centres de formació professional, adreçats principalment a la formació dels futur@s professionals del Ministeri d'Afers Socials (Labidi, 2005: 36).

El treball social en un context d'ajustament estructural (1986) i canvi de govern (1987)

Els anys 80 plantegen un panorama de crisi econòmica forta a Tunísia. Aquesta situació genera una disminució en la producció del petroli i del preu del barril, la qual cosa implica dificultats econòmiques

per a l'Estat i produeix l'endeutament del país. En aquest context, els problemes econòmics constitueixen assumptes no només nacionals sinó també internacionals. Institucions com el Banc Mundial o el Fons Monetari Internacional es converteixen en els agents "adients" per revertir la situació d'absència de riquesa (Gimeno i Monreal, 1998: 10). Les bones relacions viscudes amb tots dos organismes durant la dècada d'or de l'economia pateixen una mutació profunda en aquesta època. Així, un any abans de la pujada al poder de Ben Ali els països occidentals decideixen "ajudar" els països de l'anomenat "Tercer Món" per a la gestió dels seus deutes i la millora de la seva situació financera. Això es produeix a través d'un Pla d'Ajustament Estructural, un pla de reestructuració econòmica adreçat a restablir els equilibris financers.

La posada en funcionament d'aquest pla configura un context politicoeconòmic que influeix de manera determinant en la societat, amb l'aparició de noves formes de pobresa, i que també té efectes molt importants en la política social i en la pràctica del treball social. Una política social que es caracteritzarà per una lògica de racionalització de la despesa social (Ben Amor, 1995: 283), on la intervenció de l'Estat no planteja cobrir les necessitats socials de tota la població, sinó la d'aquells individus o grups més desfavorits (Labidi, 2005: 35). Guelmami ho anomenarà "model d'optimització i de racionalització de la distribució" (1996).

Es promouen, per tant, programes¹² que tenen com a objectiu anticipar i reduir

¹² Podem destacar també altres iniciatives desenvolupades, com el programa d'intervenció social en el medi escolar o els programes adreçats a persones grans o a persones amb discapacitat.

l'impacte de la repercussió social que aquesta nova política econòmica pot tenir en la població. La intervenció es concentra en la família, tal com estableix el *VII Pla de desenvolupament econòmic i social (1987-1991)*, que incideix en la influència que el Pla d'Ajustament Estructural pot tenir en la seva situació econòmica i en l'agreuiment de la seva situació. Cal fer referència al "Programa Nacional d'Ajut a les Famílies Necessitades", citat anteriorment. És un programa d'assistència material mensual que planteja la dotació econòmica periòdica i pretén beneficiar les famílies que es troben en una situació de precarietat econòmica (Mouelhi, 1995: 291). Aquestes mesures d'anticipació s'acompanyen d'una retirada progressiva del suport que l'Estat dóna a la *Caixa General de Compensació*¹³ (Ben Amor, 1995: 293).

En aquest context, el treballador social, el rol principal del qual és el seleccionar els beneficiaris dels diferents programes, incideix més en el procés de regulació socioeconòmica que en la intervenció social (Labidi, 2003: 504). Les característiques dinamitzadores que definien aquest perfil professional en els decennis anteriors en aquest període pràcticament han desaparegut.

Pel que fa a la formació, s'han produït de nou modificacions a nivell institucional i en l'estructura dels programes acadèmics impartits, per adaptar-se a les noves realitats socioeconòmiques i poder respondre també a la situació d'atur que viuen els

joves diplomats universitaris. És per això que el programa de formació de gestors de serveis socials ha estat progressivament substituït per una formació general que se centra en la gestió econòmica i social, i això permet als futurs professionals respondre al perfil que es demana per a la posada en funcionament dels diferents programes socials, esmentats anteriorment. Així, el treball social, com a disciplina, ocupa un lloc molt limitat (Labidi, 2011: 78-79). El 1988 l'Escola de Serveis Socials de Siliana es va tornar a fusionar amb l'Institut Nacional de Treball de Tunísia per donar lloc a una nova institució d'educació superior, l'Institut Nacional de Treball i Estudis Socials (INTES), actual establiment d'educació superior encarregat de la formació en treball social, que funciona sota la doble tutela del Ministeri d'Afers Socials i del Ministeri d'Educació Superior.

El treball social en l'actualitat

Labidi retrata una actualitat fortament marcada per l'augment dels problemes socials i l'aparició de noves formes de pobresa (2003: 507-508).

Durant aquest període es planteja una continuïtat respecte als programes començats en etapes anteriors, com el "Programa Nacional d'Ajut a les Famílies Necessitades", el "Programa d'Acció Social en el Medi Escolar" o el "Programa d'Inserció de Persones amb Discapacitat en el Medi Escolar", entre d'altres. Des del Ministeri

¹³ La *Caixa General de Compensació* pretén preservar el poder de compra dels ciutadans dels efectes de la fluctuació dels preus del mercat, per això subvenciona els productes alimentaris de base per garantir-ne l'accés al consumidor (Mouelhi, 1995: 291). Skouri assenyala com constitueix un instrument fonamental de la política social de l'Estat en els últims vint anys (1995: 301).

d'Afers Socials es prioritza, per tant, aquells col·lectius que tenen més dificultats.

En aquest context s'inicien també els "Programes de Desenvolupament Rural Integrat de segona generació" (1992-2002), que plantegen objectius anteriorment marcats en els programes de primera generació com la productivitat, la competitivitat i la renda, però afegeixen elements com la promoció de la dona rural. En tot cas, l'element determinant resideix en la implicació i participació dels beneficiaris.

El 1993 es crea el "Fons Nacional de Solidaritat", conegut com el "Fons 26-26", que pretén reimpulsar l'esperit de solidaritat tradicional i afavorir el sorgiment d'associacions de desenvolupament i de protecció social. Se centra en la millora de l'equipament o de les infraestructures de les zones rurals, incidint principalment en la millora de les comunicacions, l'electrificació, l'accés a l'aigua potable..., tot i que també afavoreix la creació d'ingressos en les famílies, a partir de la concessió de crèdits (Ben Amor, 1995: 296-299).

Es produeix, per tant, un impuls de la dimensió comunitària. Des de l'Estat es planteja la promoció de l'autodeterminació i la responsabilitat individual i social, tant en l'àmbit urbà com en el medi rural. No obstant això, la presència de treballador@s socials en aquest context és molt reduïda, fet que contrasta de manera determinant amb el rol actiu que van exercir en els anys 60. No obstant, la revolució tunisiana¹⁴ ha posat de manifest, com as-

senyala Boudhina, la importància que té potenciar el treball social comunitari com un element necessari per a la reducció o eliminació de les desigualtats regionals i per a la construcció d'un país nou (2013: 4), retornant al/a la treballador/a social el paper que va tenir en decennis anteriors.

Durant el curs acadèmic 1997-1998 s'inicia un nou cicle de formació de tècnics superiors en serveis socials, on els estudiants reben una formació teòrica i pràctica centrada principalment en les categories poblacionals beneficiàries dels programes socials que han acompanyat la posada en marxa del Pla d'Ajustament Estructural. Per tant, s'incideix en els diferents camps d'intervenció social, com discapacitat, vellesa, infància amb necessitats específiques... És un programa formatiu que reflecteix la política social racional que focalitza l'atenció en els col·lectius més desfavorits (Labidi, 2005: 37) i que pretén la capacitat de professionals per a la posada en funcionament dels programes socials gestionats pel Ministeri d'Afers Socials (Labidi, 2011: 80).

A partir del curs 2006-2007 el sistema universitari tunisià s'orienta cap a l'adopció d'un sistema de formació universitària conegut com a LMD,¹⁵ de quatre anys de durada, per a la formació de tècnics superiors en els centres universitaris. Una reforma educativa que exalça l'educació pràctica i que planteja canvis, sobretot pel que fa a l'especialització del segon cicle i a la creació de màsters especialitzats i professionalitzats.

¹⁴ Ben Ali, que va ocupar la presidència del país durant 23 anys, l'abandona el 14 de gener del 2011 arran de les protestes de la població. La seva sortida va provocar l'inici del procés de construcció democràtica al país i el començament d'una nova etapa política que fins al moment està liderada pel partit islamista En-Nahda.

¹⁵ La reforma LMD planteja una formació en tres graus: llicència, màster i doctorat.

Aquest canvi s'ha traduït en l'abandonament del cicle de formació de tècnics superiors en serveis socials i l'adopció de nous programes de formació d'acord amb aquest sistema. És per això que l'INTES crea dues llicenciatures destinades a la formació en treball social: la primera, anomenada *Llicenciatura aplicada en intervenció social*, és una formació de tipus professional orientada principalment cap a la pràctica. Una *Llicenciatura fonamental en treball social*, basada en l'adquisició de coneixements teòrics i que possibilita als diplomats continuar els seus estudis i desenvolupar la seva vessant investigadora (Labidi, 2011: 85). Les matèries impartides se centren en el treball social individual, grupal i comunitari i incideixen en els àmbits d'actuació assenyalats anteriorment com infància, joventut, vellesa o discapacitat, sense obviar la importància que té el desenvolupament local.

Conclusions

El sistema de protecció social existent abans de la colonització francesa, fortament influït pels valors religiosos i per la tradició cultural, en aquest període de dominació progressivament es va debilitant i s'orienta cap a una laïcització de les estructures de solidaritat nacional, en funció dels interessos colonials. En aquest context, la professionalització de la disciplina, impulsada per l'administració francesa i protagonitzada principalment per personal estranger, planteja una orientació medicosocial que continuarà després de la independència del país, en una etapa marcada pel procés de construcció nacional i per la lluita contra el subdesenvolupament. Les accions de prevenció o sensibilització

que farà el personal local, convertit en auxiliars socials, continuen centrant-se en l'àmbit de la salut, durant el primer decenni del desenvolupament, per diversificar després en altres accions que plantegen la millora de les condicions de vida de la població i la lluita contra la pobresa o l'atur, per mitjà de diferents programes socials que adopten una dimensió comunitària en el nou escenari politicoeconòmic que dibuixa el model socialista cooperatiu adoptat.

L'etapa de liberalisme econòmic redueix el protagonisme de l'Estat pel que fa a la política social, i en el nou escenari apareixen actors com el Banc Mundial o el Fons Monetari Internacional. El context internacional marcarà l'agenda nacional en la lluita contra la pobresa. Des d'aquesta perspectiva s'impulsen nous programes socials articulats de manera sectoritzada, que privilegien el desenvolupament de la regió. Un intervencionisme que continuarà en els anys 80 i també als 90 amb la posada en funcionament i posterior desenvolupament del Pla d'Ajustament Estructural, que impulsarà una política social racional que pretén reduir la despesa social centrant l'atenció en aquells individus o grups socials més desfavorits.

El paper dinàmic que exerceix el treballador social en els anys 60 i 70, com a agent de canvi i desenvolupament social, en aquest darrer període es redueix a la seva dimensió més economicista. La reivindicació d'un paper més actiu continua en l'actualitat davant d'un context social excepcional com el que viu la societat tunisiana des del 2011, que constitueix sens dubte un desafiament per a la disciplina, la professió i la formació de futur@s treballadors/es socials.

Bibliografia

- AMRI, Laroussi (dir.). *Les changements sociaux en Tunisie 1950-2000*. Paris: l'Harmattan, 2007. ISBN 978-2-296-04310-7
- BEN AMOR, Ridha. "Politique Sociale, ajustement structurel et pauvreté en Tunisie", en *Cahier du CERES. Série Sociologique*, núm. 24: *Ruralité, urbanité et exclusion sociale au Maghreb*. Tunis: Édition CERES, 1995. Pàg. 265-328.
- BESSIS, Sophie. "Banque mondiale et FMI en Tunisie: une évolution sur trente ans", en CAMAU, Michel i MICHEL, Hubert (resp.). *Annuaire de l'Afrique du Nord*, vol. 26. CNRS - IRE-MAM. Paris: Editions du CNRS, 1989. Pàg. 135-148. ISSN 0242-7540.
- BOUDHINA, Saida. "Le formateur régional en travail social: L'expérience professionnelle et son apport à la formation professionnelle des travailleurs sociaux en Tunisie", en *Travail et Développement. Revue tunisienne des sciences du travail*, núm. 29. Tunis: Édition de l'INTES, 2013. Pàg. 223-243.
- BOUDHINA, Saida. "La révolution tunisienne et la nécessité de transmettre les savoirs professionnels de la pratique du service social communautaire en faveur des étudiants", en *5ème Congrès AIFRIS Construction, transformation et transmission des savoirs: les enjeux pour l'intervention sociale*. Lille, 2-5 juillet 2013. Pàg. 1-22. Consultable en línia: http://aifris.eu/06manifestations/aifris_2013_lille/index_01.php.
- DI TOMMASO, Marco R.; LANZONI, Elena i RUBINI, Lauretta. *Soutien aux PME dans le pays arabes. Le cas de la Tunisie*. Projet coordonné par GIOVANELLI, Stefano. United Nations Industrial Development Organization, 2009.
- DIMASSI, Hassine i ZAIEM, Hédi. "L'industrie: mythe et stratégies", en CAMAU, Michel (dir.) *Tunisie au présent. Une modernité au-dessus de tout soupçon?* Paris: Éditions du CNRS, 1987. Pàg. 161-179. ISBN 9782222040538.
- EICKELMAN, Dale F. *Antropología del mundo islámico*. Barcelona: Ediciones Bellaterra, 2003. ISBN 84-7290-202-1.
- ELLOUMI, Mohamed. "Les politiques de développement rural en Tunisie: Acquis et perspectives", en *Options Méditerranéennes, Série A*, núm. 71. Montpellier: CIHEAM-IAMM, 2006. Pàg. 55-65. ISBN 2-85352-351-9.
- ELLOUMI, Mohamed; SGHAIER, Mongi; DHEHIBI, Boubaker i KADHKADHI, Kaouthar. "Changement institutionnel et développement durable: Vers une nouvelle gouvernance du développement locale et de la gestion des ressources naturelles", en *Projet JEFF-OR de coopération entre l'INRAT et l'IRD*, 2007.
- ENNACEUR, Mohamed. "La politique sociale de la Tunisie depuis l'indépendance et sa place dans le développement", en *Le Développement en question. Dimension - Bilan - Perspectives. Actes du Colloque*: 24-29 novembre 1986. Série Études Sociologiques, núm. 16. Tunis: Université de Tunis - CERES, 1990. Pàg. 335-392.
- FAO. *Aplicación de estrategias de desarrollo enfocadas hacia las personas en el ámbito*. Document de Treball 15 realitzat per Pari Baumann, Marta Bruno, Dervla Cleary, Olivier Dubois i Ximena Flores amb aportacions de Patrizio Warren, Teresa Maffei i Jan Jonson. FAO: Programa de Apoyo a los Modos de Vida Sostenibles (LSP), 2004. Consultable en línia: www.fao.org/docrep/007/j3137s/j3137s00.htm.
- GAUMER, Benoît. *L'organisation sanitaire en Tunisie sous le Protectorat français (1881-1956)*. Québec: Presses de l'Université Laval, 2006. ISBN 978-2-7637-8474-8.
- GIMENO MARTÍN, Juan Carlos i MONREAL, Pilar (eds.). *La controversia del desarrollo*. Madrid: Ediciones La Catarata-Instituto Universitario de Desarrollo y Cooperación, 1999. ISBN 84-8319-043-5.
- GUELMAMI, Abdelmajid. *La politique sociale en Tunisie de 1881 à nos jours*. Paris: l'Harmattan, 1996. ISBN 2-7384-4080-0.
- HASSAINYA, M. Jemaiel. *Suivi de la stratégie méditerranéenne pour le développement durable. Développement agricole et rural. Étude nationale Tunisie*, volume 1. Plan Bleu-Ciheam. Tunis: Institut National d'Agronomie de Tunisie, CIHEAM i Ministère de l'Agriculture et de la Pêche - République Française, 2008. ISSN 1016-1228
- JAIDI, Ali. "Services sociaux et pauvreté de la Tunisie précoloniale et coloniale", en *Travail et Développement. Revue tunisienne des sciences du travail*, núm. 28. Tunis: Édition de l'INTES, 2011. Pàg. 173-188.
- KASSAB, Ahmed. *Histoire de la Tunisie. L'époque contemporaine*. Tunis: Société Tunisienne de Diffusion, 1976.

Bibliografia

- KHALDI, Raoudha i NAÏLI, Abderraouf. “Analyse des politiques de la sécurité alimentaire en Tunisie”, en PADILLA, Martine i LE BIHAN, Geneviève (ed.) *La sécurité alimentaire en Méditerranée*. Options Méditerranéennes: Série A. Séminaires Méditerranéens, núm. 26. Séminaire sur la Sécurité Alimentaire en Méditerranée, 1994/09/14-16. Còrdova: CIHEAM-IAMM, 1995. Pàg. 91-110. ISBN 2-85352-148-6.
- LABIDI, Lassad. “De l’assistance traditionnelle au service social: L’historique sur l’intervention sociale publique en Tunisie”, en *Revue d’Histoire Maghrébine*, núm. 112, 2003. Pàg. 483-512. ISSN 0330-8987
- LABIDI Lassaad. “Impact de l’État sur le travail social en Tunisie”, en *Les politiques sociales: La gestion du social*, núm. 3 i 4, 2005. Pàg. 32-41.
- LABIDI Lassaad. “Changements socioéconomiques et évolution de la formation des travailleurs sociaux tunisiens”, en *Travail et Développement. Revue tunisienne des sciences du travail*, núm. 28. Tunis: Édition de l’INTES, 2011. Pàg. 67-90.
- MOUELHI, Mohamed Ali. “Évolution de la pauvreté en Tunisie. Analyse des facteurs explicatifs”, en PADILLA, Martine; DELPEUCH, Francis; LE BIHAN, Geneviève i MAIRE, Bernard. *Les politiques alimentaires en Afrique du Nord*. Paris: Éditions Karthala, 1995. Pàg. 263-295. ISBN 2-7384-4080-0
- SECRETARIAT D’ÉTAT A L’INFORMATION TUNISIENNE, RÉPUBLIQUE TUNISIENNE. *Allocution Hebdomadaire du Président Habib Bourguiba* (versió francesa). Tunis, 5 Février 1960.
- SECRETARIAT D’ÉTAT AU PLAN ET AUX FINANCES, RÉPUBLIQUE TUNISIENNE. *Perspectives décennales de développement: 1962-1971*. Tunis, 1961.
- SKOURI, Mohamed B. Hedi. “Les programmes ciblés d’aide et réinsertion sociale en Tunisie”, en PADILLA, Martine; DELPEUCH, Francis; LE BIHAN, Geneviève i MAIRE, Bernard. *Les politiques alimentaires en Afrique du Nord*. Paris: Éditions Karthala, 1995. Pàg. 297-314. ISBN 2-7384-4080-0
- SRAÏEB, Nouredine. “L’idéologie de l’école en Tunisie coloniale (1881-1945)”, en *Revue du monde musulman et de la Méditerranée*, núm. 68-69. Aix-en-Provence: IREMAM, 1993. Pàg. 239-254. ISBN 2-85744-674-8 - ISSN 0997-1327.
- TRABELSI, Mohsen. “Développement régional et structuration de l’espace”, en *Le Développement en question. Dimension - Bilan- Perspectives*. Actes du Colloque: 24-29 novembre 1986. Série Études Sociologiques, núm. 16. Tunis: Université de Tunis – CERES, 1990. Pàg. 279-313.

Polítiques socials i treball social en el postneoliberalisme a l'Argentina

Social policies and social work in the postneoliberal Argentina

Raquel Castronovo¹

Resum

Com a resultat de la greu crisi social, econòmica i política ocorreguda el 2001 a l'Argentina es produeix un moviment polític de recuperació de la centralitat de l'Estat en les relacions socials. En aquest marc les polítiques socials mostren un canvi de paradigma i, com a conseqüència, canvis importants en la pràctica professional dels treballadors socials. Aquestes polítiques denominades de “contra-reforma” perquè intenten desfer el camí recorregut amb les reformes de l'estat del Neoliberalisme apunten a la inclusió social i la recuperació de drets a través de dos camins principals: les polítiques de transferències d'ingressos i les de generació de llocs de treball amb millora de les condicions de treball, d'ocupabilitat i capacita-ció. Les polítiques socials dirigides a incrementar l'autonomia models subjectes i l'organització social prenen un lloc important.

Paraules clau: Postneoliberalisme, Estat, drets ciutadans, inclusió social, universalitat.

Per citar l'article: CASTRONOVO, Raquel. Polítiques Socials i Treball Social en el postneoliberalisme a l'Argentina. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 126-139. ISSN 0212-7210.

¹ Trabajadora social y Magister en Servicio Social. Profesora titular regular en las Universidades UBA y UNLa. Directora de la Maestría en Políticas Sociales en la UBA y de la Carrera de Especialización en Abordaje Integral de Problemáticas Sociales en Ambitos Comunitarios en UNLa. rcastronovo@gmail.com

Abstract

As a result of the severe social, economic and political crisis occurred in 2001 in Argentina, a new political movement is been produced to recover the State centrality in social relations. In this frame, social policies show a change of paradigm and, therefore important changes in the professional practice of social workers. These policies are called 'counter reformation' because they intend to undo the effects of the neo liberalist reform by aiming social inclusion and the rights recuperation through two main ways: policies of income transfer and policies to generate employment with better work and capacitating conditions. Social policies to increase people's autonomy and social organization take an important place.

Key words: Post-neoliberalism, State, citizenship rights, social inclusion, universality.

Introducció

Les professions són construccions històriques i col·lectives. El treball social ho és. Per això l'intent de definir-lo sincrònicament és inútil ja que donarà com a resultat una idea errònia, incompleta i incapaç de donar compte de la necessària heterogeneïtat que resulta de la dinàmica, complexa i vertiginosa definició del que quotidianament els treballadors socials fan (re)definint en cada acte professional la identitat triada.

Necessàriament vaig a referir-me a una part del treball social a l'Argentina i, en tot cas, a les tensions i diferenciacions que en el col·lectiu professional es van configurant a partir d'aquests posicionaments teòrics, metodològics i tècnics que aquesta part, aquests "alguns" —que desperten el meu interès particularment i als quals vull referir-me— estan sostenint.

En aquest marc, i amb aquestes limitacions necessàries, es fa necessari portar a la reflexió la certesa que la naturalesa del treball social com a disciplina està estreta-

ment lligada a la qüestió social i per tant a l'Estat i les seves polítiques. Específicament a les polítiques socials, si és que pot diferenciar-se un camp que respongui a aquesta identificació després de travessar l'aspiració a realitzar abordatges integrals d'aquesta qüestió social, a la qual em referiré una mica més endavant.

Polítiques socials en el postneoliberalisme

En aquest marc ens proposem contextualitzar el moment d'això que anomenem canvi de paradigma en polítiques socials i aturar-nos en el concepte d'*universalitat* com un dels eixos significatius i debatuts d'aquesta transformació.

En els anys que han transcorregut des de 2003 s'han produït canvis tan importants en el model d'Estat i en les polítiques públiques que aquest genera, que és difícil reconèixer l'escenari actual com el mateix de la comoció econòmica, social i política del trencament institucional de desembre de 2001.

■ **La recuperació enorme de la inclusió social i els notables avenços aconseguits en l'efectiva portació de drets dels ciutadans ha estat resultat de polítiques governamentals tendents a recuperar nivells majors d'igualtat a través de línies centrades en el desenvolupament productiu amb inclusió social.**

Seguint Danani (2010), Hintze, S. i Danani, C. (2011) podem dir que les polítiques públiques que es desenvolupen des del 2003 ençà es caracteritzen per ser “polítiques de contrareforma”. És que, efectivament, l'esforç notable de l'acció governamental en la dècada ha estat signat per desfer el camí de la reforma de l'Estat en el període neoliberal. La recuperació enorme de la inclusió social i els notables avenços aconseguits en l'efectiva portació de drets dels ciutadans ha estat resultat de polítiques governamentals tendents a recuperar nivells majors d'igualtat a través de línies centrades en el desenvolupament productiu amb inclusió social. És a dir, es va canviar la direccionalitat de la política econòmica, el que va permetre la creació de sis milions de llocs de treball i es treba-

■ **Es treballa incansablement en la distribució de la riquesa mitjançant l'aplicació de diverses eines de transferències d'ingressos que actualment constitueixen l'eix principal de la política social de l'Argentina.**

lla incansablement en la distribució de la riquesa mitjançant l'aplicació de diverses eines de transferències d'ingressos que actualment constitueixen l'eix principal de la política social de l'Argentina.

Pel que fa al creixement, la línia governamental se centra en polítiques actives sostingudes d'incentiu a la producció, creació de llocs de treball, un proteccionisme creixent a les produccions nacionals, amb èmfasi en l'agregat de valor als productes bàsics i participació creixent del desenvolupament tecnològic en aquest procés, així com l'equilibri cada vegada més vigilat de la balança comercial. Un factor decisiu en l'elecció de la ruta escollida per garantir el creixement econòmic ha estat la negociació amb els organismes creditors externs per al pagament del voluminós deute extern que va ofegar l'economia nacional durant diverses dècades i va imposar polítiques d'ajustament als governs nacionals.

Un altre factor determinant va ser la renacionalització dels actius tal com la línia aèria de bandera, l'explotació d'hidrocarburs, etc.

Al seu torn, la inclusió social es recolza en l'accés a l'ingrés a través del treball, la regulació estatal de les relacions laborals, així com la recuperació de les condicions d'ocupació bo o decent, la redistribució de la riquesa i la democratització de les relacions socials en general.

En termes polítics, naturalment, designar aquest període històric com a “postneoliberal” implica admetre l'existència d'una tensió entre els aspectes identificadors del projecte neoliberal, que a més no poden desfilarse dels escenaris històrics en què es va desenvolupant, i els diferents projectes polítics que al món es venen plas-

mant amb expectatives de canvi de direccionalitat respecte d'aquell projecte.

Així mateix cal advertir que segueix pendent la batalla cultural per l'eliminació de valors d'alt consum i individualisme propis de l'etapa neoliberal que han permeat la idiosincràsia argentina durant els darrers quinze anys abans de la crisi de l'any 2001 i que encara segueixen vigents en bona part de la societat.

S'ha produït en l'última dècada una important reactivació econòmica amb fort impacte en la creació de llocs de treball i en la millora general de les condicions laborals, entre les quals es destaquen la recuperació de les proteccions socials lligades al salari, increment del valor dels ingressos dels treballadors, o disminució gradual de l'ocupació flexibilitzada, per exemple. Però també es van produir canvis substancials en altres polítiques públiques lligades lateralment a la política d'ingressos.

■ **S'ha produït en l'última dècada una important reactivació econòmica amb fort impacte en la creació de llocs de treball i en la millora general de les condicions laborals, entre les quals es destaquen la recuperació de les proteccions socials lligades al salari, increment del valor dels ingressos dels treballadors, o disminució gradual de l'ocupació flexibilitzada, per exemple. Però també es van produir canvis substancials en altres polítiques públiques lligades lateralment a la política d'ingressos.**

Pel seu caràcter gairebé paradigmàtic, prenem la política previsional, posant l'accent especialment en el fet que s'abandona la concepció que entén el sistema de previsió com un règim d'estalvi individual per a la cobertura de les necessitats que cadascú haurà d'afrontar quan s'hagi d'abandonar la vida productiva, concepció assimilada a l'assegurança individual, i a poc a poc es va arribant a la matriu que enquadra les proteccions socials a la vellesa com un sistema solidari que s'independitza de les aportacions de cada ciutadà durant l'etapa d'activitat laboral per anar progressant cap a una configuració de piràmide aplanada en la qual es pugin els valors de les jubilacions i pensions mínimes, i s'escurcin les distàncies amb les jubilacions i pensions de nivells més alts i la incorporació massiva al sistema de previsió de gent gran sense aportacions jubilatòries que no s'haguessin pogut jubilar mai sense aquesta política d'inclusió social i de protecció de drets.

Considerem paradigmàtic aquest redireccionament de la política de protecció social dels adults grans justament perquè ens permet visualitzar la direccionalitat del conjunt de les polítiques públiques de protecció social constatant que cadascuna de les polítiques públiques ja porta el motor de la disminució progressiva de l'exclusió social i les desigualtats tan profundes que van caracteritzar la construcció social del neoliberalisme.

En la mateixa línia de polítiques de protecció social enfocades a garantir els drets ciutadans i amb ells incrementar els nivells d'inclusió social, s'han d'analitzar els canvis produïts en els sistemes d'assignacions familiars. Els mateixos desenvolupen es-

tratègies de protecció a les famílies a través de prestacions en diners en les circumstàncies de vida en què es requereixen més ingressos. És el cas típic de la família amb fills menors a càrrec, o situacions d'embaràs de la mare, naixement, adopció o discapacitat d'algun dels fills, etc. Les assignacions, com sabem, no integren el salari, ja que són beneficis del dret de la seguretat social, instituïts en funció del principi de solidaritat.

La societat assegura així aportacions en diners perquè les famílies puguin fer front a la responsabilitat de criar-los i educar-los, atendre les seves necessitats especials, fins i tot abans del naixement o quan una discapacitat fa que es presentin requeriments específics. La compensació econòmica tendeix a concórrer en la cobertura de l'increment de despeses que requereix la resposta adequada a cadascuna d'aquestes circumstàncies.

Si bé l'objectiu és provar d'evitar que la insuficiència d'ingressos afecti les expectatives de desenvolupament integral dels infants, aquesta figura de la seguretat social va estar associada des de l'inici a la condició laboral del treballador assalariat i es va regir per criteris relacionats amb les sumes percebudes pel treballador. Aquesta figura de la protecció social ha de ser llegida des de la lògica dels drets dels quals els treballadors són titulars o portadors.

El concepte de *drets ciutadans* ha recuperat el seu lloc en el debat de les ciències socials contemporànies a partir de la constatació dels efectes d'exclusió social i trencament de les trames solidàries del llaç social ocorreguts en el món a partir de l'aprofundiment de les reformes neoliberals.

L'existència de ciutadans que han quedat exclosos de l'exercici dels seus drets com a resultat de l'agreuament de les condicions socials i econòmiques de vida, no només és una injúria per al sentit de justícia social bàsic, sinó que posa en perill la condició de ciutadans del conjunt de ciutadans que es defineix com inclosos o no exclosos. S'ha sostingut reiteradament que l'existència de l'exclusió social no és un tema que afecti només els qui han perdut els seus drets sinó que transforma substancialment el conjunt.

Zygmunt Bauman (2011) treballa aquesta qüestió i relaciona el paper que juga un fusible, entès com la part més feble, en un sistema, o el tram més vulnerable d'un pont, o la baula menys forta d'una cadena i l'efecte en el col·lapse general que ocasionen quan són afectats. Quan un fusible per excés de càrrega es fon, és tot el sistema elèctric el que s'interromp. De la mateixa manera, ens diu, quan un tram més vulnerable d'un pont rep sobrecàrrega cau tot el pont i també la cadena perd tota la seva càrrega i deixa de funcionar quan una baula més fràgil s'obre.

També Robert Castel (1994) involucra el conjunt de la societat quan substitueix el concepte d'*exclusió* pel de *desafiliació* atribuït aquest al conjunt dels ciutadans, hagin perdut o no l'exercici dels seus drets. L'autor entén que la pèrdua dels drets és un fenomen centrífug que afecta tots els ciutadans en tant que treballadors per les alteracions en el mercat de treball. Aquestes pesen tant sobre els que van quedar fora del sistema com a aquells que, tot i comptant amb una ocupació, temen perdre-la i a més pateixen les transformacions negatives en la baixa de la qualitat

de l'ocupació, menor retribució, contractes flexibilitzats, pèrdua dels drets laborals generant un sentiment d'angoixa davant el risc de perdre els drets juntament amb l'ocupació segur. Diu Zygmunt Bauman (2011) "...Tots tenim por. Hem perdut la seguretat. Tots temem ser exclosos, humiliats..."

Hem dit (Raquel Castronovo, 2005) que una ciutadania formal, on només compten els drets polítics i civils –i aquests bastant disminuïts–² i s'han perdut els drets socials i econòmics és una ciutadania de categoria subalterna.

Efectivament l'existència d'una ciutadania de segona categoria modifica el concepte de *ciutadania* en si i incideix en la qualitat de la ciutadania del conjunt. Una de les característiques que defineixen actualment la categoria és justament la igualtat davant la llei. La societat moderna es basa en el pacte tàcit pel qual tots els membres accepten les regles de la convivència. Raquel Castronovo (2005).

Un dels efectes d'aquest capgirament és la criminalització de l'exclusió, així com el desdibuixament dels efectes globals de pèrdua de qualitat de la vida social que afecta la totalitat. Diu Zygmunt Bauman (2011): "L'augment de la desigualtat gairebé mai es considera senyal d'un problema que no sigui estrictament econòmic; per altra banda, en la majoria dels debats –relativament escassos– sobre els perills que comporta la desigualtat per a les societats es prioritzen les amenaces cap a la llei i l'ordre i es deixen de banda els perills

que amenacen a components tan superlatius del benestar social general com la salut mental i física de tota la població, la qualitat de la seva vida quotidiana, el tenor del seu compromís polític i la fortaleça dels llaços que la integren en el si de la societat".

Els efectes de l'exclusió social han estat devastadors a Amèrica Llatina (tal com ho estan sent en altres punts del planeta), però l'evidència d'aquests "danys col·laterals" per a Bauman ha produït marques polítiques, socials i culturals significatives que estan, a seu torn, generant reaccions.

A l'Argentina, i en molts dels països d'Amèrica del Sud, existeixen actualment projectes polítics, des de començaments del segle XXI, que proposen el creixement econòmic amb inclusió social com a principi fundador i com a proposta operativa, que persegueixen el propòsit de recuperar les condicions perdudes per aquells danys i transformar la direccionalitat dels projectes polítics i econòmics. Aquest objectiu travessa el conjunt de les polítiques públiques i és suport de les diverses mesures de govern, encara que igual que en cada un dels països alineats amb aquesta visió, es va donant amb processos particulars, enfrontant diferents obstacles i exigint diferents qualitats de gestió política per a la seva resolució.

En els debats dels organismes llatinoamericans com UNASUR i en el recentment conformat CELAC se sosté reiteradament la necessitat de recuperació de la interven-

² Efectivament els drets civils tendeixen a veure's limitats progressivament en els fets quan el reclam per l'exercici d'aquells drets econòmics i socials es torna molest per als que es mantenen inclosos i han resultat beneficiats per la distribució polaritzada de la riquesa cada cop més concentrada en poques mans en tot el món.

ció estatal en la configuració de polítiques que garanteixin l'autonomia i sobirania dels països membres davant els organismes internacionals que vénen exercint pressió per al sosteniment del model neoliberal i les seves metodologies de concentració de la riquesa i protecció del dispositiu hegemònic internacional del capitalisme financer. L'aprofundiment de les mesures d'ajustament en nombrosos països davant la crisi econòmica i financera i el desastre dels governs i les polítiques econòmiques d'aquests davant d'aquesta mostra amb claredat quins serien els destins dels països d'Amèrica del Sud si no s'enfortís aquesta autonomia en la definició de polítiques econòmiques i aquesta sobirania en el comandament polític.

Carlos Vilas (2013) assenyala “la correlació existent entre política social i drets de ciutadania així com el paper estratègic de l'Estat en l'ampliació de la projecció d'aquests drets i a dotar la democràcia d'eficàcia social. La política social va contribuir així mateix a una major ampliació del mercat de consum en el marc d'una estratègia d'acumulació extensiva dinamitzada pel creixement de la demanda.”

Considerem l'exclusió social com l'expressió de la suma dels patiments socials propis d'aquest temps, tant en l'exclusió ocasionada en la pobresa estructural que l'Argentina no va aconseguir desterrar, com el que va ser la resultant de la més funesta crisi d'empobriment que va viure l'Argentina en el període del canvi de segle, manifesta en pobresa per ingressos, pèrdua de llocs de treball en un 25% de la població econòmicament activa i pèrdua de les proteccions socials al treball, la flexibilització laboral i la caiguda del nivell

dels salaris. És per això que les polítiques socials més importants a l'Argentina aborden des de diferents perspectives aquesta condició de pèrdua de drets ciutadans a través de tres línies de polítiques actives, en les que s'expressa, tal com expressa Carlos Vilas (2013), “Una nova correlació política de forces socials va permetre encarar a l'Argentina, a partir del 2003, un viratge profund tant en l'estratègia d'acumulació de capital com en matèria de política social. Aquesta va deixar de ser vista com l'ambulància que recull les víctimes del procés econòmic per convertir-se en ingredient d'una estratègia global de desenvolupament i inclusió social.”

1. La intervenció estatal en la qüestió laboral a través de la creació de llocs de treball, del desenvolupament d'iniciatives diverses d'economia social a través de plans com el MANOS A LA OBRA, ARGENTINA TRABAJA i ELLAS HACEN, la regulació de les condicions de treball i l'enfortiment del sector productiu a través de la inversió directa com per exemple en el procrear el pla d'habitatges més ambiciós de la història argentina, que a més de concórrer en l'accés a l'habitatge de grans i diversos sectors socials ha dinamitzat el mercat intern a totes les branques de la producció que es dinamitzen a partir de la construcció, la creació de línies creditícies toves per a les petites i mitjanes indústries,
2. Les polítiques de transferències d'ingressos com l'Assignació Universal per Fill (AUH) i les seves ampliàries a les mares embarassades i als jo-

ves, el pla PROGRESAR i la llei de mobilitat jubilatòria que garanteix l'actualització de les sumes que cobren els passius en dos augments automàtics anuals.

3. Les polítiques de democratització social, reconeixement de drets de sectors vulnerats i promoció de la participació social, des d'una perspectiva d'equitat transversal a tots els sectors.

En tots aquests camps s'ha obert més que en cap moment de la història de la professió l'espai per a una inserció professional respectada i valorada. S'han incrementat les oportunitats de capacitació de postgrau amb iniciatives de formació en servei a partir d'esforços conjunts entre les universitats públiques i els organismes de govern.

Els treballadors socials i el seu quefer professional

Tal com s'ha dit en els paràgrafs introductoris d'aquest escrit, no és correcte descriure una identitat professional ni assenyalar un enfocament com a hegemònic i dominant en el col·lectiu professional. En molts camps de l'acció estatal i també en el camp de les polítiques socials subsisteixen models d'atenció propis del neoliberalisme com a seqüela necessària de les estructures institucionals més rígides o dels sectors socials i jurisdiccions governamentals que no participen del projecte del postneoliberalisme.

També hi ha factors propis del perfil professional dels mateixos treballadors socials, les seves tradicions sobre la seva pràctica professional, els seus sabers i ha-

bilitats tècniques més pròpies de la seva formació de grau i les seves experiències de camp prèvies que d'una elecció lliure sobre en què i com treballar.

Descriurem llavors algunes de les característiques més notables del que el col·lectiu professional està fent, especialment discernint per la innovació o inusual d'aquestes pràctiques i no per la seva naturalesa de representativa del sector majoritari.

Gustavo Papili (2013) expressa que “un projecte ètic-polític, considero que aquest tema ha de ser enfocat des d'una perspectiva de camp, en el qual es dona una lluita simbòlica per aconseguir l'hegemonia d'una —entre altres— determinada visió de la professió i del món social, i és en els espais de treball professional on es posa en acte o significa.”

Recentralització de l'estat nacional i reversió del procés de descentralització

La presència de les polítiques nacionals en el total del territori nacional va posicionar les polítiques públiques que l'Estat nacional va establir per al compliment dels fins establerts en el projecte polític que s'ha portat a terme des de l'any 2003. Aquest projecte, que es proposa desenvolupar amb inclusió social i que anomenem postneoliberalisme requereix que es pugui arribar amb les principals accions d'Estat al conjunt de la ciutadania. Aquesta línia estratègica es va poder tirar endavant articulament políticament i institucionalment amb els governs provincials i locals, però fonamentalment ha estat possible gràcies a la decisió d'un accionar concret amb un desplegament tècnic de caràcter innova-

dor. Per això hi ha molts treballadors socials que treballen en polítiques nacionals viatjant per tot el territori nacional articulant amb equips professionals de les províncies i els territoris i els actors dels governs locals. També hi ha nombrosos treballadors socials de les províncies que treballen en programes nacionals. Hi ha oficines i serveis nacionals distribuïts al llarg i l'ample del territori nacional, hi ha nombroses oportunitats de capacitació i una frondosa activitat en investigació, produccions escrites i participació en activitats on es discuteixen aquestes temàtiques des d'una concepció interdisciplinària.

Polítiques universalitzants. En contraposició a les polítiques focalitzades del neoliberalisme i des d'una postura crítica respecte a l'universalisme de l'Estat de Benestar, que va homogeneïtzar les políti-

■ **En contraposició a les polítiques focalitzades del neoliberalisme i des d'una postura crítica respecte a l'universalisme de l'Estat de Benestar, que va homogeneïtzar les polítiques sense atendre les necessitats diferenciades dels grups socialment més vulnerables, en aquest projecte postneoliberal es proposa un tipus de línies estratègiques que apunta a generar condicions d'accés universal als drets, posicionant als diferents sectors que pateixen diverses condicions de desigualtat en condicions d'accedir finalment a condicions igualadores en l'accés a drets.**

ques sense atendre les necessitats diferenciades dels grups socialment més vulnerables, en aquest projecte postneoliberal es proposa un tipus de línies estratègiques que apunta a generar condicions d'accés universal als drets, posicionant als diferents sectors que pateixen diverses condicions de desigualtat en condicions d'accedir finalment a condicions igualadores en l'accés a drets. Això ha implicat un debat intens i medul·lar sobre la relació dels treballadors socials amb l'Estat entenen que és l'Estat el garant que tots i cadascun dels ciutadans accedeixin a l'exercici dels drets integrals que li corresponen en una posició d'igualtat.

Hem dit que “S’ha entès per focalització l’aplicació segmentada a un sector de població de determinades cobertures o proteccions per part de l’Estat en virtut de l’aplicació de criteris de jerarquització i selecció de la població escollida. En la majoria dels casos, l’aplicació d’aquests criteris de focalització ha estat relacionada amb la prioritització de la pobresa extrema”. Raquel Castronovo, coord. (2013).

“Aquestes línies d’acció han mostrat algunes diferències amb el model tradicional de polítiques universals, almenys aquelles contra les quals es contrastava a les polítiques focalitzades, en el període neoliberal.

Efectivament la universalitat ha deixat de ser un criteri operatiu que es defineix com un atribut de la política dissenyada per convertir-se en un criteri de meta. És a dir, es busca la protecció universal però, en vistes al fet que subsisteix un context que difereix d’aquell de plena ocupació regulat en el qual es va pensar l’Estat Social o de Benestar, els atributs operatius han de mutar als efectes de garantir la fita a assolir.”

Integralitat en l'abordatge, interdisciplina en el camp de les idees: Com ens ensenya la filosofia de la ciència, el nexa existent entre la manera de pensar sobre la realitat i la manera d'actuar-hi és indissoluble. L'epistemologia moderna, a partir d'acceptar la complexitat de la realitat, ens exigeix pensar-hi complexament. Això imposa abandonar alguns dels principis de la ciència simple i amb ella renunciar a fragmentació de l'objecte de coneixement que resulta de l'anàlisi i la síntesi com a camí del coneixement.

Les marques que ha deixat en el camp de les idees el positivisme ha instal·lat determinats supòsits en la nostra manera de pensar i tradicions tècniques en la nostra manera d'actuar professionalment.

No obstant això la complexitat de la realitat social amb la qual ens toca enfrontar-nos no ha fet descobrir que comprendre-la com a totalitat exigeix veure alguna cosa més que la suma de les parts. La decisió d'actuar sobre les causes en accions que afrontin aquestes situacions problemàtiques en tant que problemes socials que s'han de resoldre col·lectivament exerceix pressió sobre la nostra manera de conèixer aquesta realitat i la manera d'explicar-la. Les disciplines tradicionals no ens brinden els elements teòrics i metodològics per a abastar en la seva tota la seva complexitat.

L'abordatge integral dels problemes socials requereix de la concurrència de sabers disciplinaris diferents, pel que es fa obligat el acoblament d'equips interdisciplinaris que aconseguixin articular els seus marcs conceptuals i les seves metodologies de treball darrere d'una comprensió total de la realitat en la seva complexitat.

En el reconeixement de la unitat de l'objecte del nostre treball –i el nostre coneixement– hi ha la principal eina per guanyar la fragmentació del camp. Per cert que hauran d'afrontar-se les dificultats de la integració de diferents llenguatges, metodologies, perspectives teòriques. Pensar junts contribueix a la construcció d'un objecte de coneixement i d'intervenció únic. És per això que la conformació d'equips interdisciplinaris en les institucions i en els diferents programes. És molt habitual veure xarxes d'organitzacions institucionals en funció d'una atenció integral, amb professionals treballant interdisciplinàriament.

Per cert que la interdisciplina presenta un pla conflictiu com és la interprofessionalitat.

La integralitat no s'hauria de limitar al camp del coneixement sinó que hauria d'aconseguir l'acció integrada i integral en l'accionar professional. Però això exigeix la resolució d'una antiga tensió producte de la història de les professionals que s'expressa en l'existència de professions dominants i professions subalternes, amb diferents graus de prestigi i reconeixement social, amb assignacions salarials diferents i diferent grau de poder a l'interior de les institucions. El treball social com a cos professional ha treballat col·lectivament amb molt d'esforç per superar el seu paper de subalternitat davant d'altres professions dominants encara que no en tots els casos ho ha aconseguit totalment encara.

Territorialitat com a criteri organitzador de la intervenció

No obstant això l'estructura organitzacional d'Estat que arrossega la concepció de polítiques orientades als problemes mostra tot la vella matriu sectorial que presenta obstacles difícils de treure a l'hora de generar polítiques que donin respostes integrals a la població.

A més la convergència de línies programàtiques del govern nacional, les dels governs provincials i dels governs locals dirigits a les mateixes poblacions en els territoris presenta el desafiament de resoldre també aquesta articulació imprescindible. En aquests espais territorials es presenta a més la trobada entre actors governamentals i els que provenen d'organitzacions socials.

Es treballa des del supòsit que és l'àmbit territorial, el barri, la comunitat, el municipi el que facilita i alhora exigeix l'articulació de totes les línies d'acció, força la negociació per optimitzar l'acció conjunta i en molts casos es facilita amb l'existència d'eines o dispositius que promouen i també normatitzen aquesta integració. És el cas de les taules de gestió, que s'han multiplicat per tot el territori nacional estimulades des de la gestió del Consell Nacional de Polítiques Socials però que posteriorment tenen un desenvolupament autònom.

És útil esmentar en aquest tema la Llei Nacional 26.061, de Protecció Integral dels Drets de les nenes, nens i adolescents i Família, o la Llei 26.657, de Salut Mental, ja que tots dos instruments jurídics contemplen dispositius territorials interdisciplinaris, intersectorials i interjurisdiccionals

(municipi, província i nació) articulats en l'acció a partir de les particularitats i requeriments específics de cada localització.

Inserció en espais d'abordatge a nivell macropolític de la qüestió social

Des de la dècada dels 80 i a través dels canvis significatius que es van operar en els projectes curriculars dels treballadors socials es van anar ampliant les capacitats en sentit de poder participar en les lectures contextuais per poder explicar les causes estructurals dels problemes socials que pateixen els subjectes, les famílies i els grups. De la mateixa manera, es van anar adquirint els coneixements metodològics i instrumentals necessaris per participar en la planificació i gestió de programes socials a nivell macro.

Cada vegada més es mostra en tota la seva magnitud la distància que s'ha anat consolidant entre els treballadors socials que aborden els problemes del subjecte centrant-se en la seva història social individual, d'aquells que decideixen afrontar les situacions estructurals així com a les accions governamentals per apuntar a la intervenció en els factors causals que les provoquen, traient els problemes, necessitats i patiments de l'àmbit individual per col·locar-los en el terreny col·lectiu.

En el primer grup és habitual trobar treballadors socials que expliquen els problemes, patiments i necessitats dels subjectes en les seves condicions personals i la seva història social explicant les causes a la cruïlla entre aquests factors personals i les condicions que el context li ha anat presentant. En gairebé tots els casos l'al-

ternativa de resolució passa per les transformacions possibles de realitzar en els comportaments d'aquest subjecte individual.

De vegades desplegant accions tendents a fer que el subjecte mateix prengui la iniciativa de disputar en forma autònoma pels seus drets, empoderant i exigint el ple exercici dels seus drets. En altres casos –lamentables i força habituals–accedint a serveis i proteccions a canvi de demostrar el seu “bon comportament” en termes socials i la seva adequació a les expectatives de les institucions (i els treballadors socials) del que ha de ser un bon ciutadà.

El sector de treballadors socials que defineix el seu objecte d'intervenció centrant la seva mirada en les condicions sociopolítiques que produeixen situacions estructurals de desigualtat, desigualtat, injustícia i exclusió social desplega accions específiques lligades tant a participar en la planificació i gestió de polítiques públiques.²

El camp d'exercici professional dels treballadors socials avui a l'Argentina

Les polítiques socials i altres convergents tals com les de salut, de treball, d'educació o de seguretat social, sostenen en les seves diferents jurisdiccions serveis d'atenció directa als ciutadans. Hi ha treballadors socials a les escoles, als hospitals i centres de salut o unitats sanitàries, en els municipis, en els jutjats o els tribunals, a

les oficines que els governs han obert per a l'atenció de qüestions de gènere, de violència, d'addiccions, per a adolescents i joves, per a gent gran, per a migrants. Aquests camps d'exercici professional s'han obert i consolidat.

■ **Però hi ha un camp nou que s'ha enfortit en els últims anys i és el dels programes socials que generen acció directa respecte a problemàtiques específiques i una població objectiu que no es circumscriu a un radi d'abast curt o mitjà.**

Però hi ha un camp nou que s'ha enfortit en els últims anys i és el dels programes socials que generen acció directa respecte a problemàtiques específiques i una població objectiu que no es circumscriu a un radi d'abast curt o mitjà. Només per exemplificar esmentaré a alguns programes de gran diversitat on hi ha nombrosos col·legues treballadors socials treballant, per cert en propostes interdisciplinàries.

Des de l'etapa neoliberal en què es va descentralitzar l'educació cap a les províncies en Ministeri d'Educació de la Nació no tenia una acció directa en l'àrea. No obstant això s'han desenvolupat diverses línies de polítiques actives en el territori nacional entre les quals cal destacar els programes socioeducatius com ara FINS de terminalitat educativa i Connectar

³ Vegeu que no parlem aleshores del camp de la política social ja que, com a resultat de la perspectiva d'abordatge integral dels problemes socials, la intencionalitat de segmentar un camp de polítiques socials estrictament definit és rebutjada.

Igualtat, programa del ANSES i el Ministeri d'educació de la Nació dirigit a la resolució de la bretxa digital, programa PROGRESSAR de transferència d'ingressos a adolescents i joves perquè compleixin la seva escolaritat o la seva capacitació laboral, tirat endavant conjuntament amb el Ministeri de Treball i el Ministeri de Desenvolupament Social, el programa ELLES FAN de desenvolupament productiu en el format d'economia social i capacitació per a dones caps de llar i molts més. En tots ells treballen treballadors socials.

Al mateix temps és imprescindible esmentar a la AUHPS La Assignació Universal per Fill per a la Protecció Social, política mare de transferència d'ingressos als nens i adolescents fills de pares que per la seva condició laboral no perceben l'assignació per fill de la seguretat social. Aquesta és una política de caràcter universalitzant ja que amb accions focalitzades apunta a posar a aquests sectors socials exclosos i vulnerables en condicions d'igualtat en relació a altres no exclosos. Entenem que el resultat és d'universalització, per la qual cosa la defineixo com una alternativa superadora en relació amb les polítiques universals.

Els treballadors socials assenyalen que des de la implementació de la AUHPS les demandes cap als treballadors socials en els serveis socials de les institucions o organismes en els quals s'exerceixen han canviat, ja que l'assistència material per a la supervivència no té la rellevància ni visualització que històricament ha tingut. Això ha permès el desplegament de línies d'intervenció en promoció social, la generació d'incentius per a l'autogestió i la gestió associada a organitzacions. En aquest marc

■ Això ha permès el desplegament de línies d'intervenció en promoció social, la generació d'incentius per a l'autogestió i la gestió associada a organitzacions.

pren una importància significativa la línia de treball en capacitació i transferència de tecnologia social, ja que és un element rellevant per a l'èxit de tots els dispositius d'organització comunitària, de resolució col·lectiva dels problemes socials i d'economia social.

Així mateix cal esmentar l'ampliació de la cobertura de seguretat social a la gent gran, ja que des de l'any 2003 es va aplicar l'emergència previsional generant mesures de protecció perquè tots els adults en edat de jubilar-se (passar a situació de passivitat) es poguessin adherir a plans de moratòria així com l'accés a jubilació per als més grans que no haguessin tingut aportacions en quantitat suficient, ja sigui per haver estat desocupats, per haver treballat en condicions de precarització o haver estat mestressa de casa. D'aquesta manera, es va ampliar la quantitat de jubilats i pensionats en un milió de beneficiats i es va garantir la mobilitat dels ingressos dels jubilats amb una llei que preveu dos increments anuals de les sumes a percebre. En aquest camp, particularment en els programes vinculats amb el sector des del Ministeri de desenvolupament social o des de PAMI, l'obra social de jubilats i pensionats, s'han ampliat els espais d'acompliment per als treballadors socials.

Hi ha altres espais innombrables tant en els sectors tradicionals com en àrees més innovadores, però, com una forma de tan-

cament per a aquestes reflexions, valgui l'assenyalament que en la mesura que la direccionalitat política en aquests últims anys s'orienta cap a la inclusió social, i aquest propòsit és concurrent amb els objectius de la professió de treball social,

més enllà de les diferents visions personals o d'alguns grups respecte a les accions que s'han de dur a terme per aconseguir-ho, això s'ha manifestat en una ampliació evident i constatable del camp professional i millora de les condicions laborals.

Bibliografia

- BAUMAN, Zygmunt. *En busca de la política*. Buenos Aires: Fondo de Cultura Económica, 2001. ISBN 0-7456-2171-6.
- BAUMAN, Zygmunt. *Daños colaterales. Desigualdades sociales en la era global*. Buenos Aires: Siglo XXI, 2011. ISBN 978-6071608154.
- BRIGGS, John i PEAT, David. *A través del maravilloso mundo del espejo*. Gedisa, 2005. ISBN 84 – 7432-344-4.
- CASTEL, Robert. *Las metamorfosis de la cuestión social*. Buenos Aires: Paidós, 1994. <https://catedracoi2.files.wordpress.com/2013/05/castel-robert-la-metamorfosis-de-la-cuestion-social.pdf> (Consulta el 30/10/2014).
- CASTRONOVO, Raquel (coord.). *Algunos interrogantes sobre las políticas sociales en el marco de los cambios de paradigmas en el campo de las políticas públicas*. Buenos Aires: EUDEBA, 2013. ISBN 978-950-23-2170-7.
- GARCÍA DELGADO, Daniel i NOSETTO, Luciano. *El desarrollo en un contexto postneoliberal*. Buenos Aires: Flacso / Ciccus, 2006. ISBN 987-9355-31-8.
- HINTZE, S. i DANANI, C. (coord.). *Protecciones y desprotecciones: la seguridad social en Argentina 1990-2010*. Buenos Aires: Ed. Universidad Nacional de General Sarmiento, 2011. ISBN 978-987-630-097-1.
- KAMINSKY, Gregorio. *Tiempos inclementes*. Buenos Aires: Ediciones UNLa Lanús, 2005. ISBN 987-22022-4-9.
- VILAS, Carlos. “Estrategias económicas y estrategias de política social”, en CASTRONOVO, Raquel. (coord.). *Políticas sociales en debate*. EUDEBA, 2013. ISBN 978-950-23-2170-7.
- VILAS, Carlos. *Después del neoliberalismo*. Ediciones UNLA. ISBN 978-987-1326-60-0.

Polítiques socials, assistència social i intervenció social al Brasil

Social policies, social care and social intervention in Brazil

Eveline Chagas Lemos¹

Resum

Aquest article presenta resumidament la Política Nacional d'Assistència Social (PNAS) del Brasil i com s'organitza el Sistema Únic d'Assistència Social (SUAS), fent èmfasi en l'atenció primària i en la intervenció dels treballadors socials en aquest context. És per això que es presenten diferents dades sobre la realitat brasilera i sobre el desenvolupament de la professió de treball social en aquest país.

Paraules clau: Política social, assistència social, treballadors socials, intervenció.

Per citar l'article: CHANGAS LEMOS, Eveline. Polítiques socials, assistència social i intervenció social al Brasil. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 140-151. ISSN 0212-7210.

Abstract

This article reviews the National Policy for Social Assistance (PNAS) in Brazil and how the Unified Social Assistance System (SUAS) is organized, with an emphasis on primary care and the intervention of Social Workers in this context. It presents the Brazilian context and the development of Social Work profession.

Key words: Social policy, social assistance, Social Workers, intervention.

¹ Treballadora social i doctora per la Universitat de Barcelona. evelinecl@hotmail.com.

Introducció

Aquest article aborda el tema de les polítiques socials al Brasil i la intervenció dels treballadors socials en aquest context i és resultat de les reflexions que vaig fer, i segueixo fent, des dels inicis de la construcció de la meua tesi doctoral *Trabajo social con familias*, on he fet un estudi comparat (entre el Brasil i Catalunya) sobre com els treballadors socials intervenen amb les famílies en l'àmbit dels serveis socials bàsics.

Tota intervenció professional està emmarcada en un context social, polític i econòmic específic. Per comprendre la intervenció dels treballadors socials al Brasil cal conèixer una mica la realitat brasilera, el desenvolupament de la professió i el context social i polític on els treballadors socials exerceixen la seva activitat professional.

Breu contextualització del Brasil

El Brasil (oficialment República Federal del Brasil) és un país de dimensió continental. Té una superfície de 8.500 km² i una població aproximada de 203 milions d'habitants, que el situa mundialment en la 5a posició tant en territori com en població. Fa frontera amb la majoria dels països sud-americans, llevat de Xile i Equador. Posseeix una societat multiètnica, formada per descendents d'europaus, indígenes, africans i asiàtics. L'idioma oficial és el portuguès, la religió amb més seguidors és el catolicisme i el règim de govern és el presidencialisme.

El componen 26 estats i un Districte Federal (on se situa Brasília, la capital del

país), distribuïts en cinc regions: nord, nord-est, centre-oest, sud-est i sud. Les regions són molt diferents entre si, en aspectes que van des de la vegetació i clima, fins al desenvolupament social i econòmic.

Actualment el país viu un període de desenvolupament, i es destaca com la major economia a Llatinoamèrica (basant-se en el PIB PPA - paritat de poder adquisitiu); la 7a major economia del món (Espanya ocupa la 15a posició); i se'l considera un dels països emergents, juntament amb Rússia, l'Índia i la Xina.

No obstant això, les dades de l'Institut de Geografia i Estadística de Brasil (IBGE) i de l'Organització de les Nacions Unides (Human Development Report) revelen una trista realitat: el 41,9% de la riquesa del Brasil pertany al 10% de la població, i sumant els altres 20% més rics, el percentatge puja al 72%. El 29% restant de la riquesa del país està distribuïda entre el 70% de la població. El país ocupa la posició 85 a l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH), que té en compte la vida llarga i saludable, el nivell educatiu i el nivell de vida digne (Espanya ocupa la posició 23).

El context de desigualtat (de rendiments, d'educació, de salut, etc.) és un dels factors generadors de la violència al país. D'acord amb l'Informe del Consell Ciutadà per a la Seguretat Pública i Justícia Penal, el Brasil té 16 ciutats entre les 50 més violentes (índex d'homicidis) del món.

Com que el Brasil és un país amb un índex alt de desigualtat, la majoria de treballadores/s socials intervenen amb persones en situació de vulnerabilitat i risc social.

El treball social al Brasil

Les primeres escoles de treball social al Brasil van sorgir a finals de la dècada de 30, quan el país vivia un període intens d'industrialització i urbanització. Els orígens de la professió estan associats a la lluita pels drets dels treballadors.

■ Els orígens de la professió estan associats a la lluita pels drets dels treballadors.

La professió es va regular l'any 1957, constituint una de les primeres, en l'àmbit social, a tenir aprovada per llei la seva regulació. L'any 1947 s'aprova el seu primer Codi d'ètica professional, i des de la primera versió va ser modificat cinc vegades; la darrera és del 1993.

El 1950 es van crear, respectivament, els consells estatals i el Consell Federal de Servei Social, amb l'objectiu d'orientar, disciplinar, normalitzar, fiscalitzar i defensar l'exercici professional dels treballadors socials. Les seves atribucions estan descrites a la Llei 8.662/1993.

La formació dels treballadors socials al Brasil prima la capacitat teoricometodològica i eticopolítica, amb l'objectiu de facilitar l'aprehensió crítica dels processos socials a partir d'una perspectiva de tota-

■ La formació dels treballadors socials al Brasil prima la capacitat teoricometodològica i eticopolítica, amb l'objectiu de facilitar l'aprehensió crítica dels processos socials a partir d'una perspectiva de totalitat.

litat. El Ministeri de l'Educació al Brasil determina les directrius del currículum acadèmic, que té com a assignatures obligatòries sociologia, teoria política, economia política, filosofia, antropologia, psicologia, formació sociohistòrica del Brasil, dret i legislació social, desenvolupament capitalista i qüestió social, classes i moviments socials, fonaments històrics i teoricometodològics del treball social, treball i sociabilitat, treball social i els processos de treball, administració i planificació social, investigació en treball social, ètica, pràctiques i treball de fi de grau.

Les principals entitats que representen la professió són: el Consell Federal de Servei Social (CFESS); els Consells Estatals de Servei Social (CRESS); l'Associació Brasileira d'Ensenyament i Recerca en Servei Social (ABEPSS); l'Executiva Nacional d'Estudiants de Servei Social (ENESSO). Actualment existeixen 25 CRESS (pràcticament n'hi ha un a cada estat del país) i el Consell Federal (amb seu a Brasília) és l'entitat de màxima representació.

L'ABEPSS va ser creada el 1946 amb l'objectiu de coordinar i articular el projecte de formació professional; promoure la interacció entre l'ensenyament, la recerca i la intervenció; realitzar trobades nacionals d'investigadors i enfortir la disciplina.

A les universitats i facultats on s'imparteix la carrera de treball social els estudiants s'organitzen per formar el 'centre acadèmic', i l'Executiva Nacional està formada per estudiants representants de les diferents universitats i facultats de treball social, amb l'objectiu de mantenir l'articulació constant amb els CRESS, CFESS i ABEPSS.

Una recerca feta pel CFESS l'any 2005 identifica el perfil dels treballadors socials al Brasil i revela que: el 97% són dones; el 77% té una única ocupació professional; el 79% treballa a la mateixa ciutat on viu; el 41% treballa a l'Administració municipal; el 24% a l'Administració estatal; 13% al Govern Federal; el 13% al sector privat i el 7% al tercer sector, economia mixta, cooperatives, fundacions, etc. Els principals àmbits d'intervenció són salut, assistència social i seguretat social.

Actualment al Brasil hi ha més de 120.000 treballadors/es socials, és el 2n país del món en nombre de professionals (el primer són els EUA). Per exercir la professió cal estar col·legiat. Si es fa una estimació a grans trets, hi ha una mitjana d'un professional per cada 1.700 persones.

En virtut d'una reivindicació de millors condicions de treball del conjunt de treballadores/s socials, el 26/08/2010 es va aprovar la Llei 12.317, que determina que la durada de la jornada laboral setmanal del treballador social és de 30 hores. Els treballadors socials han tingut una reducció de la jornada laboral sense que això afectés el sou que cobraven en el moment en què va entrar en vigor la Llei.

Les funcions dels treballadors socials

La Llei 8.662, de 7 de juny de 1993, en els articles 4t i 5è descriu les funcions dels treballadors socials. Entre aquestes, hi ha:

- Analitzar, elaborar, coordinar, executar i avaluar plans, programes i projectes **que assegurin els drets de les persones i el seu accés a les polítiques socials** (salut, educació, seguretat social, habitatge, serveis socials i cultura).
- Derivar i orientar les persones i grups sobre **com accedir als serveis, recursos i prestacions** necessaris per atendre les seves necessitats socials;
- Planificar, organitzar i gestionar les prestacions i els serveis socials;
- Fer peritatges, laudes i informes en l'àmbit de l'assistència social;
- Fer assessoria i consultoria a serveis públics, empreses privades i altres entitats en l'àmbit dels serveis socials;
- Actuar com a docents, investigadors, directors de serveis tècnics i inspectors de l'exercici de la professió.

És cert que aquestes funcions varien d'acord amb l'àmbit d'actuació del professional. Un aspecte important a considerar és la implicació dels treballadors socials brasilers en la defensa dels drets de persones i grups considerats 'minories' com poden ser les persones grans, els nens i adolescents; el col·lectiu LGBT (lesbianes, gais, bisexuals, transvestits i transsexuals); les persones de raça negra i indígenes; i la mateixa classe treballadora. A la pàgina web dels col·legis professionals es pot accedir a diverses publicacions i descarregar els cartells, *flyers* o adhesius de les diferents reivindicacions realitzades.

Les polítiques socials al Brasil

La complexitat de les qüestions socials obliga l'Estat a constituir-se com el principal actor en la regulació de les relacions entre economia i demandes socials. Es pot definir l'Estat de Benestar com la responsabilitat de l'Estat de garantir a tots els ciutadans, i com un dret social, un nivell de vida mínimament acceptable, a través de la regulació de l'economia, la provisió d'una renda mínima que atengui necessitats bàsiques de les persones i famílies, el desenvolupament d'una xarxa de serveis assistencials i les intervencions normatives destinades a la protecció i millora del benestar de la població (Sabater, 2011). Una de les formes de constituir l'Estat de Benestar és mitjançant l'elaboració i execució de polítiques socials.

Les polítiques socials són les formes organitzades de respondre políticament i administrativament per garantir, a les persones i a les famílies, el mínim indispensable per reduir la inseguretat que generen determinades contingències com la malaltia, la desocupació o la vellesa i assegurar l'accés universal als serveis socials considerats indispensables per cada societat (Subirats, 2010).

■ **Al Brasil, els drets socials estan inserits a l'àmbit dels drets i garanties fonamentals, que té com a principi la universalitat i ha de ser garantit a través de polítiques i programes socials.**

Al Brasil, els drets socials estan inserits a l'àmbit dels drets i garanties fonamentals, que té com a principi la universalitat i ha de ser garantit a través de polítiques i programes socials. La constitució Federal (1988), en l'article 6è descriu que:

“Són drets socials l'educació, la sanitat, l'alimentació, el treball, l'habitatge, el temps lliure, la seguretat social, la seguretat, la protecció a la maternitat i a la infància, l'assistència als desemparats”

Per assegurar l'atenció universal i desenvolupar les polítiques socials es van crear, per exemple, el Sistema Únic de Salut (SUS) i el Sistema Únic de l'Assistència Social (SUAS). Tots dos tenen com a objectiu garantir l'accés universal i gratuït, per a tota la població del país, a l'atenció sanitària i socioassistencial, respectivament. En aquest article s'aprofundeix en el SUAS.

La Política Nacional d'Assistència Social (PNAS) i el SUAS

L'any 2004 es va elaborar la Política Nacional d'Assistència Social (PNAS),² que desenvolupa propostes que donen continuïtat a la Constitució Federal del 1988 i la Llei Orgànica d'Assistència Social (LOAS), del 1993.

La PNAS aporta una mirada social innovadora i comprèn que la lectura de la realitat implica conèixer els riscos i les vulnerabilitats socials, així com els recursos amb què compten les persones i famílies per afrontar tals situacions. Es destina a tots els que la necessiten sense contribució prèvia a la seva provisió.

² La política es va elaborar amb la participació dels treballadors socials brasilers, a través de trobades descentralitzades i organitzades pels col·legis professionals (estats i federal).

En l'elaboració de la PNAS dos aspectes van pautar-ne la construcció: la família i el territori. Pel que fa al primer, es prioritza garantir la convivència familiar, partint de la idea que:

És propi de la naturalesa humana el comportament gregari. És en la relació que la persona crea la seva identitat i reconeix la seva subjectivitat. La dimensió social de la vida desenvolupa potencialitats, subjectivitats col·lectives, construccions culturals, polítiques i, sobretot, els processos civilitzatoris. La dimensió multicultural, intergeneracional, interterritorial, intersubjectiva, entre d'altres, han de ser ressaltades en la perspectiva del dret a la convivència (PNAS, 2004:25).

Pel que fa al territori, s'ha tingut en compte la dimensió territorial del Brasil i la seva realitat profundament divergent en l'aspecte de la concentració poblacional (el 20% de la població total del país viu a les metròpolis, en tant que un altre 20% viu als municipis amb menys de 20.000 habitants). No obstant això, tots dos contextos presenten situacions de vulnerabilitat i riscos socials igualment alarmants, per ser territoris marcats per la quasi absència o precària presència de l'Estat (PNAS: 2008).

La PNAS es basa en la idea que el dret a la protecció i seguretat social té un doble efecte: superar la idea de només rebre recursos, per la qual cosa s'aposta per desenvolupar les capacitats de les persones i famílies. Considera que les prestacions econòmiques són necessàries per garantir una millor distribució de renda i accés als serveis. Alhora, en fer èmfasi en el desenvolupament humà i social, supera el caràcter tutelar o assistencialista.

Per gestionar aquesta política, organitzar-

la a nivell administratiu-econòmic (Govern Federal, estats i municipis) i garantir-ne l'execució, el 2005 s'inicia la construcció del Sistema Únic d'Assistència Social (SUAS), que estableix la divisió de responsabilitats en els diferents àmbits del govern i defineix les accions i els serveis en l'àmbit de l'assistència social.

Es defineix i es crea la protecció social brasilera:

La protecció social de l'Assistència Social consisteix en el conjunt d'accions, cures, atencions, prestacions i beneficis estipulats pel SUAS amb l'objectiu de prevenir i reduir els impactes de les vicissituds socials i naturals al cicle de la vida, a la dignitat humana i a la família com el nucli bàsic de suport afectiu, biològic i relacional (PNAS, 2004: 90).

La protecció social està formada pels **programes de transferència de renda i els serveis socioassistencials**. A través seu, es prova de garantir:

- L'oferta pública de serveis;
- Una renda mínima per als nuclis familiars;
- La convivència familiar, comunitària i social;
- El desenvolupament de l'autonomia individual, familiar y social;
- L'atenció en situacions d'emergència.

Per organitzar l'oferta de recursos i serveis, segons la complexitat dels casos i el perfil de les persones ateses, es distingeixen dos tipus de protecció: la bàsica i l'especial (que seria equivalent a Espanya als serveis socials bàsics i especialitzats).

La **Protecció Social Bàsica (PSB)** té com a objectiu prevenir situacions de vulnerabilitat i risc a través del desenvolupament de potencialitats i adquisicions, i de

l'enfortiment de vincles familiars i comunitaris (PNAS: 2004).

La **Protecció Social Especial (PSE)** és la modalitat d'atenció assistencial adreçada a les famílies i persones que es troben en situació d'abandonament, maltractaments físics i/o psíquics, violència sexual, ús de substàncies psicoactives, compliment de mesures socioeducatives, situació de carrer o situació de treball infantil. Assigna una intervenció més especialitzada.

La porta d'entrada als serveis socioassistencials és la PSB, que és on es fa, també, el seguiment de les famílies que reben la prestació econòmica del Programa Borsa Família (PBF).

Per assegurar l'accés de les persones i famílies al sistema de protecció social, es van crear els **Centre de Referència de l'Assistència Social (CRAS)**³ i els **Centre de Referència Especialitzat d'Assistència Social (CREAS)**. El primer atén les demandes de PSB i el segon les demandes de PSE.

Programa Borsa Família: el principal programa de transferència de renda

El **PBF** es va crear per unificar els procediments i accions de transferència de renda. Atén les famílies en situació de po-

bresa i pobresa extrema.⁴ Consisteix en la concessió d'una prestació bàsica⁵ mensual a la unitat familiar, afegida d'un valor variable que està condicionat a l'existència d'embarassades, nens (0-12 anys) i adolescents (fins a 15 anys) en el nucli familiar. També es contemplen, amb la prestació variable, les famílies que tenen adolescents⁶ de 16 i 17 anys que encara estiguin a l'institut.

Per rebre la prestació les famílies han d'assumir compromisos, com: portar els nens a totes les cites determinades pels ambulatoris de salut per a seguiments de vacunacions i nutrició; els nens i adolescents en edat escolar han de tenir una assistència del 85% a l'escola o institut. Quan les famílies no compleixen amb les condicions establertes, la prestació es bloqueja provisionalment fins que la situació es regularitzi.

³ Els CRAS serien l'equivalent als Centres de Serveis Socials Bàsics en el context espanyol.

⁴ Són considerades famílies pobres les que tenen una renda per càpita mensual (renda familiar dividida pel nombre de persones que componen el nucli familiar) inferior a 1/4 del salari mínim al Brasil (724 reals/any 2014) i les famílies considerades d'extrema pobresa són les que tenen una renda per càpita mensual inferior a 70 reals (considerant canvi del 23/05, 1 real = 3,02 euros, seria aproximadament 23 euros).

⁵ Valor de la prestació bàsica: 70 reals per nucli familiar. Els beneficis variables són de 32 reals (per cada embarassada, nen o adolescent), però no poden superar els 160 reals per unitat familiar.

⁶ En aquest cas els nuclis familiars reben fins a 76 reals (referent a dos adolescents), que es poden sumar al benefici bàsic i al variable (embarassades, nens, adolescents fins a 15 anys).

■ **Les prestacions econòmiques constitueixen respostes importants a la garantia de supervivència de les famílies pobres, encara que es considera que els desafiaments i les necessitats d'aquestes famílies superen la dimensió econòmica. Per això, i per assegurar de manera integral la promoció i la protecció dels drets socials, el SUAS crea la xarxa de serveis socioassistencials.**

Les prestacions econòmiques constitueixen respostes importants a la garantia de supervivència de les famílies pobres, encara que es considera que els desafiaments i les necessitats d'aquestes famílies superen la dimensió econòmica. Per això, i per assegurar de manera integral la promoció i la protecció dels drets socials, el SUAS crea la xarxa de serveis socioassistencials.

Els serveis socioassistencials

Es constitueixen com un conjunt d'activitats continuades amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida de la població en situació de vulnerabilitat i risc social. Han de prioritzar les característiques i necessitats del territori on es duen a terme i contemplen tant l'àmbit de la PSB com la PSE. Les activitats que es fan en l'àmbit dels serveis socioassistencials tenen com a objectiu donar poder a les famílies i facilitar-los l'accés a les altres polítiques com poden ser la sanitat, l'educació i l'habitatge.

En l'àmbit de la protecció social bàsica, per exemple, aquests serveis són exe-

cutats pels CRAS, que tenen com a referència un territori de 20.000 habitants o 5.000 famílies en situació de vulnerabilitat. Els CRAS tenen com a funció donar suport i fer el seguiment de les famílies assistides amb prestacions econòmiques. El suport i el seguiment familiar es fan, principalment, a través de la intervenció en grups. Aquesta intervenció, de caràcter preventiu, té com a objectiu fomentar l'autonomia de les persones i famílies i enfortir els vincles familiars i comunitaris de les famílies que viuen en situació de risc i vulnerabilitat social.

La intervenció dels treballadors socials a la PSB

Majoritàriament, els treballadors socials que actuen en l'atenció social bàsica treballen als CRAS, formant part d'un equip interdisciplinari compost per, com a mínim, dos treballadors socials, dos educadors, un psicòleg i un coordinador.

La intervenció al CRAS ha de tenir en compte tant les diferents característiques, identitats culturals, interessos, necessitats i potencialitats de les famílies, com la seva composició. L'atenció s'ha de plantejar a partir del coneixement de les necessitats i expectatives de tot el nucli familiar, a partir del pressupòsit bàsic que la persona usuària del servei no es pot desvincular del seu context familiar i social.

Cada família atesa té un expedient amb les seves informacions, les activitats en què participa, les atencions rebudes, i amb els registres del pla d'acompanyament familiar. Per a cada família hi ha un professional de referència que és el treballador social o el psicòleg.

Un aspecte rellevant a considerar és que en la intervenció en els CRAS els treballadors socials i els psicòlegs tenen les mateixes atribucions. El **perfil professional** que es busca per a la contractació és:

- Llicenciat en Treball Social o Psicologia;
- Experiència professional en l'àmbit de l'assistència social;
- Coneixement de la legislació referent a la PNAS i els drets socials;
- Experiència de treball en grups i activitats col·lectives;
- Experiència en treball interdisciplinari;
- Coneixement sobre la realitat del territori;
- Bona capacitat relacional i d'escolta.

Les **atribucions**, comuns a totes dues disciplines, són:

- Acollida, informació i realització de derivacions;
- Implementació del PAIF (Protecció i Atenció Integral a les Famílies);
- Mediació del grup de famílies del PAIF;
- Realització d'atencions individuals, visites domiciliàries i atenció familiar;
- Desenvolupament d'activitats col·lectives i comunitàries al territori;
- Suport tècnic continuat als professionals responsables pels serveis de convivència i enfortiment;
- Realitzar la recerca activa i desenvolupar projectes amb l'objectiu de prevenir l'augment d'incidències de situació de risc;
- Alimentar el sistema d'informació, registre de les activitats realitzades i planificació del treball de manera col·lectiva;

- Articular accions que potenciïn les bones experiències;
- Participar de les reunions preparatòries al pla municipal d'assistència social;
- Participar de reunions periòdiques per planificar les activitats setmanals, definir els fluxos i la rutina d'atenció, preparar l'acollida a les famílies; gestionar les informacions amb altres sectors, planificar els procediments i estratègies de respostes a les demandes i per enfortir les potencialitats del territori.

La principal activitat desenvolupada als CRAS és el servei de Protecció i Atenció Integral a les Famílies (PAIF), que consisteix en l'acollida; l'estudi social; les visites domiciliàries; les orientacions i derivacions; la facilitació de trobades en grups de famílies, l'acompanyament familiar; la realització d'activitats comunitàries i socioeducatives; la informació i la defensa dels drets; la promoció a l'accés a documentació personal; la mobilització i l'enfortiment de xarxes socials de suport; el desenvolupament de la convivència familiar i comunitària; el coneixement del territori; la identificació del perfil socioeconòmic de les famílies; l'elaboració d'informes; la notificació d'ocurrència de situacions de vulnerabilitat i risc social; i la recerca de famílies amb perfil per ser ateses al CRAS.

Els usuaris del PAIF són les famílies en situació de risc i vulnerabilitat que es troben en el territori d'intervenció dels CRAS. Les formes d'accés són per demanda espontània; per derivació de la xarxa socioassistencial o de les altres polítiques públiques; i per invitació dels professionals (quan detecten famílies amb el perfil).

Els resultats que es pretén aconseguir amb el PAIF són: la reducció de situacions de vulnerabilitat social al territori de referència del CRAS; la prevenció de riscos socials, el seu agreujament o reincidència; l'augment de l'accés a serveis socioassistencials i sectorials; i la millora de la qualitat de vida de les famílies.

Després, per completar el treball social amb famílies del PAIF, es desenvolupen els serveis de convivència, que procuren promoure l'atenció a tots els membres de les famílies a través, especialment, de trobades en grups, anomenats Grups de Convivència i Enfortiment de Vincles, que es desenvolupen segons diferents franges d'edat: per a **nens** fins a sis anys; per a **nens i adolescents** de set fins a quinze anys; per a **adolescents i joves** de setze i disset anys, i per a les **persones grans**.

Aquestes activitats tenen com a objectiu proveir altra dimensió a les prestacions econòmiques assignades a les famílies pobres. El suport econòmic és necessari per suplir necessitats bàsiques i urgents, com pot ser l'alimentació i l'habitatge. El seguiment familiar i la intervenció en grups són les estratègies utilitzades per enfortir la convivència familiar i comunitària; facilitar l'accés a altres recursos i serveis socioassistencials (i d'altres àmbits, com salut i educació); donar informacions sobre els drets i participació ciutadana; estimular el desenvolupament del protagonisme de les persones; possibilitar l'accés a experiències i manifestacions artístiques, culturals, esportives i de lleure, amb vista al desenvolupament de noves sociabilitats; i afavorir el desenvolupament d'activitats intergeneracionals, propiciant canvis d'ex-

periències i vivències, enfortint el respecte, la solidaritat i els vincles familiars i comunitaris (Brasil, 2009: 12).

Consideracions finals

De manera general, al Brasil hi ha hagut un considerable avenç pel que fa a l'elaboració i aplicació de polítiques socials, però cal enfortir-les perquè són joves i no estan prou consolidades.

La PNAS és innovadora i representa una millora; amb tot, es posa de manifest la distància entre el document, les seves determinacions i la seva aplicació real. Encara que la política sigui nacional, la seva implementació es fa a nivell local. Els punts més febles d'aquesta política són els relatius al no-compliment de les condicions mínimes (físiques i materials) per a la realització de la intervenció, i les condicions laborals dels professionals, incloent els treballadors socials.

Al país també hi ha força divergència d'opinió sobre el programa de transferència de renda Borsa Família. Per a molts brasilers, l'ajuda econòmica fa que les famílies pobres s'acomodin i no vulguin canviar la seva situació. Considero que aquestes crítiques són fruit de la manca de coneixement sobre la política i que no es coneix l'altre costat de la prestació, que són els serveis socioassistencials, el seguiment que es fa a les famílies, i les intervencions en grup i comunitàries.

Encara que el SUAS sigui de caràcter universal, el seu abast es limita a les famílies en risc i vulnerables. Poques persones i famílies (que no necessiten una ajuda econòmica) saben què és un CRAS. Desafortunadament la majoria de la po-

blació brasilera té la idea que el que és públic és per a pobres (i no té qualitat), i costa sumar esforços en la recerca d'una societat més igualitària.

Tot i el retrocés en l'Estat de Benestar espanyol, el Brasil està molt lluny d'assolir el que la societat espanyola ha conquerit fins avui en termes de drets socials. Al Brasil els treballadors socials continuaran aquesta recerca per una societat més justa i igualitària. Acabo aquest article amb una de les imatges de la darrera campanya feta pel CFESS, que qüestiona el mundial de futbol ("copa del món"), quan s'haurien

■ **Tot i el retrocés en l'Estat de Benestar espanyol, el Brasil està molt lluny d'assolir el que la societat espanyola ha conquerit fins avui en termes de drets socials. Al Brasil els treballadors socials continuaran aquesta recerca per una societat més justa i igualitària.**

d'invertir recursos en habitatges de qualitat per a les persones...

Bibliografia

- Brasil. *Lei Orgânica da Assistência Social. Lei 8.742* (de 7 de dezembro de 1993). http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/18742.htm.
- Brasil. *Lei de Regulamentação da profissão de Assistente Social. Lei 8.662* (de 7 de junho de 1993). http://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/L8662.htm.
- Brasil. *Plano Nacional de Atendimento Integral à Família*. Brasília: Ministério da Assistência Social, 2003. <http://www.mds.gov.br/falemds/perguntas-frequentes/assistencia-social/psb-protecao-especial-basica/servico-de-protecao-e-atendimento-integral-a-familia-2013-paif/servico-de-protecao-e-atendimento-integral-a-familia-2013-paif>.
- Brasil. *Política Nacional de Assistência Social*. Brasília: Ministério do Desenvolvimento Social e Combate a Fome, 2004. http://www.renipac.org.br/pnas_2004.pdf.
- Brasil. *Norma Operacional Básica – NOB/SUAS*. Brasília: Ministério do Desenvolvimento Social e Combate a Fome, 2005. <http://www.mds.gov.br/assistenciasocial/arquivo/norma-operacional-basica-do-suas.pdf>
- Brasil. *Centro de Referência da Assistência Social – CRAS – Orientações técnicas*. Brasília: Ministério do Desenvolvimento Social e Combate a Fome, 2009. <http://www.funorte.com.br/files/servico-social/25.pdf>.
- Brasil. Resolução N° 109, de 11 de novembro de 2009, Aprova a tipificação nacional de serviços socioassistenciais, 2009. <http://www.nossasaopaulo.org.br/portal/files/RES%20CNAS%202009%20-%20109%20-%2011.11.2009.pdf>.
- Brasil. *Estudos quali-quantitativos sobre o Programa de Atenção Integral à Família*. Brasília: Ministério do Desenvolvimento Social e Combate a Fome, Consórcio Gesaworld S.A. e Instituto Via Pública, 2009. ISSN 1808-0758.
- Brasil. *Orientações técnicas sobre el PAIF*. Volum 2. Brasília: Ministério do Desenvolvimento Social e Combate a Fome, 2012. <http://aplicacoes.mds.gov.br/snas/documentos/orientacoes-tecnicas-sobre-o-paif-trabalho-social-com-familias.pdf>.
- CASTRO, F. J. R. CRAS: *A melhoria da estrutura física para o aprimoramento dos serviços: Orientações para gestores e projetistas municipais*. Brasília, DF: MDS, Secretaria Nacional De Assistência Social, 2009. ISBN 9788560700325.
- FONSECA, C. i BERNADINO, E. *Vade Mecum do serviço social*. Fortaleza: Premius, 2012. ISBN 9788560700325.
- LEMOS, E. C. “Primeras reflexiones acerca del estudio: trabajo social con familias: un estudio comparado sobre la intervención en los CRAS de Fortaleza-Brasil y en los CSS de Barcelona”, en *Portularia: Revista de Trabajo Social*, volum XII 12 (2012). Pàg. 23-33. ISSN 1578-0236.
- SABATER, J. “L’Estat de Benestar: present i reptes de futur”, en *Els serveis socials a Catalunya: Aportacions per al seu estudi*. Pàg. 65-82. Lleida: Universitat de Lleida, 2011. ISBN: 978-8484095309.
- SUBIRATS, J. “Les polítiques socials a Catalunya. Algunes reflexions en plena transformació social”, en *RTS*, núm. 191 (2010). Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Pàg. 9-19. ISSN 0212-7210.
- SIMÕES, C. *Curso de direito do serviço social*. Biblioteca Básica/ Serviço Social. São Paulo: Cortez, 2007. ISBN 9788524921735.
- Eveline Changas Lemos. *Trabajo social con familias: un estudio comparado sobre la intervención en los CRAS de Fortaleza-CE-Brasil y en los CSS de Barcelona-ES*. Directora de tesi: Josefa Fernández i Barrera. Disponible a: <http://hdl.handle.net/10803/134823>.
- Institut de Geografia i Estadística de Brasil (IBGE) <http://www.ibge.gov.br/home/> (darrera consulta el 18/03/2014).
- Organització de les Nacions Unides (Human Development Report) http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/14/hdr2013_en_complete.pdf (darrera consulta el 20/05/2014).
- Informe del Consell Ciutadà per a la Seguretat Pública i Justícia Penal <http://www.seguridadjusticiapaz.org.mx/biblioteca/finish/5-prensa/177-por-tercer-ano-consecutivo-san-pedro-sula-es-la-ciudad-mas-violenta-del-mundo/0>.
- Consell Federal de Servei Social (CFESS) <http://www.cfess.org.br/>.
- Consells Estatals de Servei Social (CRESS) <http://www.cress-ce.org.br/>.
- Associació Brasileira d’Ensenyament i Recerca en Servei Social (ABEPSS) <http://www.abepss.org.br/> Darrera consulta el 29/10/2014.
- Executiva Nacional d’Estudiants de Servei Social (ENESSO) <http://executivamess.wordpress.com/>. Darrera consulta el 29/10/2014.

Treball social a Xile. Una mirada a la formació en l'escenari polític i econòmic xilè

Social work in Chile. A look on the training within the political and economical scene in Chile

Magdalena Calderón Orellana¹ i Rodrigo Cortés Mancilla²

Resum

La instal·lació del model neoliberal a Xile, en el marc de la dictadura civicomilitar d'Augusto Pinochet, i el manteniment del sistema per part dels governs que l'han succeït han generat un impacte profund en allò polític, social, econòmic i per cert en la formació i exercici professional del treball social. En efecte el model va donar forma a polítiques socials focalitzades, subsidiàries i privatitzadores, rellevant un treball social operador d'aquestes polítiques, basades principalment en enfocaments neopositius i funcionalistes. No obstant això, a Xile s'han anat configurant noves propostes cap a la repolitització del treball social, argumentada en les noves demandes socials, que exigeixen noves discussions en les unitats acadèmiques respecte a enfocaments contemporanis del treball social.

Paraules clau: Treball social Xile, neoliberalisme, formació.

Per citar l'article: CALDERÓN ORELLANA, Magdalena i CORTÉS MANCILLA, Rodrigo. Treball social a Xile. Una mirada a la formació en l'escenari polític i econòmic xilè". *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 152-163. ISSN 0212-7210.

¹ Treballadora social. Màster en Direcció Pública. Docent de l'Escola de Trabajo Social UNAB, Viña del Mar, Xile. mcaldero@uc.cl.

² Treballador social. Màster en Polítiques Socials i Gestió Local. Doctorand de Treball Social de la Universitat Nacional de Rosario, Argentina. Director de la Carrera de Treball Social UNAB, Viña del Mar, Xile. rcortes@unab.cl.

Abstract

The implementation of the neoliberal model in Chile under Pinochet's dictatorship and the system continuation by governments that followed have generated a profound impact on the political, social, economic and also in the training and professional practice of social work. The model set up privatization, targeted and subsidiary social policies, letting social work as an operator of these policies, based mainly on neo positive and functionalist approaches. Nevertheless, in Chile new proposals have appeared to re-politicize social work, based on new social demands that require new discussions in the academic units in relation to contemporary approaches of social work.

Key words: Social work, Chile, neoliberalism, formation.

Introducció

Xile és reconeixible geogràficament com un país estret i allargat, situat al sud-oest de Sud-amèrica. Actualment hi viuen més de 16 milions de persones i la seva capital política i econòmica és Santiago, ciutat situada a la zona centre del territori xilè, al peu de la serralada dels Andes.

En les últimes tres dècades s'ha transformat, a partir d'una nova configuració entre Estat-Societat-Mercat, impulsada per processos mundials com la globalització i per factors específics de la realitat xilena com ho són la dictadura civicomilitar comandada per Augusto Pinochet i el procés de transició cap a la democràcia que es va viure al país a partir del 1990. Això és consignat pel Programa de les Nacions Unides per al Desenvolupament, que en el seu informe de desenvolupament humà per a Xile de l'any 2009, estableix que "les transformacions han tingut resultats visibles en l'economia, en l'entramat institucio-

nal i en les directrius que emanen de la cultura. La societat xilena és avui molt diferent de la de fa tan sols un quart de segle, i en general per a millor. Diversos estudis i mesuraments internacionals assenyalen que el desenvolupament del país ha permès una major qualitat de vida als seus habitants, la qual es compara, en general, molt avantatjosament respecte d'altres països de la regió" (PNUD, 2009: 28).

D'aquesta manera, el reconeixement ha portat alguns a identificar Xile com a model a la regió, a causa d'una suposada integració de manera harmònica de creixement econòmic, reducció sostinguda de la pobresa i equitat, augmentant i garantint l'accés a drets socials bàsics. Hi ha, però, diverses tensions que han de ser revisades, especialment si l'objectiu és comprendre el treball social en el context sociopolític del país.

Així, aquest article pretén aportar al debat sobre el treball social internacional, presentant el seu desenvolupament i configuració a Xile. Per a això en primer lloc es

farà referència al context sociopolític sobre el qual es desenvolupa el treball social, rellevant l'espai de les polítiques públiques, sobre l'entès que “no és possible desconèixer l'existència d'una relació entre la professió i aquelles institucions executores de polítiques socials, relació que si bé és directa, no és exclusiva; això implica que l'exercici professional del treballador social no és autònom, sinó que és intervingut per la relació contractual assalariada, la qual cosa instal·la la professió en una dinàmica de dependència, més enllà de l'existència de certa autonomia del professional respecte del seu fer a l'interior del context institucional” (Vidal, 2009: 44).

Per complir amb l'objectiu proposat, en primer moment es revisarà el context polític i econòmic de Xile, fent una retrospectiva dels últims 40 anys, rellevant la fita generat per la instal·lació del projecte neoliberal. En un segon moment, però vinculat directament, es treballarà en la configuració de les polítiques públiques a Xile. Així, sobre la base del que s'hagi exposat, la tercera part de l'article pretén respondre a la pregunta que el guia, sobre la caracterització del treball social a Xile, en el marc del seu context polític i econòmic, presentant les seves principals característiques des de la formació de la disciplina.

Xile com a experiment neoliberal i la configuració d'un nou escenari per al treball social

Bombardejar des de l'aire el palau de Govern “La Moneda” el 1973 va expressar una voluntat de taula rasa, de crear un nou Estat sobre les ruïnes de l'altre. Es va

ferr amb això la destrucció de l'Estat precedent, era aquesta tabula rasa “des del més profund, des d'allò simbòlic... perquè quan Allende se suïcida ja era mort” (Moulian, 1997: 30), amb la qual cosa es comença a reconfigurar l'escenari polític, cultural i econòmic del nostre país.

■ A Xile es comença a instal·lar el projecte neoliberal per part de la dictadura militar en aliança amb economistes xilens liberals formats a la Universitat de Chicago dels Estats Units.

Així, des d'aquesta idea de taula rasa és que a Xile es comença a instal·lar el projecte neoliberal per part de la dictadura militar en aliança amb economistes xilens liberals formats a la Universitat de Chicago dels Estats Units, sota la direcció de Milton Friedman, els quals des de l'any 1977 comencen a implementar el model a Xile, arribant a referir-se a aquest canvi paradigmàtic com “el miracle xilè”. Aquest model va plantejar que l'estratègia de desenvolupament basada en la substitució d'importacions havia estat un error per a Xile, ja que els mercats nacionals protegits mai brindarien un desenvolupament sòlid.

El nou model de dominació capitalista que es va implementar ha estat caracteritzat com a “política de xoc”. A la llum del que ha passat amb posterioritat són indubtables els moments de xoc, però han estat més aviat l'excepció que la regla. I, en tot cas, el component de violència militar no va ser l'element crucial, ni molt menys la seva condició de possibilitat. El xoc neoliberal a Xile va estar relacionat bàsicament

amb quatre qüestions: a) les polítiques de precarització de l'ocupació i el debilitament dels drets laborals; b) les polítiques de privatització de les branques de la producció en mans de l'Estat; c) una política general de desnacionalització dels recursos naturals; i d) una política general de liberalització del comerç mundial, d'obertura aranzelària, congruent amb les noves formes d'organització industrial distribuïda a nivell mundial.

És així com es va instal·lar aquest sistema econòmic, social i polític, caracteritzat per la privatització massiva de l'economia (la salut, l'educació, així com les empreses públiques), el que va generar la cessantia en nombrosos treballadors, que després en part van ser absorbits pel sector privat. És així que l'anomenat *ajustament estructural* va desplaçar l'economia des de l'Estat cap al mercat. En aquest context “la privatització es va unir a la supressió dels mecanismes de representació política, buscant aconseguir la utopia d'una societat en la qual la política fos eliminada perquè els problemes dels ciutadans fossin resolts individualment pel mercat” (Garretón, 1987: 24). Des de l'any 1990 aquesta estructura va ser heretada i administrada pels governs democràtics post-dictadura.

En efecte, els quatre governs de la Concertació de Partits Per la Democràcia, anomenats també governs de centreesquerra, que van exercir el poder entre 1990 i 2010, no van alterar l'estructura productiva ni l'estructura econòmica del Xile de la Dictadura, sinó que van aprofundir certes polítiques econòmiques de privatització i d'inversió estrangera i van implementar un règim de xarxa de protecció social per a la

població en situació de pobresa, amb el propòsit de superar-la mantenint els números macro intactes.

En aquest marc, la superació de la pobresa va constituir el motiu i horitzó de la política social a partir del 1990 –en els governs dels presidents Aylwin, Frei, Lagos i el primer període de la presidenta Bachelet–, en aquest període “la política social del sector públic va començar a desplaçar-se cada vegada més cap als grups socials amb més dificultats per superar la condició de pobresa, establint una focalització d'alta precisió per acabar amb les formes més extremes de pobresa” (Raczynski, 1994: 14). És així com la pobresa a Xile es va reduir des de nivells propers al 40% fins sota el 20% en menys de 20 anys, constituint-se en un dels casos més reeixits a la regió llatinoamericana, conseqüència d'una política social depenent del creixement i equilibri macroeconòmic, però també des d'un mesurament unívoc de la pobresa.

No obstant això, a les xifres “exitoses” evidenciades per aquests governs, crida profundament l'atenció que el procés de superació de la pobresa no estigués associat amb una modificació de la desigualtat d'ingrés, que es mantenia pràcticament a un mateix nivell, la qual cosa indicava increments en l'ingrés del conjunt de la població, el que mostra la incompatibilitat amb la millora de les condicions de vida de la població i menys amb la distribució i la concentració de la riquesa. Llavors la conseqüència neoliberal ha estat l'augment profund de la desigualtat i per tant de la redistribució, així també es reconeix com una de les conseqüències del model, almenys a Llatinoamèrica, la instal·lació d'un

■ **La conseqüència neoliberal ha estat l'augment profund de la desigualtat i per tant de la redistribució, així també es reconeix com una de les conseqüències del model, almenys a Llatinoamèrica, la instal·lació d'un sistema de protecció i seguretat social que no aconsegueix madurar i fer-se càrrec de les desigualtats i noves formes d'explotació i individualismes.**

sistema de protecció i seguretat social que no aconsegueix madurar i fer-se càrrec de les desigualtats i noves formes d'explotació i individualismes.

El Xile democràtic liberal i el gatnegrisme

En el nou context sociopolític, administrat per la concertació de partits per la democràcia, es comença amb un nou relat, però aquest comença a transformar-se i a situar-se en la “matriu d'una dictadura terrorista esdevinguda a dictadura constitucional que va formar el Xile actual, obsessionat per l'oblit d'aquests orígens” (Moulian, 1997: 18), des del relat de creixement macroeconòmic i de la democràcia liberal mirant al futur.

El gran assumpte postdictadura de la classe dirigencial va ser configurar la funcionalitat de l'Estat respecte dels interessos neoliberals. Més enllà de la privatització es va provar d'introduir una lògica de gestió de les empreses privades en la gestió dels serveis públics, la nova gestió públi-

ca, acompanyada d'un massiu biaix que porta que l'Estat privilegiï, i fins i tot financi directament, les empreses privades en detriment dels seus propis serveis. El sistema polític xilè es va transformar en l'escenari on el capital aconsegueix convertir en àrees de negocis als serveis que es van considerar tradicionalment drets socials i que havien de ser proveïts i garantits per l'Estat.

En efecte, la instal·lació de polítiques socials neoliberals, com assenyala Marcos Chinchilla (2010), redefineix la lògica dels drets socials, a través d'una política social privatitzada, focalitzada i deteriorada, amb suport a la subsidiarietat.

D'aquesta manera, en el marc de la provisió de serveis socials, tres mecanismes de mercat han estat adoptats amb diversos matisos a Xile, generant un impacte en el camp social i per cert en el treball social (Cunill, 2012): 1) Parentariats públics - privats; 2) Voucher com a mecanisme d'accés a serveis socials: un exemple d'aquests sistemes és el lliurament de subsidis per garantir l'accés educació tant a Xile durant els 80 fins a l'actualitat; i 3) Contractació externa de serveis.

És la lògica de mercantilització dels serveis, des de la qual l'Estat autoritza i valida el lucre amb béns essencials (salut, educació, habitatge, entre d'altres), i fins i tot aporta directament i indirectament als capitals que requereixen els privats per implementar els seus negocis, protegint principalment la inversió estrangera.

Algunes de les àrees que podem plantejar com a exemple d'aquesta privatització, són administració de pensions, educació i salut. Un exemple de l'aprofundiment de la mercantilització va ser l'Educació, on el

sistema d'educació superior va ser privatitzat a través de la creació d'un sistema d'universitats i instituts professionals privats; d'altra banda en l'ensenyament bàsic i mitjà es va crear un sistema d'educació privada i privada-subvencionada, ambdues gaudint fins i tot de privilegis tributaris.

Als anys 2006 i 2011 es va expressar una reacció davant aquest esperit mercantilitzador de l'educació, a través del moviment estudiantil xilè, que ha implicat que les conseqüències siguin àmpliament discutides en l'esfera pública, però sense aconseguir fins al dia d'avui remoure la política d'estat, i és més complex encara pel fet que les mesures de resposta de les autoritats com a "solucions" no apunten sinó a sostenir o aprofundir el model. I són les famílies les que s'han endeutat o sobreendeutat amb la banca privada, o amb el mateix Estat, en una situació en què els costos de les escolaritats es troben entre els més alts del món. D'altra banda els col·legis privats subvencionats per l'Estat creixen i s'agrupen en grans societats en mans de sostenidors que es poden lucrar lliurement amb el servei directe i amb els serveis relacionats com el transport escolar, els materials d'estudi o el finançament de les escolaritats compartit entre l'Estat i les famílies. És així com la doctrina oficialista considera l'educació, ja no com un dret sinó com un "bé de consum".

■ El finançament de les escolaritats compartit entre l'Estat i les famílies. És així com la doctrina oficialista considera l'educació, ja no com un dret sinó com un "bé de consum".

Una altra àrea que ha estat afectada directament per la mercantilització és l'àrea de les polítiques implementades en la salut pública durant els governs de la Concertació. El paradigma de la focalització dels recursos és acabar amb la despesa global, basal i permanent en salut, instaurant un model de gestió en què l'Estat només construeix la planta física dels hospitals públics, i concessionaria tot el seu funcionament, i en què el sistema públic de salut (Fons Nacional de salut) es dedica només a finançar prestacions curatives de salut.

D'una banda la licitació i concessió, primer dels serveis annexos (neteja, alimentació) i després fins i tot dels centrals (administració, prestacions mèdiques) precaritza l'ocupació en el sector i converteix la despesa estatal més aviat en un privilegi, en un sistema de bons i assignacions, debilitant de manera substantiva el seu caràcter de dret permanent. De l'altra, l'afebliment sistemàtic de la infraestructura de la salut pública, unida al sistema de Garanties Explícites en Salut, constitueixen un dels mecanismes característics de transferència dels fons públics al sector privat.

Durant el primer govern de Michelle Bachelet (2006-2010) es va proposar la construcció de més hospitals públics. Una mesura aparentment molt progressista, perquè la construcció d'infraestructura hospitalària pública havia estat pràcticament paralitzada durant gairebé trenta anys. Però tant la construcció com l'operació d'aquestes unitats s'han planejat a través del sistema de licitacions i concessions a privats. Així, per "atraure el sector privat" a una àrea de negocis que apareix com a deficitària s'han contemplat subsidis de construcció i d'operació que garanteixin que els privats tindran guanys.

Tecnocratització com a enfocament de l'Estat xilè

Els governs de la Concertació i el de la dreta, encapçalat per Sebastián Piñera, han configurat un neoinstitucionalisme tecnocràtic, fet que “afirma la importància de les institucions per al funcionament de l'economia, atès que les imperfeccions del mercat requereixen l'establiment de regles que organitzin l'acció col·lectiva. Les institucions enteses com a regles disminuirien la incertesa dels intercanvis i permetrien la cooperació entre els agents que participen en determinats àmbits” (Ibáñez, 2011). Aquest enfocament segueix fent èmfasi en el mercat com a eix articulador de la societat i desenvolupament.

■ **L'articulació de la societat i el desenvolupament s'ha assumit a través d'un tecnocratism exacerbat per complir les promeses d'eficàcia i eficiència en matèries de serveis socials, per a aquesta lògica d'administració “el que no es pot mesurar no existeix”.**

L'articulació de la societat i el desenvolupament s'ha assumit a través d'un tecnocratism exacerbat per complir les promeses d'eficàcia i eficiència en matèries de serveis socials, per a aquesta lògica d'administració “el que no es pot mesurar no existeix”, i per tant es posterguen aquells valors que no poden ser mesurats, com la producció d'equitat. L'aplicació d'aquest tecnocratism ha fet fins i tot que hi hagi

conseqüències inesperades i efectes adversos als esperats originalment. Així doncs, es busca complir objectius complexos que requereixen respostes complexes, intersectorials i col·laboratives, malgrat que el model parcel·la i fomenta la fragmentació d'allò social i impossibilita la gestió de les interdependències.

En efecte, segons Cunill (2012) la instal·lació i administració d'aquest model, la recerca exacerbada del principi d'eficiència, la reducció de la despesa pública i de l'Estat ha tingut conseqüències que al seu torn impacten directament en l'exercici de la professió de treball social:

■ *L'equitat i la legalitat es desvaloritzen a costa de la recerca d'una eficiència no segura.*

L'èmfasi en l'eficiència productiva pot lesionar valors democràtics com la responsabilització política, la legalitat i seguretat, estabilitat i permanència, valors consubstancials a la persecució de fins públics.

■ *La solidaritat en el finançament dels serveis públics com a valor perdut.*

Això té a veure amb la instal·lació de la lògica “atorgar la possibilitat de pagar pels serveis és atorgar poder”. Així, s'ha canviat la balança del pagament de tributs cap al pagament de serveis, en el supòsit que atorgarà poder als consumidors, suposant que poden exigir i per cert triar. L'exemple més clar és el de l'educació a Xile, on les universitats públiques es financen en un 70% per part dels alumnes.

Aquesta dimensió fa crisi quan aquest model de finançament es relaciona amb la pèrdua de la solidaritat social, via tributació, i té un impacte directe sobre l'associativitat.

- *Una ciutadania encara més fracturada i debilitada respecte de les seves possibilitats d'influència sobre la política pública.*

Un altre efecte directe de la incorporació de la lògica del mercat a l'Estat s'expressa en la pròpia tecnificació de les seves relacions amb la societat civil.

En aquest sentit la consigna és que si una organització social o comunitària requereix finançament públic, ha de presentar-se a concursos i, conscientment, ha de preparar un projecte que se sotmet a competència amb altres i que és avaluat d'acord a estàndards mesurables.

Així, en aquest escenari podríem tenir treballadors socials competint amb altres treballadors socials perquè un tercer treballador social, des de l'Estat, a través d'un model d'avaluació, estableixi quin és el que és mereixedor del finançament. Així, a través d'aquest exemple es veu el que assenyala Cunill (2012) sobre que un dels més grans problemes és que “els petits projectes en comunitats locals tendeixin a reforçar la seva segmentació més que a afavorir la seva integració” mentre han de competir per desenvolupar projectes de desenvolupament local, que d'altra banda requereixen l'associativitat de les organitzacions.

D'aquesta manera és possible suposar que si bé es poden complir els productes del projecte, és difícil que es compleixin els propòsits, i es limita el vincle social amb l'altre.

Com s'observa, en base al que s'ha plantejat, és evident com l'Estat xilè estableix l'èmfasi en aspectes tecnocràtics, on el neoliberalisme es presenta amb un afany modernitzador; tanmateix, també ja s'ha assenyalat, es potencia un ordre social basat en la capitalització individual, on prin-

cipis com la inclusió social i la solidaritat són denigrats en post de l'esforç individual, d'individus lliures sense amarres a les relacions d'intercanvi. Són aquestes característiques les que actualment estan incidint sobre les perspectives que està prenent el treball social com a professió i com a disciplina. Aquests aspectes els revisarem a continuació.

Treball social a Xile

És al 1925 quan neix la primera escola de treball social, l'escola de Servei Social de Santiago de Xile (que passaria a dir-se Dr. Alejandro del Río després de la seva mort, que va ser ministre d'Higiene, Assistència, Previsió Social i Treball l'any 1924), pertanyent a la Junta Central de Beneficència, que seria el primer projecte de formació de Treball Social a Llatinoamèrica.

A partir d'aquest punt, el treball social a Xile va tenir un procés d'obertura i diferències constants, que es frena dràsticament amb el cop d'estat i la dictadura d'Augusto Pinochet, quan aquest govern de facto tanca escoles de treball social, executa un decret força de llei per eliminar el rang universitari a la professió. Amb el retorn dels governs democràtics s'inicia un procés de recuperació, però aquest procés es va veure impactat pels canvis socials, polítics i econòmics que es donaven en el seu context. L'acció professional i la formació acadèmica es torna a pensar, però en clau neoliberal. No obstant això es recupera el rang universitari de Treball Social, i algunes escoles comencen a repensar des de tendències o enfocaments contemporanis, però sent una minoria consistent.

Actualment, d'acord amb la informació proporcionada pel Ministeri d'Educació (2014), són 28 institucions superiors les que lliuren formació universitària en Treball Social. El que significa que al voltant de la meitat de les universitats a Xile dicten la carrera de Treball Social, a través de programes que van dels 9 a 10 semestres.

En tot l'any 2012, la matrícula de treball social en tots els seus nivells va ascendir a 13.491 alumnes, mentre que els titulats l'any 2012 van ser 1.865.

Pel que fa als ingressos, els treballadors socials de mitjana al primer any de graduació tenen una ocupabilitat propera al 77,8% i un sou mitjà equivalent a US \$ 1000 dòlars nord-americans. És a dir, Treball Social es presenta com una carrera amb alta ocupabilitat en el context xilè i amb un ingrés baix en el marc de les professions universitàries.

Finalment, una dada que no s'ha pogut confirmar fa referència al nombre de treballadors(es) socials exercint a Xile. Però el Col·legi d'Assistents Socials estimava per a l'any 2007 que podien ser prop de 10.000 (Ruz i Hernández, 2007). Aquesta és una tasca pendent.

Ara bé, davant la pregunta quines són les tendències que propugnen avui la formació del treball social a Xile, d'acord a una anàlisi de malles curriculars es pot plantejar que avui hi ha diverses tendències o enfocaments tant per comprendre el treball social, així com també per formar treballadors socials en el sentit d'epistemes, teories, ètiques i arguments.

Ja s'ha descrit com s'instal·la a Xile el model neoliberal o capitalisme tardà i com impacta el que és polític, social, econòmic

i per cert també al treball social. Així, és possible referir-se a la qüestió social, caracteritzada per desigualtats econòmiques profundes tant a inicis del segle XX com també a inicis del segle XXI. Aquest s'ha aprofundit conseqüència del neoliberalisme colonitzant, que tant a Llatinoamericana com a Xile ha comportat configurar certes resistències amb un seguit de tendències que es van actualitzant quant a perspectives teorico-metodològiques, les versions hegemòniques modernes com el positivisme, neopositivisme i el marxisme com a perspectives sempre han estat i estan presents en la formació del treball social xilè.

És fonamental plantejar aquesta metamorfosi que han tingut les perspectives que modelen de manera de vegades dispersa la formació, plantejant a la llum d'aquestes teories vells problemes encara no resolts en la formació professional. Podem esmentar: el debat persistent respecte a la metodologia o metodologies per a la intervenció; els mites referits a l'objecte d'intervenció; la discussió de les competències disciplinàries i/o professionals; la preocupació repetida pel rol professional; sobre les concepcions de la intervenció i la visió restringida sobre allò públic estatal i la seva relació amb la societat civil; i les diverses concepcions de pobresa.

El corrent fonamental per a la reproducció del sistema capitalista ha estat el positivisme i el funcionalisme estructural amb aquella pretensió de neutralitat valorativa, invisibilitzant la historicitat, sent coherent amb la idea existència d'una superestructura ideològica dominant amb profund interès econòmic que condiciona la vida política. Amb aquesta ideologia es

construeix un sistema de pensament, i una pràctica-teòrica, que tendeix a la pau social, l'ordre social establert per la societat moderna capitalista.

La ideologia hegemònica del pensament positivista i l'estructural funcionalisme en la professió, com ho planteja Margarita Rozas, ha influït en tres aspectes: “el referit a l'origen de la professió, a les funcions atribuïdes i a la preocupació recurrent respecte als mètodes d'intervenció; a més aquests aspectes han de ser entrecreuat amb aquesta concepció sobre la visió de societat”. (Rozas, 2001: 272). A Xile es van anar discutint i replantejant les formes d'intervenció inicials, basades en la caritat, filantropia i assistència organitzada, però això tenia clarament un filtre d'anàlisi evolucionista de la intervenció, per la qual cosa es va anar naturalitzant aquesta mirada evolucionista plantejant aquesta neutralitat valòrica per que aquest pensament únic, basat en la reproducció del sistema capitalista, es reproduís. No obstant això van existir des de la fundació del treball social perspectives emancipadores que aquest evolucionisme va invisibilitzar, i que diferents exercicis sobre la memòria del treball social han començat a visibilitzar, en aquesta idea d'aprendre dels morts, de les ruïnes, i reparar històricament el procés polític del treball social.

La formació del treball social a Xile també va tenir, com a altres països llatinoamericans, una influència fonamental amb el moviment de reconceptualització, configurat a mitjan dècada dels 60, quan certes situacions sociopolítiques (principalment la revolució cubana, la irrupció de la literatura marxista europea i llatinoamericana), va generar una crítica i autocrítica al pro-

■ La formació del treball social a Xile també va tenir, com a altres països llatinoamericans, una influència fonamental amb el moviment de reconceptualització, configurat a mitjan dècada dels 60.

pi quefer del treball social. És així com va sorgir amb força una presa de consciència referida als articuladors epistemològics que sostenien el treball social anomenat, des de llavors, tradicional (positivisme i funcionalisme estructural) i a una pràctica professional instrumental a la dominació. Es pot plantejar que aquest moviment va ser contrahegemònic, perquè es va resistir a la suposada complicitat amb el capitalisme modern.

Treballadors socials del moviment es van preocupar per canviar l'estatus científic del treball social i convertir-lo en una disciplina social, sistematitzant un mètode des de l'enfocament marxista que permetés una acció superadora, transformadora i científica, per elaborar la teoria pròpia del treball social. En aquesta línia, el punt de vista teòric dels “reconceptualitzadors, sostingut en autors com ara Marx (o en relectures del mateix tals com les de Marta Harnecker), Althusser, Kosik, Freire i Mao Tse Tung es presenta des de la perspectiva de la reproducció social, constituint-se en la negació de les pràctiques professionals anteriors sostingudes en els objectius d'ajust individual per buscar la transformació social en les lluites d'alliberament dels pobles” (González-Saibene, 1996: 122), amb el propòsit d'aturar i trencar les dinàmiques d'exploatació i domina-

ció burgeses, amb la idea de constituir l'home nou, en el marc referencial del materialisme històric i dialèctic.

Hi va haver una influència relativa d'aquest moviment a la formació en aquest moment, ja que va portar a plantejar que la professió es posicionés al marge de l'Estat i de les seves institucions, optant per una acció de base i provocant-ne l'abandonament gradual. Això va permetre l'avenç dels mateixos sectors conservadors i tradicionals en els espais institucionals i professionals que després del cop d'estat es van fer càrrec novament de la formació de professionals per més de 20 anys aguditzant encara més el positivisme en les malles curriculars de formació. Això va implicar que els treballadors/es socials reconceptualitzadors fossin víctimes de la persecució, tortura, exili i desaparició, negant-ne l'existència a les aules per més de 20 anys.

La instal·lació dels governs democràtics a Xile va generar una sèrie de transformacions curriculars que van portar novament a l'aula les discussions reconceptualitzadores, com a part fonamental de la memòria històrica del treball social, del coratge dels qui van ser part del moviment i les transformacions que van aconseguir en aquell moment i el que implica remirar la formació del treball social en un context neoliberal en aquesta relació capitalista de l'explotació. Però clarament no va ser suficient per comprendre els nous escenaris de la realitat social xilena, sotmesa en el més profund pel colonialisme capitalista-modern, tal com ha estat presentat a la primera part de l'article. Els fonaments positivistes i funcionalistes estructurals coherents a l'aprofundiment capitalista generats pels governs dels últims vint anys

van ser tan forts que les exigències del neoliberalisme van aguditzar la formació metodològica, en la suposada neutralitat valòrica.

No obstant això s'han plantejat en diferents espais de formació professional la idea d'una postreconceptualització, refundació o deconstrucció per a la reconstrucció d'un treball social sota la idea d'una diversitat epistemològica des d'un marxisme tardà, des del postestructuralisme, o del funcionalisme, és a dir enfocaments contemporanis per repensar la professió i les maneres d'interpretar els processos socials en els quals es juga en la intervenció. Un aspecte fonamental és la recuperació de la teoria de l'Estat des de les aportacions d'autors que, com Gramsci, fan, revitalitzant la discussió a partir de l'ampliació del concepte d'Estat; l'anàlisi de les relacions de poder—els micropoders i la seva circularitat— i les implicacions de la relació entre el poder i el saber, plantejades per Foucault; la perspectiva del subjecte, retornada a la discussió per Touraine, i que ens aporta també Badiou, i l'anàlisi dels moviments socials com una nova manera no només de fer política sinó també de socialització, duta a terme per Elizabeth Jelín, Alberto Melucci i Silvia Rivera Cusicanqui, entre d'altres. Avui les discussions sobre un treball social basat en enfocaments contemporanis han reorientat les discussions envers el post-estructuralisme; les perspectives emancipadores; el marxisme tardà; i l'hermenèutica.

Aquestes últimes discussions i aportacions han anat configurant una discussió i posicionament necessaris per a la repol·lització del treball social a Xile, i per a això algunes escoles han pres posició crítica i

dialògica, amb el propòsit que la formació de nous i noves professionals incideixi en les institucions estatals, com també en les organitzacions no governamentals, fins i tot en l'empresa privada, en les possibilitats de canvi en les relacions i en el discurs institucional en trencar, oposant-s'hi, a l'hegemonia del capitalisme tardà. En concordança amb aquesta posició, la modificació de la correlació de forces entre

els diferents actors socials, la possibilitat de produir les aliances que cada conjuntura social permeti, als efectes d'incorporar els interessos dels sectors menys afavorits a la dinàmica institucional/estatal, representa una perspectiva de la pràctica professional sostinguda en una comprensió dinàmica de la realitat, en la qual és possible modificar les relacions de poder.

Bibliografia

- CHINCHILLA MONTES, Marcos. “La riqueza que nunca se derramó: trabajo social ante la encrucijada neoliberal”, en AGUAYO, Cecilia y FRANCO GAVIRIA, Luis. *Pensando y Actuando en América Latina*. Santiago: Universidad Nacional Andrés Bello, 2010. ISBN 9789567247653.
- CUNILL GRAU, Nuria. “¿Qué ha pasado con lo público en los últimos 30 años? Balance y perspectivas”, en *Revista Reforma y Democracia*, n° 52 (2012). Caracas (Venezuela): Centro Latinoamericano para el Desarrollo. ISSN 1315-2378.
- GARRETÓN, Manuel. *Reconstruir la política, transición y consolidación democrática en Chile*. Santiago: Editorial Andante, 1987. Consultado el 27/10/2014. http://www.nuso.org/upload/articulos/2009_1.pdf.
- GONZALEZ-SAIBENE, Alicia. “Una lectura Epistemológica del trabajo Social”, en *Revista temas y debates*, n° 1 (junio/diciembre 1996). Universidad Nacional de Rosario. Pág. 111-128. ISSN 1666-0714.
- IBÁÑEZ, María Angélica. *Más y mejor Estado*. Taller de Análisis Estratégico [en línea] <http://talleranalisisestrategico.cl/Mas%20y%20mejor%20Estado%20_Maria%20Angelica%20Ibanez_.pdf> [consultado el 13 de mayo de 2011].
- MINISTERIO DE EDUCACIÓN DE CHILE. <http://www.mifuturo.cl/index.php/component/tbusca/?view=futurelaboral&tmpl=component&layout=detail&ID=%27230%27>[consultado el 21 de junio de 2014].
- MOULIAN, Tomás. *Chile anatomía de un Mito*. Santiago: Editorial LOM, 2002. ISBN 9789562824323.
- PROGRAMA DE LAS NACIONES UNIDAS PARA EL DESARROLLO. *Desarrollo Humano en Chile 2009. La manera de hacer las cosas*. Santiago: PNUD, 2009. ISBN 9789567469123.
- RACZYNKY, Dagmar. *Políticas sociales y programas de combate a la pobreza en Chile: Balance y desafíos. Estrategias de Desarrollo y economía, Políticas Públicas*. Co-lección CIEPLAN, n° 39 (1994). Consultado el 27/10/2014. http://www.cieplan.org/media/publicaciones/archivos/65/Capitulo_1.pdf.
- ROZAS, Margarita. *La intervención profesional en relación con la cuestión social. El caso del Trabajo Social*. Argentina: Editorial Espacio, 2001. Consultado el 27/10/2014. http://www.trabajosocial.unlp.edu.ar/uploads/docs/clase_2.pdf.
- RUZ, Omar i HERNÁNDEZ, Jeannete. “El trabajo Social en Chile”, en MELANO, María Cristina. *El Trabajo Social Internacional: elementos de comparación*. Buenos Aires: Editorial Lumen, 2007. ISBN 9789870007258.
- VIDAL MOLINA, Paula. “Caracterización de las Acciones del trabajo social. Cambios, continuidades y tensiones del Chile actual”, en *Revista Venezolana de Trabajo Social de la Universidad de Zulia*, Vol VI (2009). Maracaibo (Venezuela): Escuela de Trabajo Social, Universidad De Zulia. ISSN 1317-6676.

El treball social al Japó

Social work in Japan

Tomasa Báñez Tello¹

Resum

S'analitza la situació de la professió de treball social al Japó com un exemple del procés d'internacionalització del treball social i de les oportunitats que ofereix d'incorporació a la formació i a l'exercici del treball social de perspectives culturals, creences i pràctiques diferents de les occidentals, que tradicionalment han sigut hegemòniques en la professió.

Paraules clau: Treball social, Japó, identitat professional, internacionalització.

Per citar l'article: BÁÑEZ TELLO, Tomasa. El treball social al Japó. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 164-176. ISSN 0212-7210.

Abstract

The analysis of the situation of social work profession in Japan is presented as an example of the internationalization process of social work and the opportunities given by this process to incorporate different cultural approaches, believes and practices to the hegemonic western perspective, traditionally dominant in the profession.

Key words: Social work, Japan, professional identity, internationalization.

¹ Treballadora social i doctora en Antropologia Social. Professora de Treball Social, Universitat de Barcelona, tomasabanez@ub.edu

Per a l'elaboració d'aquest article l'autora ha fet servir, a més de les escasses referències en anglès sobre aquest tema, la seva experiència durant una estada al Japó feta el 2009 per invitació d'una organització internacional que promou l'intercanvi de treballadors socials (*Council of International Fellowship*, <http://www.cifinternational.com/>) i durant la qual va visitar una de les associacions professionals de treballadors socials (*Japanese Association of Social Workers*, <http://www.jasw.jp>), el departament de treball social d'una de les universitats en què s'imparteixen els estudis de treball social (*Shoya Women's University*, <http://www.swu.ac.jp/e/>), un centre residencial d'atenció a la infància (*Shisei Gakuen*, <http://shiseigakuen.org>) i un centre especial de treball per a persones amb trastorn mental (*Karasidane Center*).

Una identitat professional singular i contradictòria

L'acostament a la situació de la professió de treball social en altres països, que com en el cas del Japó té unes tradicions culturals úniques, ens ofereix una oportunitat excel·lent per comprendre com el treball social construeix la seva identitat de forma dinàmica en els diferents contextos nacionals. Un dinamisme conseqüència de les interaccions dels ciutadans, els polítics i responsables de les institucions i els professionals, que partint dels seus valors contribueixen a la definició del treball social, de la seva funció social, dels seus objectius i de la seva pràctica professional (Payne, M., 2006).

Segons Yoshiko Ito (1995), la singular i contradictòria identitat del treball social al Japó és més una conseqüència de la manca d'una cultura democràtica que de les tradicions culturals i valors dels japonesos. Aquest dèficit democràtic genera un desequilibri important en les relacions de poder entre els diferents actors que participen en la construcció del treball social com a professió; de manera que tant els professionals com les organitzacions no governamentals no tenen autonomia a l'hora de contribuir a aquesta definició, ja que l'Administració controla tant als treballadors socials, a través del sistema d'accés i acreditació professional, com les organitzacions de voluntariat, mitjançant el sistema de finançament públic.

La manca de capacitat d'influència política d'aquests actors és coherent amb el

model de política social, pragmàtic i de gestió² que considera innecessàries les explicacions ideològiques i teòriques de tipus estructural i els canvis socials radicals. Aquest model impulsat pel govern està orientat per l'anomenada teoria de la gestió de la política social (*Shakai Fukushi Keiei Ron*), segons la qual el disseny de polítiques de benestar eficaçes només requereix l'existència d'una teoria pràctica que ajudi polítics i professionals a implementar una planificació social efectiva, que promogui reformes socials graduals (Japanese Society for the Study of social Welfare, 2014).

D'acord amb aquest plantejament de política social, es considera que l'exercici professional del treball social ha de consistir en l'aplicació pràctica de la legislació de benestar social, per atendre d'aquesta manera les necessitats dels diferents col·lectius de població (gent gran, persones amb discapacitat, infància i persones amb ingressos baixos). Aquesta manera de definir la professió explicaria que en japonès no hi hagi cap expressió que tingui una equivalència exacta del terme anglès *social work*. Per referir-se al treball social s'utilitza l'expressió *Shakai Fukushi* (社会福祉), la traducció a l'anglès de la qual és *social welfare*; els treballadors socials s'anomenen *Shakai Fukushi Shi* (社会福祉市), és a dir, professionals del benestar social. El concepte de *Shakai Fukushi* s'aplica tant a la professió com a la disciplina de treball social, i apareix en la denominació de les facultats università-

² Aquesta concepció de la política social pretén superar les inacabables controvèrsies entre els plantejaments contraposats del determinisme marxista de la dècada del 1920 i els estudis britànics de política social de la dècada del 1970.

ries i de les escoles superiors de formació de treballadors socials.

Segons A. Sakaki (2014), aquesta qüestió terminològica no és només anecdòtica, sinó que resulta fonamental per explicar la singularitat del treball social al Japó, ja que ajuda a comprendre la concepció fonamentalment tècnica que existeix de la professió. Una concepció que contrasta, però, amb la utilització majoritària³ que es fa al Japó de la definició internacional del treball social i la declaració de principis ètics de la professió de la Federació Internacional de Treballadors Socials i l'Associació Internacional d'Escoles de Treball Social. Una definició que según C. Noble (2004) considera que el compromís polític és un component essencial de la identitat del treball social, de manera que la formació dels futurs treballadors socials ha de ser molt més que l'aprenentatge d'habilitats tècniques o un mera formació professional, i la pràctica professional ha de transcendir l'aplicació immediata d'aquestes habilitats mitjançant l'ús reflexiu dels plantejaments teòrics i dels valors per orientar i donar sentit a les intervencions professionals.

Procés de professionalització

Segons Yoshiko Ito (1995), a la fi del segle XIX existien al Japó un seguit d'iniciatives d'ajut organitzat a les persones en situació de pobresa, com a resposta a les conseqüències de l'extensió del capitalisme en les condicions de vida de la població, especialment dels habitants dels suburbis de grans ciutats.⁴ La primera d'aquestes iniciatives la va posar en funcionament un grup d'homes joves de classe mitjana, amb motivacions religioses, tant cristianes com budistes, que van promoure la creació de centres residencials⁵ per a gent gran, per a persones amb discapacitat i per a nens; i de centres socials de barri, amb els mateixos plantejaments del moviment *Settlement Houses*.⁶

Aquestes formes pioneres d'organització de l'ajuda van tenir continuïtat en la dècada de 1920 amb el moviment *Homen-inn*, promogut per ciutadans de classe mitjana, d'ideologia conservadora i amb un plantejament molt similar al de les *Charity Organization Societies* (COS) al Regne Unit i Amèrica del Nord,⁷ però amb algunes diferències pel que fa a la concepció de la pobresa i els criteris d'ajuda de les famílies.⁸ La influència

³ Per part de l'Administració, de les associacions professionals i dels centres de formació de treball social.

⁴ La industrialització va provocar el creixement ràpid de les grans ciutats (a Tòquio la població va créixer un 150%, entre 1900 i 1920), així com l'aparició de barris en què les condicions de vida eren de pobresa extrema, que afectaven especialment la infància, amb una taxa alta de mortalitat infantil i amb l'explotació de la qual eren objecte a les fàbriques i en la prostitució.

⁵ El 1918 al Japó existien 753 centres residencials, dels quals 691 depenien d'organitzacions de voluntariat.

⁶ El primer d'aquests centres va començar a funcionar al Japó l'any 1897 sota la influència del *Toynbee Hall* de Londres, i l'any 1920 existien 50 *Settlement Houses* a tot el país.

⁷ El moviment *Homen-inn* organitzava l'ajut a partir dels districtes escolars i feia servir un rigorós sistema de registre de les persones ateses. Només en els primers 10 anys de funcionament havien ajudat 25.845 famílies, i per fer-ho comptaven amb feina voluntària de 15.000 persones.

⁸ A diferència de les COS, no atribuïen les causes de les situacions de pobresa a responsabilitats individuals,

d'aquest moviment va ser notable, tant a nivell de gestió de centres residencials com de pressió política, amb la demanda d'una major implicació del govern en l'assistència social.⁹ De manera paral·lela a la posada en funcionament d'aquestes iniciatives, l'any 1921 van començar a oferir els primers cursos de treball social per a adults.

Yoshiko Ito (1995) i Yoshimura Harumasa (2009) consideren que l'autèntic naixement del treball social professional al Japó es va produir en aquesta dècada de 1920, de manera molt similar al que estava passant en alguns països occidentals. No obstant això, la militarització del país¹⁰ va fer que es frustrassin les possibilitats de desenvolupament d'un treball social d'acord amb una identitat professional compartida internacionalment, però amb les singularitats de la societat i la cultura japoneses; una identitat molt diferent d'aquella amb què es recrearia la professió després de la segona guerra mundial.

Després de la guerra, durant el període d'ocupació del país per part de l'exèrcit nord-americà,¹¹ es van establir les bases del sistema de benestar social actual¹² al Japó,

com a part del projecte impulsat pels països vencedors de reformar i democratitzar la societat japonesa i de contrarestar la influència que l'ultranacionalisme i el militarisme havien tingut durant la dècada del 1930. L'autoritat nord-americana d'ocupació va impulsar la presència governamental en l'àmbit del benestar social, la professionalització del personal dels centres públics de serveis socials¹³ i la formació dels treballadors socials professionals, amb la creació, l'any 1946, d'una escola model de treball social (*Japanese School of social Work*) i amb el suport a la reobertura de la carrera de treball social en algunes universitats que ja l'impartien abans de la guerra. Al costat d'aquesta major implicació de l'Administració en l'assistència social, l'autoritat nord-americana considerava de gran importància per al procés de democratització del país l'existència d'organitzacions no governamentals fortes i independents del govern. Una independència que l'influent moviment *Homen-inn* ja no tenia, com a conseqüència de la seva cooperació activa amb l'exèrcit durant la guerra.

Després de la marxa del país de l'autoritat nord-americana d'ocupació, el govern

sinó al destí, i per això, a l'hora de concedir els ajuts no tenien en compte els estils de vida de les famílies, és a dir si eren mereixedores o no de l'ajut, sinó la seva situació econòmica i les seves condicions de vida.

⁹ Com a resultat d'aquesta pressió van aconseguir que s'aprovés la primera llei de pobres al país (*Poor Relief Law*) l'any 1929.

¹⁰ Amb l'àmplia difusió de la ideologia ultranacionalista i militarista i l'ocupació japonesa de Manxúria el 1933.

¹¹ L'*American General Head Quarters (AGHQ)* fou l'organització a través de la qual l'exèrcit nord-americà va ocupar i governar el Japó entre 1945 i 1951.

¹² Amb l'aprovació de les lleis de benestar social: *Public Assistance Act* (1946), *Child Welfare Act* (1947), *Law for the Welfare of Physically Handicapped* personas (1949) i *Social Welfare Service Law* (1951) i la creació de centres públics de serveis socials (*Social Welfare Offices y Child Guidance Centres*).

¹³ Es va establir legalment l'obligatorietat de contractar personal remunerat amb uns certs coneixements sobre treball social, per treballar als centres públics de serveis socials (*Social Welfare Offices i Child Guidance Centres*). Entre 1947 i 1950 l'autoritat nord-americana d'ocupació va contractar 15 treballadors socials americans per supervisar aquests nous treballadors públics.

japonès va fer una revisió en profunditat del sistema de benestar social creat recentment, amb l'argument que aquest sistema havia estat imposat per la força. Aquesta revisió va suposar la desprofessionalització dels centres públics de serveis socials¹⁴ i un major control governamental de les organitzacions de voluntariat d'acció social. Per a això es va establir un sistema de finançament públic dels centres residencials dependents d'aquestes organitzacions, que situava la competència de les decisions sobre les cures dels residents i la gestió de les residències en els professionals dels centres públics de serveis socials (*Social Welfare Offices* i *Child Guidance Centres*). D'aquesta manera, l'Administració reduïa la seva presència directa i deixava la gestió dels serveis socials en mans d'unes organitzacions de voluntariat que no tenien la capacitat d'influència en les decisions polítiques i legislatives que havia exercit el moviment *Homen-inn* abans de la guerra.

Yoshiko Ito (1995) i Yoshimura Harumasa (2009) qualifiquen el període següent a l'ocupació nord-americana (1951-1980) com l'etapa més complicada en la història del treball social professional al Japó. Unes dificultats provocades pel paper residual dels serveis socials¹⁵ i per la participació subsidiària de l'Administració en l'assistència social, conseqüència d'un model de benestar de tall conservador basat en les cures familiars i informals. Els professionals del treball social no van ser capaços de reaccionar davant d'aquesta situació; debilitats i desmobilitzats com estaven a conseqüència del procés de desprofessionalització dels serveis socials, però també per la falta d'acord dels docents sobre la identitat i la formació en treball social.¹⁶

A la dècada del 1980, l'envelliment de la població¹⁷ i els canvis en la forma tradicional de família van posar en evidència les limitacions del conservador model japonès de benestar.¹⁸ Aquesta situació va pro-

¹⁴ Es va suprimir l'obligatorietat legal de contractar professionals qualificats per als centres de serveis socials bàsics i per als centres d'atenció a la infància (*Social Welfare Offices y Child Guidance Centres*); aquests eren professionals qualificats reemplaçats per funcionaris, seleccionats en base a la lleialtat burocràtica i no a la seva qualificació professional.

¹⁵ Les prioritats del govern es van centrar en la creació d'un sistema nacional de pensions (*National Pension Law*, 1961) i d'una assegurança sanitària *National Health Insurance*, 1959).

¹⁶ Els professors amb formació en màster en treball social realitzada en universitats nord-americanes, defensaven una identitat professional basada en el treball social de casos des d'una perspectiva teòrica psicodinàmica. Per la seva banda, els docents formats al Japó en política social des d'una perspectiva teòrica marxista, s'oposaven a la professionalització del personal dels serveis socials públics i a la presència de les organitzacions de voluntariat d'acció social, ja que consideraven que la implementació de la legislació de benestar resoluria les necessitats i problemes socials de la població, sense necessitat d'intervencions professionals especialitzades.

¹⁷ El Japó té actualment un dels índexs de natalitat més baixos del món (1,3) i un dels percentatges més alts de persones grans de 65 anys (25,2% en l'actualitat i amb una previsió del 37,6% per a l'any 2025 (*Portal Site of Official Statistics of Japan*, 2014).

¹⁸ El Partit Liberal Democràtic, d'ideologia conservadora, ha governat el país des de la finalització de la segona guerra mundial fins a l'actualitat, amb l'excepció de dos curts períodes (de 1994 a 1996 i de 2009 a 2012). L'enfortiment de la societat civil, tradicionalment molt debilitada al país, sembla que és una de les raons de la progressiva pèrdua de l'hegemonia d'aquest partit polític (Iwasaki, K., 2006).

vocar un canvi en el model d'atenció de la gent gran, amb una major implicació i finançament per part de l'Administració¹⁹ (*Japanese Society for the Study of Social Welfare*, 2014).

Context institucional i exercici professional

L'actual sistema de serveis socials al Japó es configura a partir d'una legislació bàsica, uns plans d'actuació i l'existència d'una xarxa de centres, serveis i prestacions administrats i gestionats per les prefectures,²⁰ que compten per a això amb personal professionalitzat i amb persones voluntàries per oferir una atenció social específica per col·lectius de població: gent gran, persones amb discapacitat, infància i persones amb ingressos baixos. D'aquesta manera a cada territori hi ha un centre de serveis socials bàsics (*Social Welfare Offices*) i un centre d'atenció a la infància (*Child Guidance Centres*).

Els centres de serveis socials bàsics ofereixen informació i assessorament als col·lectius específics de població esmentats

■ D'aquesta manera a cada territori hi ha un centre de serveis socials bàsics (*Social Welfare Offices*) i un centre d'atenció a la infància (*Child Guidance Centres*).

anteriorment i gestionen prestacions econòmiques.²¹ Aquests centres estan dirigits per funcionaris que ocupen aquests càrrecs per promoció interna dins de l'Administració (*Welfare officer*) i compten tant amb treballadors socials acreditats com amb persones voluntàries de la comunitat.

Els centres d'atenció a la infància s'encarreguen de la detecció, estudi i valoració de situacions de risc o abús de la infància, i per a això compten amb professionals (*Certified Childcare Worker*) i amb persones voluntàries de la comunitat. La complexitat de la societat japonesa ha provocat una redefinició de les polítiques públiques en relació amb la infància i les famílies, ara la preocupació prioritària no és només la cura dels nens sense família, sinó l'atenció i prevenció de situacions de risc i d'abusos,²²

¹⁹ Amb l'aprovació el 1997 d'una llei (*Public Long-Term Care Insurance Law*) i la creació posterior l'any 2000 del sistema d'atenció a les persones en situació de dependència (*Long-Term Care Insurance System*: 'Kaigo Hoken'), com a tercer pilar del sistema de seguretat social, que ja incloïa les pensions i l'assistència sanitària.

²⁰ Segons la seva constitució actual, aprovada el 1947 Japó és una monarquia parlamentària i amb un sistema de govern centralitzat, que s'organitza en 47 prefectures, cadascuna elles amb un governador i un parlament unicameral elegits per sufragi. Les prefectures tenen l'obligació legal de mantenir departaments d'assumptes generals, finances, benestar social, salut i treball, per a això compten amb finançament procedent dels impostos locals i del govern central (Iwasaki, K., 2006).

²¹ Aquestes prestacions estan regulades per llei (*Public Assistance Law*, 1950) i cobreixen necessitats econòmiques relacionades amb els següents conceptes: alimentació, vestit, habitatge, material i menjador escolar, medicaments, naixements, defuncions, ocupació i cures de persones dependents.

²² En resposta al nombre creixent de casos d'aquest tipus que s'estan produint, com el dels quatre germans que a la ciutat de Sugamo van ser trobats pel personal de l'oficina d'atenció a la infància al pis en el qual portaven vivint sols des que els havia deixat la seva mare; i que tan magistralment narra Hirokazu Kore-eda en la pel·lícula *Ningú sap*.

així com el suport a les famílies per a la cura dels seus fills i la compatibilitat de la vida familiar i laboral. Al costat de les modificacions legals,²³ aquesta redefinició ha requerit l'aprovació de diferents plans d'actuació,²⁴ l'últim dels quals té un plantejament integral en el qual participen no només les administracions, sinó també les empreses privades.

Aquest enfocament recent preventiu i integral de les polítiques públiques d'infància contrasta amb la realitat del sistema de cures que hi ha al país actualment, configurat de manera majoritària per centres residencials finançats per l'Administració però gestionats per organitzacions de voluntariat.²⁵ Segons K. Iwasaki, A. Tozawa i M. Motomura (2005) aquest sistema de cures difereix de forma substancial dels sistemes de la major part dels països occidentals, com a conseqüència de les barreres culturals que hi ha en relació amb l'acolliment familiar i l'adopció com a formes de cura alternatives a la pròpia família, però també com a resultat de la manca de professionals qualificats i amb experiència en aquests temes.

Les persones amb discapacitat han estat tradicionalment ateses en centres residencials especialitzats, però la legislació i els plans d'actuació actuals²⁶ pretenen, a

més de l'atenció assistencial, prevenir les discapacitats i promoure l'atenció d'aquestes persones en les seves comunitats i de forma normalitzada, amb l'objectiu no només que tinguin cobertes les seves necessitats bàsiques, sinó que puguin portar una vida autònoma i que s'integrin i participin en la societat.

Segons la *Japanese Society for the Study of Social Welfare* (2014), actualment hi ha una sèrie de situacions socials al Japó, que per la seva gravetat requereixen una atenció prioritària per part dels diferents sectors de la societat (responsables polítics, ciutadans, investigadors, docents i professionals). Es tracta de situacions d'abús i maltractament a la infància i a la gent gran i de violència contra les dones, la millora no depèn únicament de l'aprovació de mesures legals²⁷ i de plans d'actuació. Cal fer un treball de recerca que permeti conèixer i visibilitzar aquest tipus de situacions, així com de promoció des de l'educació, les institucions públiques i els mitjans de comunicació d'un canvi profund d'actituds en relació amb aquests temes.

Preocupa també a la *Japanese Society for the Study of Social Welfare* (2014) l'augment de les desigualtats socials i el seu efecte dramàtic sobre l'aparició de noves formes de pobresa. És una pobresa de relacions i

²³ La llei bàsica en aquesta matèria (*Child Welfare Law*, 1947) s'ha millorat i completat amb altres mesures legals de suport a famílies monoparentals (*Law for the Welfare of Fatherless Families and of Widows*, 1964) i de prevenció dels abusos a la infància (*Child Abuse Prevention Law*, 2000).

²⁴ Angel Plan (1995) i New Angel Plan (1999).

²⁵ El centre Shisei Gakuen, fundat el 1912, acull actualment 70 nens que no viuen amb les seves famílies, per la defunció dels pares o per situacions de manca de cura, maltractament o abús.

²⁶ *Law for the Welfare of Physically Disabled Persons* (1949), *Law for the Welfare of Mentally Handicapped* (1960), *Maternal and Child Health Law* (1965), *Law concerning Basic Policies for the Handicapped* (1970) i *Government Action Plan for Persons with Disabilities* (1995).

²⁷ *The Act on the Prevention of Spousal Violence and the Protection of Victims*, 2001.

de suport social, a més d'econòmica, que està afectant un nombre creixent de persones sense ocupació, educació o formació, però també treballadors amb ocupacions precàries, temporals o amb ingressos baixos, tant joves com de mitjana edat, que no viuen al carrer com ho han fet tradicionalment les persones sense llar, sinó en els cibercafès²⁸ que romanen oberts tota la nit.

Acreditació i identitat professional

El complex procés d'accés a la professió, mitjançant un examen estatal d'acreditació i un sistema centralitzat de registre,²⁹ és potser la característica definitòria més important del treball social al Japó, per les seves determinants conseqüències en el procés de definició de la identitat professional.

El sistema que regula la professió i la formació de treball social (*Certified Social Workers and Certified Care Workers Act*) va ser creat l'any 1987 per llei.³⁰ És un procés d'accés que té en compte la formació acadèmica reglada i l'experiència laboral

com a requisits previs per poder presentar-se a l'examen d'acreditació. Segons l'organisme públic responsable d'aquest procés (*Center of Social Welfare Promotion and National, Ministry of Health, Labor and Welfare*) l'any 2008 es van examinar 46.099 persones, i el percentatge d'aprovat va ser del 29,1%.

El resultat d'aquesta combinació de formació i experiència laboral és l'existència de 12 rutes diferents d'accés acreditat a la professió. La formació acadèmica reglada mínima que s'exigeix per presentar-se a l'examen d'acreditació inclou una sèrie de matèries obligatòries,³¹ la majoria de les quals referents a la gestió dels diferents serveis i prestacions socials per a la població en general i per a diferents col·lectius (persones majors, persones amb discapacitat i infància); i són coherents amb la definició de la professió de treball social com una activitat tècnica d'aplicació pràctica de la legislació de benestar social. Per a les persones que no han fet el grau de treball social, però que tenen una altra carrera universitària o formació superior de com a mínim tres anys de durada, així

²⁸ *Homeless en los Internetcafés de Tokio. Los sin techo ocultos de la sociedad japonesa.* Bloc En Japón, <http://enjapon.info/homeless-en-los-internet-cafe-de-tokio.html>

²⁹ Aquests sistemes d'acreditació i registre dels professionals del treball social existeixen en altres països, però sempre amb l'exigència de tenir una titulació acadèmica en treball social amb nivell de grau i alguns casos amb nivell de màster (Báñez, T., 2009). En el sistema japonès s'exigeix una formació en una sèrie de matèries obligatòries, però no la titulació específica de treball social.

³⁰ En aquell moment (1987) els serveis socials públics al Japó tenien 676.340 treballadors, i era impossible saber quins eren treballadors socials professionals, ja que no s'exigia tenir aquesta acreditació per treballar com a treballador social.

³¹ Anatomia i fisiologia del cos humà i malalties, teoria psicològica i suport psicològic, sistema social i teoria social, societat del benestar, bases d'investigació social, fonaments professionals de l'assistència social, teoria i mètodes d'assessorament, teoria i mètodes de benestar comunitari, planificació, gestió i finances del benestar, organització i gestió de serveis de benestar, seguretat social, sistema de suport i assegurança de cures de llarga durada per a gent gran, sistema de suport per a persones amb discapacitats, sistema de benestar i suport a la infància i la família, sistema d'assistència social per a persones amb baixos ingressos, serveis d'assistència sanitària, serveis de suport a l'ocupació, tutela d'adults i rehabilitació de presos.

com per a aquells que tenen experiència laboral,³² hi ha una àmplia oferta de cursos de formació reglada per superar els continguts obligatoris i poder presentar-se a l'examen. La durada d'aquesta formació complementària varia des dels sis mesos en el cas dels directors o inspectors de benestar social, a un any en el cas de persones amb una altra formació reglada o dos o tres anys per a les persones que tenen experiència laboral en centres de rehabilitació i d'atenció social i sanitària.

A aquest complex sistema d'accés a la professió de treball social es va incorporar l'abril de 1997 una nova acreditació, la dels treballadors socials psiquiàtrics, els quals també han de passar un examen estatal i inscriure's en un registre oficial. En aquest cas, la formació acadèmica reglada per poder-se presentar a l'examen és la del grau de psicologia de quatre anys de durada, més una formació complementària d'un any en treball social. Atès que la legislació actual estableix l'obligatorietat de comptar amb aquests professionals en tots els serveis sanitaris públics (hospitals generals i psiquiàtrics, centres comunitaris de salut mental, etc.), acreditar-se com a treballador social psiquiàtric s'ha convertit en una de les sortides laborals més populars entre molts joves que ja tenen una titula-

ció de grau, i fins i tot de màster en psicologia, ja que l'estabilitat d'aquests llocs de treball a l'Administració és valorada molt positivament per les famílies japoneses.

Segons l'organisme públic responsable del procés d'acreditació dels treballadors socials, el febrer de l'any 2014 hi havia registrats 165.684 treballadors socials acreditats i 60.946 treballadors socials psiquiàtrics acreditats (*Japanese Association of Schools of Certified Social Worker*, 2014).

Des de l'aprovació de la llei del 1987, els treballadors socials acreditats poden treballar a l'Administració, tant en els centres de serveis socials bàsics (*Social Welfare Offices*) com en els centres d'atenció a la infància (*Child Guidance Centres*), si bé aquesta acreditació no s'exigeix per ocupar els llocs de més responsabilitat en aquests centres,³³ que es cobreixen per promoció interna, en coherència amb el model laboral tradicional japonès.³⁴ Els graduats en treball social no acreditats són contractats per les entitats de voluntariat d'acció social per treballar en els centres residencials gestionats per aquestes entitats o treballen en els serveis sanitaris públics en llocs en els quals no es requereix l'acreditació com a treballadors socials psiquiàtrics.

Són diversos els autors (Ito, I., 1995; Sakaki, A., 2014; Yoshimura, H., 2009) que

³² En centres de rehabilitació i d'atenció social i sanitària o en serveis socials públics (*Child welfare officer, Welfare officer for people with physical disabilities, Inspection instructor*).

³³ *Child welfare officer, Welfare officer for people with physical disabilities, Inspection instructor*.

³⁴ És un sistema laboral únic al món, basat en la "membresia" i no en el "lloc de treball". Els treballadors japonesos són considerats com a part de l'empresa o de la institució en la qual treballen, acceptant voluntàriament la manca de limitacions del seu contracte laboral (pel que fa a horari, sou, trasllats, etc.), a canvi de la possibilitat de conservar la feina. En coherència amb aquest model laboral, les empreses i l'administració en lloc de contractar a persones que tenen les qualificacions necessàries per a un lloc concret, recluten als seus futurs empleats mentre encara estan estudiant, basant-se en el seu "entusiasme" i la seva "capacitat" i no en la seva qualificació (Keiichirô, H., 2013).

assenyalen les contradiccions d'aquest sistema d'accés a la professió i les conseqüències que té en la definició de la identitat professional dels treballadors socials. Es valora positivament el reconeixement de la necessitat d'una formació professional especialitzada en els serveis socials, exigible abans de la contractació dels treballadors, ja que aquesta exigència suposa el trencament amb el model laboral japonès tradicional que apliquen tant les empreses privades com l'Administració. Però també s'assenyala que l'establiment d'aquestes acreditacions ha suposat una superposició de continguts de treball en els centres o serveis en què coincideixen aquests professionals, afegint complexitat a la definició de la seva identitat i generant el caos a la situació del treball social al país.

Aquest sistema d'acreditació i d'accés a la professió influeix de forma determinant la definició que els treballadors socials fan de la seva identitat professional. Els resultats d'una investigació realitzada per l'Associació Japonesa d'Escoles de Treball Social el 2010 posen en evidència la confusió que hi ha pel que fa a la identitat professional del treball social. Segons aquest estudi, només el 40% dels estudiants de Grau de Treball Social es defineixen a si mateixos com a futurs treballadors socials, mentre que gairebé el 40% dels treballadors socials acreditats són persones no han estudiat la carrera de treball social (Sakaki, A., 2014).

Segons Yoshiko Ito (1995), la majoria dels treballadors socials acreditats que treballen en els serveis socials de l'Adminis-

■ Segons Yoshiko Ito (1995), la majoria dels treballadors socials acreditats que treballen en els serveis socials de l'Administració es defineixen com a tècnics del benestar social, mentre que només el 6,3% es defineixen com a treballadors socials. Per contra, el 75,2% dels treballadors socials que treballen en salut es defineixen com a treballadors socials.

tració es defineixen com a tècnics del benestar social, mentre que només el 6,3% es defineixen com a treballadors socials. Per contra, el 75,2% dels treballadors socials que treballen en salut es defineixen com a treballadors socials.

Yoshimura Harumasa (2009) considera que, prenent com a referent la professió de treball social als Estats Units d'Amèrica, els treballadors socials de salut japonesos serien els únics que podrien anomenar-se a si mateixos treballadors socials, ja que tots són graduats en treball social i fan de forma habitual intervencions professionals complexes, tant amb els pacients atesos en els serveis sanitaris com amb les seves famílies. Per aquesta raó, l'associació que agrupa aquests professionals (*Japanese Association of Social Workers in Health Services*) demana des de fa dècades la derogació del sistema d'acreditació i registre i ser reconeguts com els únics treballadors socials al Japó.

L'existència de diverses associacions professionals de treball social³⁵ al Japó,

³⁵ Són la *Japanese Association of Certified Social Workers*, amb 37.100 membres, la *Japanese Association of Certified*

reconegudes i integrades en la Federació Internacional de Treballadors Socials,³⁶ són un reflex clar d'aquesta confusió en la identitat dels treballadors socials al Japó. No obstant, aquestes associacions han elaborat conjuntament un codi d'ètica professional del treball social,³⁷ aprovat l'any 2004.

Formació acadèmica

La formació acadèmica en treball social al Japó es caracteritza per la dualitat de l'oferta i per la desconexió i contradicció dels seus continguts amb els de la pràctica professional que duen a terme els treballadors socials acreditats.

L'oferta majoritària de formació acadèmica reglada en treball social al Japó és la d'un grau universitari amb una durada de quatre anys que es pot cursar a 139 universitats, amb un pla d'estudis els continguts s'organitzen en tres grans àrees:³⁸ serveis socials, teoria del treball social i matèries d'altres disciplines. Al costat d'aquest títol de grau hi ha una formació

també superior, però amb una durada de només dos anys, que es pot seguir en 11 *Colleges* i una formació de nivell inferior que es pot cursar en 5 escoles de formació professional. En funció d'aquesta formació acadèmica inicial, hi ha rutes diferents d'accés al sistema d'acreditació i registre com a treballadors socials.³⁹ Existeix també un nivell de formació de postgrau en treball social, que inclou quatre màsters, oferts per 88 universitats, i un doctorat, que es pot cursar en 48 universitats. Tots aquests centres estan associats, tant a nivell del Japó (*Japanese Association of Schools of Social Work*) com a nivell internacional (*International Association of Schools of Social Work* i *Asian and Pacific Association for Social Work Education*).

L'oferta de formació complementària en les matèries obligatòries que s'exigixen per poder presentar-se a l'examen d'acreditació es canalitza a través de centres específics de formació per a treballadors socials acreditats, dels quals 193 depenen d'universitats, 10 de *Colleges* i 18

Psychiatric Social Workers, amb 9.400 membres, la *Japanese Association of Social Workers in Health Services*, amb 4.900 membres, i la *Japanese Association of Social Workers*, amb 800 membres. (*Japanese Association of Social Workers*).

³⁶ Quelcom que només s'esdevé en el cas de dos altres països: Romania (*Romanian College of Social Workers y Association Pro Social Work*) i Sèrbia (*Association of Social Workers of Serbia y Union of the Societies of Social Workers of the Republic of Serbia*).

³⁷ *Code of Ethics of Social Workers, Joint Committee of the Code of Ethics, June 2004*. http://www.jacsw.or.jp/16_FooterLinks/English.html

³⁸ Serveis socials: sistema de benestar social, benestar de la gent gran, benestar de les persones discapacitades, benestar de la infància, seguretat social, assistència social i benestar social de la comunitat. Teoria del treball social: teoria del treball social, treball social de casos, treball social de grup, treball social de comunitat, investigació organitzacional i social, habilitats de treball social i 180 hores de pràctiques externes. Altres matèries: psicologia, sociologia, fonaments de dret, medicina bàsica i cures físiques.

³⁹ Per exemple, una persona amb una formació de dos anys en treball social, ha de tenir dos anys d'experiència laboral en centres de rehabilitació i d'atenció social i sanitària i realitzar una formació complementària d'un any per poder presentar-se a l'examen d'acreditació, mentre que una persona amb una formació de grau en treball social, no necessita cap complement de formació per poder presentar-se a l'examen.

d'escoles de formació professional. Aquests centres formen part d'una associació a nivell del Japó (*Japanese Association of Schools of Certified Social Worker*, 2014).

Yoshiko Ito (1995) és molt crític en la seva anàlisi de la formació en treball social al Japó, assenyala la manca de coherència entre els continguts teòrics sobre treball social i sobre altres disciplines del grau universitari, amb la definició compartida socialment de la professió com una activitat fonamentalment pràctica d'aplicació de la legislació de benestar social. Aquesta incoherència el porta a qüestionar-se si per desenvolupar aquest tipus d'exercici professional cal una formació acadèmica universitària, els continguts de la qual no s'adeqüen al perfil de gestió de prestacions i serveis que s'exigeix a la major part dels treballadors socials al Japó, especialment als professionals acreditats.

Contribució del treball social japonès a la identitat global de la professió

Encara que inicialment el treball social va néixer i es va desenvolupar com una activitat professional nacional dirigida a alleujar els efectes de la pobresa, la deso-

cupació i els problemes socials que sorgien localment com a resultat de la ràpida industrialització a Europa i Amèrica del Nord en les últimes dècades han establert programes de formació en treball social a nivell internacional, amb un volum significatiu d'aquests programes a la regió d'Àsia-Pacífic, raó per la qual A. Sakaki (2014) considera especialment interessant l'anàlisi de la professió al Japó, com un exemple de la situació professional en aquesta regió del món i del procés d'internacionalització del treball social.

Segons C. Noble (2004), aquest procés d'internacionalització no ha de ser considerat com una amenaça a una identitat professional que es basi en els valors que orienten i donen sentit a les intervencions professionals, que transcendeix l'aplicació immediata de les habilitats pràctiques, sinó que s'ha de veure com una oportunitat per a l'intercanvi i el diàleg entre docents i professionals, que permeti incloure en la formació i l'exercici del treball social perspectives culturals, creences i pràctiques diferents de les occidentals, que han estat tradicionalment hegemòniques en la professió, cosa que ja està passant en els debats internacionals al voltant de l'elaboració d'una definició global del treball social.⁴⁰

⁴⁰Debat promogut per la Federació Internacional de Treballadors Socials i l'Associació Internacional d'Escoles de Treball Social (<http://ifsw.org/propuesta-de-definicion-global-del-trabajo-social/>) a partir de les crítiques que la definició del 2000 havia suscitat, entre altres raons per la seva marcada tendència occidental que emfatitza els drets individuals sobre els drets col·lectius i que prioritza la necessitat de les societats d'assolir continuïtat, estabilitat i cohesió social (Truell, R., 2014).

Bibliografia

- BÁÑEZ, T. “Los sistemas de regulación y acreditación de la profesión de Trabajo social a nivel internacional”, en *Revista de Servicios Sociales y Política Social*, núm. 85 (2009). Pàg. 139-155. ISSN 1130-7633.
- HARUMASA, Y. *The formation of social work professions in Japan*, University of Chicago. 2009. Tesi doctoral. Consulta el maig del 2014 a http://gateway.proquest.com/openurl%3furl_ver=Z39.88-2004%26res_dat=xri:pqdiss%26rft_val_fmt=info:ofi/fmt:kev:mtx:dissertation%26rft_dat=xri:pqdiss:3362453.
- ITO, Y. “Social Work Development in Japan”, en *Journal of Social Policy & Administration*. Volum 29, Issue 3 (1995). Blackwell Publishing Lt. Pàg. 258-268. ISSN 1467-9515.
- IWASAKI, K.; TOZAWA, A. i MOTOMURA, M. “Caring for deprived children in Japan”, en *Asia Pacific Journal of Social Work and Development*, núm. 2, volum 15 (desembre 2005). Singapur: Marshall Cavendish Academic. Pàg. 5-17. ISBN 0218-5385.
- Japan Mental Health Professionals. *Tokyo Counselling*. Consulta el maig del 2014 a <http://tokyocounseling.com/english/media/japanpsw.html>.
- Japanese Association of Certified Social Workers (JACSW). Consulta el maig del 2014 a <http://www.jacsw.or.jp>.
- Japanese Association of Psychiatric Social Workers (JAPSW). Consulta el maig del 2014 a <http://www.aichi-acsw.or.jp/>.
- Japanese Association of Social Workers (JASW). Consulta el maig del 2014 a <http://www.jaswj.jp>.
- Japanese Society for the Study of Social Welfare. Consulta el maig del 2014 a <http://www.jssw.jp/english/index.html>.
- MURAKAWA, Hirokazu i MURATA, Miyuki. “Societal Changes and Establishment of Local Comprehensive Care System in Japan - Reform of the long-term care insurance program and future of elderly welfare service”, en *Journal of Social Policy and Social Work*, núm. 15 (2011). Pàg. 5-24.
- NOBLE, C. “Social Work Education, Training and Standards in the Asia-Pacific Region”, en *Social Work Education*, núm. 5, volum 23 (octubre 2004). Pàg. 527-536.
- PAYNE, M. *What is professional social work?* Bristol: The Policy Press, University of Bristol, 2006. ISBN 1861347049.
- *Portal Site of Official Statistics of Japan*. Consulta el maig del 2014 a <http://www.stat.go.jp/english/data/jinsui/tsuki/index.htm>.
- SAKAKI, A. Social Work and Shakai Fukushi, Asian and Pacific Association for Social Work Education (APASWE). Consulta el maig del 2014 a http://www.google.es/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1 &ved=0CCcQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.iassw-aiets.org%2Fuploads%2Ffile%2F20121112_FEATU_RES02.doc&ei=WFPBU5iuOMml0wX1uoCgBA&usg=AFQjCNG9Js9t1glNqeW-KIGK MozTroox6Q&bvm=bv.70810081,d.d2k.
- TRUELL, R. *Report to the IFSW 2014 General Meeting on the review of the Global Definition of Social Work*. Consulta el juliol del 2014 a http://cdn.ifsw.org/assets/ifsw_83308-10.pdf.
- *Web Japan, Welfare. Japan Fact Sheet, Helping the elderly, the young, and the disabled*. Consulta el maig del 2014 a http://web-japan.org/factsheet/en/pdf/e43_welfare.pdf.

A decorative graphic consisting of a light green square on the left, a darker green square overlapping its right side, and a horizontal green bar extending across the page. Below the green bar is a vertical grey bar.

Interès professional

Les relacions internacionals
col·legials a Catalunya

Els drets dels infants i dels
adolescents en el context de
pobresa actual

3er Congreso Internacional
Multidisciplinar de
Investigación Educativa

Les relacions internacionals col·legials a Catalunya

International relations of professional associations in Catalonia

Helena Diaz Duran,¹ Joana Guirao Martínez² i Marta Frontiñan Garcia³

Resum

En un món on les fronteres es dilueixen i vivim una globalització gradual que afecta tots els àmbits de la vida de les persones, el coneixement de les realitats d'altres estats resulta cada cop més important.

El treball social, des dels seus orígens, ha optat per donar suport a aquesta perspectiva internacional, compartint el coneixement i construint xarxes d'intercanvi. Per tot això, la Comissió de Relacions Internacionals del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya (COTSC) ha treballat i treballa per la via de la col·laboració internacional dins del treball social.

Paraules clau: Relacions internacionals, comissió, polítiques socials, mobilitat.

Per citar l'article: DIAZ DURAN, Helena, GUIRAO MARTÍNEZ, Joana i FRONTIÑAN GARCIA, Marta. Les relacions internacionals col·legials a Catalunya. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 179-190. ISSN 0212-7210.

¹ Treballadora social. Màster en polítiques socials i mediació comunitària. Treballadora social d'Atenció Primària de salut a Institut Català de la Salut. Membre de la comissió de relacions internacionals del COTSC de Catalunya des de 2010. helenadiazduran@yahoo.es

² Treballadora social. Postgrau en violència familiar. Referent Comunitària per Dependència i treballadora social de l'Ajuntament de Barcelona. Membre de la comissió de relacions internacionals del COTSC de Catalunya des de 2014. jguirao@bcn.cat

³ Treballadora social. Treballadora Social en l'Associació Provincial de Paràlisi Cerebral. Tarragona. Membre de la comissió de relacions internacionals del COTSC de Catalunya des de 2010. tsocial@apctarragona.org / fronti.m@gmail.com

Abstract

In a world where borders become blurred and we live a gradual globalization that affects every single sphere of our lives, the need to know the realities in other countries increases.

Since the beginning of Social Work, it has aimed for the international perspective in order to share knowledge and build exchange networks. According to that, the CRI from COTSC has worked and it is still working through the way of international collaboration in social work.

Key words: Internacional Relations, Committee, social policies, mobility.

Introducció

La Comissió de Relacions Internacionals no podia deixar passar l'oportunitat de participar en un número de la *RTS* dedicat al Treball Social Internacional. No en va, aquesta Comissió és l'òrgan del qual disposa el COTSC per gestionar i fomentar la col·laboració internacional. Tenint en compte aquesta perspectiva, l'article repassa la història llunyana de la nostra professió envers la col·laboració internacional, identifica les fites aconseguides per la Comissió des de la seva creació i acabar presentant l'encàrrec actual i els reptes de futur al qual s'enfronten la Comissió i els membres que en formen part.

Un procés històric

El treball social com a disciplina es nodreix des del seu origen amb els diferents nexes internacionals que s'hagin pogut desenvolupar al llarg de la història. Aquests contactes i interaccions han variat depenent del context polític, econòmic i social que els ha emmarcat, però en tot

moment es pot observar que han estat d'interès de la professió i han aportat el seu gra de sorra en el seu si disciplinari i en les polítiques socials internacionals.

La I Conferència Internacional de Treballadors Socials (ISWC) va tenir lloc fins i tot abans de l'inici de la professió a Espanya. Corria l'any 1928, es va celebrar a París i van participar-hi delegacions de 42 països (De Robertis, 2003).

D'aquesta conferència es va propiciar la fundació de l'Associació Internacional d'Escoles de Treball Social (IASSW), que va donar lloc a ajudar les primeres escoles a Catalunya i a Espanya a partir de l'any 1932 (De Rivas, M. J. C., 2002). Des del 1970 la ISWC s'anomena Conferència Internacional de Benestar Social (CIBS) i representa i agrupa organismes públics i privats de Benestar Social.

El 1956 es va crear la Federació Internacional de Treballadors Socials (FITS) a Munic (Llopis, B., 1985). Espanya hi participa des del 1961 a través de la Federació de Col·legis d'Assistents Socials. Conjuntament amb IASSW i amb CIBS formen part de les Nacions Unides com a

organitzacions no governamentals (De Rivas, M. J., 2002). La FITS va crear i presentar l'any 1994 el primer codi deontològic internacional del treball social a l'Assemblea General celebrada a Colombo, Sri Lanka (De Robertis, C., 2003).

Patrocini de las Heras (2000) explica que unes dècades més tard, durant el III Congreso Nacional de la FEDAAS (Sevilla, 1976) i a les Jornadas de Pamplona (1977) el moviment fruit de la interrelació amb iberoamèrica (especialment amb l'Argentina i Mèxic) va permear en la teoria i la praxi envers la professió del treball social que va esdevenir un canvi de comprensió anomenada Reconceptualització.

Ja entrada la democràcia, i en l'època d'expansió dels serveis socials municipals, es va celebrar a Granada el 1981 el Seminari de la FITS-Europa sobre "Atur, les seves conseqüències i la interacció entre Política Social, el Mercat de Treball i la pràctica del Treball Social" (Gil, M., 2004). La base documental, amb l'entrada a la Unió Europea a Espanya el 1986 va rebre un nou impuls, ja que va esdevenir un escenari potencial i propositiu per a les polítiques socials europees en matèria de protecció als treballadors.

Els inicis de la dècada dels vuitanta van ser els anys de l'estructuració dels serveis socials i dels respectius espais col·legials. En l'embranchada del desplegament, la necessitat del jove model de benestar requeria la interrelació amb altres indrets del món i les diverses experiències en la ma-

tèria. Per això des de la FITS i des de l'actual Consejo General del Trabajo Social es va propiciar que cada col·legi professional de treball social tingués capacitat d'acollir les demandes i necessitats dels seus afiliats en matèria de contactes, recerca, aspectes laborals i acadèmics, etc. (Rey, M., 1985)

Precisament l'any 1986 és quan el Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya crea la primera comissió encarregada formalment de fer d'enllaç amb els diferents contactes en el marc d'Europa per promoure activitats d'intercanvi, d'assistència a fòrums i seminaris per a la col·legiatura. Es deia Vocalia de Relacions amb Europa⁴ i va esdevenir l'antecessora del que el 1991 va anomenar-se Comissió de Relacions Internacionals, i va funcionar fins el 2006.

El valor afegit d'organitzar-se en una Comissió de Relacions Internacionals és que es va poder recopilar informació sobre jornades, congressos i activitats a nivell europeu i internacional (a través de CIF, FITS, universitats i altres ens), establir contactes institucionals amb la Comunitat Econòmica Europea⁵ i organitzar viatges amb el METS. Segons les memòries col·legials, el resultat d'aquest cicle comissionat van ser 12 viatges d'estudi a indrets com Bèlgica, França, Holanda, Andorra, Gàmbia i el Marroc; 11 estades de treballadores socials a Catalunya provinents de diversos països com Romania, Argentina, Àustria, Turquia, Polònia,

⁴La Vocalia de Relacions amb Europa va existir del 1985 fins el 1991, però això no vol dir que no hi hagi constància documental de petits projectes treballats anteriorment de manera puntual. N.A.A.

⁵Cal recordar que el 1991 va ser el referèndum de Maastricht, que va obrir les portes a la lliure circulació de treballadors, capital i béns dins del marc de la Unió Econòmica Europea.

Txèquia, Israel, Bèlgica i Andorra; 6 intercanvis on treballadores socials varen poder acollir-se amb altres treballadores socials d'altres països i viceversa en indrets com Portugal, Suècia, Andorra, Turquia i França. També es varen organitzar 6 xerrades a diferents seus del Col·legi a Catalunya amb la participació de contactes establerts a través de la comissió, i paral·lelament en tot el període es va redactar l'Agenda Internacional com un mitjà de difusió i proposta a la col·legiatura per participar en les diferents activitats.

El juliol de l'any 2006 la Comissió de Relacions Internacionals va cessar la seva activitat i no es va reprendre l'impuls de manera formal fins l'octubre del 2009, i al gener del 2010 es constitueix amb una nova Comissió de Relacions Internacionals.

Cronologia de la Comissió de Relacions Internacionals actual (2010-2014)

La Comissió de Relacions Internacionals (CRI) que sorgeix el 2010 pretén reprendre la tasca començada pels antecessors amb el repte d'optimitzar-la, sistematitzar-la i adaptar-la al nou context social, polític i econòmic en què es troba el treball social i la mateixa col·legiatura. A més, aquesta comissió significa un canvi generacional ja que en la seva constitució la majoria dels seus membres són menors de 35 anys. Per

això el període 2010-2011 consisteix en un període d'estructuració, de disseny del pla d'actuació i d'assentament del que començarà a desplegar-se a partir del 2012.

El full de ruta que es va plantejar aquesta comissió l'any 2010 va ser un pla d'actuació en tres àrees. Àrea 1: Suport a la mobilitat. Àrea 2: Obertura a diferents agrupacions professionals de treball social. I Àrea 3: Investigar sobre l'estructura dels serveis socials dels diferents països.

Com a primera tasca de la Comissió es va establir un acord de col·laboració encara sense conveniar amb EURES.⁶

Amb caràcter innovador, el darrer trimestre del 2011 la Comissió va rebre la possibilitat de poder formar part d'un projecte de caràcter Europeu subvencionat per la Comissió Europea (Programa Leonardo Da Vinci Mobilitat), gestionat, en la seva part majoritària, per l'Associació Nexes.⁷ Les beques, anomenades “*Care for diversity. Developing intercultural skills in social work*”, varen destinar-se a estades de pràctica laboral a Europa. L'experiència, que finalment va tenir dues edicions, serà desenvolupada en l'apartat *Exemple d'opunitat, les beques Leonardo da Vinci*.

En el període 2012-2013 la Comissió va continuar treballant en accions anteriors per tal de donar consolidació als objectius marcats. Així doncs, es va continuar rebent informació laboral d'EURES d'especial rellevància per a la professió.

⁶ EURES és una xarxa de cooperació destinada a facilitar la lliure circulació de treballadors en el marc de l'Espai Econòmic Europeu o EEE. Entre els socis n'hi ha sindicats, serveis públics d'ocupació, patronals i la Comissió Europea que és qui coordina la xarxa.

⁷ L'Associació Nexes té per objectiu “treballar amb la comunitat local i amb altres països del món per afavorir l'aprenentatge intercultural, la participació activa i una transformació social sostenible que veu en la diversitat un recurs enriquidor”.

A través de Montserrat Feu es coneix la voluntat que AIFRIS (*Association Internationale pour la Formation, la Recherche et l'Intervention Sociale*)⁸ ha d'ampliar l'entitat a Catalunya. Tant era l'interès d'intercanvi d'ambdues entitats que varen proposar una trobada a la Seu central del COTS Catalunya el juny de l'any 2012. Per tal de fer més extensiva la possibilitat que més institucions poguessin participar d'aquesta trobada, es va plantejar l'opció de convidar les diferents universitats de Catalunya. Finalment varen assistir a la trobada el president d'AIFRIS, Sr. Dominique Sussini, membres de la Comissió de Relacions Internacionals, membres de la Comissió de Serveis Socials Bàsics i representants de la Universitat de Barcelona, Universitat Ramon Llull, Universitat de Vic, Universitat de Girona i la col·laboradora Montserrat Feu.

Al mes de setembre es va rebre la visita de dos professors de Treball Social de la Universitat de Ryukyu (Okinawa, Japó) que es trobaven convidats a la Universitat Autònoma de Barcelona. La finalitat de la visita era conèixer la situació del treball social a Catalunya, així com establir un intercanvi d'informació en referència del seu país.

L'any 2013 el COTS Catalunya va tornar a participar com a soci a la beca "*Care for diversity II. Developing intercultural skills in social work*", que, novament, varen estar destinades a estades de pràctica laboral a Europa en el marc del programa europeu Leonardo Da Vinci i que s'explica més endavant.

La Comissió de Relacions Internacionals va iniciar, a petició de la Junta de Govern, diferents reunions amb les altres Comissions del COTS Catalunya amb la finalitat d'organitzar una Jornada InterComissionals amb l'objectiu de posar en comú la tasca realitzada per enfortir la cohesió interna del Col·legi. Aquesta Jornada InterComissions es va celebrar l'abril de l'any 2013. A partir de llavors s'estableix, doncs, una trobada anual InterComissionals que permet generar aliances i nous projectes d'acció entre les comissions i la Junta.

Arran de les diferents peticions dels col·legiats i col·legiades sobre la convalidació i el seu procés, la Comissió es va posar en contacte amb ENIC - NARIC. La xarxa NARIC (*National Academic Recognition Information Centres / Centres nacionals d'informació sobre reconeixement acadèmic*) es va crear el 1984 per iniciativa de la Comissió Europea. Està formada per centres nacionals dels països de la UE, l'EEE (Espai Econòmic Europeu) i els països associats. Els centres de la xarxa NARIC depenen del Ministeri d'Educació dels seus països, i tenen com a objectiu millorar el reconeixement acadèmic de títols i períodes d'estudis entre diferents països. La xarxa ENIC (*European Network of Information Centres / Xarxa europea de centres d'informació*) va ser creada pel Consell d'Europa i la UNESCO el 1994. Inclou els països membres del Consell d'Europa així com altres països. El seu objectiu principal és facilitar l'aplicació del Conveni

⁸ AIFRIS té per objectiu promoure el desenvolupament científic, la influència educativa, professional i internacional de la intervenció social.

Conjunt del Consell d'Europa i la UNESCO sobre Reconeixement de Qualificacions relatives a l'Educació Superior a la Regió Europea (Conveni de Lisboa, 1997).

A principis de l'any 2013 la Comissió de Relacions Internacionals fa difusió del 5è Congrés Internacional d'AIFRIS, que es portaria a terme del 2 al 5 de juliol de 2013 a Lille (França) sota el títol “*Construction, transformation et transmission des savoirs: les enjeux pour l'intervention sociale?*” “Construcció, transformació i transmissió del coneixement: desafiaments per a la intervenció social?”

Mitjançant consultes diverses de la col·legiatura, la Comissió de Relacions Internacionals manté contacte directe amb la CIF a Espanya. L'abril del 2013 la Junta de Govern del Col·legi aprova l'adhesió a l'entitat METS (*Mouvement Européen des Travailleurs Sociaux*). Donant continuació als intercanvis d'informació entre països, en el mes de maig de 2013 la Comissió de Relacions Internacionals rep la visita de l'Associació Noruega de Treballadors Socials (*Norwegian Association of Social Workers*) de Trondheim (Noruega) i membres de la FITS amb la finalitat de conèixer la situació dels treballadors/es socials al nostre país. A la visita també hi varen ser convidats els membres de la Comissió de Serveis Socials Bàsics del COTS Catalunya.

Procedint amb els nous contactes, des de la Diputació de Barcelona arriba als membres de la Comissió la informació que la delegació d'una associació de directors de Serveis Socials dels departaments de les autoritats locals i altres membres de la Unió Local de les autoritats d'Israel es troben a Barcelona en el marc d'un programa de formació orientat a la millora en

les seves funcions de gestió. La finalitat de la visita és poder conèixer el COTS Catalunya.

S'inicien contactes amb *Colegiul National al Asistentilor Sociali* CNAS (Col·legi Nacional de Treballadors Socials) de Romania, atès que fan arribar l'interès que tenen a conèixer el COTS Catalunya i la Comissió de Relacions Internacionals.

Les línies que es plantegen per començar a establir intercanvi d'informació són:

- Polítiques socials en els diferents estats, regions i/o llocs (depenent del país).
- Pràctiques dels treballadors/es socials i la mobilitat a Europa i alguns altres països.
- Participació dels treballadors/es socials a diferents cadenes, fòrums i congressos.
- Metodologies específiques per als diferents grups vulnerables treballant amb la Comissió Europea per promoure els valors de justícia social.

Des del CNAS ofereixen a la Comissió afegir-se a la Xarxa Europea que el mateix Col·legi Nacional està organitzant. Aquesta xarxa, inicialment, donaria resposta a les diferents línies plantejades anteriorment.

A finals del mes de maig i principis de juny d'aquest any la Comissió va assistir al Congrés Internacional BCN Inclusiva per tal de recollir informació diversa d'interès per a la col·legiatura.

La Comissió va rebre la comunicació que l'entitat ARIC (*Association Internationale pour la Recherche Interculturelle*) farà un Col·loqui Internacional el mes d'octubre del 2014 sota el títol *Cognition sociale, formes d'expressions et interculturelité* (La

cognició social, les formes d'expressió i interculturalitat). Aquest Col·loqui serà l'apertura del Congrés que s'organitzarà per a l'any 2015.

A través de l'entitat METS, organitzen una Sessió de Formació a Atenes i Tessalònica. Inventari de Treball Social i Grècia medicosocials l'octubre del 2014 (*Session de formation du METS Athènes et Thessalonique. État des lieux du Travail Social et médico-social en Grèce*). La Comissió va acordar oferir a la col·legiatura interessada 2 places de participació en aquest viatge. Finalment, i tenint en compte la bona predisposició de l'entitat METS, marxaran 6 persones col·legiades. Es va comunicar, també, que durant el mes de juny tindrà lloc la Junta de Govern de l'entitat METS a París (França).

Tenint en compte que la Comissió rep demandes d'informació diversa sobre l'accés al món laboral d'altres països, aquesta va creure convenient poder elaborar unes Fitxes informatives per tal d'aportar al col·legiat/da la informació necessària sobre el possible país destinatari.

S'inicia l'elaboració de les fitxes dels països veïns següents: França, Itàlia, Regne Unit, Irlanda i Portugal. La finalitat d'aquesta acció és poder donar la informació d'una manera pràctica i facilitadora per a ambdues parts, el col·legiat/da i la Comissió.

Després de la participació del COTS Catalunya com a *partner* en el Programa Europeu Leonardo Da Vinci Mobilitat, la Comissió va decidir elaborar una Memòria Beques Leonardo 2011-2013, que es desglossarà en un apartat posterior d'aquest article.

Un any més, la Comissió de Relacions Internacionals està participant, a petició

del COTS Catalunya, en la trobada anual InterComissions que, durant l'any 2013, es va establir com a periòdica. Novament, les diferents Comissions s'estan organitzant i treballant per elaborar una Jornada de trobada.

Al mes de febrer del 2014 la Comissió de Relacions Internacionals va assistir al I Congrés Internacional de Treball i Orientació Professional a Barcelona, destinat a universitaris i titulats júnior, amb la finalitat de que el jovent pogués connectar de manera directa amb empreses i conèixer les oportunitats reals que aquestes oferien, tant a nivell nacional com internacional.

Des de la pàgina web es dona difusió d'aquest Congrés per tal de que el recurs arribés a tota la col·legiatura interessada.

Exemple d'oportunitat. Beques Leonardo Da Vinci

El Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya va fer públiques dues convocatòries de beques per a estades de pràctiques en la intervenció social a Europa en el període 2011-2013. El projecte va estar cogestionat amb l'Associació Nexes, i en la segona edició també hi va participar el Consell Comarcal del Barcelonès.

Les beques varen estar subvencionades per la Comissió Europea (Programa Leonardo Da Vinci Mobilitat). L'objectiu de les beques era facilitar el desenvolupament de les capacitats i competències tècniques dels participants a partir de la seva estada en institucions que intervenen dins el marc de la infància i el desenvolupament socio-comunitari.

Nexes va trametre la sol·licitud del *Document de Mobilitat Europea* a totes les per-

sones beneficiàries que en tornar haguessin acomplert els seus compromisos. Aquest document informa de les competències i qualificacions adquirides mitjançant aquesta beca en l'àmbit europeu.

Durada i nombre de beques

L'obtenció d'una beca Leonardo va permetre a les persones beneficiàries fer pràctiques formatives en la institució assignada durant aproximadament 13 setmanes, amb el suport d'un tutor de la institució i l'acompanyament de l'equip tècnic de l'Associació Nexes i de membres de la Comissió de Relacions Internacionals del COTS Catalunya.

La tria de les persones beneficiàries del projecte es va fer mitjançant la rebuda de currículums i cartes de motivació.

En total, en les dues edicions del projecte van participar o van ser aplicants 82 persones, de les quals 13 van gaudir de la beca.

La distribució de persones que van gaudir-ne per destinacions és la següent:

Destinació / any	2012	2013
Itàlia	1	2
Portugal	1	1
França	2	2
Suècia	2	2

El perfil dels aplicants

El perfil mitjà dels aplicants va ser el d'una persona menor de 30 anys que havia cursat diplomatura de Treball Social, sense formació de postgrau o màster, i que havia exercit la professió per un període superior a 1 any.

El perfil mitjà dels beneficiaris de les beques va ser el d'una persona menor de

30 anys que havia cursat grau de Treball Social, sense formació de postgrau o màster, i que no havia exercit mai la professió.

Avaluació de les persones beneficiàries

Per tal de poder fer una avaluació i tancament d'aquesta fase del projecte es va plantejar enviar un qüestionari per retornar a les persones que hi havien participat. Paral·lelament es va fer una entrevista grupal amb persones participants i membres de la Comissió per tal de poder recollir les apreciacions qualitatives.

Composició actual de la Comissió

En l'actualitat la Comissió està formada per 6 membres que hi participen de manera voluntària. Cadascun dels membres pertany a un àmbit professional diferent i estan units per l'afany de conèixer el treball social a altres països i facilitar el coneixement i les experiències als membres de la col·legiatura.

Les reunions de la Comissió habitualment se celebren un cop al mes i serveixen per organitzar, assignar i debatre les tasques o encàrrecs pendents.

Objectius i línies d'actuació principals de la comissió de relacions internacionals

La Comissió de Relacions Internacionals continua desenvolupant les accions necessàries per assolir la seva finalitat principal, que és donar resposta i facilitar recursos adreçats a fer que els col·legiats i col·legiades puguin establir relacions de

qualsevol tipus fora de les fronteres de l'Estat.

Per tal de poder portar a terme la seva missió principal continua estructurant la seva activitat en els tres grans objectius específics o línies de treball plantejats al 2010 i que són: el suport a la mobilitat internacional, el coneixement de Serveis Socials dels països de la Unió Europea principalment i l'obertura amb les diferents agrupacions professionals de treball social.

Els objectius tenen a veure amb els interessos que dia rere dia els col·legiats/des han vingut manifestant. Els professionals del treball social són permeables als canvis que s'han produït a la nostra societat ens els últims anys i que es relacionen amb la conjuntura econòmica i els reptes socioeconòmics als quals les nostres comunitats s'han d'enfrontar. Tanmateix la pròpia idiosincràsia de la pràctica professional, com a agents de canvi social i desenvolupament de les persones dins del context social, implica la necessitat d'ampliar coneixement científic i compartir les experiències que es porten a terme en altres països en l'àmbit del treball social.

La Unió Europea és el marc transnacional en què actualment es troba inserit l'Estat espanyol. Els legisladors de les polítiques socials continuen sent els estats membres de la unió; tot i així, cada cop més aquestes polítiques es veuen influenciades per la Comissió Europea i comencen a tenir alguns trets comuns (Sennet, R., 2000). Malgrat tot, encara existeixen grans diferències entre els Serveis Socials dels diferents membres de la Unió Europea, i és per aquesta raó que la Comissió de Relacions Internacionals mostra el seu interès per conèixer d'una manera profunda les realitats que

es donen en els estats europeus. En un món que tendeix cap a la globalització es fa palès que les diferències entre els països del Nord d'Europa i els de la conca mediterrània encara són molt profundes. Des de la Comissió s'han plantejat accions i activitats que faciliten el coneixement mutu de les realitats referents als Serveis Socials dels països membres de la Unió, així com d'altres realitats fora d'aquest marc europeu.

El sistema econòmic imperant en què vivim, així com la crisi econòmica actual, suposen que cada vegada més els treballadors i treballadores ens veiem obligats a plantejar-nos la mobilitat laboral internacional. La possibilitat d'emigrar i endinsar-se en un mercat laboral estranger suposa l'obertura de noves perspectives laborals i vitals. En aquesta mobilitat també té una importància cabdal la formació. Poder formar-se en un altre país fa possible que la persona tingui més oportunitats i enriqueix els coneixements científics assolits. Cal remarcar que l'encaix de Espanya en la Unió Europea ha facilitat un nou marc legal de trànsit de persones i ha ampliat l'horitzó en el qual una persona que cerca feina o vol formar-se pot desenvolupar la seva activitat laboral o formativa.

Gaudir del suport per part de la Comissió obre el ventall de possibilitats a la col·legiatura i facilita l'accés a la informació imprescindible per tal de poder formar-se o treballar a l'estranger (Rossell, T., 1999).

Els contactes i l'establiment d'aliances amb associacions, col·legis professionals i agrupacions en general de treball social impliquen poder accedir a les xarxes existents de coneixement i intercanvi internacional. La posada en comú del coneixement suposa l'enriquiment del Col·legi i l'accés a

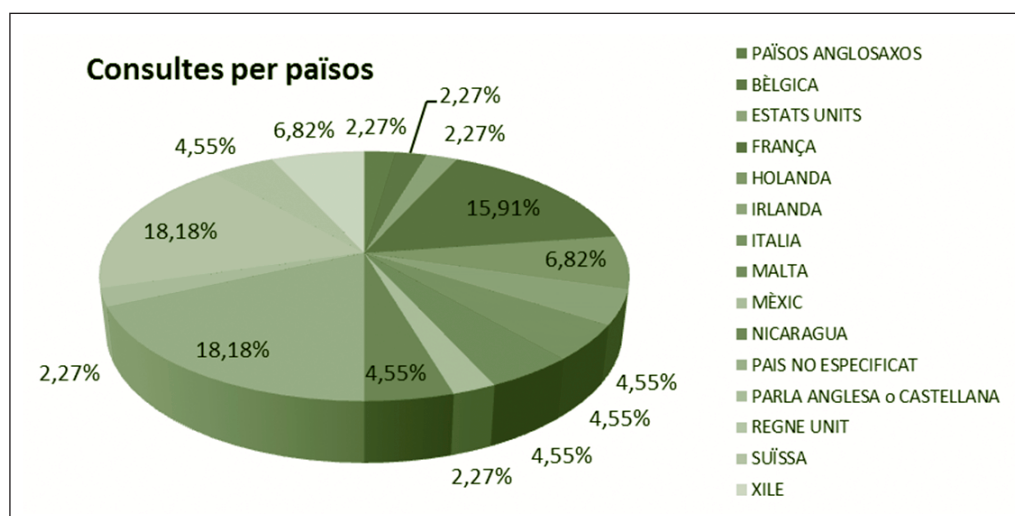
desenvolupament científic que s'està portant a terme fora de les fronteres nacionals. La participació en diferents xarxes s'ha ampliat, en els últims anys, i s'han multiplicat els intercanvis amb l'assistència de membres de la Comissió i col·legiats a congressos i trobades internacionals.

Assessoraments a la col·legiatura sobre mobilitat internacional

Durant l'any 2013 i el que portem de 2014 des de la Comissió s'han rebut 24 consultes a través del correu electrònic ha-

bilitat a tal efecte (relacions internacionals @tscat.cat). En totes les consultes s'ha donat resposta a temes molt diversos. Dels 24 correus de consulta atesos per part de la Comissió, els col·legiats/des han sol·licitat informació sobre 12 països, dues vegades s'ha demanat informació sobre diferents països que comparteixen una mateixa llengua i també s'han fet dues consultes generals sense especificar el país del que volien rebre informació.

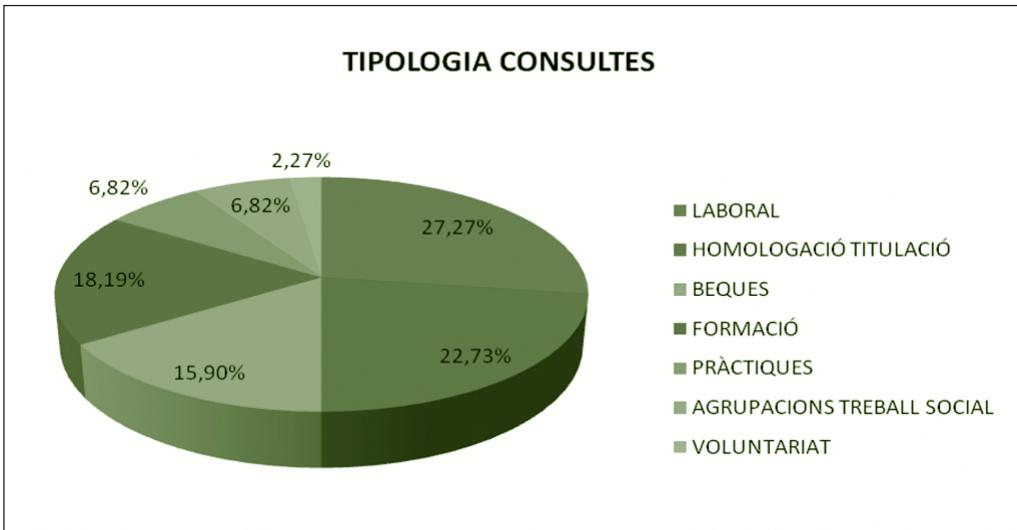
A continuació s'inclou un gràfic que representa el percentatge de consultes fetes per país.

Font: elaboració pròpia

El tipus de consultes que s'han fet han estat diverses i tenen a veure principalment amb l'homologació de la titulació de Treball Social, les possibilitats laborals, l'oferta formativa, de pràctiques i/o les opcions d'accedir a beques des de l'estranger. En algunes ocasions les persones que s'han adreçat a la Comissió de Relacions Inter-

nacionals han fet sol·licituds d'informació molt genèrica, per tant la resposta facilitada per la CRI ha estat poc concreta, i algun cop s'ha hagut de demanar a la persona sol·licitant una ampliació o clarificació de la informació. El gràfic mostra la distribució de consultes fetes per tipologia.

Font: elaboració pròpia

Des de la Comissió de Relacions Internacionals també s’ha donat suport i assessorament als col·legiats i col·legiades que han participat en processos de selecció de beques i programes d’estades a països estrangers. D’aquesta manera la feina que es fa des de la Comissió ha estat un element que s’ha afegit a les accions impulsades des del COTS o des d’entitats que desenvolupen accions de col·laboració amb diferents països fora de l’Estat espanyol.

Conclusió

A tall de conclusió veiem que, per tal de compartir cosmovisions i valors, al llarg de la història de la professió els diferents col·lectius professionals han actuat des de la necessitat de construir disciplina i d’influir en les polítiques socials internacionals. No menys importants són els reptes de futur amb què es treballa des de la Comissió de Relacions Internacionals del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Aquesta actua amb el desig de facilitar la tasca als professionals que desitgen viure experiències com a treballadors i treballadores socials en altres indrets des dels àmbits polític, laboral, voluntariat o formatiu.

Bibliografia

- DE RIVAS, M. J. C. *Manual de Treball Social*. València: Universitat de València. Ed. Guada, 2002. ISBN 84-3705485-0.
- DE ROBERTIS, C. *Fundamentos del Trabajo Social. Ética y metodología*. Colección Trabajo Social 1. Universitat de València. Ed. Nau Llibres, 2003. Pàg. 44. ISBN 84-7642-695-X.
- GIL, M. *El protagonismo de la organización colegial en el desarrollo del Trabajo Social en España*. Consejo General de Colegios de Diplomados en Trabajo Social. Editorial Siglo XXI, 2004. Pàg. 55-63. ISBN 84-323-1177-4.
- LAS HERAS, P. “La construcción histórica de una profesión”, en *II Foro de Trabajo Social, pasado, presente y futuro del trabajo social*. Madrid: Universidad Pontificia de Comillas, 2000. ISBN 84-89708-80-0.
- LLOPIS, B. “Qué ha sido y qué ha representado la CEDAS en la vida de la profesión de trabajadores/asistentes sociales”, en *Revista de Servicios Sociales y Política Social*, núm. 3 (1985). Madrid. Consejo General de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales. ISSN 1130-7633.
- REY, M. “Trajines y gozos de una época: de las FEDAAS a los Colegios Profesionales”, en *Revista de Servicios Sociales y Política Social*, núm. 3 (1985). Madrid: Consejo General de Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales. ISSN 1130-7633.
- ROSSELL, T. *El futuro del Trabajo Social: oportunidades y retos. Pasado, presente y futuro del Trabajo Social*. Universidad Pontificia de Comillas, 1999. ISBN 84-89708-80-0
- SENNETT, R. *La corrosión del carácter. Las consecuencias personales del trabajo en el nuevo capitalismo*. Editorial Anagrama, 2000. ISBN 84-339-0590-2.
- (ARIC) <http://www.unifr.ch/ipg/aric/>
- Col·legi Nacional de Treballadors Socials (CNAS) <http://www.cnasr.ro/>
- Consejo General del Trabajo Social <http://www.cgtrabajo-social.es>
- Conveni de Lisboa, 1997.
- <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/165-SPA.htm>
- Mouvement Européen de Travailleurs Sociaux o METS <http://www.mets-europe.com>
- EURES <https://ec.europa.eu/eures/page/homepage?lang=es>
- Federació Internacional de Treballadors Socials (FITS) <http://ifsw.org/>
- National Academic Recognition Information Centres/Centres ENIC - NARIC: <http://www.mecd.gov.es/educacion-mecd/areas-educacion/universidades/educacion-superior-universitaria/titulos/naric.html> <http://www.enic-naric.net>
- The Council of International Fellowship o CIF <http://beta.cifinternational.com>

Pàgines web:

- Associació Nexes <http://www.nexescat.org>
- Association Internationale pour la Formation, la Recherche et l'Intervention Sociale (AIFRIS) <http://aifris.eu/index.php>
- Association Internationale pour la Recherche Interculturelle

Els drets dels infants i dels adolescents en el context de pobresa actual

Children rights in the current context of poverty

Montse Cusó i Torelló¹

Resum

L'objecte d'aquest article és difondre el contingut dels dos informes elaborats per l'organització Save the Children amb relació a l'impacte que la pobresa té en les vides dels infants i dels adolescents i en la limitació dels drets reconeguts per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant fa gairebé 25 anys. Els informes són el resultat d'un treball d'estudi i recerca, però també, i especialment, de la informació recollida en l'escolta i l'observació dels infants que participen dels programes de l'organització, i de les seves famílies.

Paraules clau: Infants, adolescents, pobresa, drets, informes Save the Children.

Per citar l'article: CUSO I TORELLÓ, Montse. Els Drets dels infants i dels adolescents en el context de pobresa actual. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 191-200. ISSN 0212-7210.

Abstract

The purpose of this paper is to spread the contents of the two reports made by the NGO Save the Children concerning the impact that poverty has on children's lives, and the restriction of the rights recognized by the United Nations Convention on the Rights of the Child nearly 25 years ago. The reports are the result of a study and research work, and also of the information collected by listening and observing those children who participate in the organization programs and their families.

Key words: Children, Teenagers, Poverty, Rights, Save the Children Reports.

¹ Treballadora social. Experta en protecció a la infància i en drets dels infants i dels adolescents. Presidenta de Save the Children a Espanya. montse.cuso@gmail.com.

1. La protecció als infants i als adolescents davant la pobresa: un dret dels infants i una obligació de l'Estat

L'informe elaborat per Save the Children a Espanya l'octubre de 2013, *La Protección de la Infancia frente a la Pobreza: un derecho, una obligación y una inversión*, denuncia com afecta als infants i als adolescents la crisi econòmica en què ens trobem immersos des de fa uns anys, perquè ha exposat moltes famílies amb fills a una disminució important dels ingressos i ha disparat els indicadors de pobresa i d'exclusió social dels infants i dels adolescents d'aquestes famílies a nivells alarmants.

En aquest informe s'analitza com es materialitza la situació de pobresa en la vida dels infants i com aquesta situació és un obstacle important per a l'exercici dels drets reconeguts per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant.

Són nombrosos els factors que concorren en la situació de pobresa que pateixen molts infants i adolescents, entre els quals: a) la pèrdua de la feina dels pares i mares, que comporta la pèrdua dels ingressos necessaris per cobrir les despeses de criança dels fills; b) l'afebliment del sistema de benestar per la disminució dels programes i de les prestacions per pal·liar, compensar o superar l'escassetat de mitjans econòmics; i c) la manca de polítiques eficaçes de lluita contra la pobresa per part de les administracions.

Augmenta la pobresa i també la seva cronificació, intensitat i gravetat, la qual cosa reverteix en un empitjorament de les condicions de vida de les llars i dels infants i adolescents que hi creixen.

La implicació insuficient de les administracions amb les famílies que es troben en les situacions de major precarietat econòmica, la constatació de la manca de consideració dels infants i dels adolescents com a subjectes individuals beneficiaris de les polítiques socials i el fet que les persones menors d'edat no tenen veu pròpia per reclamar les seves necessitats i els seus drets els deixa en una situació d'indefensió.

La pobresa infantil a l'Estat espanyol

D'acord amb les Nacions Unides la pobresa és “una situació caracteritzada per la privació continuada o crònica dels recursos, la capacitat, la seguretat i el poder necessaris per gaudir d'un nivell de vida adequat i de la resta de drets civils, culturals, econòmics, polítics i socials”.

L'informe parteix d'aquesta definició, que respon exactament a la descripció que fan de la seva situació els infants i les famílies que participen en els programes de Save the Children.

L'anàlisi se centra en la situació concreta de la pobresa infantil, la dels infants que viuen amb les seves famílies, a les quals la disminució o la pèrdua d'ingressos les exposa a la pobresa i l'exclusió social, i es destaca:

- a) l'empobriment de la població, amb la disminució del llindar de la pobresa;
- b) la ineficàcia de les mesures de lluita contra la pobresa, amb una taxa de pobresa relativa propera al 27%;
- c) el desbordament dels serveis socials: augment de sol·licituds, disminució dels recursos, dificultats greus d'accés als ajuts i programes de suport;
- d) la dependència de la família extensa: el testimoni de les famílies confirma que

- les despeses dels seus fills depenen dels avis, com a principal suport econòmic;
- e) la desigualtat creixent de la societat i transmissió intergeneracional de la pobresa: la proporció entre el nivell de renda del 20% de la població amb més ingressos i el 20% amb menys recursos era 7,5 punts més alta l'any 2012 (el 2004 era del 5,1).
- f) la major vulnerabilitat de la població infantil davant la pobresa i l'exclusió social: Save the Children ha constatat un empitjorament de les condicions de vida dels infants que participen en els seus programes.

Segons l'Enquesta d'Ingressos i Condicions de Vida de l'Eurostat, l'any 2012 el percentatge d'infants que vivien en llars per sota del llindar de la pobresa relativa era del 29,9%; el Centre Innocenti va elaborar l'Índex de Privació Infantil a través de 14 ítems de mancances; la consulta de Save the Children a 127 famílies que participen en els programes conclou que el 84% dels seus infants es troben en situació de privació infantil.

La situació que es posa de manifest en l'informe és que dels 8.362.305 infants i adolescents que viuen a l'Estat espanyol:

- 2.500.329 (el 29,9%), viuen en llars que tenen ingressos per sota del llindar de la pobresa relativa.
- 2.826.549 (el 33,8%), viuen en risc de pobresa o exclusió social, percentatge que creix fins al 45,6% en el cas dels infants i dels adolescents que viuen en llars monoparentals, i fins al 57,6% en el dels infants i dels adolescents fills de pares i mares que no van assolir l'educació secundària.
- entre els infants i els adolescents de famílies en què almenys un dels proge-

nitors és d'origen estranger, el percentatge d'infants i d'adolescents en risc de pobresa relativa és del 49,2%.

El fet que més d'una tercera part dels infants i dels adolescents de l'Estat espanyol es trobi en risc de pobresa o d'exclusió social els converteix en el grup d'edat en situació de major vulnerabilitat davant la pobresa en aquests moments.

L'informe analitza l'impacte que aquesta situació té en la vida quotidiana dels infants i dels adolescents i, especialment, en el seu desenvolupament; ho fa mitjançant l'observació i l'escolta dels infants que participen en els seus programes i de les seves famílies; i alerta que aquesta situació de pobresa de les famílies amb infants constitueix un obstacle greu per al compliment dels drets establerts per la Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant.

El respecte als drets dels infants, garantia de protecció davant les situacions de pobresa

Davant les situacions de pobresa l'Estat té l'obligació d'intervenir per donar suport als pares en la cria dels fills, i complir amb aquesta obligació és la millor manera de protegir els drets dels infants. Des d'aquesta perspectiva, l'informe revisa els tractats internacionals, la consideració dels infants com a titulars de drets i la consideració de l'Estat com a titular d'obligacions.

La Convenció de les Nacions Unides sobre els Drets de l'Infant (CDI) reconeix que els infants són subjectes de drets, titulars de tots els drets humans i d'aquells especialment establerts tenint en compte

la seva més gran vulnerabilitat. La CDI, en l'article 18, estableix que els pares tenen la responsabilitat primera en la cria dels fills, però que els estats han de donar l'assistència apropiada als pares per a un exercici correcte de la parentalitat.

L'article 3 de la CDI estableix l'interès superior de l'infant, el qual cal contemplar en la seva triple dimensió: és un dret de tots els infants, és un principi legal per la interpretació de les lleis, i és una forma procedimental en qualsevol procés de presa de decisions que afecti els infants.

L'article 4 de la CDI estableix que els estats han d'adoptar totes les mesures administratives, legislatives i de qualsevol altre tipus per fer efectius els drets reconeguts, la qual cosa implica: a) incorporar al dret intern les disposicions de la CDI; b) crear recursos per invocar davant els tribunals les violacions dels drets reconeguts; i c) elaborar una estratègia nacional basada en els drets reconeguts en la CDI.

Com afecta la situació de pobresa a l'exercici dels drets dels infants?

L'informe revisa els drets reconeguts per la CDI que poden ser vulnerats en situacions de pobresa, i assenyalava els motius de preocupació pel compliment de cadascun:

1. Dret a un nivell de vida adequat: l'eliminació i la reducció de prestacions de la Seguretat Social destinades a la protecció de les famílies; la incapacitat del model de serveis socials de donar resposta a l'actual situació atès el decalatge entre les necessitats reals d'ajut i els limitats recursos destinats per les administracions per fer-hi front; i que la reforma de l'Administració local no parteix d'una anàlisi en profundi-

tat dels serveis socials existents, de les seves necessitats i de les seves limitacions.

El Comitè de Drets de l'Infant va recomanar a Espanya que “dupliqués els esforços per donar l'assistència adequada als pares i tutors en l'exercici de les responsabilitats relatives a la cria dels fills, especialment en situacions de crisi deguda a la pobresa, la manca d'habitatge o la separació dels progenitors.” I el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals manifestà la seva preocupació perquè “en circumstàncies en què un de cada quatre infants viu sota el llindar de la pobresa, les prestacions econòmiques hagin estat severament restringides o, fins i tot, eliminades.”

2. L'impacte en els infants de viure un desnonament: el dret a un habitatge adequat, reconegut en l'article 11 del Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals en consagrar el dret a un nivell de vida adequat per a totes les persones, i l'Observació General núm. 4 del Comitè, que el defineix com el dret no solament a viure sota un sostre, sinó a fer-ho en un lloc amb seguretat, pau i dignitat.

La resposta dels poders públics a les demandes d'oferir una protecció efectiva a les persones afectades pels desnonaments, mitjançant el RD Llei 6/2012, de 9 de març, i la Llei 1/2013, de 14 de maig, de mesures per reforçar la protecció als deutors hipotecaris, la reestructuració del deute i el lloguer social, és molt limitada perquè no garanteix el dret dels infants i de les seves famílies a un habitatge adequat.

3. El dret a gaudir del més alt nivell de salut: la malnutrició i els seus efectes en la salut dels infants, així com les conseqüències de les retallades de la despesa pública en l'atenció sanitària que reben els infants

i els adolescents, és una de les preocupacions exposades en l'informe, així com l'exclusió de l'atenció sanitària als immigrants en situació irregular.

És obligació de l'Estat garantir el dret fonamental de totes les persones a ser protegides de la fam i de la malnutrició. En aquest sentit s'expressa també l'informe del Síndic de Greuges de Catalunya (2013) sobre la malnutrició infantil a Catalunya.

4. El dret a l'educació: el preu ocult de l'educació per a les famílies, comptabilitzat en l'informe; la cobertura insuficient de beques de menjador, i les restriccions en la inversió pública en educació, pel seu impacte en el dret a l'educació dels infants, són preocupacions exposades en l'informe. Els múltiples costos associats a l'escolaritat dels infants (llibres de text, material escolar, transport, visites culturals, excursions, menjador, etc.) fan que resulti inassumible per a les famílies en situació de dificultat econòmica.

5. El dret a ser protegit de qualsevol forma de violència: les mancances en la disponibilitat de recursos humans i materials i la saturació dels serveis socials condicionen l'actuació de l'Administració davant situacions de risc, i la pròpia situació de pobresa és un factor de risc per als infants de les famílies sense ingressos ni suport. Afecta també la prevenció i la detecció de situacions de risc greu i de maltractament infantil.

6. El dret al joc, al descans i al lleure: l'augment dels preus pel gaudi dels espais públics de lleure, d'activitats esportives, i l'empitjorament de les instal·lacions; la poca importància que sovint es dona a l'exercici d'aquest dret en no considerar la importància del joc un element essencial

del desenvolupament de l'infant, i el fet que és el primer afectat en les situacions de crisi econòmiques. Tanmateix, és on els infants pateixen més la discriminació, perquè no poden participar en les activitats que fan els seus companys ni fer activitats de què gaudeixen, pels problemes econòmics de casa seva. L'Observació General núm. 17 (2013) del Comitè de Drets de l'Infant aborda la definició i les obligacions que emanen d'aquest dret i assenyalen el reconeixement escàs que els estats li donen i la manca d'inversió.

La resposta de les administracions a aquesta realitat

L'informe fa una anàlisi d'aquesta resposta, i assenjala que Save the Children ha reclamat l'aprovació d'un Pla d'Acció contra la pobresa infantil i pel benestar de la infància amb objectius quantificables, indicadors de compliment, dotació pressupostària i mecanismes de coordinació entre les administracions públiques.

Des del començament d'aquesta legislatura han estat reiterades les crides per a l'adopció urgent de mesures per fer front a la pobresa dels infants, tant per part de Save the Children com de la resta de les organitzacions d'infància, i especialment d'Unicef. Com a resposta, el Congrés dels Diputats es va comprometre a "fer de la lluita contra la pobresa infantil un assumpte prioritari", i va instar el govern mitjançant proposicions no de llei a impulsar mesures en aquest sentit.

El Ministeri de Sanitat, Serveis Socials i Igualtat ha reconegut el caràcter prioritari que el Govern dona a la lluita per l'eliminació d'aquest problema, fent referència a un pla contra la pobresa infantil. Però

aquest pla no es correspon amb el que demana el Comitè de Drets de l'Infant, sinó a: el II Plan Estratégico Nacional de Infancia y Adolescencia (PENIA) 2013-2016.¹⁴³, aprovat el 5 d'abril de 2013 pel Consell de Ministres; el Plan Estratégico Nacional de Inclusión Social; i el Plan de Apoyo a las familias.

Més que en les paraules, diu l'informe, és als pressupostos públics on es reflecteix el compromís polític dels governs per fer front a aquesta situació. En aquest sentit, el Comitè dels Drets de l'Infant ha reclamat un enfocament de Drets de l'infant en els pressupostos públics, en recomanar a Espanya que “apliqui un enfocament de drets dels infants quan prepari el pressupost de l'Estat i de les comunitat autònomes, amb un sistema de seguiment de l'assignació i la utilització dels recursos destinats als infants en tot el pressupost, de manera que quedi clara la inversió en la infància.”

Tanmateix, en l'informe es fa constar que l'acció política del govern central i dels governs autonòmics prevalen de forma majoritària els aspectes econòmics en les polítiques públiques d'infància perquè estan enfocats a l'objectiu de no superar el sostre de dèficit públic marcat des de les institucions europees.

Recomanacions de l'informe

1. Promoure un coneixement més gran de la situació de pobresa infantil a l'Estat espanyol i analitzar la magnitud de les situacions de malnutrició a cada comunitat autònoma.
2. Elaborar i aprovar un Pla Nacional d'Acció per a la Inclusió Social 2013-2016.
3. Elaborar i aprovar un Pla de Suport a les Famílies prenent com a referència les mesures recomanades per la Comissió Europea en “Invertir en la Infància: trencar el cicle dels desavantatges”.
4. Reforçar els serveis socials d'atenció primària amb els recursos que siguin necessaris per atendre la situació de les famílies amb infants, com a element essencial dels poders públics per al dret a un nivell de vida adequat i per a la protecció als infants de tot tipus de violència.
5. Augmentar les partides pressupostàries destinades a les Rendes Mímines d'Inserció per tal d'ajustar-les a les necessitats reals de les famílies, donant prioritat a aquelles que tenen infants a càrrec.
6. Garantir que tots els infants que ho necessitin tinguin accés a les beques per a menjador o per cobrir despeses escolars.

2. Pobresa infantil i exclusió social a Europa

El segon informe que presento ha estat elaborat per l'oficina de Save the Children a la UE, a Brussel·les, amb l'objectiu d'inspirar un canvi en la percepció de la pobresa infantil a Europa i de generar consciència i reconeixement de la seva magnitud i del seu impacte. Perquè arreu d'Europa Save the Children constata que les situacions de pobresa priven els infants d'oportunitats en tots els àmbits: educatiu, sanitari, protector i familiar.

Els infants ho expliquen: no tenen llum o aigua corrent, viuen en tendes de campanya, han estat llançats d'on era casa seva

en diverses ocasions, diuen que se senten exclosos, que han perdut els amics perquè no poden fer les mateixes activitats que abans, i expressen la seva desesperança davant la impotència dels pares i mares.

El 20 de febrer del 2013 la Comissió Europea (CE) va adoptar la Recomanació sobre pobresa i benestar infantil “Invertir en la infància: trencar el cicle dels desavantatges”, eina fonamental per combatre la pobresa infantil a Europa. Save the Children celebra l'enfocament de la Comissió, que situa en el centre els drets dels infants l'interès superior de l'infant, la igualtat d'oportunitats i el suport a la població que es troba en una situació més desfavorida.

Arran dels canvis institucionals de la UE, aquest informe vol situar els infants en el primer lloc de l'agenda política europea per assegurar que són tractats com ciutadans, perquè la UE i els governs dels països que la integren han de reconèixer que ens trobem davant d'una situació de pobresa que priva els infants dels drets bàsics per al seu desenvolupament, reconeguts per la CDI i la Carta de Drets Fonamentals de la UE.

En l'informe s'analitzen les dades disponibles d'Eurostat, dels països de la UE a més d'Islàndia, Noruega i Suïssa. La recerca duta a terme mostra que l'efectivitat de les intervencions estatals redistributives (en nivell de despesa i en transferències socials adreçades als infants) és un factor important que té repercussions en la pobresa infantil juntament amb el treball dels pares i mares:

- s'hi estableixen les xifres d'infants afectats per la pobresa a Europa, qui són, on viuen, i els factors esmentats

en el paràgraf anterior, la composició de la unitat familiar o l'impacte de la crisi financera actual.

- s'estudia com la desigualtat exposa els infants en risc de pobresa, i els factors que hi concorren, incloent el nivell educatiu i el lloc de naixement dels pares.
- s'explora l'impacte que la manca d'accés a l'atenció als infants i a l'educació tenen sobre les probabilitats que un infant es trobi en una situació de pobresa.
- s'analitzen els efectes de viure en un habitatge inadequat.
- s'hi explica l'enfocament de drets per a l'abordatge de la pobresa infantil i l'exclusió social.

Què ens diu l'informe?

L'any 2012, darrer del qual es tenen dades, a Europa hi havia gairebé 27 milions d'infants en risc de pobresa o d'exclusió social: en els estats membres de la UE, el 28% del total d'infants i adolescents tenia aquest risc, el 20,8% dels infants vivia en llars amb ingressos per sota del 60% de la mitjana nacional, el 9% vivia en llars amb molt poca intensitat laboral i l'11,8% en llars amb privacions materials.

Si bé hi ha la tendència a creure que els infants en situació de més risc de pobresa o exclusió viuen en països amb un PIB més baix, la realitat és que països membres del G8, com ara Itàlia i França, amb un PIB per càpita d'entre 24.000-29.000€, tenen entre una cinquena i una tercera part dels infants en aquesta situació.

Perquè la riquesa d'un país no beneficia de manera automàtica la població més desfavorida si no es redistribueix mitjan-

çant els ingressos del treball o per les transferències socials directament adreçades als infants. Així, la pobresa infantil està estretament relacionada amb un suport econòmic insuficient dels sistemes de benestar, juntament amb les condicions laborals precàries dels pares i mares.

La sola participació dels pares i mares en el mercat de treball no produeix necessàriament la sortida de la situació de pobresa de la família, sinó que és la qualitat del treball (ingressos i condicions de conciliació) la que ho fa possible: països amb desigualtat de condicions de treball alta i sistemes de transferències socials no distributius de la riquesa són els que tenen les taxes més elevades de pobresa infantil a Europa.

Les transferències socials poden tenir un impacte més important en els infants en situació de pobresa, atès que poden reduir eficaçment el risc de pobresa infantil si estan adreçades directament a donar suport a les despeses de criança, la qual cosa es reflecteix en el baix impacte de les polítiques socials a Grècia, Itàlia, Espanya, Polònia, Romania, Bulgària i Portugal (entre el 3 i el 8% de reducció de la pobresa infantil) en comparació amb els països nòrdics (amb una reducció propera al 18%).

Conclusions i recomanacions

Si bé les comparacions entre països són difícils per les diferències en la història i en les circumstàncies socioeconòmiques, el cas és que hi ha infants que viuen en la pobresa a tots els països i que la situació empitjora per culpa de la crisi econòmica i financera, i que els infants afectats per la pobresa han estat els més afectats.

En conseqüència, s'insta els estats membres de la UE, i Islàndia, Noruega i Suïssa, a: a) que la inversió en la infància sigui un principi fiscal a escala europea, nacional, regional i local; b) implementar la Recomanació de la Comissió Europea: "Invertir en la Infància: trencar el cicle dels desavantatges" a través del desenvolupament i de la implementació de plans nacionals per combatre i prevenir la pobresa infantil, i suprimir les desigualtats; c) garantir un ingrés mínim per a les famílies adequat per a la criança dels fills; d) garantir l'educació gratuïta i de qualitat per als infants; i e) enfortir els sistemes de benestar universals, juntament amb inversions directes adreçades als infants.

3. Per què ens pot ser útil aquesta informació?

L'impacte de la pobresa en l'exercici efectiu dels drets dels infants i dels adolescents fa urgent l'actuació de tota la societat, de l'Estat i de les administracions que el representen en el seu paper subsidiari i complementari dels pares en la criança dels fills.

Perquè és als infants a qui afecta més l'acció o la inacció de l'Estat, la fragmentació de l'Administració, la crisi i els retalls pressupostaris els han canviat la vida, veuen restringides les seves possibilitats de desenvolupar-se correctament.

Per això, en aquest cas, no s'hauria d'esperar a una millora del mercat de treball ni a la sortida de la crisi econòmica i financera perquè millori la vida dels infants i dels adolescents de famílies sense mitjans per criar-los adequadament. És urgent la creació i/o el manteniment dels meca-

nismes de suport i de les prestacions adreçades a les famílies amb fills a càrrec amb un únic objectiu: que els pares i mares puguin disposar dels ingressos suficients per cobrir les despeses derivades de la criança dels seus fills, i que aquests no vegin compromès el seu present i el seu futur.

Els infants i els adolescents haurien de ser l'objectiu de les polítiques socials, el cost de la seva criança hauria de ser respectat, l'Administració no hauria de deixar necessitats bàsiques sense cobrir, aquestes haurien de ser irrenunciables perquè són imprescindibles per al seu creixement.

Els adults, i especialment els professionals, observem la tristesa i el desencís en les seves mirades, som testimonis sovint impotents de la seva davallada en els resultats escolars, escoltem la desesperació dels pares i mares, endevinem allò que no gosen dir per vergonya de no poder criar els seus fills com voldrien: que no tenen cuina per fer el menjar, que no poden pagar les extraescolars, que no poden anar de colònies perquè no els han atorgat una beca, que no poden fer futbol com els germans grans perquè ara costa més diners i ells no treballen o no guanyen prou, que no arriben a pagar el lloguer i temen el desnonament, que no poden fer front al cost de les targetes de transport i un llarg etcètera.

Des de les escoles, els centres oberts, casals i esplais es constaten cada dia aquestes situacions; els centres de serveis socials viuen cada dia de primera mà l'augment de les necessitats i la impotència de disposar de pocs recursos per ajudar eficaçment mitjançant un Pla d'intervenció a mitjà termini les famílies amb infants; des de

les organitzacions de defensa dels drets dels infants i d'atenció a les famílies, sense voler substituir l'Administració, es fan esforços ingents per complementar-la i fer tot allò que està a l'abast per pal·liar l'impacte de la situació de pobresa familiar en els infants i en els adolescents.

Per això cal que les organitzacions i els professionals actuem davant les administracions per defensar els interessos dels infants i dels adolescents amb una actitud proactiva, mitjançant la denúncia de les mancances en la cobertura de les necessitats dels infants, la insistència per disposar de més recursos, i la promoció d'accions preventives de la vulneració dels drets i la construcció d'entorns resilents, protectors, lliures d'amenaçes.

Per fer-ho cal conèixer l'infant i les necessitats que té, formar-se en els drets reconeguts per la CDI i per la normativa estatal i catalana, escoltar-los seriosament, i tenir sempre present l'interès superior de l'infant per davant de qualsevol altre interès.

També cal conèixer el significat de l'article 27 de la CDI, sobre l'obligació de l'Estat de donar assistència als pares per assegurar que els fills reben l'atenció i la protecció necessàries i un nivell de vida adequat: a) els pares tenen la primera responsabilitat dels fills; b) aquesta responsabilitat està limitada o condicionada pels drets dels infants que estableix la Convenció de les Nacions Unides; i c) l'Estat ha de proporcionar l'assistència adequada als infants quan els pares no poden complir amb les seves responsabilitats.

Més enllà de l'objectiu de donar suport a les famílies que ho necessiten, aquest article demana als estats el reconeixement

de la seva responsabilitat d'atendre els pares. És per això que l'Estat ha d'intervenir per complementar allò que els pares no poden aportar, amb mesures de suport a les famílies que incloguin les de tipus material (prestacions econòmiques, habitatge, serveis d'atenció a infants, etc.) i les de caràcter sociopsicològic (orientació i assessorament, xarxes de suport, etc.).

De vegades els ciutadans, les organitzacions, els professionals i els serveis no som conscients del nostre paper en la defensa dels infants, de les seves possibilitats i de les seves responsabilitats en aquesta qüestió.

La informació i la reflexió posterior sobre la situació actual de pobresa que afecta molts infants pot impulsar i reforçar la nostra actuació en la seva defensa.

Bibliografia

- SAVE THE CHILDREN. *La protección de la Infancia frente a la pobreza: un derecho, una obligación y una inversión*. Madrid: Save the Children Espanya, 2013. <http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/644/INFORME.pdf>.
- SAVE THE CHILDREN. *Pobreza infantil y exclusión social en Europa, una cuestión de derechos*. Brussel·les: Save the Children Bèlgica, 2014. http://www.savethechildren.es/docs/Ficheros/670/Informe_Pobreza_infantil_y_exclusion_social_en_Europa.pdf.
- SAVE THE CHILDREN. *Ending newborn deaths, ensuring every baby survives*. Regne Unit: Save the Children UK, 2014. <http://www.savethechildren.net/newborns>.
- SAVE THE CHILDREN. *Estado Mundial de las Madres 2014. Salvemos a las madres y la infancia durante las crisis humanitarias*. EUA: Save the Children USA, 2014. <http://www.healthynewbornnetwork.org/sites/default/files/resources/SOWM%202014%20-%20Executive%20Summary,%20Spanish.pdf>.
- SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA. *La pobreza infantil a Catalunya*. Barcelona, 2012. <http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3346/Informe%20sobre%20pobresa%20infantil%20setembre%202012.pdf>.
- SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA. *La malnutrició infantil a Catalunya*. Barcelona, 2013. <http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3505/Informe%20malnutricio%20infantil%20castella.pdf>.
- SÍNDIC DE GREUGES DE CATALUNYA. *El dret al lleure educatiu i a les colònies i sortides escolars*. Barcelona, 2014. <http://www.sindic.cat/site/unitFiles/3687/Informe%20sobre%20el%20lleure%20educatiu.pdf>.
- UNICEF. *La infancia en España 2014. El valor social de los niños: hacia un pacto de estado por la infancia*. Madrid: Unicef Comité Español, 2014. http://www.unicef.es/sites/www.unicef.es/files/infancia-espana/unicef_informe_la_infancia_en_espana_2014.pdf.

#CIMIE14

3er Congreso Internacional Multidisciplinar de Investigación Educativa

3er Congreso Internacional Multidisciplinar de Investigación Educativa

3rd Multidisciplinary International Congress in Educational Research

Ariadna Munté Pascual¹

Presentació

Durant els dies 3 i 4 de juliol d'enguany, Segòvia fou testimoni de la celebració del *3er Congreso Internacional Multidisciplinar de Investigación Educativa (CIMIE)*, organitzat per l'associació que duu aquest mateix nom, *Asociación Multidisciplinar de Investigación Educativa (AMIE)*. Aquest congrés neix de la preocupació per part d'investigadors/es i professorat universitari per la producció científica en matèria d'educació en el sentit més ampli. El lema d'aquesta terce-

ra edició "*Compromiso Científico, Responsabilidad Social y Diálogo Igualitario*" descriu molt bé aquest interès per fer recerques entesa com "la formació de la persona humana per mitjà de la influència exterior conscient o inconscient (heteroeducació), o per estímuls, que si bé provenen de quelcom que no és l'individu mateix, suscita en ell una voluntat de desenvolupament humà conforme a la seva pròpia llei (autoeducació)". Partint d'aquesta idea AMIE va veure necessària la creació d'un espai in-

Per citar l'article: PASCUAL MUNTÉ, Ariadna. CIMIE 14. 3er Congreso Internacional Multidisciplinar de Investigación Educativa. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 201-203. ISSN 0212-7210.

¹ Treballadora social i sociòloga. Doctora per la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Professora de Treball Social de la Universitat de Barcelona. Membre investigador de GRITS (Grup de Recerca i Innovació en Treball Social). amunte@ub.edu.

terdisciplinari en el qual tinguessin cabuda tots els àmbits científics vinculats directament o indirecta amb l'educació formal i no formal, amb la voluntat d'unir esforços per augmentar un coneixement que reverteixi en la millora de la vida de les persones.

Superant les expectatives de la mateixa organització, CIMIE va aplegar 1.149 participants de 20 països diferents i més de 210 universitats compromeses amb la vetlla d'una recerca de qualitat i ètica que garanteixi un impacte social positiu. D'aquesta manera, a través d'un sistema d'avaluació de "doble cec" es garanteix que les investigacions presentades en el congrés no siguin usades per al benefici dels equips d'investigadors/es, sinó que realment tinguin una utilitat social demostrada o demostrable.

Àrees i temes

Atenent la multidisciplinarietat buscada, des de la primera edició el congrés diferencia entre les *àrees* i els *temes*. Les *àrees* fan referència a un àmbit científic concret com poden ser les diferents didàctiques, la sociologia, psicologia, **el treball social**, etc.; i els *temes* remetent a fenòmens socials concrets que poden ser estudiats des de disciplines diverses. D'aquesta manera, es creen diferents espais de debat i intercanvi de coneixements que afavoreixen la fortalesa interdisciplinària i la riquesa aportada per la multidisciplinarietat en l'abordatge de les situacions socials.

A través d'una estructura assembleària, CIMIE decideix cada any quines són les àrees i/o els temes a mantenir, a redefinir i/o a crear de cara a les edicions futures. És així com va néixer l'àrea de treball social,

que fou promoguda per l'organització i impulsada per professorat del Departament de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona en la primera edició, engrescat amb la idea de poder ampliar la multidisciplinarietat amb les aportacions des del treball social.

Àrea de treball social

Cada àrea disciplinària compta amb dues persones representants escollides en el mateix congrés en una assemblea pròpia d'àrea. Aquestes s'encarreguen de gestionar tot allò relatiu a les participacions de treball social, així com d'organitzar un panell o taula rodona amb experts i expertes reconegudes per la comunitat científica de treballadors i treballadores socials com Teresa Rossell, Josefina Fernández i Malcom Payne, entre d'altres.

La importància d'aquesta àrea dins del CIMIE rau en dos punts: en primer lloc, en el fet que la investigació en treball social ja comporta intrínsecament la voluntat d'incidir en la millora de les situacions socials tal com plantegen els principis ètics d'AMIE (responsabilitat i utilitat social); i en segon lloc, en el fet que el treball social té una vessant educativa poc evidenciada existent en una gran varietat d'àmbits d'intervenció com la inserció social, la salut mental i l'educació mateix. En aquest sentit, CIMIE esdevé una oportunitat per explorar i enfortir aquesta faceta disciplinària.

Enguany s'ha comptat amb 9 comunicacions de treball social provinents de les universitats de Huelva, Burgos, Valladolid, València, Tarragona, UNED i Girona, en les quals s'imparteix el grau de Treball Social. Les temàtiques de les comunica-

cions han estat diverses: des d'aspectes que tenen a veure amb l'ensenyament del treball social, passant per la violència de gènere i l'absentisme escolar, entre altres.

La diversitat de temàtiques tant en l'àrea de treball social com en les línies temàtiques del congrés resulten interessants no només per al personal acadèmic involucrat en recerca, sinó també per a aquelles persones que des de la pràctica del treball social poden, simultàniament, aprendre i aportar coneixements a tra-

vés dels espais de debat que ofereix CIMIE. Així mateix, també hi tenen cabuda les aportacions d'estudiants de màster i doctorands/es que vulguin presentar els seus treballs de recerca o part d'aquests.

La quarta edició del congrés tindrà lloc al juliol del 2015 a la ciutat de València, on es preveu un creixement important de l'àrea de treball social atès l'interès que han suscitat tant els treballs presentats com les ponències de la nostra línia.

Bibliografia

- NASSIF, Ricardo. *Pedagogía de nuestros tiempos: hechos, problemas, orientaciones*. Buenos Aires: Kapelusz, 1965. Pàg. 11. ISBN 950-13-6036-9.
- Asociación Multidisciplinar de Investigación Educativa (AMIE). *Principios éticos de AMIE*. Web: <http://amicedu.org/2012/06/principioseticos/> [Consulta feta el 15 d'agost del 2014].

Llibres

Trabajo social en el siglo XXI

Algo va mal

- Enrique Pastor Seller i María Asunción Martínez-Román. Coordinadors. *Trabajo Social en el siglo XXI. Una perspectiva internacional comparada*. Madrid, Ciclo Grupo 5 S.L.U. 2014. ISBN: 978-84-942579-0-2.

Per citar l'article: PASTOR SELLER, Enrique i MARTÍNEZ-ROMÁN, María Asunción. Trabajo Social en el Siglo XXI. Una perspectiva internacional comparada. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 207-209. ISSN 0212-7210.

Trabajo social en el siglo XXI

Una perspectiva internacional comparada

Social work in the 21st century

L'obra que porta per títol *Trabajo Social en el siglo XXI. Una perspectiva internacional comparada*, coordinada per Enrique Pastor i María Asunción Martínez-Román, de les universitats de Múrcia i Alacant, respectivament, es publica el 2014 en ocasió del I Congrés Internacional de Facultats i Escoles de Treball Social, organitzat en el marc de la Universitat de Múrcia (Facultat de Treball Social) i celebrat del 23 al 25 d'abril d'enguany.

Aquesta obra emergeix davant l'interès i necessitat acadèmica i professional de dilucidar l'escenari actual, de sistematitzar els importants reptes als quals s'enfronta el treball social avui dia, i identificar les línies de futur com a professió i disciplina.

És un text en el qual participen, d'una banda, una important diversitat d'articulistes, ja que compta amb vint-i-cinc docents i investigadors, i de l'altra tot un conjunt d'institucions i universitats espanyoles i estrangeres. A escala estatal hi ha la Complutense de Madrid, la de Jaén, la de Valladolid, la d'Alacant, la de Barcelona, la UNED, la de Múrcia, la de Saragossa, la Pontifícia de Comillas de Madrid, la de València, la de la Rioja i la de Castella la Manxa, a més de comptar amb la participació del Consell General de Treball Social. A escala internacional hi estan presents la Municipalitat de Jerusalem, l'Institut Universitari de Lisboa, l'Institut de Formació de Treball Social de Toulon, la Universitat de Milano-Bicocca, la Universitat de Mont-real, la Universitat de Haifa

(Israel), la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic i també la Western Michigan University.

Sens dubte la creació de l'obra ha suposat per als i les articulistes "parar màquines", per tal de pensar (i repensar) cap a on va el treball social, quins són els camins que està prenent i què és el que hauríem reconduir i/o potenciar.

Els continguts del llibre transiten al voltant de la situació actual i futura del treball social que se'ns plantegen des de la professió, la docència i la recerca, centrada en el nostre context, en alguns països europeus, alhora que en contempla altres d'americans i de l'orient mitjà. En aquesta línia, el text consta de dues parts clarament diferenciades que porten els títols següents:

- *El treball social a Espanya: situació actual, anàlisi comparativa i desafiaments.*

- *El treball social en l'àmbit internacional.*

Ambdues parts configuren un total de vint capítols a través dels quals els autors ens conviden a fer un recorregut interessant:

A la primera part es dona tota una heterogeneïtat de temàtiques: innovació docent; recerca i transferències en treball social; les pràctiques externes i la supervisió; el treball final de grau; el postgrau i doctorat; la internacionalització del treball social a Espanya; el treball social en temps de crisi; ciutadania; el llibre blanc de disseny per a tothom a la universitat; els congressos de facultats i escoles; les revistes de treball social; així com la professió del treball social a Espanya.

Aprofitant que es fa aquesta ressenya del llibre per a la RTS, que edita el Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya,

volem fer menció expressa al capítol elaborat per Esther Raya, qui fa una revisió interessant de les revistes de treball social a Espanya, des del seu present, passat i futur. S'hi visualitza la RTS com a revista originària estatal, el primer número va sortir a la llum l'any 1969 i compta amb un nombre important de publicacions.

A la segona part trobem la perspectiva internacional que hem esmentat abans, plantejada en aquest cas des de l'òptica dels països següents: Portugal, França, Itàlia, Canadà, Israel, Mèxic i els Estats Units.

Aquest és un llibre de rigor i rellevància acadèmica i investigadora, ja que els diferents continguts estan ben estructurats, documentats i armats. D'altra banda, les àrees temàtiques treballades tenen el valor de ser reconegudes com a rellevants per la Conferència de Degans/es i Directors/es de Treball Social de les universitats espanyoles. L'obra ens convida a debatre i reflexionar la disciplina del treball social tant en la seva vessant acadèmica i professional, de manera que la considerem d'interès per a professorat, professionals, titulats i estudiants dels estudis de grau en Treball Social, com a material docent i d'aprenentatge.

La varietat de temàtiques, conjuntament amb la polifonia de veus i mirades dels diversos autors/es i la bibliografia utilitzada, tant nacional com internacional, en què aquests sostenen els seus arguments, li confereixen un valor destacable a l'obra. Els capítols coincideixen amb les àrees temàtiques clau del congrés esmentat.

Estem davant d'un text rigorós, amb uns continguts ben fonamentats i avalats pel saber i l'experiència dels seus autors. També cal esmentar que és un producte

grupals, una construcció col·lectiva, que encara malgrat les dificultats pròpies d'una tasca en què intervenen un nombre considerable d'autors/es, les persones coordinadores han sabut articular i gestionar, una tasca àrdua i gens fàcil. El *Treball Social en el segle XXI. Una perspectiva internacional comparada* és fruit d'un procés d'elaboració en

què hi ha feina, esforç i cura de tots i cadascun dels detalls que fa que mereixi ser llegit.

La seva lectura penetra, interpel·la i possibilita als lectors/es descobrir, somiar, dissenyar i aplicar accions més il·lusionants, qüestions que ens interessin especialment en el moment actual.

Irene De Vicente Zuera

- TONY JUDT, *Algo va mal*, Madrid, Santillana Ediciones Generales, S.L. 2011, ISBN: 978-84-306-0225-4.

Per citar l'article: MARTÍN GARCÍA, Manuel. Algo va mal. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 210-211. ISSN 0212-7210.

Algo va mal

Something goes wrong

Per què costa imaginar una societat diferent; creure “que les coses poden canviar a millor”?

En la seva obra pòstuma, *Una cosa va mal*, el professor Tony Judt prova d'explicar-ho. Sense revelar res de nou ni descobrir altres mons, aquest historiador britànic apel·la al més proper, a la història personal de cadascú i a la vida que, diàriament, ens portem entre mans.

El missatge d'esperança d'aquest llibre és ben senzill: com fer que tot canviï? “Afrontant la nostra responsabilitat sobre el món en què vivim”. Només això. Definint posicions, actuant en conseqüència. No s'hi val clamar al cel, tirar les pilotes fora, lamentar-nos de tot allò dolent que ens passa perquè altres en són culpables, ni escudar-nos tan sols en l'entorn, en el que la gent va fer, en les coses com estan.

El canvi ha de ser per dins, un mateix i la seva mirada, això és el que ha de canviar.

Segons Judt, si alguna cosa va malament i ho veiem, la postura que adoptem serà la clau del canvi. I ho explica amb exemples que transiten en l'esfera del que és públic: un acte legislatiu, un procediment judicial, un assumpte de consum, un projecte educatiu. Però també, la seva teoria sembla molt aplicable a qüestions quotidianes: el fracàs d'un amic, el veí intolerant, la solitud d'un germà, el company de taula que, per moments, decau.

La seva proposta es resumeix en tornar a l'ètica. “Si pensem que alguna cosa va malament hem d'actuar en congruència amb aquest coneixement”. Diu l'autor que fins ara els filòsofs no han fet més que interpretar el món, i planteja que “ara toca transformar-lo”.

“Vivim en un món que no funciona bé. L’egoisme i l’individualisme s’han insaurat com a formes de vida. Les desigualtats en drets i oportunitats entre les persones cada vegada són més grans. La roda de la vida gira tan de pressa que no ens dóna temps a aturar-nos a pensar si de veritat el viatge que estem fent és el que volem viure”.

Aquesta és la tesi de Judt, un catedràtic de la Universitat de Nova York que, poc abans de morir d’una esclerosi degenerativa, o millor dit, mentre moria, es va voler sentir bé aportant les seves preguntes i respostes a un debat sempre obert sobre la nostra societat i seus canvis necessaris.

No ha estat el primer a recordar-ho, ni l’únic que ho ha dit, però el llibre està de moda perquè el retorn a l’ètica ens traurà de la crisi.

Un altre defensor de la llibertat humana enfront de condicionants biològics, psíquics o sociològics és Victor Frankl, supervivent de quatre camps de concentració nazi que, en la seva obra *El home en busca de sentido* argumenta el poder de les persones per desafiar les pitjors circumstàncies que es puguin imaginar. “Tot ésser humà posseeix la llibertat per canviar cada instant (...) Un dels trets principals de l’existència humana és precisament la seva capacitat per elevar-se per sobre de totes les condicions i decidir transcendir-les (...) No obstant això, la llibertat no és l’última paraula; és una part de la història i la meitat de la veritat; és la cara negativa d’alguns fenòmens humans, la cara positiva és la responsabilitat”.

Per a Frankl, l’home és “l’ésser capaç d’inventar la cambra de gas d’Auschwitz, però també és l’ésser que entra en aquesta cambra amb el cap alçat i el Parenostre o el Shema Israel als llavis”.

La llibertat humana és tan gran que podem triar sempre. Entre la virtut, el vici; la cobdícia, l’esperança, la insolidaritat, la por, i un llarguíssim etcètera de possibilitats reals. Tot rau en nosaltres, sens dubte. Els valors que triem són efectius en la nostra esfera privada, i incideixen de mil maneres en la vida pública.

Som capaços d’agafar les regnes i triar el destí personal i el compartit; molt capaços de canviar el món cada matí. Només és qüestió de creure-ho de veritat i actuar en conseqüència.

Conformar-se és actitud de covards; creure que depèn d’altres és, en part, el resultat del que interessa a altres, un discurs dirigit. Culpar de tot l’entorn no permet que jo construeixi ni que aportí ni millori el que pugui millorar.

És el conte del llop bo, generós i sincer, i el llop dolent, fals i egoista que acaba amb la pregunta ¿Quin dels dos guanyarà?... “Aquell a qui alimenteu”.

Triem. Triem cada dia que comença. Aquest dia podem caminar els camins que vulguem, escollir el camí estret i perllongat, la drecera, un sender acolorit o un passatge escarpat. No hi ha límits de veritat. Encara que no tinguem cames, encara que ens faltin els diners i ho hàgim perdut tot; sobren casos de persones que, en les situacions límit, treuen el seu millor jo; que gairebé sense tenir, saben manegar l’ésser. Lliures i responsables, per això el canvi és possible.

Manuel Martín García

A decorative graphic consisting of several overlapping rectangular blocks. On the left, there are two light green blocks stacked vertically. To their right, a darker green block extends horizontally across the page. Below this dark green block, a grey block extends vertically downwards. The text 'Secció lliure' is centered in the dark green block, and 'Treball social a 24 imatges per segon' is positioned in the grey block.

Secció lliure

Treball social a 24 imatges per
segon

Treball social a 24 imatges per segon

Social work at 24 images per second

Enric Roca Carrió¹

Introducció

Des de fa un temps estic interessat en la relació entre creativitat i envelliment, una perspectiva que m'ha aportat reflexions interessants al voltant de la meva pràctica personal i que també m'ha permès impulsar projectes professionals interessants. Dins d'aquesta vessant investigadora, el cinema ha esdevingut un element clau que m'ha permès acostar-me a l'objecte final de la meva recerca.

De fet, el fons del meu treball és la relació entre art i realitat social. M'interessa veure tant les motivacions que porten els artistes a escollir determinats temes com identificar les aportacions que han fet els creadors en relació amb les temàtiques vinculades a la realitat social.

És ben segur que des de l'art es poden promoure discursos estètics i poètics d'unes realitats que, d'una altra manera, podrien generar desinterès. Lluny del sensorialisme de determinades propostes, l'art ha aconseguit excel·lir situacions i personatges propers a la marginalitat i a l'exclusió social. Mitjançant la pràctica artística

algunes propostes s'han magnificat i els artistes que les proposen han assolit l'estatus d'innovadors o de visionaris, quan probablement dins d'un altre context podrien ser decrepits, bojos o excèntrics. Només cal revisar la coneguda marginalitat de Vincent Van Gogh en el moment de morir i veure com la seva obra s'ha convertit en una de les més cotitzades de l'actualitat.

Entre totes les disciplines artístiques el cinema esdevé la més generosa en el moment de reflectir la realitat actual. De fet, és la disciplina que he escollit prioritàriament per desenvolupar la meva recerca. A continuació presento unes notes escrites a partir de la presentació d'una pel·lícula, amb motiu de la relació entre el setè art i el treball social.

Inspiració creativa

Cinema i realitat social

Sovint els artistes s'acosten a determinades realitats cercant algun tipus d'història que els permeti configurar un relat en el qual puguin desenvolupar la seva crea-

Per citar l'article: ROCA CARRIÓ, Enric. Treball social a 24 imatges per segon. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2014, n. 202, pàgines 215-219. ISSN 0212-7210.

¹Treballador social i sociòleg. enroca@gmail.com.

tivitat. Cerquen situacions que els aportin criteris estètics, poètics o narratius. A diferència dels periodistes, els artistes busquen una transversalitat creativa que només queda descoberta quan es llegeix el conjunt de la seva proposta.

Són diversos els creadors que presenten una obra caracteritzada per abordar la realitat social. Qui no coneix l'extensa filmografia de Ken Loach?, l'autor que mitjançant actors no professionals ha radiografiat múltiples aspectes de les classes treballadores britàniques, amb una anàlisi tan rigorosa que la seva filmografia mereix formar part de qualsevol biblioteca universitària especialitzada en treball social. Com Loach, molts altres autors han divulgat diferents aspectes d'interès des de la perspectiva del treball social, una realitat propera que ha generat interès dels creadors i que estableix complicitats amb els professionals que hi treballen.

Si analitzem les diferents temàtiques tractades pel cinema, es poden observar com a mínim tres motius que ens acosten al treball social: la figura dels professionals, les institucions que ofereixen serveis socials especialitzats i els diferents tractaments temàtics.

Els professionals

La filmografia sobre el paper del treballador social no és gaire freqüent. Sovint són personatges secundaris que intervenen en les problemàtiques viscudes pels protagonistes, sovint usuaris dels serveis socials. Professionals polivalents que intervenen tant en els domicilis de persones grans aïllades com en el seguiment de famílies desestructurades amb infants en situació de risc. Són els casos del profes-

sional que visita el domicili del protagonista de *La lapidació de Saint Étienne* (Espanya, 2013) de Pere Vilà, amb una simptomatologia pròpia de la síndrome de Diògenes; de la que fa el seguiment d'una dona inestable a *Ladybird, Ladybird* (Anglaterra, 2004) de Ken Loach, amb infants en situació de risc; o *Precious* (EUA, 2009) de Lee Daniels, en què intervé amb un adolescent de color que amb 16 anys espera el segon fill del seu propi pare.

Figures discretes amb un paper testimonial que busquen donar a l'espectador una referència moral simbolitzada per la institució dels serveis socials. Ludmila Gómez considera que "gairebé sempre, fa la sensació que els treballadors socials tenen un paper amb una connotació negativa, freda i perversa, sobretot en el cas de famílies. El paper que se'ns assigna en moltes ocasions és el de l'home del sac que roba nens".

Altres propostes s'acosten més a la figura personal i entren a definir perfils professionals més implicats i compromesos. *Oranges and Sunshine* (Anglaterra, 2010) de Jim Loach, no estrenada a Espanya, explica la història real de la treballadora social compromesa amb la justícia social Margaret Humphreys, a la qual acudeix una dona desesperada que busca la seva família d'origen. El fet l'ajuda a destapar un dels escàndols socials més importants dels últims temps: la deportació de milers de nens des del Regne Unit a Austràlia. Molts d'aquests nens i nenes van ser sotmesos a abusos terribles per part dels capellans que portaven aquesta institució de llars de nens.

D'una altra manera, *La oscura historia de la prima Montse* (Espanya, 1977) de Jordi

Cadena explica la història d'una treballadora social que acaba enamorant-se d'un delinqüent. Una pel·lícula molt característica de l'època en la qual Espanya iniciava la transició democràtica i que fa servir el “*destape*” propi de l'època per mostrar una jove Ana Belén.

Les institucions

El cinema ha trobat una font d'inspiració molt productiva en les institucions tancades, models assistencials propis dels inicis del segle XX, en què la falta de llibertat i les normes institucionals rígides han fet viure als interns situacions d'alt contingut dramàtic, emocional o, fins i tot, terrorífic.

En *Las hermanas de la Magdalena* (Irlanda, 2002) de Peter Mulan se'ns mostra la repressió exercida pels convents de la Magdalena a Irlanda, que tutelaven noies que per alguna raó quedaven tancades (mares solteres, joves violades, noies rebels o amb algun tipus de trastorn o disminució) i es veïen obligades a treballar sense cap retribució, en molts casos fins a morir.

Molt menys dramàtica és la vida a l'internat de *Los chicos del Coro* (França, 2004) de Christophe Barratier, on els interns poden cultivar les seves habilitats musicals gràcies a l'ús d'una pedagogia més amorosa.

Si bé en l'actualitat les institucions tancades han tendit a transformar-se en centres residencials oberts i han perdut protagonisme dins de la producció cinematogràfica, en l'àmbit de l'atenció a l'etapa final de la vida les institucions residencials tancades continuen al servei de les persones dependents i s'han convertit en un nou filó de creació cinematogràfica.

Només falta revisar algunes propostes fetes per la cinematografia espanyola com *Justino, un asesino de la tercera edad* (Espanya, 1994) de Santiago Aguilar, sobre un resident venjatiu que liquida treballadors i residents del centre on està ingressat. O els ingressos involuntaris dels protagonistes d'*Arrugas* (Espanya, 2011) d'Ignacio Ferreres o de *Y tú, ¿quién eres?* (Espanya, 2007) d'Antonio Mercero, motivats per descansos familiars.

Per contra, la cinematografia nord-americana presenta unes institucions més amables, a les quals s'hi arriba per ingressos voluntaris com la protagonista de *Lejos de ella* (Canadà, 2006) de Sarah Polley, que decideix ingressar-se quan li diagnostiquen un Alzheimer prematur, o els protagonistes d'*El cuarteto* (EUA, 2012) de Dustin Hoffman, que es retroben en un centre exclusiu per als membres del sindicat d'artistes.

Els àmbits temàtics

El cinema ha fet múltiples aproximacions a la realitat social, sovint propostes que aporten complementarietat al treball professional i esdevenen un bon recurs per a la docència i la reflexió. A banda de les temàtiques esmentades en el punt anterior, trobem altres propostes igualment interessants. Fent un repàs breu a alguns àmbits temàtics, trobem bones produccions que aporten tant descripció de la realitat com reflexió crítica.

Referent als maltractaments dins de la llar, s'han produït referències centrades en infants, com *No tengas miedo* (Espanya, 2007) de Montxo Armendáriz, *El Bola* (Espanya, 2000) de Achero Mañas o *La celebración* (Dinamarca, 1998) de Thomas

Vinterberg. Com també altres propostes referides a la violència masclista, el cas de *Te doy mis ojos* (Espanya, 2003) d'Iciar Bollain o de *Sólo mía* (Espanya, 2001) de Javier Balaguer.

En l'àmbit de les drogadiccions, la filmografia sovint descriu diferents processos d'autodestrucció viscuts pels protagonistes, que van des de l'alcoholisme del protagonista de *Leaving las Vegas* (EUA, 2005) de Mike Figgis, o del clàssic *Dias de vino y rosas* (EUA, 1969) de Blake Edwards, fins als efectes d'altres tipus de drogues a *Chevrolet* (Espanya, 1997) de Javier Maqua.

També en l'àmbit de les discapacitats trobem múltiples propostes, tal com recull la guia publicada per la Confederació de persones amb discapacitat física i orgànica d'Andalusia (CANF-COCEMFE ANDALUCÍA), encara que, segons afirma Olga Mª Alegre, la majoria de propostes no acostuma a mostrar el punt de vista de les persones discapacitades. La cinematografia sobre discapacitats ha generat obres excel·lents que han aportat bons ingressos a les taquilles, des de l'oscaritzada *Forrest Gump* (EUA, 1994) de Robert Zemeckis, fins a l'èxit absolut de la proposta protagonitzada per un tetraplègic a *Intocable* (França, 2011) d'Olivier Nakache. Com també propostes ben creïbles com *Yo soy Sam* (EUA, 2001) de Jessie Nelson o la valorada *Yo, también* (Espanya, 2009) d'Antonio Naharro i Álvaro Pastor.

Bones pel·lícules que saben reflectir històries properes a la realitat professional dels treballadors socials. Bones propostes que aporten una mirada útil i complementària.

Compromís amb la realitat

Sovint trobem artistes compromesos amb la realitat social que els envolta, tant divulgant les situacions observades pel cineasta com per la voluntat pedagògica de crear consciència al voltant de les situacions generadores de desigualtats i marginació.

Patricio Guzmán, un documentalista xilè conegut per la seva filmografia dedicada a la dictadura de Pinochet i tota una referència per a les noves generacions de documentalistes, diu: “El cineasta és una persona que passa per la realitat i ofereix als altres una interpretació d'aquesta”. “M'interessa la societat, la gent, els problemes que tenen”. “No em considero un testimoni que mira el món com una persona indiferent, sinó que participa, que empeny alguna cosa”.

Des d'aquest punt de vista, trobem diferents propostes cinematogràfiques que prenen posició davant de la realitat social i s'emmarquen en categories que han estat denominades cinema de denúncia, cinema polític o cinema social. Javier Cantón afirma que “com la sociologia, el cinema ha provat de fer visible allò invisible i alguns cineastes ho han aconseguit de manera notable, oferint mirades alternatives a realitats desconegudes”.

De fet, la temàtica social és una constant en l'obra d'alguns autors que plantegen el seu treball seguint aquesta línia. Des dels guardonats germans Dardenne, que ens han obsequiat retrats elegants de personatges propis d'intervenció professional, fins a Fernando León de Aranoa, que ha radiografiat excel·lentment diferents aspectes de la realitat social espanyola com l'atur i la prostitució.

La relació d'autors que s'apunten a tractar els problemes de la vida no para de créixer, fins al punt que es converteix en una reivindicació, com la que fa Alejandro Amenábar en el pròleg del llibre *La vida a través del cine* de Javier Ocaña: “Més vida

en les pel·lícules! Més personatges, més carn i ossos. Més històries en les quals puguem veure'ns reflectits, més viatges interiors”. És així com el cinema excel·leix i esdevé alguna cosa més que un entreteniment!

Bibliografia

- ALEGRE DE LA ROSA, Olga M^a. *La discapacidad en el cine*. Sta. Cruz de Tenerife: Ediciones Octaedro, 2003. ISBN 84-89350-71-X.
- CANF-COCEMFEANDALUCÍA. *Cine y discapacidad, guía de largometrajes*. http://www.canfandalucia.org.es/public/media-Exchange/Documentos/guia_cine.pdf.
- CANTÓN CORREA, Javier. *La exclusión social en el cine: hacer visible lo invisible*. Comunicació presentada al XIè Congrés Espanyol de Sociologia. Madrid, 2013.
- GÓMEZ, Ludmila. *Bloc MissT-social* <http://misstsocial.wordpress.com>.
- OCAÑA, Javier. *La vida a través del cine*. Madrid: Punto de lectura, 2003. ISBN 84-663-1057-6.
- RICCIARELLI, Cecilia. *El cine documental según Patricio Guzmán*. Santiago de Chile: Editorial Cudoc, 2011. ISBN 978-956-9274-01-5.

The page features a decorative layout with overlapping geometric shapes. A light green square is partially visible on the left. A darker green horizontal bar spans across the middle, containing the main title. Below this bar, a grey vertical bar extends downwards, containing three lines of text. The background is white.

La revista

Publicacions

Presentació d'articles

Subscripció

Números anteriors

- **Supervisió en treball social**
Número 189 - Abril 2010
- **50 anys de la Revista de Treball Social**
Número 190 - Agost 2010
- **Els serveis socials bàsics amb perspectiva**
Número 191 - Desembre 2010
- **La recerca, una realitat en treball social**
Número 192 - Abril 2011
- **El tercer sector en el marc de les polítiques socials**
Número 193 - Agost 2011
- **La professió davant la crisi i el malestar social**
Número 194 - Desembre 2011
- **Desigualtats a propòsit del gènere**
Número 195 - Abril 2012
- **Especialització. Enfortint el treball social**
Número 196 - Agost 2012
- **Repensant el treball social amb famílies (I)**
Número 197 - Desembre 2012
- **Repensant el treball social amb famílies (II)**
Número 198 - Abril 2013
- **Diàlegs entre l'ètica i el treball social**
Número 199 - Agost 2013
- **Albirant nous horitzons per al treball social**
Número 200 - Desembre 2013
- **La força del treball social amb grups**
Número 201 - Abril 2014
- **Treball social en clau internacional**
Número 202 - Agost 2014

Any 2014. Temes

- **Treball social comunitari**
Número 203 - Desembre 2014

NORMES PER A LA PRESENTACIÓ D'ARTICLES A LA REVISTA DE TREBALL SOCIAL (RTS)

La *Revista de Treball Social*, editada pel Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, és una publicació amb més de 30 anys d'antiguitat que s'edita amb periodicitat quadrimestral. El seu objectiu és transmetre el coneixement dels àmbits del treball social, els serveis socials, el benestar social i les polítiques socials a la comunitat científica, als professionals i als col·lectius interessats.

- La RTS està oberta a tots els col·laboradors que ho desitgin per presentar articles sobre investigacions originals teòriques o experimentals, treballs teòrics i metodològics, descripcions d'experiències professionals, assaigs, etc., sempre en relació amb el treball social, les polítiques socials i els serveis de benestar social.
- Els articles han de ser inèdits. Malgrat tot, l'equip de redacció podrà reproduir textos publicats en altres llengües i en altres àmbits geogràfics, si ho creu oportú.
- L'equip de redacció estudiarà els articles rebuts i informarà l'autor/a de l'acceptació per a la publicació. Podrà també recomanar modificacions i, si l'article es considera no publicable, se'n comunicaran els motius. El contingut dels articles és responsabilitat exclusiva dels autors.
- Extensió. Els articles de la secció "**A fons**" tindran una extensió màxima de 12 pàgines, els de les seccions "**Interès professional**", un màxim de 6 pàgines; els de "**Secció Lliure**", 3 pàgines, i els comentaris de "**Libres**" no excediran les 2 pàgines. Els articles es presentaran en format electrònic, lletra Arial cos 12; interlineat 1,5; marges 3 cm.
- Llengües. Els articles poden presentar-se en català o en castellà indistintament.
- Les dades han d'anar a la capçalera dels articles. En la primera pàgina es farà constar títol i subtítol, si s'escau; nom i cognoms de l'autor/a principal i relació d'altres autors/es si el treball és d'equip; títol acadèmic, centre de treball i càrrec; també s'inclouran el número de telèfon i l'adreça de correu electrònic. A continuació el resum, no superior a 10 línies, en l'idioma triat i, si és possible, en anglès. Al final del resum les paraules clau, en nombre no superior a 5.
- Referències bibliogràfiques. Aniran al final del text, seguint l'ordre alfabètic i d'acord amb les següents normes de referència: ISO 690, 1987 (UNE 50-104-94) per a documents impresos i ISO 690-2 per a documents electrònics, bases de dades i programes informàtics.

Documents impresos.

- Monografies (llibres): COGNOMS (majúscula), Nom o nom de l'entitat responsable. Títol (en cursiva). Altres responsables: traductor, editor, etc. (opcional). Edició. Lloc de publicació: Editorial, any. Extensió del llibre (opcional). Col·lecció (opcional). Notes (opcional). Número ISBN.
- Parts de monografies (capítol del llibre): COGNOMS (majúscula), Nom, o nom de l'entitat responsable del capítol. Títol del capítol. En COGNOMS (majúscula), Nom,

o nom de l'entitat responsable del llibre. Títol del llibre (en cursiva). Lloc de publicació: Editorial, any, situació en la publicació font (volum, pàgines, etc.).

- Publicacions en sèrie (revistes): Títol (en cursiva). Responsabilitat de la revista. Edició. Identificació del fascicle (data i/o número). Lloc de publicació: Editorial, any. Sèrie (opcional). Notes (opcional). Número ISSN.
- Articles de publicacions en sèrie (revistes): COGNOMS (majúscula), Nom, o nom de l'entitat responsable de l'article. Títol de l'article. Col·laboradors/-es a l'article (opcional). Títol de la revista (en cursiva). Edició, any, volum, número, pàgines.
- Legislació: País. Títol. Publicació (en cursiva), data de publicació, número, pàgines.

Documents electrònics.

- Textos complets: COGNOMS (majúscula), Nom, o nom de l'entitat responsable. Títol (en cursiva) [tipus de suport]. Responsable(s) secundari(s) (opcional). Edició. Lloc de publicació: Editor, data de publicació, data d'actualització/revisió [Data de consulta] (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). (Col·lecció) (opcional). Notes (opcional). Disponibilitat i accés (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). Número normalitzat (opcional).
 - Parts de textos: COGNOMS (majúscula), Nom, o nom de l'entitat responsable del document base. Títol del document base (en cursiva) [tipus de suport]. Responsable(s) secundari(s) del document base (opcional). Edició. Lloc de publicació: Editor, data de publicació, data d'actualització/revisió [Data de consulta] (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). Capítol o designació equivalent a la part. Títol de la part. Numeració dins el document base (opcional). Localització dins el document base (opcional). Notes (opcional). Disponibilitat i accés (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). Número normalitzat (opcional).
 - Publicacions en sèrie (revistes electròniques): Títol (en cursiva) [tipus de suport]. Edició. Lloc de publicació: Editor, data de publicació [Data de consulta] (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). Sèrie (opcional). Notes (opcional). Disponibilitat i accés (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). Número normalitzat.
 - Articles i altres contribucions de publicacions en sèrie (revistes electròniques): COGNOMS (majúscula), Nom, o nom de l'entitat responsable de la contribució. Títol de la contribució. Títol de la revista (en cursiva) [tipus de suport]. Edició. Número del fascicle. Data d'actualització/revisió [Data de consulta] (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). Localització dins el document base. Notes (opcional). Disponibilitat i accés (obligatori per als documents en línia; opcional per a la resta). Número normalitzat.
- Les gràfiques, dibuixos i taules portaran les corresponents referències, indicant amb quina part del text estan relacionades.
 - Els articles s'enviaran a l'adreça electrònica de la RTS: rts@tscat.cat
 - Els articles, un cop publicats, passen a ser propietat de la RTS.
 - Els autors/es rebran un exemplar del número de la revista en què s'ha publicat el seu treball.

Nota als lectors:

La Revista de Treball Social (RTS) ofereix un espai de comunicació amb els lectors amb la voluntat de rebre **comentaris, suggeriments, cartes, notes** i tot el que els lectors vulguin comunicar a la direcció de la revista.

Envia les teves aportacions per correu postal a:

RTS

c/ Portaferrisa, 18, 1r 1a - 08002 Barcelona

o bé per correu electrònic a: rts@tscat.cat

Aquesta revista s'envia a totes les persones col·legiades. En cas que no desitgeu seguir rebent-la, si us plau comuniquen-ho a rts@tscat.cat

Tarifes

- Subscripció anual: 45 euros
- Estranger (tarifa única): 58 euros
- Números solts: 18 euros

Dades personals

Nom i cognoms: NIF:
Adreça: C.P.:
Població:
Telèfon: Tel. mòbil: E-mail:

Dades Bancàries

Banc o Caixa:
Domiciliació Agència:
Població:
Titular:
Codi bancari: Entitat ___/ Sucursal ___/ DC__ Núm. C/c_____

Signatura:

Data:

Podem fer-ho arribar per correu electrònic o per fax.

